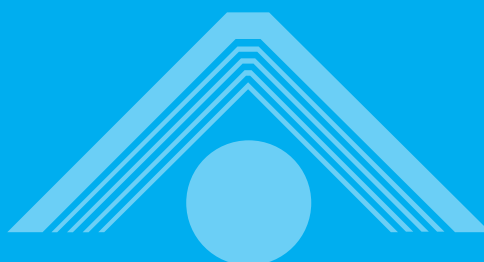


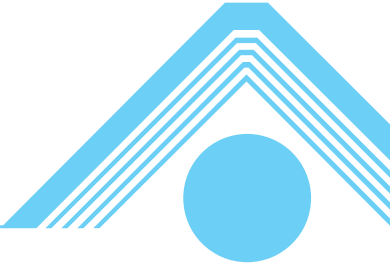
SAMAAN AIKAAN TOISAALLA ...
NUORET, ALUEELLISUUS JA HYVINVOINTI

NUORTEN ELINOLOT VUOSIKIRJA IV

PETRI PAJU (TOIM.)



NUORISTUTKIMUSVERKOSTO
NUORISOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA
SOSIAALI- JA TERVEYSALAN TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISKESKUS, STAKES



Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 47
Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 30
Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes

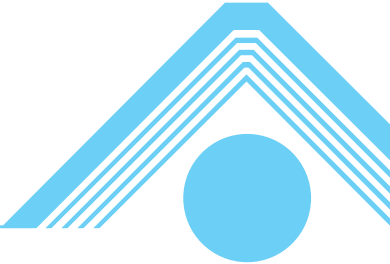
Lisätietoja nuorten oloista verkkopalveluosoitteesta:
<http://www.minedu.fi/nuora>

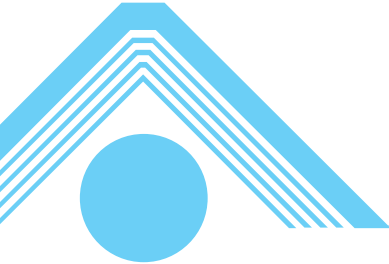
Julkaisutyöryhmä:
Tommi Hoikkala, Nuorisotutkimusverkosto
Leena Suurpää, Nuorisotutkimusverkosto
Petri Paju, Nuorisotutkimusverkosto
Pia Metsähuone, Nuorisosiain neuvottelukunta
Tapio Kuure, Mikkelin AMK/ Kuopion yliopisto
Sonja Kangas, VTT
Mika Gissler, Stakes
Soili Orre, Stakes
Olli Nylander, Stakes

Ulkoasun suunnittelu: Vesa Pesonen
Kansi: Harri Heikkilä
Taitto: Seija Puro
© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

ISBN: 951-33-1559-1
ISSN 1458-4220

Vammalan Kirjapaino Oy
Vammala 2004





ESIPUHE

Nuorten elinolot -vuosikirja on Nuorisoasiain neuvottelukunnan, Nuorisotutkimusverkoston ja Stakesin yhteistyöhanke. Tavoitteena on tuoda nuoria koskeva tutkimustieto ja käytettävissä oleva tilastollinen aineisto kaikkien asiasta kiinnostuneiden ulottuville.

Aikaisempien vuosikirjojen teemoina ovat olleet siirtymä aikuisuuteen (Aikuistumisen pullonkaulat 2001), siirtymä lapsuudesta nuoruuteen (Viattomuudesta vimmaan 2002) ja arjen teknologisoituminen (Teknologisoituva nuoruus 2003). Tämä vuosikirja on sarjan neljäs, teemana ovat alueellisuus ja hyvinvointi. *Samaan aikaan toisaalla...* viittaa sekä vertailevaan otteeseen että paikallisiin kuvauksiin eri seuduilta. Alueiden tulevaisuus on yksi keskeinen tulevaisuuden haaste Suomessa. Toivomme, että tämä kirja paitsi antaa tietoa myös tarjoaa virikkeitä miettiä käytännön toimia haasteisiin vastaamiseksi. Määrällisen ja laadullisen aineiston lisäksi kirjassa on nähtävillä ikään kuin kolmannen lajin tietoa: vuosikirjaa somistavat aiheeseen liittyvät lehtiotsikot eri puolilta maata.

Vuosikirjaperinteen mukaisesti kirja jakaantuu kahteen osaan. Stakesin tuottamassa tilastollisessa osassa tarkastellaan nuorten hyvinvointiin liittyviä osoittimia havainnollisten karttaesitysten avulla. Tämän osan tekemiseen ovat osallistuneet Mika Gissler, Soili Orre, Olli Nylander, Reijo Sund, Milla Lauronen ja Tiina Puhakka. Tilastollinen osuus taustoittaa muita artikkeleita, mutta se on myös jatkoa aikaisempien vuosikirjojen tilastoille. Stakesin tilasto-osuuden päättää Reijo Sundin artikkeli, jossa käsitellään kriittisesti hyvinvointi-indikaattoreiden käyttöä.

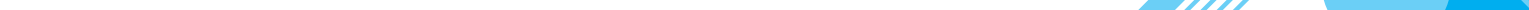
Sakari Karvosen ja Ossi Rahkosen artikkeli pohtii nuorten terveydentilassa havaittuja eroja, jotka eivät näytä täysin noudattavan muita alueellisia eroja, eivätkä myöskään terveyden eroja muissa ikäryhmissä. Laadullisiin aineistoihin perustuva puolikin jakaantuu omalla tavallaan kahtia. Anne K. Ollilan sekä Anne Tuhkusen ja Pirjo Jukaraisen artikkelit keskittyvät harvaan asuttujen seutujen nuorten asioihin. Yksi artikkeleiden yhteinen piirre on alueen imagon pohdinta. Tämä puolestaan asettuu suhteeseen somisteeksi otettujen lehtiotsikoiden kanssa. Mirja Määtän artikkeli siirtää tarkastelun pääkaupungin viranomaisverkostoihin, ja pääkaupunkiseudulla pysytäänkin sitten kirjan loppuun asti. Määtä esittää artikkelissaan hienon kuvauksen ja analyysin huoliammattilaisten ammatillisista orientaatioista. Pirjo Turtiainen ja Timo M. Kauppinen sekä Jan Liesaho tarttuvat ajankohtaiseen aiheeseen, pääkaupunkisedun sisäiseen eriytymiseen. Näiden artikkeleiden antama kuva teemasta on mielenkiintoisella tavalla erilainen. Kokonaisuutena kirja tarjoaa hyvän ja ajatuksia herättävän kuvan alueellisista eroista ja yhtäläisyyksistä (!) nuorten hyvinvoinnissa. Sekä erot että yhtäläisyydet voivat myös yllättäen olla erilaisia kuin ne, "jotka jo tiedettiin".

Helsingissä kesäkuun 30. päivänä 2004

Pia Metsähuone
pääsihteeri
Nuorisoasiain neuvottelukunta

Tommi Hoikkala
tutkimusjohtaja
Nuorisotutkimusverkosto

Olli Nylander
vt. tulosaluejohtaja
Stakes



SISÄLLYS

1 Johdanto – Iisalmessa on Lidl <i>Petri Paju</i>	6
OSA I Perustilastoaineisto ja kartat Lasten ja nuorten hyvinvoinnin uudet ulottuvuudet (Stakes)	
2 Tilasto-osuus <i>Mika Gissler, Soili Orre, Tiina Puhakka</i>	18
3 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ulottuvuuksia – metodologinen näkökulma <i>Reijo Sund</i>	57
OSA II ARTIKKELIT	
4 Hyvinvointi eriytyy alueellisesti – kasvavatko nuorten terveyden erot? <i>Sakari Karvonen, Ossi Rahkonen</i>	76
5 Luonto Lapissa, menestys muruina maailmalla – Alueet lappilaisten nuorten tulevaisuuskuvissa <i>Anne K. Ollila</i>	84
6 Imagosta identiteettiin – Raja- ja syrjäseutujen nuorten muuttoliikkeen lähtökohtia <i>Pirjo Jukarainen, Anne Tuhkunen</i>	94
7 Moniammatillisten ryhmien toimintaideologiat ja nuorten hyvä elämä <i>Mirja Määttä</i>	106
8 Helsinkiläisnuorten käsityksiä hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä – alueellisuuden näkökulmasta <i>Pirjo Turtiainen, Timo M. Kauppinen</i>	117
9 Tiedettä, taidetta ja satuja – Lähiö suomalaisessa rap-musiikissa <i>Jan Liesaho</i>	132
Sammandrag av artiklarna	144
Abstracts of the articles	148
Kirjoittajat	152

1

JOHDANTO – IISALMESSA ON LIDL

Suurten ikäluokkien eläkkeelle lähdöllä perustellaan nykyisin monenlaisia nuoriin kohdistuvia toimia. Opiskeluaikoja pitäisi saada lyhennettyä tai ainakin työuran aloitusta aikaistettua. Työttömyyttä ei oikein olisi varaa sietää ollenkaan, työmarkkinoilta syrjäytymisestä nyt puhumattakaan. Ikäluokista ainakin 96 prosenttia pitäisi kouluttaa ammattiin, paineita on ollut myös koulun aloitusiän laskemiseksi. Nuoria, joilla laskennallista korkean koulutuksen ja tuottavuuden työuraa on jäljellä pisimpään, valjastetaan toimekkaasti hyvinvointivaltion vankkureiden eteen (esim. Työllisyystyöryhmän..., 2003). Suomessa itse nuorten suhteellinen asema on kymmenen viime vuoden aikana heikentynyt yleiseurooppalaista vauhtia kovemmin (esim. Kautto 2001). Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on päässyt markkinatalouden taivaaseen, missä on juostava täysillä pysyäkseen edes paikallaan. Tämän päivän nuorille lankeavat luontevasti tämän ”Jukolan-viestin” pisimmät osuudet.

Koko termi hyvinvointivaltio asetettiin kyseenalaiseksi 90-luvun menoleikkausten jälkeen. Nyt, Euroopan unionin laajentuessa, on alettu taas olla enemmän sitä mieltä, että hyvinvointivaltio on täällä edelleen olemassa. Kohtuullisen yhtä mieltä ollaan myös siitä, että alue- ja ikärakenteisiin liittyvät suomalaisen hyvinvointivaltion suurimmat haasteet. Anu Kantola (Kantola & Kautto 2002, 133) kysyykin, mistä löytyvät vanhusten hoitajat, kun suuret ikäluokat tulevat vanhuusi-
kään, Kantola viittaa lähinnä alan kiinnostavuuteen ja palkkaukseen, mutta kysymys on hyvä

esittää myös konkreettisemmin: miltä alueilta löytyvät vanhukset ja miltä potentiaaliset julkisen sektorin työntekijät? Väestö voi keskittyä yhteen paikkaan siinä missä toiseenkin, mutta voidaan olettaa, että jonnekin se vastaisuudessaakin keskittyy. Kyseessä on yleiseurooppalainen ilmiö, joka Suomen olosuhteissa saa kärjistyneen muodon. Kasvavilla eurooppalaisilla pääkaupungeilla saat-
taa olla enemmän tekemistä ja yhteistä toisten pääkaupunkien kanssa kuin saman maan muilla alueilla (Saari 2003).

Laskelmat ovat kieltämättä armottoman näköisiä. Väestöennuste saa mennä vikaan pessimistiseen suuntaan kohtuullisen paljonkin, silti työikäisen väestön määrä vähenee merkittävästi tulevien vuosikymmenien aikana. Huolto- ja elatussuhteet, joilla asiaa ilmaistaan, muuttuvat nimenomaan ikäihmisten määrän kasvun myötä. Tämä rasittaa hyvinvointivaltiota – edelleen tylyn laskennallisessa (jopa ikärasistisessa) katsannossa – vielä enemmän kuin kasvava lasten määrä tekisi. Pienten lasten hoivasta ja elatuksesta heidän vanhempansa kantavat suuremman vastuun kuin samat vanhemmat omista vanhuusikään tulleista vanhemmistaan (Saari 2001). Mahtaako kukaan oikein muistaakaan, miten työttömyyslukujen tilalle vakioaloitukseksi mietintöihin ja (nuoriso) tutkimuksiin vaihtuivat väestöennusteet ja suurten ikäluokkien aiheuttamat demografiset muutokset? Nopeasti se kävi jossain vuosituhat-
vaihhteessa (ks. Paju ja Vehviläinen 2001, Saari 2003). Sitä mukaa kun yksilöiden elinajanodote pitenee, väheneekö hyvinvointivaltion elinajanodote?

Jos koko valtakuntaa koskevat luvut ovat heittäneet huolta, alueellisesti voidaan nostaa esiin lähes katastrofitunnelmia. Jo nykyisellään huoltosuhteen vaihtelut eri maakunnissa ovat huomattavia. Uudellamaalla ja Ahvenanmaalla on työllisiä vielä toistaiseksi enemmän kuin ei-työllisiä. Kainuussa, jossa suhde on toista äärilaitaa, jokaista työllistä kohden on jo kaksi ei-työllistä. Ennusteet ovat vain ennusteita ja hyvä niin, sillä niiden mukaisesta tilanteesta tuskin syrjäisimmät seudut selviäisivät kunnialla (Parkkinen 2002). Konkreettisemmin luvuiksi muutettuna Kai-

nuussa asuu väestöennusteen mukaan vuonna 2030 hieman yli 68 000 ihmistä. Kun oletetaan 67 prosentin työllisyysaste, olisi työssäkäyviä yhtä paljon kuin 65 vuotta täyttäneitä ja yksi noin kahta ei-työssäkäyvää kohden. Joka kolmas kainuulainen (35 %) on väestöennusteen mukaan 65 täyttänyt vuonna 2030. Ei ole suoranaisten ihmekään, jos keskusteluun alkaa tulla myös sellaisia puheenvuoroja, joiden mukaan tulevaisuudessa lasten ja nuorten hyvinvointipalvelut olisivat väljemmän ohjauksen ja suuremman paikallisen vaihtelun palveluita (ks. Kuntalehti). Niitä hoidettaisiin enemmän tai vähemmän sillä, mitä vanhustenhuollolta ja terveydenhuollolta jää.

Tämän tekstin ja koko kirjan teemana ovat nuoret ja alueet. Miksi sitten jauhaa vanhuksista ja suurista ikäluokista? Tämän enempää ei ehkä olisi aihettakaan, mutta näin juuri nuorten tilannetta on hyvin pitkälti lähestytty. Yksittäisen syrjäytyneen ja pahoinvoivan nuoren kustannusten rinnalle ja tilalle on tullut kuva nuorista tehoviljeltävänä biomassana, jonka pitäisi hoitaa vanhukset, tuottaa osaamisellaan bruttokansantuote, pitää yllä kilpailukykyä ja kotimaista (eurooppalaista) kulutuskysyntää, tuottaa hyvinvointipalvelut pitkällä työurallaan ja vielä uusintaa sukupolvien ketju niin, että lapsiakin syntyy. Kasvavien ja pienenien ikäluokkien taivalta reunustavat militantit kielikuvat eläkepommin ja työttömyyden kovan ydinpommin purkamisesta matkalla kohti kestäväää hyvinvointiyhteiskuntaa, verotustakin pitäisi samaan aikaan laskea ja nostaa.

Keskityn tässä johdantokirjoituksessa enimmäkseen alueelliseen problematiikkaan ja hyvinvoinnin tuottamisen kysymyksiin. Kaikki tekeminen ei ole tuottamista, eikä kaikki hyvä jotain pääomaa, mutta tässä yhteydessä termi sallittakoon. Nuorten hyvinvointi tänään varmasti ennakoisi sitä, miten he jatkavat sukupolvien ketjussa yhteiskunnan rakentamista. Samoin ratkaisevia ovat nuorten preferenssit, missä asua – Suomessa vai jossain muualla, ja jos Suomessa, niin missä siellä? ¹. Koko kirjan näkökulma on tietoisesti ja tarkoituksella suomalainen, kansallisen tason kysymykset ovat vähintään kiinnostavia avautuneista rajoista ja markkinoista huolimatta. Ikä-

rakenteen muutokset ovat suhteellisen hyvin ennakoitavissa, ja niistä tietoa on yllin kyllin. Aluerakenne on monimutkaisempi kysymys, poliittisesti avoimempi ja, kuten tässä luvussa yritän väittää, täynnä historiallisia jännitteitä ja kiistanalaisia kysymyksiä.

Kaupungistuva nuoruus

Tätä nykyä tusina suurinta kaupunkia asuttaa melko tarkkaan puolet Suomen nuorista aikuisista², vuoden 2004 alun kuntalukumäärällä tämä tarkoittaa, että toinen puolikas asuu loppuissa 432 kunnassa. Suomalainen nuoruus on jo nyt melko tavalla kaupunkimaista, ja osana sukupolvien ketjua se on kaupungistunut jo pitkään. Suomen kaupungistumisessa voidaan katsoa olevan melkoista historiallista purkautumatonta painetta, joka voi selittää viime vuosikymmenen nopeaa muutosta. Noin sata vuotta sitten teollistumisen alkuaikoina ihmiset muuttivat kaupunkeihin, mutta syntyvyys maaseudulla oli niin paljon kaupunkia suurempaa, että tasapaino vähintäänkin säilyi. Jatkosodan jälkeiset asuttamistoimet hajauttivat asutusta huomattavasti. Kolmantena tasajana voidaan pitää 70- ja 80-luvun aktiivista aluepolitiikkaa. Keskittyminen ei ole luonnollista sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta tuotantorakenteen muutoksen mukana sitä on tapahtunut myös muissa maissa. Suomen tie on ollut hieman eritahtinen.

Tilastot eivät kerro sitä, mille osalle lapsista maaseutu on lähinnä hiihtokeskuksia ja ohjattuja elämysmatkoja – heinätöistä tai maitolaitureista voi omakohtaisesti tietää enää todella harva lapsi. Sukupolvien vaihtuessa muuttuvat hiljalleen sellaisetkin asiat kuin suhde maahan, sen omistamiseen ja luontoon (Jokiranta 2003). Lienee saavutettu myös tilanne, jossa vanhat stereotyypit saavuisesta, ahtaasta ja syntisestä kaupungista eivät puhuttele kasvavia sukupolvia (vrt. ”savuinen ja sumuinen kaupunki, jossa ihmiset eivät tunne edes naapureitaan”; kiireen osalta kuitenkin ks. Ollila tässä kirjassa). Vaikka stereotyypit eläisivätkin, ”oikea nuoruus” tapahtuu kaupungissa synteineen ja sumuineen kaikkineen (?). Matti Heikkilän tutkimusryhmän raportti (Heikkilä ja muut

2003) antaa sellaisen vaikutelman, että maaseudulla muutto kaupunkiin on luonteva tapa reagoida vaikeuksiin, kaupungissa aletaan mieluummin tehdä rappia (ks. myös Liesaho tässä kirjassa). Kaupungilla on kulttuurinen yliote nuorten mielikuvissa (ks. Ollila ja Jukarainen & Tuhkanen tässä kirjassa).

Toissa vuonna 2002 yli joka neljäs vauva syntyi Helsingin seutukuntaan. Yhdessä Turun, Tampereen, Jyväskylän ja Oulun seutukuntien kanssa osuus nousee jo lähelle puolta koko maan vauvoista. Maan pinta-alasta nämä alueet kattavat vain muutaman prosentin. Suomen 20 maakunnasta alle puolessa luonnollinen väestönkasvu³ oli positiivinen vuonna 2002. Nyt muuttoliike näyttää rauhoittuneen, mutta on vähintäänkin mahdollista, että se on tehtävänsä jo tehnyt. Kaupungit ovat kaupunkveja tietoenkin suomalaisessa mittakaavassa. Koko maan väestöstä ei saisi suuruudellaan erottuvaa eurooppalaista keskusta, ei tosin ole moni ääneen sellaista kai kaivannutkaan. Viisi miljoonaa ihmistä mahtuisi asumaan Lappiin ylellisen väljästi ja yhdessä kerroksessa, metropolien koolla kilpailu ei ole mahdollista.

Keskittyminen ei ole myöskään sukupuoli- tai ikäneutraalia. Jo nykyisin miesten osuus nuorista aikuisista on korkeimmillaan (Ilomantsin seutukunnassa) lähes kaksi kolmasosaa. Tämä suhde välttämättä vaikeuttaa ihmisen pesintää jo siinä määrin, että syntyvyyden alueellinen keskittyminen jatkunee. Maakunnallista elävän voiman uusiutumista ei uhkaa vain muuttoliike, josta keskustelua on enimmäkseen käyty. Muuttoliikkeen ohella on muistettava myös se, että nyt aikuisuuteen siirtyvät ikäluokat ovat pieniä verrattuna kaksi tai kolme vuosikymmentä aiemmin aikuistuneisiin. Alla olevasta listasta voidaan todeta, että sukupuolittainen eriytyminen alueille ei noudattele aivan puhdasta etelä-länsi ja itä-pohjoinen -jakoa (ks. Kainulainen & Rintala & Heikkilä 2001).

Poimintoja miesten osuuksista 20–24-vuotiaista seutukunnittain (valtakunnan tasolla 51,1 %)

Jyväskylän seutukunta 47,2 %
Pohjoisten seinänaapurien seutukunta

(Seinäjoki ja sen ympäristö) 48,5 %
Savonlinnan seutukunta 48,6 %
Kuopion seutukunta 48,7 %
Helsingin seutukunta 48,8 %
Loviisan seutukunta 60,2 %
Torniolaakson seutukunta 60,4 %
Koillismaan seutukunta 60,6 %
Itä-Lapin seutukunta 61,1 %
Kehys-Kainuun seutukunta 65,5 %
Ilomantsin seutukunta 65,8 %

Nuoria aikuisia asuu tällä haavaa pääkaupunkiseudulla enemmän kuin Lapin, Oulun ja Itä-Suomen lääneissä yhteensä. Harvaan asuttujen seutujen väestö pakkaantuu maakunnan sisällä keskuskaupunkeihin. Näistä osa (Rovaniemi, Kajaani, Kokkola) puolestaan alkavat hävitä väkiluvussa niin sanotuille kehyskunnille, kuten Nurmijärvi, Hyvinkää tai Järvenpää – puhumattakaan Helsingin Vuosaaren kaupunginosasta. Seuraavassa on esitettyä joitakin esimerkkejä maakuntakeskuksen osuuksista koko maakunnan nuorista aikuisista (20–24-vuotiaat):

Lappeenranta 56 % – Etelä-Karjalan nuorista aikuisista
Kuopio 49 % – Pohjois-Savo
Joensuu 53 % – Pohjois-Karjala
Kajaani 53 % – Kainuu
Lahti 62 % – Päijät-Häme

On kohtalaisen kiistattomasti osoitettavissa, että suomalaiset nuoret ainakin käyvät viettämässä aktiivisia vuosia elämästään meikäläisessä mitapuussa kaupunkimaisessa ympäristössä. Syntyvyystilastoista saa sen kuvan, että ainakaan toistaiseksi ihmiset eivät katoa kauas kaupungeista varsinaisten nuoruusvuosien jälkeenkään. Tämä ei ole suoranainen ihmekään; jos yhtään sietää muita ihmisiä näköpiirissään, väljyyttä ei tarvitse hakea satojen kilometrien päästä suurimmasta keskuksista. Kuvaa keskittymisen valikoivuudesta voidaan täydentää koulutusasteittaisella vertailulla eri maakunnista. Uudellamaalla korkeakoulutettujen osuus väestöstä on omaa luokkaansa ja lähes joka kolmas korkeakoulututkinnon suorittanut asuu Uudellamaalla, tämä huolimatta korkeakoulujen hajasijoittamisesta.

Poliittisesti epäkorrekrit sokeat pisteet

Urbaanin ja ruraalin Suomen välillä on historialta kumpuavia jännitteitä, jotka näyttävät edelleen pitävän asian tarkastelussa sitkeitä sokeita pisteitä. Väestön keskittymisen avointa suosimista (varovaisesti) ehdottanut Timo Aro kuvasi tekevänsä ehdotuksensa ”ristinnaulitsemisen uhalta” (HS 9.12.2002). Hänen mukaansa syntyvyyden keskittymisen aiheuttamista seurauksista on vaiettu, koska asia on poliittisesti liian tulenarka. Anu Kantola ja Mikko Kautto (2002, 146) toteavat, että aluepolitiikassa tukilinja ja alueiden oma-aloitteellisuutta korostava linja ovat vastakkain. ”Pinnan alla kytee” näiden poikkeavien näkökohtien vuoksi (mt.). Tätä tulkintaa voi ajatella tukevan ainakin sen, että viime aikoina (kirjoitettu helmikuussa 2004) alueiden väliset jännitteet ovat purkautuneet lähinnä poliittisten puolueiden sisällä. Jostain syystä yhä edelleen tarvitaan erikoistutkija toteamaan, että Suomen ”aluekeskukset ovat pieniä ja hajallaan” (HS 8.5.2003).

Heikkilä ja muut (2003, 17) toteavat, kuten monet muutkin, miten BKT:llä mitaten maantieteellisesti pienenhkö osa Suomea elättää valtaosaa Suomesta. Huonosti tuottava osa ja sen väestö on alettu nähdä talouden riippakivenä (mt.). Elättäjän osaan asetettu pieni alue ei ole toisaalta juuri kainostellut kuvatessaan itseään koko maan veturina. Erityisesti elinkeinoelämän puolelta on viestitetty, että jos Helsinki ei pärjää kansainvälisessä kilpailussa, mikään muukaan seutu Suomessa ei pärjää – jos ylipäänsä elää. Jos tehokkuuden nimissä puhutaan, olisi syytä asettaa myös se kysymys, miten näin harvaan asutussa maassa on voinut olla pakko rakentaa joukkoliikennettä maan alle – tai miksi Pasilan ratapihalle pitäisi rakentaa pilvenpiirtäjiä. Vaikka kuva elättäjistä ja elätettävistä on epäilemättä omasta näkökulmastaan oikea, ei BKT:llä mittaaminen ole aivan ongelmattonta.

Arvonlisäysprosessiin osallistuminen voi tarkoittaa myös sitä, että kehityskonsultit konsultoivat ja kehittävät toisiaan. Kaupungissa ei välttämättä saa tehdä edes omia lumitöitään, mutta kernaasti voi mennä ohjattuun keppijumpaan jäljittelemään ehdottoman turvallisesti ja ohjatusti

lumitöiden kaltaisia liikkeitä. Huoltoyhtiön lehtipuhaltimien melusaastuttamasta maisemasta kelpaa lähteä askel-, syke- ja kalorimitatulle sauvakävelylle. Jos on todella kiireinen, voi ulkoistaa motivaationsakin personal trainerille. BKT siinä kasvaa kyllä, mutta moisessa menossa perihärmäläinen saattaa alkaa voida pahoin päälle vyöryvien ja kroppaa valtaavien hyvinvointikoneistojen puristuksessa. Kaupungistuminen tuo mukanaan hieman erikoisia piirteitä elämään, vaikka olisikin yhteensopiva elämänmuoto nykyisen tuotantorakenteen ja teknologian kanssa. Parjatussa ”itsepalveluyhteiskunnassa” on (tai oli) kyllä erinomaisen hyvätkin puolensa.

Ihmisten kasautumisella kaupunkimaiseen asumiseen on aivan kiistattomia ja helposti hahmotettavia etuja nykyisessä tuotantorakenteessa ja historian vaiheessa. Tästä huolimatta tällaisten asioiden listaaminen tuntuu jotenkin epäkorrektilta. Tunnelma on kuin kylmiä talouden realiteetteja korostaen mitätöitäisiin menneiden polvien työt (ks. myös Mäkelä 1986, Jokiranta 2003). Kuka tahansa voi todeta täysin julkisista laskelmista, että nelihenkinen perhe Helsingissä maksaa vuodessa ensimmäiset 2 100 euroa pelkkiä vero(tuloihin perustuvia valtionosuuksien) tasauksia muihin kuntiin, silti tämänkin toteaminen on jotenkin hieman arveluttavaa. Vaikutelmaa voi lieventää toteamalla, että hinta ei ole välttämättä kovin suuri valmiiksi koulutetuista ja parhaassa työiässä olevista kansalaisista, tai vaikkapa vertaamalla lukuja saksalaisten itäisille osavaltioille maksamiin tukiin.

Sokeiden pisteiden tai tarkoituksellisen maton alle lakaisun vaikutelmaa lisää hieman sekin, että Suomessa on aika lailla optimistinen suhtautuminen Euroopan unionin rakennerahastojen tavoite 1 alueiden tuen jatkumiseen. Termihirviön taustalla on se yksinkertainen oletus, että unionin laajentuessa heikoimmin menestyvät alueet vaihtuvat ja niitä löytyy paljon uusista jäsenvaltioista. Saari (2003) on vakuuttunut siitä, että Suomen nykyiset 1 tukialueet eivät jatka vuoden 2006 jälkeen ja tällä on varmasti kiistatonta merkitystä suomalaisen aluekehityksen kannalta. Vaikka emme tiedä juuri nyt, miten tässä nimenomai-

sessä tukiasiassa käy, tiedämme mitä on elää ”jos-ajassa” ja poliittisten ohjelmien määräaikaishuoksisissa. Nopeasti pitäisi opetella myös sopeutumaan siihen, että saksalaisten ja espanjalaisten väliset kaupat rakennerrahastojen budjetoinnista vaikuttavat Itä-Suomeen ehkä saman verran kuin kansallinen toimintamme. Siihen on jo totuttu, että ratkaisu tulee, jos on tullakseen, viimeisellä mahdollisella hetkellä.

Huomionarvoinen on myös Kauton (Kantola & Kautto 2002, 110) huomio aluepolitiikan institutionaalisesta muutoksesta: ”*Kärjitetysti sanottuna rahaa sai aikaisemmin valittamalla surkeaa tilannetta, nyt pitäisi olla myymässä hienoja ajatuksia ja kilpailla useasta eri lähteestä tulevasta tilapäisestä siemenrahasta.*” Havainto on osuva, ja sen uskoisin selittävän joskus leveältä tuntuva kuilu tutkimustiedon ja eri strategioiden välillä.

Samaan ilmiöön viittaavat Heikkilä ja muut (2003, 117) todetessaan, että maakunnat ja kunnat käyvät kukin omaa selviämiskamppailuaan – tässä pelissä on voittajia ja häviäjiä. Kulttuurista ja maan historiasta ulkopuolinen varmasti hieman ihmettelisi, miten luontevasti täällä julkisella rahoituksella toimivat projektit houkuttelevat perheitä yhdestä kilpailevasta kunnasta toiseen. Kilpailun vapaus tuskin on suurin onnen mittari, asetelma kertonee enemmän siitä, että emme oikein tiedä, mistä kohtaa markkinamekanismin pitäisi mennä sisään (kotipaikan valinnasta markkinamekanismina ks. Jukarainen ja Tuhkunen tässä kirjassa). Yhtäältä tuetaan voimakkaasti elinkeinohaaroja, jotka tuovat mukanaan keskittymistä, ja toisaalta tuetaan projekteja, jotka koettavat kääntää suunnan. On jokseenkin varmaa, että Suomen alueiden tulevaisuus on mittasuhteiltaan laajempi kysymys kuin kuntien valtionosuuksien indeksikorotuksen leikkausuhan puolittaminen, tähän poliittinen keskustelu vain helposti näyttää keskittyvän.

Keskittymisen hyödyt ja haitat – ja avoimet kysymykset

Väestön kasaantumisen riskit ovat teknologian ja rakennustekniikan kehittymisen myötä joiltakin osin poistuneet tai lieventyneet⁴. Suomessa ei ih-

misten läheisyys juuri aiheuta riskejä kulkutautiepidemioiden leviämisestä. Nykyinen rakennuskanta ja suunnittelu takaavat käytännössä sen, että kokonaisia kaupunkeja ei pala kuten joskus historiassa on tapahtunut. Neljän vuodenaajan maassa on tehokkaampaa tehdä, aurata ja valaista väylää 100 000 ihmiselle kuin sadalle, melko kiistatonta tämäkin. Kunnallistekniikka ja nykyaikaiset vedenpuhdistuslaitokset, kaukolämpö ja raiteilla kulkeva joukkoliikenne ovat ympäristön kannalta suotavia ratkaisuja. Niiden rakentaminen on edullisempaa silloin, kun käyttäjiä on paljon ja tiheässä. Ekologian syyttävä sormi onkin kääntynyt pikkuhiljaa kohti ”luonnollista” maaseutua.

Maa- ja metsätalouden yhteiselo pientilavaltaisessa maassa eli kukoistuskautensa melkein sata vuotta sitten. Enää ei tarvita ihmisiä savotoille eikä tuotantolaitosten tarvitse sijoittua vesistöjen äärelle energian tai uittojen takia. Jos konkreettista tavarantuotantoa harjoittavat laitokset keksivät ylipäänsä jonkin syyn sijoittua jonnekin Suomeen, on sekin nykymittapuulla saavutus sinällään. Maanpuolustuksellisetkaan argumentit eivät ole aivan yhtä voimakkaita nyt kuin viime sotien aikaan, tänään valmistaudutaan myös strategisiin iskuihin viestivälineisiin ja hallintokeskuksiin.

Viime vuosisadan alussa Pietarin läheisyys ja Viipuri loivat toimintaedellytyksiä Itä-Suomen elintarviketuotannolle aina Pohjois-Savoa myöten. Nyt on vaihe toinen, alkutuotanto on keskittynyt ja näyttää varsinkin jalostusvaiheessa keskittyvän edelleen. Samaan aikaan toisaalla, Iisalmessa, on Lidl palvelemaan puhdasta lähiruokaa arvostavia ja työn puolesta mielenilmauspäiviä pitäviä suomalaisia. Savon maisemaan laitettuna mainittu ketju edustaa jo tiettyä symboliikkaa, jonka voi ottaa aivan vakavastikin (ks. myös Taxell 2004). Nyt on kulunut hieman yli 30 vuotta siitä, kun pientalonpoikien protestipuolue keräsi ikimuistoisen vaalivoiton, suurin piirtein samoilta seuduilta. Tälle muutokselle aika ei ole kovin pitkä.

Historiallisesti Suomen perin hajallaan olevan asutuksen monet perustelut ovat lopullisesti siir-

tyneet historian kirjoihin. Rauhan aikana ei onneksi asutustiloja ole tarvinnut asettaa, olkoonkin, että pientilamuotoinen alkutuotanto voisi olla ratkaisu moniin urbaanin ja modernin ihmisen vieraantumisen tunnelmiin. Tämä epäilemättä näkyykin keskuksia ympäröivien kehyskuntien kasvuna, suhde maahan vain taitaa olla muutoksen kokenut. Siitä ei enää tarvitse repiä elantoa, vaan se muodostuu harrastukseksi, reviiiriksi ja esteettiseksi elementiksi arjessa. Maaseudulta kantautuvat huonommat uutiset (Kainulainen & Rintala & Heikkilä 2001, Heikkilä & muut 2003) voitaisiinkin vaientaa julistamalla Nurmijärvi (35 000 asukasta) Suomen viralliseksi maaseudeksi. Kehyskuntien nimeäminen onneloiksi on perusteltua, mutta onnellisuus voi perustua jo kaavoitusvaiheessa tehtyyn ”ennalta ehkäisevään sosiaaliyöhön”.

Tuotantoteknologioiden muutos on tuonut muassaan sellaiset termit kuin kriittinen massa ja luova luokka – eräänlaista biomassaa nämäkin. Termit viittaavat nimenomaan keskittymiin, joissa sosiaaliset tekijät, kaupunki-ilman vapaus ja eräänlainen negatiivinen solidaarisuus ovat ehtona innovaatioiden syntymiselle. Massaa pitää olla ja kokonainen luokka; kukaan ei tiedä, kenet suuri edistysaskel ottaa välikappaleekseen, mutta ilman sosiaalista tekijää tämä ei ole mahdollista. Sitran kokoama *Tulevaisuuden tekijät* nuorisofoorumi (jossa puolestaan olivat edustettuna nuorison menestyneet ja edistyselliset voimat) ottaa esille luovan luokan ja yhdistää sen nimenomaan (suur)kaupunkeihin (Parasta ennen..., 2003). Luova luokka hakeutuu sinne, missä on muita ”samanhenkisiä ihmisiä ja missä yritykset ja yhteiskunta tarjoavat mahdollisuuksia, haasteita ja elämisen laatua” (Ahlström 2003, 84). Esimerkiksi Nokian pääjohtaja Jorma Ollilan (ja Krister Ahlströmin, Sampsa Saralehdon jne.) puheista on helppo löytää samankaltaisia painotuksia, jopa eurooppalaisen metropolin tietoista hakua elinehtona kilpailukyvyille. Voidaan tietenkin johonkin rajaan asti ajatella fyysisen läheisyyden korvautuvan tietoverkkojen kriittisillä massoilla ja asiantuntijayhteisöjen keskinäisellä neuvonpidolla.

Myös Kainulainen, Rintala ja Heikkilä (2001,

98) käyttävät termiä kriittinen massa kuvaamaan väestön, osaamisen ja yrityspotentiaalin minimirajaa, joka takaa mahdollisuudet päästä ulos negatiivisen kehityksen kehästä. Myös Kiander (2001, 127) toteaa lamanjälkeisestä talouskehityksestä, että parhaat edellytykset uusissa aikaisempaa avoimemman kilpailun oloissa menestyville tuotannolle ja työllisyydelle olivat suurissa yliopistokaupungeissa. Tosin (valtion) yliopistot ovat aika tarkkaan siellä, missä niiden halutaan olevan. Väestökeskittymän ja menestyksen yhteys näyttää varsin selvältä (yhteydestä nuorten mielikuvissa ks. Ollila tässä kirjassa).

Työllisyyttä koskevissa tilastoissa ja myös visioissa palvelusektoriin ladataan paljon toiveita, ehkä siksi, että muualla ei toiveikkuuden aihetta ole senkään vertaa. Väestön kasaantumisella on helposti hahmotettava yhteytensä myös palvelualojen elinvoimaan. Jotkin palvelut (kirjanpito, puhelinkeskus) voidaan hoitaa pitkälti paikasta riippumatta, myös Virossa ja Intiassa kuten on huomattu. Toisenlaiset palvelut ovat niin suuren joukon vakiokäytössä, että niiden pystyttäminen ja pyörittäminen ei vaadi suuria väestöpohjia (ruokakauppa, parturi). Osa palveluista puolestaan on niin erikoistuneita, että niiden elinehto on väestön keskittymä. Palveluista merkittävä osa on myös pysyvästi sen luonteisia, ettei niiden siirtäminen tietoverkkoihin koskaan onnistu. Milloin onnistuu, silloin on kaikki syyt tuottaa ne jossain muualla kuin valtakunnan kalleimmissa kortteleissa (esimerkkinä Kelan palveluiden sijoittaminen). Jotkin palvelut puolestaan keskittyvät juuri tilan ylittämiseen (taksit, linja-autot, junat). Jonkin väestöpohjan nekin kuitenkin vaativat. Kohtalaisen erikoistuneisiin toimintoihin ei tarvita miljoonien väestöpohjia, mutta pieneenkin keskittymään voivat etäisyydet muodostua kovin pitkiksi. Työpaikkojen ja väestön keskittymisen hyviä ja pahoja kehii voimistaa yksinkertaisesti se, että yritystoiminta useimmiten sijoittuu lähelle markkinoita – siis ihmisiä – ei raaka-aineita tai energianlähteitä.

Suurista ryhmistä voi muodostaa helposti pieniä ryhmiä, mikä puolestaan lisää valinnanvapauksia vaikkapa koululaisten oppiainevalinnoissa.

Toistaiseksi koulujen erikoistuminen ei ole poikinnut yksiselitteisen hyviä asioita keskuksissa, missä erikoistumista eniten tapahtuu (Järvinen 2003). Harvasti asutut seudut jäävät paitsi sekä valinnanvapauksia, että onnekseen kouluvalintojen tuomia lieveilmiöitä (Seppänen 2003).

Hyvinvointivaltion haasteista

Keskittymisellä on edelliseen listaukseen vedoten siis hyötyjä. Jos niistä ei saa ääneen mitään lausua, lienee mahdotonta saada oikein minkäänlaista otetta käynnissä olevaan aluekehitykseen.

Näissä olosuhteissa olisi hyväksi miettiä, onko konsteja saavuttaa myös taloudellisia etuja muuten kuin keskittymällä tai keskittymällä vähemmän tai pistemäisesti. Keskittymisen edut voivat näissä olosuhteissa pysyvästi tai tilapäisesti olla haittoja pienemmät. Henkinen hyvinvointi ei näytä pysyvän muuttokuormien kyydissä ainaakaan pitkiä matkoja, mutta ei jää lähtöpisteeseen. Sosiaaliset suhteet katkeavat nopeasti ja uusia solmitaan hitaasti (Heikkilä et al. 2003). BKT:n ja hyvinvoinnin keskittymät eivät ole tätä nykyä mitenkään päällekkäiset (ks. Karvonen ja Rahkonen tässä kirjassa). Keskittymisellä on haittansa ja myös taloudelliset hintansa, jotka ovat yhtä kiistattomat kuin edutkin. Asioita on tarkasteltava muutenkin kuin tuotannollisen tehokkuuden näkökulmasta. Näin toivoisi tehtävän aivan siihen rajaan asti, että kaikki hyvä ei saisi jonkin pääoman muotoa.

Todennäköistä kuitenkin on, että nuoret keskuksissa asuessaan osallistuvat bruttokansantuotteella mitattuna heille varattuun tehtävään. Jokainen, joka suostuu velkaantumaan raskaasti omistaakseen 70 neliötä betonielementtiä kymmenen metrin korkeudessa, on ainakin jossain mielessä myös hyvinvointiyhteiskunnan sankari. Perinteiseen kansalliseen konsensusuhenkeen istutettu selviytymisstrategia globaaleissa oloissa saattaisi olla helppokin rakentaa, jos asiat voitaisiin tarkastella vuodessa 0. Mukavaa olisi asetella sata kaunista Hämeenlinnaa tai Porvoota meren ja järvien rannoille ja asuttaa ihmiset niihin. Vuoteen 0 vain ei ole mitään pääsyä; emme ole strategiapelissä, vaikka strategioiden määrästä voisi niinkin

päätellä.

Hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuutta ratkotaan pitkälti myös kansallisen projektin kestävyden saralla (Virtanen 2001). Heikkilä et al. pitävät kysymysmerkkiä tutkimusprojektinsa nimen – *Kahtiajakautuva Suomi?* – perässä. Hyvinvoinnin jakautumisen kannalta merkki on perusteltu, mutta jako markkina-Suomeen ja muuhun subventio-Suomeen on jo tapahtunut. Sitten kun ilmaantuu ensimmäinen rahasto, joka sijoittaa itäsuomalaisiin kiinteistöihin, ja ensimmäinen TV-kanava, joka suuntaa tarjontansa passiivisille vanhoille maalaisille, käännän kelkkani (vrt. SUBTV, aktiivisessa iässä olevien kaupunkilaisten kanava). On esitetty, että Helsinki on tulevaisuudessa jatkuvassa ja kiinteässä yhteydessä muiden lähialueiden keskusten, Pietarin, Tallinnan ja Tukholman, kanssa. Jos pääkaupunkiseudun menestys on koko maan menestyksen ehto, voiko tämä työnjako olla edelleen osa kansallista projektia? Kasvavien sukupolvien kokemus kansasta ja valtakunnasta on erilainen kuin aktiivielämästä väistyvien.

Termit voi valita toisinkin, markkina-Suomi on sitä pitkälti juuri sen kautta, että se menettää koko ajan kansallisia erityispiirteitä. Loppujen lopuksi kehitys voi johtaa siihen, että Helsinki on yksi alue avoimessa kansainvälisessä taloudessa, sen voisi vaihtaa päikseen jonkin toisen mantteen keskuksen kanssa kenenkään liiaksi häiriintymättä tai kielen vaihtumatta. Markkina-Suomi on samalla yli- ja epäkansallinen maan osa, varsinaiset kansalliset erityispiirteet ovat ehkä koko ajan enemmän jossain muualla. Iisalmissa on Lidl, Tampereella on liikennemuuttokortit ja mummolassa ei ole ketään. Jotain tässä on varmasti tapahtunut.

Viitteet

1. Tekstissä olevat tilastotiedot on poimittu Tilastokeskuksen StatFin palvelusta, sisäasiainministeriön verkkosivujen tilastopalvelusta ja kunnat.net-palvelusta.
2. Viitataan tekstissä nuorilla aikuisilla ikäryhmään 20–24-vuotiaat.
3. Syntyneiden ja kuolleiden erotus. Sisäasiainministeriö.

4. Tässä luvussa esitettyihin asioihin on suuresti vaikuttanut syksyllä 2003 käymäni kurssi Suomen talouden rakenne ja kehitys. Tampereen yliopisto. Kansantaloustieteen laitos.

Lähteet

- Ahlström, Krister (2003) Osaamisen ja elämysten maa. Teoksessa Allén & Karhu (toim.): Pennejä taivaasta? Talouspolitiikkakoulutusta 25 vuotta. Sitra 255. Edita. Helsinki. 81–85.
- Heikkilä, Matti, Rintala, Taina, Airio, Ilpo ja Kainulainen, Sakari (2003) Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa. Stakes, tutkimuksia 126. Saarijärvi.
- Jokiranta, Harri (2003) Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa. Acta Universitatis Tamperensis 966. Tampere.
- Järvinen, Tero (2003) Urheilijoita, taiteilijoita ja IB-nuoria. Lukiodien erikoistuminen ja koulukasvatuksen murros. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 37. Helsinki.
- Kainulainen, Sakari, Rintala, Taina ja Heikkilä, Matti (2001) Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. Stakes, tutkimuksia 114. Saarijärvi.
- Kantola, Anu ja Kautto, Mikko (2003) Hyvinvoinnin valinnat. Suomen malli 2000-luvulla. Sitra 251. Edita. Helsinki.
- Kautto, Mikko (2001) Diversity among welfare states. Comparative studies on welfare state adjustment in Nordic countries. Stakes, research report. 118. Saarijärvi.
- Kiander, Jaakko (2001) Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki.
- Mäkelä, Matti (1986) Suuri muutto. 1960–70-lukujen proosan kuvaamana. Otava. Helsinki.

- Paju, Petri ja Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Sitra ja Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 18. Helsinki.
- Parasta ennen 01012015 (2003) Tulevaisuuden tekijät, Suomi 2015. Sitra.
- Parkkinen, Pekka (2002) Suomi selviää vanhuusmenoista – mutta entä muuttotappioalueet. Yhteiskuntapolitiikka. 4/2002. 346–351.
- Saari, Juho (2003) Uusi aikakausi. Yhdentynvä Eurooppa ja sosiaalipolitiikka. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Saarijärvi.
- Saari, Juho (2001) Reformismi. Gaudeamus. Tampere.
- Seppänen, Pia (2003) Perheet kaupunkien koulumarkkinoilla. Yhteiskuntapolitiikka 4/2003. 337–352.
- Taxell, Christoffer (2004) Uuvuttaako vauhti – vai pyhäytyneisyys? Kommenttipuheenvuoro teoksessa Piha, Kirsi: Kestääkö pää? Nuoret työelämän kynnyksellä. EVA: Helsinki.
- Työllisyystyöryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 5/2003.
- Virtanen, Matti (2001) Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 831. Hämeenlinna.

Sanomalehdet

- Helsingin Sanomat 9.12. 2002. Kotimaa. Puolet maakunnista potee luonnollista väen vähentymistä. Toimittaja Timo Siukonen HS.
- Helsingin Sanomat 8.5. 2003. Kotimaa. Aluekeskukset pieniä ja hajallaan. Toimittaja Martti Heikkinen HS.
- Kuntalehti 1.12.2003 http://www.kuntalehti.fi/uploaded/template/asp/kl_perustyyli_0.asp?version=20604&category=49

Nuorisotyöhön panostaminen ei ole kunnissa aina kiinni rahasta

Tutkimus kertoo nuorisotyön merkityksen kasvaneen
(HS 22.4.04)

Kannabiskokeilujen riskit nuorten mielestä pieniä

Asenteet tupakointiin ja humalajuomiseen kiristyivät.
(HS 6.3.04)

Talouden suhdanteet rassaavat eniten NUORIA

(Dialogi 7/2003)

Nuorten osa-aikaiset työsuhteet yleistyneet huomattavasti vuodesta 2001

Nuoriso janoaa pysyvää työpaikkaa, vain joka 10. perustaisi yrityksen
(HS 14.8.04)

Nuorisotyöttömyyden hoito kaipaa yhteistoimintaa

”Työttömille tarkoitettuja palveluja ei koordinoi kukaan”
(HU 4.4.04)

Nuorten elinolot Suomessa ovat yhtä Nurmijärveä

(HS 22.9.03)

Opiskelija- asuntotilanne aikaisempia vuosia parempi

Muuttotappiokunnissa
asuntoja jää jopa tyhjilleen.
Tytöt usein poikia nopeampia
asunnonhaussa.

(HS 22.7.04)

Viimeinen koulupäivä on paras koulupäivä

Abit loistivat penkkareissa
kilpaa auringon kanssa

(HU 15.2.04)

Viimeinen kesälomalauantai oli haikea

Toisaalta kouluun on kiva palata.

Poliisi varautui viikonlopun juhliin ylimääräisillä partioilla.

(HS 8.8.04)

Nuoret eivät innostu uusista kännykkäpalveluista

Oma matkapuhelin on jo kolmella neljästä 9–12 -vuotiaasta.

”Ilman kännykkää ei tule toimeen”

Koulussa puhelin on yleensä pidettävä äänettömällä.

(HS 12.8.04)





OSA I

PERUSTILASTOAINEISTO
JA KARTAT

LASTEN JA NUORTEN
HYVINVOINNIN
UUDET ULOTTUVUUDET
(STAKES)

MIKA GISSLER
SOILI ORRE
TIINA PUHAKKA

2 TILASTO-OSUUS

Tilastoinnin johtava periaate on, että ilmiötä kuvataan myös taustatekijöidensä suhteen. Yksilötasoiset tiedot voidaan yleensä aina jaotella iän ja sukupuolen sekä alueen mukaan. Aluejako voi perustua koti- tai asuinpaikkaan taikka vaihtoehtoisesti ilmiön tapahtuma- tai sijaintipaikkaan. Yleisimmin käytetyt aluejaot ovat kunta-, maakunta-, läänijaot.

Moni Suomen tilastojärjestelmistä perustuu henkilötason tiedonkeruuseen, ja yleensä aineistossa on henkilötunnus saatavilla. Sen avulla saadaan melko vaivatta yksityiskohtaiset ikä- ja sukupuoltilastot. Sen sijaan aluetieto kerätään useimmiten erikseen asuin- tai kotikunnan numeron avulla. Erityisesti nuorten osalta tämä aiheuttaa jonkin verran epätarkkuutta tilastoihin, sillä opiskelijat ovat jo 1.6.1994 lähtien voineet itse valita, muuttavatko asuinpaikakseen opiskelupaikkakunnan vai pysyvätkö kotikuntansa kirjoissa ja sen myötä tilastoissa. Nuoret ovat myös varsin liikkuvaa väkeä, joten tiiviit yhteydet toisella paikkakunnalla asuvaan seurustelukumppaniin, vanhempiiin, sisaruksiin tai muihin tärkeisiin henkilöihin saattavat sotkea kotikuntaan perustuvaa tilastointia. Yleisesti ottaen kuitenkin valtaosa aluepohjaisista tilastoista on luotettavia ja käyttökelpoisia lasten ja nuorten alueellista hyvinvointia tutkittaessa.

Vuosikirjan tilasto-osassa esitetään joitakin tärkeimpiä hyvinvointitilastoja, joita voidaan tarkastella läänitasoa tarkemmalla aluejaotuksella. Julkaisun kartat ovat pääosin seutukunnittaisia, ja ne perustuvat vuoden 2004 seutukuntajakoon. Kuntatason tietoja ei ole esitetty, sillä kartoista olisi tullut huomattavasti vaikeaselkoisempia. Li-

säksi pienten kuntien osalta satunnaisvaihtelu olisi hankaloittanut tietojen vertailua, etenkin harvinaisten ilmiöiden kohdalla. Lähes kaikista esitetyistä tiedoista on olemassa kunnittaiset tiedot, ja ne voi saada käyttöönsä Stakesin ja Tilastokeskusten tietokannoista.

Hyvinvointitilastot on koottu kolmeen ryhmään. Ensimmäisessä osassa esitetään Tilastokeskuksen tuottamat väestötilastot, jotka kuvaavat seutukuntien nykyistä ikärakennetta vuonna 2002 ja vuosia 2010, 2015, 2020 ja 2025 koskevia ennusteita sekä lapsiperheiden osuutta kaikista perheistä. Muuttotilastot ovat puolestaan maakuntatasoisia.

Toisessa osassa esitellään joitakin terveysosoittimia. Erityiskorvattavia lääkkeitä saaneiden nuorten osuus, nuorten synnytyksiä ja raskaudenkeskeytyksiä koskevat raskaustiedot sekä tapaturmia ja mielenterveyden häiriöitä koskevat sairaalahoitotiedot on kerätty Kansaneläkelaitoksen ja Stakesin rekistereistä. Tiedot peruskoulun 8. ja 9. luokalla olevien itsensä raportoimasta masentuneisuudesta ovat peräisin Stakesin vuosien 2002–2003 Kouluterveyskyselystä. Tutkimus kattaa kahta seutukuntaa lukuun ottamatta koko Manner-Suomen.

Sosiaaliin haasteisiin on valittu Stakesin ja Tilastokeskuksen tuottamat lastensuojelua, nuorisotyöttömyyttä, toimeentulotukea ja nuorisoriikollisuutta koskevat osoittimet. Kouluterveyskyselystä kerättävästä runsaasta materiaalista esitetään päihteidenkäyttöä ja ystävien puutetta kuvaavat osoittimet.

Esitettyihin osoittimiin ei ole voitu valita yhtä ikäjaottelua indikaattorien ja tiedonkeruiden erillaisuuden vuoksi. Muuttotilastoissa yläikärajana on 30 vuotta, mutta muissa muuttujissa pääosin 25 vuotta. Erikseen on annettu tietoja muun muassa jaotuksin alle kouluikäiset (alle 7-vuotiaat), lapset ja nuoret (alle 16/17/18-vuotiaat) sekä nuoret ja nuoret aikuiset (15–24- tai 18–24-vuotiaat).

Väestö

Alle kouluikäisiä lapsia oli vuonna 2002 noin 407 300, 7–14-vuotiaita oli 522 000 ja 15–24-

vuotiaita 652 600. Yhteensä alle 25-vuotiaiden osuus on 30,4 prosenttia koko väestöstä (kuviot 1a ja 1b). Tilastokeskuksen väestöennusteiden mukaan lasten ja nuorten määrä pienenee. Vuoteen 2025 mennessä ryhmän osuus vähenee vajalla 190 000 hengellä eli noin 12 prosentilla. Myös lasten ja nuorten osuus koko väestöstä pienenee väestön vanhetessa (kuviot 1a ja 1b).

Väestötiedot ovat tärkeitä muun muassa kunnan palveluita suunnitellessa ja alueen tulevaa elinvoimaisuutta arvioitaessa. Alueellisesti tarkasteltuna lasten ja nuorten määrä on suoraan yhteydessä edellisten vuosien syntyvyyteen sekä muuttoliikkeen suuntaan. Eniten lapsia hedelmällisessä iässä olevaa naista kohden syntyy Pohjanmaalla, erityisesti Pohjois- ja Keski-Pohjanmaan maakunnissa. Kun alle kouluikäisten osuus koko maassa on 7,2 prosenttia, on näiden maakuntien seutukunnissa osuus korkeimmillaan yli 10 prosenttia. Myös Uudellamaalla ja Ahvenanmaalla alle 7-vuotiaiden osuus on korkea. Suhteellisesti vähiten alle kouluikäisiä on Pohjois-Lapin ja Itä-Suomen seutukunnissa, vähimmillään alle 5 prosenttia koko väestöstä (kuvio 2).

Peruskouluikäisiä eli 7–15-vuotiaita on väestöstä 11,5 prosenttia. Seutukuntien osuudet vaihtelevat 10 ja 15 prosentin välillä. Korkeimmillaan osuudet ovat alueella, joka ulottuu Etelä-Pohjanmaalta aina Etelä-Lappiin saakka; vähiten peruskouluikäisiä on Etelä-Suomessa joitakin eteläisimpiä seutukuntia ja Ahvenanmaata lukuun ottamatta (kuvio 3).

Peruskouluiän ohittaneita, mutta alle 25-vuotiaita on väestöstä 10,5 prosenttia. Myös tässä ikäryhmässä ovat Pohjanmaan maakunnissa osuudet koko maan tasoa korkeammat. Korkean syntyvyyden alueen Oulun lisäksi kartasta erottuvat selvästi tärkeät opiskelijapaikkakunnat Tampere, Turku, Kuopio, Jyväskylä, Joensuu, Lappeenranta ja Rovaniemi, joita ympäröivissä seutukunnissa nuorten aikuisten osuudet ovat varsin korkeat (kuvio 4). Pienimmillään nuorten aikuisten osuudet ovat vain hiukan yli puolet (7,4 %) koko maan maksimista (14,3 %). Nämä seutukunnat ovat pääasiassa harvaan asuttuja ja maaseutumaisia.

Lapsiperheitä eli niitä, joissa on vähintään yksi alaikäinen lapsi, on kaikista perheistä 41 prosenttia. Odotetusti tämä osuus on korkea Pohjanmaalla, Uudellamaalla ja Ahvenanmaalla, joiden seutukunnissa osuus vaihtelee 43 ja 47 prosentin välillä (kuvio 5). Itä-Suomessa on eniten seutukuntia, joissa lapsiperheiden osuus on alle 40 prosenttia.

Muutto koskettaa useita lapsia ja nuoria (taulukko 1). Vuoden 2003 muuttoalttiuslukujen perusteella 14,7 prosenttia alle kouluikäisistä muutti kunnan sisällä, 6,5 prosenttia kuntien välillä, 2,4 prosenttia maakuntien välillä, 0,5 prosenttia ulkomailta ja ulkomaille muutti 0,3 prosenttia. Peruskouluikäisillä osuudet ovat pienempiä: kunnan sisällä muutti 8,8 prosenttia, kuntien välillä 2,9 prosenttia ja maakuntien välillä 1,1 prosenttia ikäluokasta. Ulkomaille muutto oli harvinaisempaa (0,1 %) kuin maahan muuttaminen (0,3 %).

Mielenkiintoisinta on tarkastella nuorten aikuisten muuttoliikettä, sillä se kuvastaa nuorten omia asumistoiveita, mutta myös paikallisia opiskelu- ja työmahdollisuuksia. Nuorista 18–30-vuotiaista aikuisista kunnan sisällä muutti 26,2 prosenttia, kuntien välillä 16,1 prosenttia ja maakuntien välillä 7,7 prosenttia. Myös maahanmuutto (0,8 %) ja maastamuutto (0,6 %) olivat nuorempia ikäluokkia yleisempää.

Muuttovirtoja tarkastellessa ei liene yllätys, että nuoret suuntaavat kohti etelää, etenkin Uudenmaalle (kuvio 6). Kaikista maakunnista Ahvenanmaata lukuun ottamatta muutti enemmän nuoria Uudellemaalle kuin sieltä muutti pois vuonna 2003. Pirkanmaalta ja Varsinais-Suomesta muutti noin 1 750 nuorta aikuista Uudellemaalle, mutta myös Pohjois-Pohjanmaalta, Päijät-Hämeestä ja Keski-Suomesta muuttaneita oli yli tuhat. Uudeltamaalta muutettiin useimmiten Varsinais-Suomeen ja Pirkanmaalle (noin 1 400 henkeä), mutta myös Kanta-Hämeeseen, Pohjois-Pohjanmaalle, Päijät-Hämeeseen ja Keski-Suomeen muutti 750–1 000 nuorta aikuista. Uudenmaan ulkopuolella muuttoliike on määrällisesti vähäisempää: Satakunnasta muutetaan Varsinais-Suomeen ja Pirkanmaalle. Lapista muutetaan Poh-

jois-Pohjanmaalle (noin 1 200 henkeä), mutta myös takaisin (vajaat 1 000 henkeä).

Väestöön suhteutettuna suurin 18–30-vuotiaiden muuttovoitto on Uudellamaalla (+ 1,9 % ikäluokasta), Pirkanmaalla (+ 1,8 %) ja Ahvenanmaalla (+ 0,9 %). Näiden lisäksi vain Keski-Suomessa ja Varsinais-Suomessa muuttovirta on positiivinen (kuvio 7). Muut maakunnat ovat muuttotappiollisia. Nuorten väestökato on suurin Kainuussa (- 5,0 %), Etelä-Savossa (- 3,7 %) ja Keski-Pohjanmaalla (- 3,4 %) (taulukko 2, kuvio 7).

Terveys

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen alle 16-vuotiaiden määrä kaksinkertaistui vuosien 1990 ja 2002 välillä. Erityisesti astmakorvauksen saaneiden osuus ikäluokasta yleistyi noin yhdestä prosentista yli kolmen prosentin runsaan vuosikymmenen aikana. Noin kolme neljästä erityiskorvattavan lääkkeiden saajista saa astmalääkitystä (kuvio 8).

Eniten erityiskorvattua lääkettä saavia alle 16-vuotiaita on Pohjois-Lapin, Oulun läänin, Varsinais-Suomen ja Itä-Suomen seutukunnissa (kuvio 9) ja vähiten Länsi- ja Etelä-Suomessa Turun ympäristöä lukuun ottamatta. Vastaavanlainen koillisen ja lounaan välinen ero on nähtävissä 16–25-vuotiaiden lääkkeiden erityiskorvauksia koskevassa kuviossa 10. Koko maassa erityiskorvattavuuden saamisen periaatteet ovat samat, joten alue-erojen pitäisi kuvastaa todellisia sairastavuuseroja. Osan havaituista alue-eroista voi kuitenkin selittää terveydenhuollon palveluiden kysynnän ja tarjonnan sekä diagnostisoinnin erot, erityisesti astman kohdalla. Arvattavasti erot erityiskorvattavuusoikeuden hakemisessa ja tietoisuudessa tuen olemassa olosta ovat pienet, joten näiden tekijöiden ei pitäisi vaikuttaa alueellisiin sairastavuuseroihin.

Teini-ikäisten raskauksien määrä väheni aina 1990-luvun puoleenväliin saakka, mutta vuodesta 1995 alkoivat raskaudenkeskeytykset yleistyä ja vuodesta 1998 ovat myös alle 20-vuotiaiden synnytykset yleistyneet (kuvio 11). Vuonna 2003 nuorten synnytykset ja raskaudenkeskeytykset ovat vähentyneet. Kehitykseen ovat vai-

kuttaneet monet eri syyt. Mahdollisia selityksiä ovat 15 vuotta täyttäneitä koskeva jälkiehkäisyreseptivapaus 1.5.2002 alkaen, kuntien panostaminen kouluterveydenhuoltoon ja seksuaaliopetuksen määrän kasvattaminen ja laadun parantaminen (perus) kouluissa. Myös kulttuuriset tekijät voivat vaikuttaa kehitykseen, sillä vuoden 2003 ennakkotietojen mukaan myös ruotsalaisnuorten raskaudenkeskeytykset vähenevät.

20–24-vuotiaiden synnytykset vähenivät 1990-luvulla, ja sama trendi jatkui uudella vuosituhannella (kuvio 12). Samassa ikäryhmässä keskeytysten määrä on pysynyt samalla tasolla ja viime vuosina jopa hiukan lisääntynyt. Tämä raskaudenkeskeytysten suhteellisen osuuden kasvaminen osoittaa, että vähän yli kaksikymppisten naisten synnytyshalukkuus on vähentynyt. Tämä voi viestiä ehkäisyongelmista, mutta todennäköisemmin taustalla on lapsenhankinnan lykkääminen opiskelujen jälkeiseen aikaan. Keskimäärin suomalaisnainen synnyttää ensimmäisen kerran 28-vuotiaana. Ensimmäisen kerran isäksi tulleet miehet ovat noin kaksi vuotta vanhempia.

Eniten alle 25-vuotiaita synnyttäjiä on Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla sekä Lapin lounaisissa seutukunnissa (kuvio 13). Vähiten tässä ikäryhmässä synnytetään Pohjois-Lapissa ja Kaakkois-Suomessa. Seutukuntien väliset erot ovat huomattavia: vähiten synnytyksiä on Kärkikuntien (Parikkala, Saari, Uukuniemi) seutukunnassa (19/1000 15–24-vuotiaista naista kohden), mutta synnytyksiä on lähes kolminkertainen määrä Ylivieskan seutukunnassa (58/1 000). Väestöön suhteutettuna alle 25-vuotiaiden raskaudenkeskeytyksiä on vähiten Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla. Eniten tämän ikäluokan raskauksia keskeytetään etelärannikolla Haminasta aina Poriin saakka, Kainuussa ja Länsi-Pohjan alueella (kuvio 14).

Sairaalahoidot mittaavat vakavaa sairastavuutta ja vakavia tapaturmia. Tosin perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välinen työnjako vaihtelee alueittain, joten seutukuntien väliset hoitokäytäntöerot saattavat selittää osan alueellisista eroista. Myös erot kuntien ja kuntayhtymien resurssoinnissa voivat vaikeuttaa sairaalahoitomää-

riin perustuvien osoittimien tulkintaa.

Alle 16-vuotiailla on eniten sairaalahoitoja tapaturmien takia asukasta kohden Luoteis-Lapissa, Varsinais-Suomen rannikolla ja Ahvenanmaalla. Paljon tapaturmien aiheuttamia sairaalahoitoja raportoidaan joissakin Pohjanmaiden seutukunnissa ja Keski-Suomessa. Itä- ja Kaakkois-Suomessa näyttäisi olevan muuta maata vähemmän tapaturmasta johtuvia sairaalahoitoja (kuvio 15).

Tapaturman vuoksi sairaalahoidossa olleet nuoret aikuiset ovat muita useammin lappilaisia, varsinaissuomalaisia ja ahvenanmaalaisia, kun taas hämäläisillä ja eteläsuomalaisilla on tässä ikäryhmässä tapaturmien sairaalahoitoja vähiten (kuvio 16). Esimerkiksi eteläsuomalaisten Lappiin suuntaamien laskettelu- ja seikkailumatkojen ei pitäisi vaikuttaa tilastoihin, sillä ne perustuvat kotikuntaan. Sen sijaan mielenkiintoinen jatkoselvityksen aihe on, miten veneilyyn ja merellä liikkumiseen liittyvät tapaturmat selittävät rannikko- ja saaristoalueiden muuta maata synkempiä tilastoja.

Mielenterveyden häiriöiden vuoksi sairaalahoidossa olevien lasten ja nuorten määrä on lisääntynyt runsaalla kolmanneksella viimeisten viiden vuoden aikana. Tuhatta alle 18-vuotiaasta kohden tilastoidaan viisi sairaalahoitojaksoa, mutta 18–24-vuotiailla jaksoja on jo yli kaksinkertainen määrä (11,3/1000). Oulun ja Lapin läänissä sekä Itä-Suomessa on huomattavasti enemmän lasten ja nuorten sairaalahoitoja mielenterveyden häiriöiden vuoksi kuin Länsi-Suomessa (kuvio 17). Nuorilla aikuisilla eli 18–24-vuotiailla on vähiten sairaalahoitoja eteläisissä Pohjanmaan maakunnissa ja Kaakkois-Suomessa. Etelä-Suomessa, joissakin Itä-Suomen seutukunnissa ja Koillis-Lapissa sairaalahoitoon johtavia mielenterveyden ongelmia on eniten (kuvio 18).

Keskivaikeaa tai vaikeaa masennusta raportoivat eniten Pohjois-Lapin, Kainuun ja Kaakkois-Suomen peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat, kun taas läntisessä Suomessa tämä osuus on muuta maata keskimääräistä vähäisempää (kuvio 19). Tiedot perustuvat oppilaiden omiin vastauksiin, joten kulttuuriset erot maamme eri puolilla saattavat osittain selittää havaittuja eroja. Myös koulujen erilainen innokkuus osallistua Kouluterve-

yskyselyyn sekä oppilaiden vastausprosentit saattavat vaikuttaa tuloksiin. Sen sijaan eri seutukuntien sukupuoli- ja ikäerot on näissä tiedoissa vakioitu.

Sosiaaliset haasteet

Stakes kerää yksityiskohtaisia lastensuojelutilastoja niin huostaan otetuista lapsista kuin avohuollon palveluita saaneista lapsista. Tuhannesta alle 18-vuotiaasta on kahdeksan sijoitettu kodin ulkopuolelle ja tuhannesta alle 21-vuotiaasta on 35 avohuollon palveluiden piirissä. Viime vuosien aikana sekä lasten määrä että heidän väestöön suhteutettu osuutensa ovat kasvaneet kummassakin ryhmässä (kuvio 20). Kehitystä on pidetty osoituksena lasten pahoinvoinnin lisääntymisestä. Toisaalta trendi voi myös osoittaa sitä, että lasten ja nuorten oirehtimiseen on kiinnitetty aiempaa enemmän huomioita. Erityisesti alueellisissa vertailuissa (kuviot 21 ja 22) on hyvä olla tarkkana: lastensuojeluasiakkaiden lisääntyminen voi johtua lisääntyneistä resursseista, jolloin yhä useampi lapsi tai nuori saa tarvitsemiansa palveluita.

Nuorisotyöttömyys on edelleen korkea, vaikka 15–24-vuotiaiden työttömien osuus onkin pienentynyt vuosina 1993–1994 mitatusta 34 prosentista. Vuonna 2002 joka viides 15–24-vuotiaasta työvoimaan kuuluvasta oli ilman työtä. Erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomi ovat nuorisotyöttömyyden kannalta synkkää aluetta. Muualla Suomessa nuorisotyöttömyysalueita on Keski-Suomessa ja Satakunnassa. Matalimmat nuorisotyöttömyysluvut ovat Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Ahvenanmaan seutukunnissa (kuvio 23).

Joka seitsemäs 20–24-vuotias oman kotitalouden muodostaneista saa toimeentulotukea vähintään yhden kuukauden kalenterivuoden aikana. Osuus oli pahimman laman aikana lähes 30 prosenttia, joten työllisyyden paraneminen ja opiskelumahdollisuuksien lisääminen on parantanut tilannetta huomattavasti. Nuorten ihmisten toimeentulotuen tarve on yleensä lyhytaikaista. Kun alle 25-vuotiaat saivat keskimääräisesti viisi kuukautta tukea vuoden aikana, saivat yli 25-vuotiaat tukea kuusi kuukautta. Tuen tarve keskittyy kesäaikaan, jolloin tuen piirissä olevia nuoria –

esimerkiksi kesätyötä vaille jääneitä opiskelijoita – on yli viidenneksen enemmän kuin muina vuodenaikoina (kuvio 24). Alueellisesti toimeentulotuen saajien määrä korreloi nuorisotyöttömyyden kanssa, joten korkeimmat tuen piirissä olevien osuudet ovat Pohjois- ja Itä-Suomessa, kun matalimmat osuudet ovat Etelä-Suomessa, Länsi-Suomessa ja Etelä-Pohjanmaalla (kuvio 25).

Rikoksesta epäiltyjen määrä on varsin korkea, koko maan seutukuntien keskiarvo on noin 90 tuhatta alle 21-vuotiaista kohden (kuvio 26). Luku vaihtelee seutukunnittain ilman selvää alueellisuutta, vaikkakin Länsi- ja Itä-Suomessa epäiltyjen osuus on keskimäärin koko maata suurempaa. Tilastojen tulkintaa voivat vaikeuttaa poliisitoiminnan erilaiset resurssit, mutta myös erilaiset toimintatavat lievempien rikosten selvittämisessä ja rikosten selvittämisosuuksissa.

Noin joka yhdeksäs peruskoulun 8. ja 9.-luokkalainen ilmoittaa, ettei hänellä ole yhtään läheistä ystävää. Korkeimmillaan läheisen ystävän puute nousee joissakin seutukunnissa jopa 18 prosenttiin. Yleisesti eniten ystävien puutetta raportoivat varsinaissuomalaiset, luoteislappilaiset, kainuulaiset ja kaakkoissuomalaiset nuoret. Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla ystävien puutetta raportoidaan vähiten (kuvio 27).

Nuorten päihteiden käyttö lisääntyi merkittävästi 1990-luvulla, mutta viimeisten Nuorten terveystapatutkimuksen tietojen mukaan niin alkoholin käyttäminen ja tosi humalaan juominen kuin tupakointi ovat vähentyneet, erityisesti alle 15-vuotiailla (kuviot 28–30). Viime vuosikymmenien aikana sukupuolierot ovat muuttuneet siten, että 14- ja 16-vuotiaiden tyttöjen alkoholin käyttö ja tupakointi on yleisempää kuin pojilla. Sama koskee myös 18-vuotiaiden tyttöjen tupakointia, mutta humalahakuista juomista raportoivat 18-vuotiaat pojat huomattavasti samanikäisiä tyttöjä enemmän.

Stakesin Kouluterveyskyselyn tietojen mukaan peruskoulun kahden ylimmän luokan oppilaista noin joka viides tupakoi päivittäin. Nuorten sään-

nöllinen tupakointi on yleisempää Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä Länsi-Uudellamaalla kuin Pohjanmaalla (kuvio 31).

Vuoden 2003 Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan lähes joka neljäs 14-vuotias, puolet 16-vuotiaista ja kolme neljästä 18-vuotiaasta joiivat alkoholia vähintään kerran kuukaudessa. Kaikissa ikäryhmissä tyttöjen osuudet olivat poikien osuuksia korkeammat. Tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa itsensä joi 7 prosenttia 14-vuotiaista, 22 prosenttia 16-vuotiaista ja 36 prosenttia 18-vuotiaista (kuviot 28–29).

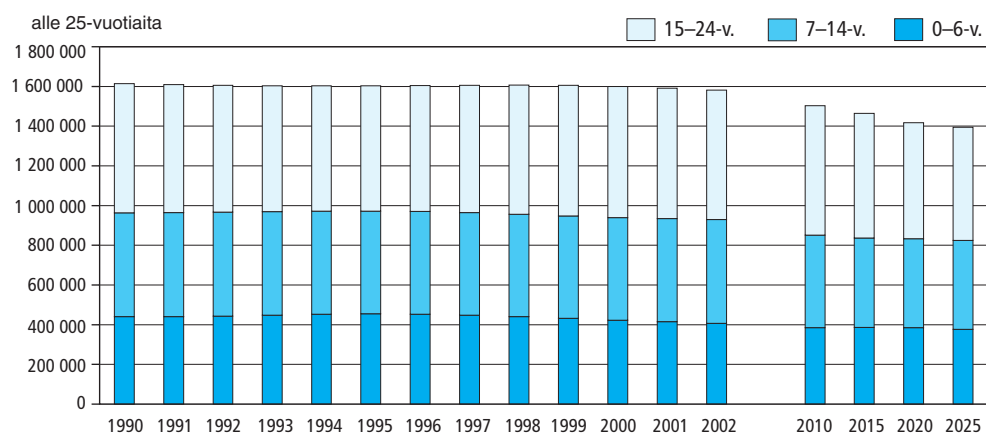
Seutukunnittain tarkasteltuna humalahakui-
sessa juomisessa ei ole niin selviä alue-eroja kuin tupakoinnissa. Stakesin Kouluterveyskyselyn mukaan vähintään kerran kuussa humaltumista raportoivat muuta maata enemmän Itä-Lapissa, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla sekä Varsinais-Suomessa asuvat nuoret. Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla humalahakuista juomista on vähiten (kuvio 32).

Huumeiden käytöstä on vain vähän alueellisia tilastoja. Koko maan tasolla kannabista kokeileita tai käyttäneitä oli 27 prosenttia 15–24-vuotiaista miehistä ja 23 prosenttia naisista vuoden 2002 Stakesin huume-
kyselyn mukaan. Osuudet olivat kaksinkertaistuneet vuodesta 1996.

Taulukot ja kartat

Karttakuvioilla havainnollistetaan ilmiön maantieteellistä jakautumista. Nuorten elinolot -vuosikirjassa nuorten alueellisia hyvinvointitietoja tarkastellaan seutukunnittain, poikkeuksena kaksi maakuntatasoista muuttoliikekarttaa (kuviot 6 ja 7). Karttoja tarkasteltaessa on kuitenkin otettava huomioon, etteivät alueiden pinta-ala ja alueiden asukasmäärä ole yhteneväisiä. Maantieteellisesti suurilla seutukunnilla Pohjois-Suomessa on suhteellisesti vähän asukkaita, kun taas Etelä-Suomen pinta-alaltaan pienemmissä seutukunnissa voi asukkaita olla huomattavasti enemmän.

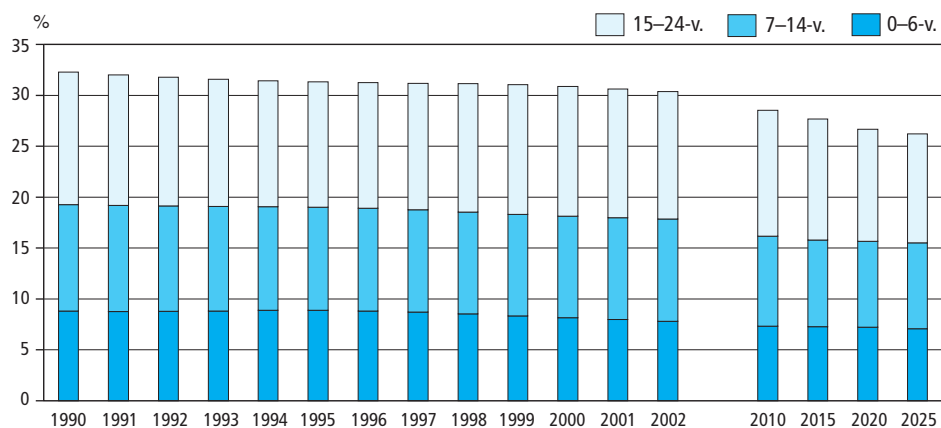
VÄESTÖ



KUVIO 1a. Alle 25-vuotiaiden ikärakenne vuosina 1990–2002 ja ikäryhmittäiset väestöennusteet vuosille 2010, 2015, 2020 ja 2025.

Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Tilastokeskuksen väestötilastot).

Määritelmä: Suomessa vakituisesti asuva alle 25-vuotias väestö ikäryhmittäin vuoden viimeisen päivän mukaan. Tiedot lasketaan naisten ja miesten yhteenlasketuille ikäryhmille 0–6-vuotiaat, 7–14-vuotiaat ja 15–24-vuotiaat. Maassa vakinaisesti asuva väestö saadaan Väestörekisterikeskuksen ylläpitämästä väestötietojärjestelmästä. Väestöennustelaskelmat perustuvat viime vuosien tilastotietoihin keskimääräisestä syntyvyyden, kuolevuuden ja muuttoliikkeen kehityksestä.



KUVIO 1b. Alle 25-vuotiaiden ikärakenne vuosina 1990–2002 ja ikäryhmittäiset väestöennusteet prosentteina vuosille 2010, 2015, 2020 ja 2025.

Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Tilastokeskuksen väestötilastot).

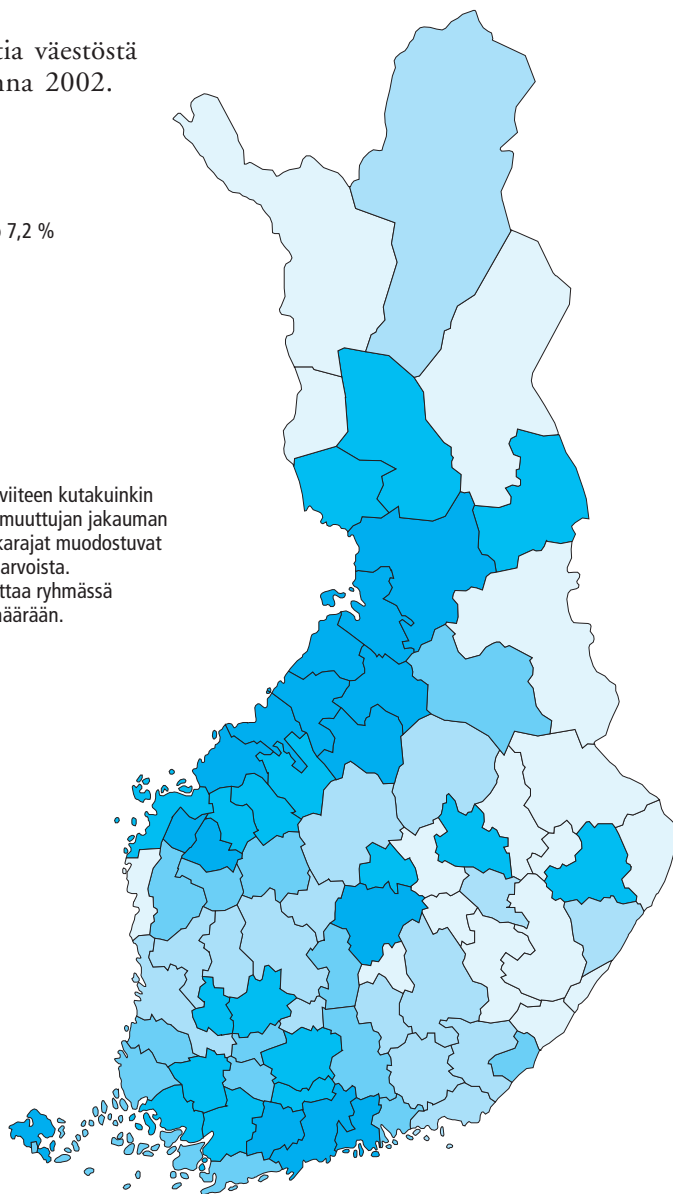
Määritelmä: Suomessa vakituisesti asuva alle 25-vuotias väestö ikäryhmittäin prosentteina koko väestöstä vuoden viimeisenä päivänä. Tiedot lasketaan naisten ja miesten yhteenlasketuille ikäryhmille 0–6-vuotiaat, 7–14-vuotiaat ja 15–24-vuotiaat. Maassa vakinaisesti asuva väestö saadaan Väestörekisterikeskuksen ylläpitämästä väestötietojärjestelmästä. Väestöennustelaskelmat perustuvat viime vuosien tilastotietoihin keskimääräisestä syntyvyyden, kuolevuuden ja muuttoliikkeen kehityksestä.

KUVIO 2.
0–6-vuotiaat prosenttia väestöstä
seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 7,2 %
ja keskihajonta 1,0 %

	8,06–10,1	(15)
	7,41–8,06	(17)
	7,04–7,41	(16)
	6,37–7,04	(16)
	4,92–6,37	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Tilastokeskuksen väestötilastot).

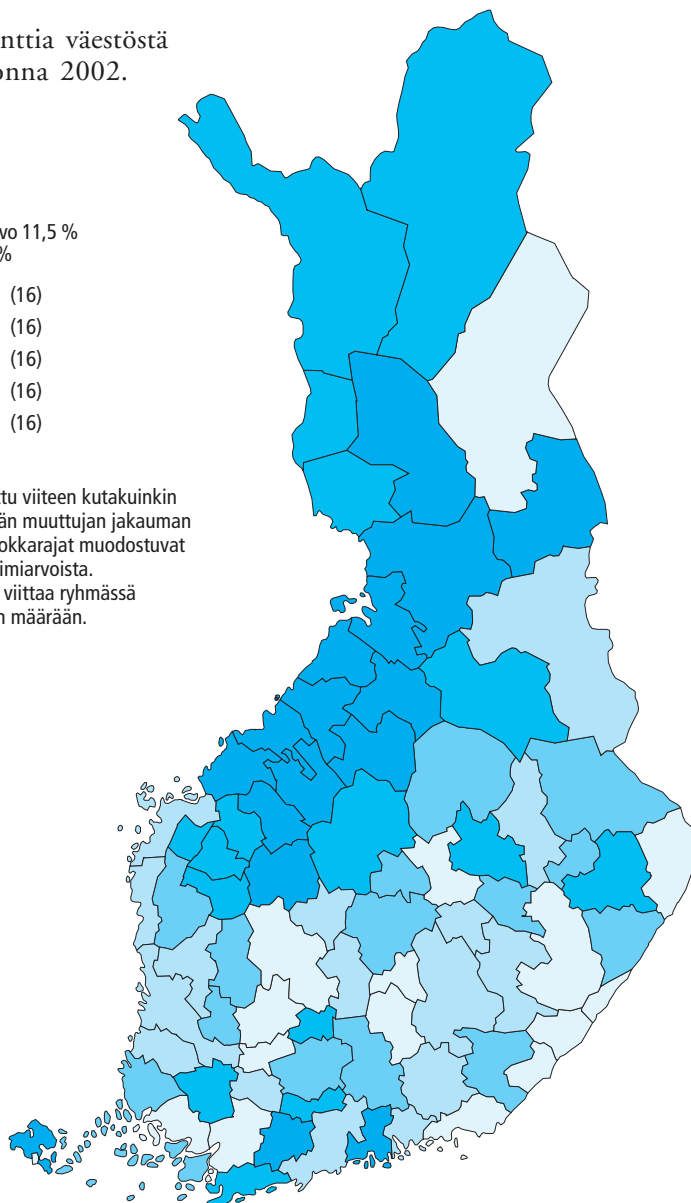
Määritelmä: Ikäryhmän ”% väestöstä” ilmoittaa ikäryhmän osuuden prosentteina koko väestöstä vuoden viimeisenä päivänä. Tiedot on laskettu 0–6-vuotiaiden tyttöjen ja poikien yhteenlasketulle ikäryhmälle. Suomessa vakinaisesti asuva väestö saadaan Väestörekisterikeskuksen ylläpitämästä väestötietojärjestelmästä. Seutukunnat ovat muutaman kunnan muodostamia aluekokonaisuuksia, jotka on määritelty aluepoliittisen tukialuejaon perusalueiksi. Seutukuntien muodostamisen kriteereinä on käytetty kuntien välistä yhteistyötä, työssäkäyntiä ja liikenneyhteyksiä. Tiedot esitetään vuoden 2004 seutukuntajaolla.

KUVIO 3.
7–15-vuotiaat prosenttia väestöstä
seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 11,5 %
ja keskihajonta 1,1 %

	12,20–14,75	(16)
	11,38–12,20	(16)
	11,02–11,38	(16)
	10,58–11,02	(16)
	9,89–10,58	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Tilastokeskuksen väestötilastot).

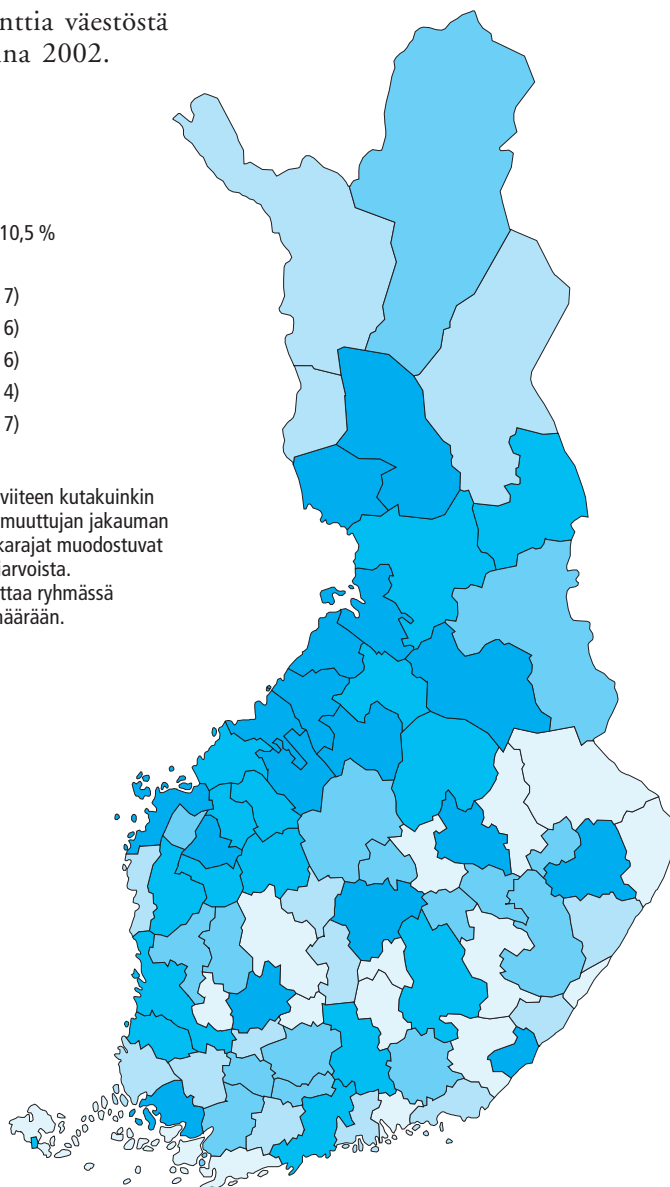
Määritelmä: Ikäryhmän ”% väestöstä” ilmoittaa ikäryhmän osuuden prosentteina koko väestöstä vuoden viimeisenä päivänä. Tiedot on laskettu 7–15-vuotiaiden tyttöjen ja poikien yhteenlasketulle ikäryhmälle. Suomessa vakinaisesti asuva väestö saadaan Väestörekisterikeskuksen ylläpitämästä väestötietojärjestelmästä.

KUVIO 4.
16–24-vuotiaat prosenttia väestöstä
seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 10,5 %
ja keskihajonta 1,4 %

	11,83–14,27	(17)
	10,56–11,83	(16)
	10,00–10,56	(16)
	9,49–10,00	(14)
	7,37– 9,49	(17)

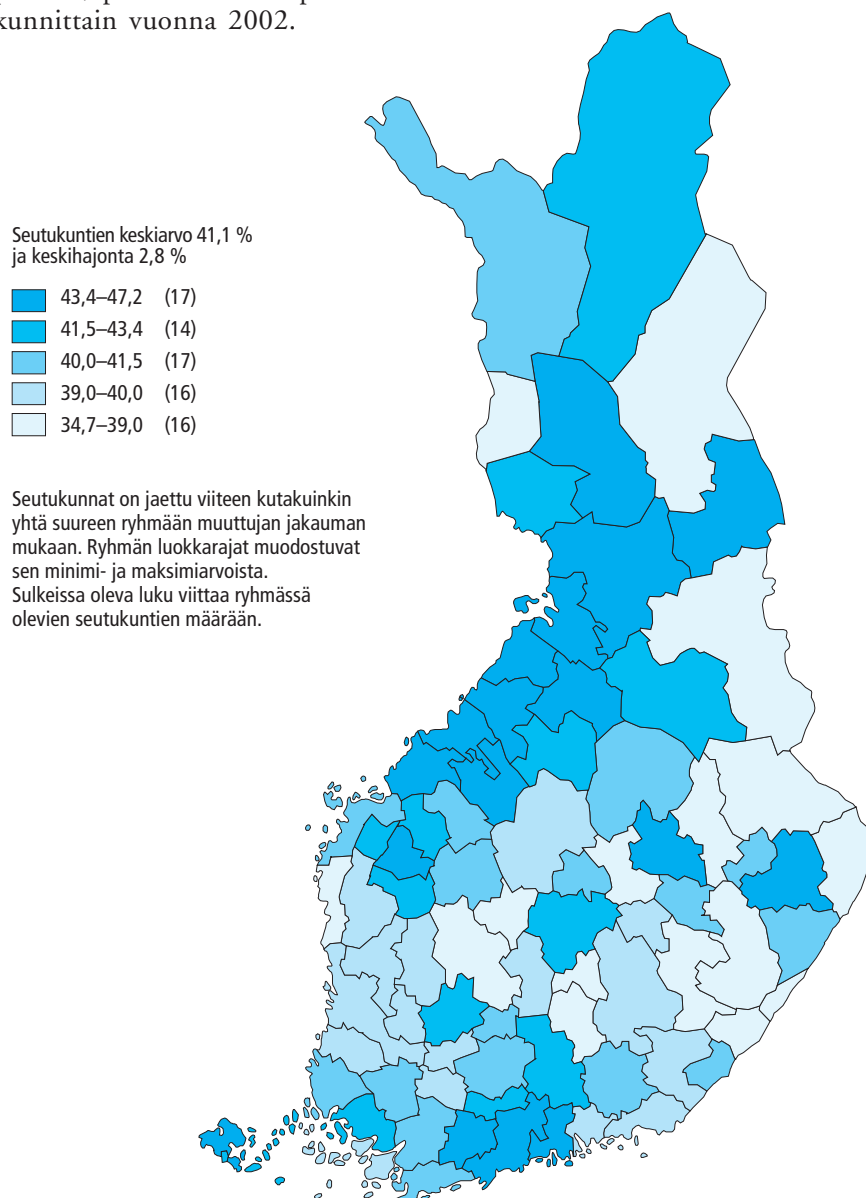
Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin
yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman
mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat
sen minimi- ja maksimiarvoista.
Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä
olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Tilastokeskuksen väestötilastot).

Määritelmä: Ikäryhmän ”% väestöstä” ilmoittaa ikäryhmän osuuden prosentteina koko väestöstä vuoden viimeisenä päivänä. Tiedot on laskettu 16–24-vuotiaiden naisten ja miesten yhteenlasketulle ikäryhmälle. Suomessa vakinaisesti asuva väestö saadaan Väestörekisterikeskuksen ylläpitämästä väestötietojärjestelmästä.

KUVIO 5.
Lapsiperheet, prosenttiosuus perheistä
seutukunnittain vuonna 2002.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Tilastokeskuksen väestötilastot).

Määritelmä: Perhetilastot muodostetaan väestörekisterin tiedoista. Perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot, joilla ei ole lapsia. Perheessä voi olla korkeintaan kaksi perättäistä sukupolvea. Lapsiperheitä ovat perheet, joissa kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi.

TAULUKKO 1. 0–30-vuotiaiden ikäryhmittäinen kuntien sisäinen, kuntien välinen ja maakuntien välinen muuttoliike sekä maahan- ja maastamuutot vuonna 2003.

Muuttoliike	Lkm väestöstä				% väestöstä			
	0–6-v.	7–17-v.	18–30-v.	Yhteensä	0–6-v.	7–17-v.	18–30-v.	Yhteensä
Kuntien sisäinen	58 816	62 834	222 335	343 985	14,7	8,8	26,2	17,6
Kuntien välinen	25 827	20 750	136 035	182 612	6,5	2,9	16,1	9,3
Maakuntien välinen	9 679	7 875	65 056	82 610	2,4	1,1	7,7	4,2
Maahanmuutto	1 977	1 967	6 597	10 541	0,5	0,3	0,8	0,5
Maastamuutto	1 245	987	4 844	7 076	0,3	0,1	0,6	0,4

Lähde: Tilastokeskus Väestötilastot.

Määritelmä: Muuttoliikettä voidaan tarkastella sekä maan sisäisenä muuttona että ulkomaille ja ulkomailta suuntautuva muuttona. Tiedot on laskettu lukumäärinä sekä prosenttiosuuksina väestöstä miesten ja naisten yhteenlasketuille ikäryhmille 0–6-vuotiaat, 7–17-vuotiaat ja 18–30-vuotiaat.

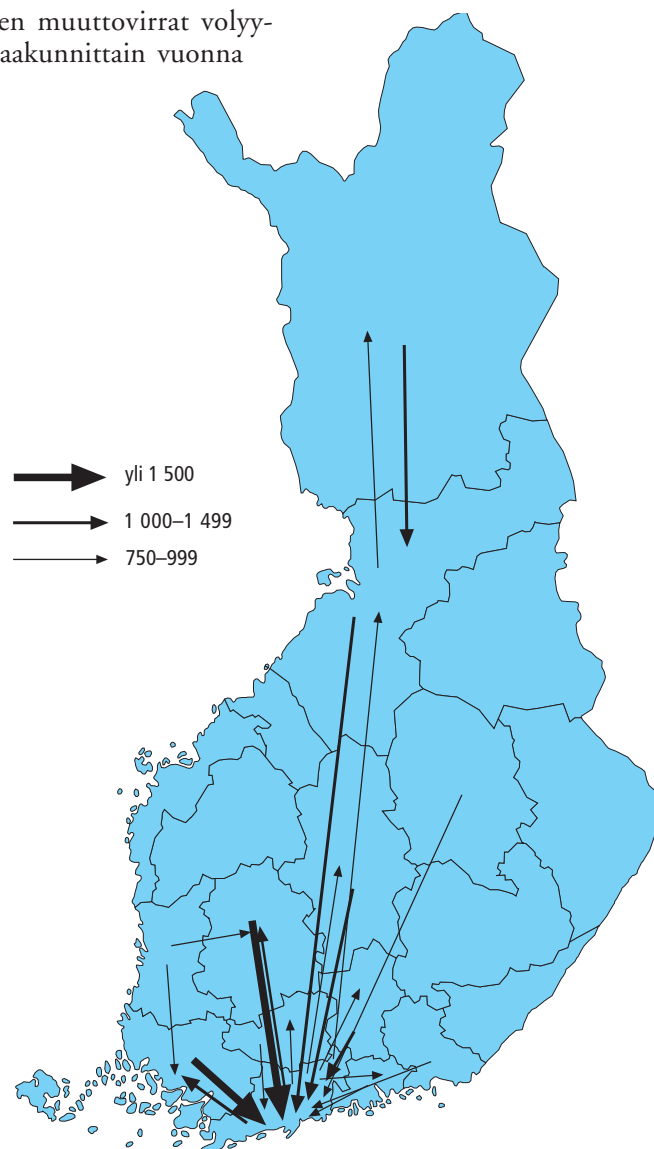
TAULUKKO 2. 18–30-vuotiaiden muutot maakuntien välillä vuonna 2003.

Maakunta	tulo- muutto	lähtö- muutto	netto- muutto	nettomuutto / 1 000 18–30-vuotiaista
Uusimaa	16 011	11 369	4 642	19,2
Itä-Uusimaa	1 360	1 549	–189	–16,1
Varsinais-Suomi	4 992	4 713	279	3,7
Satakunta	2 314	2 990	–676	–20,1
Kanta-Häme	2 442	2 487	–45	–1,9
Pirkanmaa	6 891	5 536	1 355	17,5
Päijät-Häme	2 708	2 991	–283	–9,8
Kymenlaakso	1 938	2 381	–443	–17,3
Etelä-Karjala	1 693	1 904	–211	–10,7
Etelä-Savo	2 251	3 030	–779	–36,6
Pohjois-Savo	3 179	3 759	–580	–15,7
Pohjois-Karjala	1 895	2 433	–538	–22,0
Keski-Suomi	4 389	4 153	236	5,3
Etelä-Pohjanmaa	1 925	2 565	–640	–22,6
Pohjanmaa	1 870	2 117	–247	–8,9
Keski-Pohjanmaa	932	1 310	–378	–33,9
Pohjois-Pohjanmaa	4 702	5 020	–318	–4,8
Kainuu	1 038	1 624	–586	–49,8
Lappi	2 359	2 991	–632	–23,3
Ahvenanmaa	167	134	33	8,7
Yhteensä	65 056	65 056	0	0,0

Lähde: Tilastokeskus Väestötilastot.

Määritelmä: Maakuntaan muuttaneet (tulomuutto) ja maakunnasta pois muuttaneet (lähtömuutto) ja näiden erotus (nettomuutto) kuvaavat nuorten (18–30-vuotiaiden) muuttoliikettä maakuntien välillä. Maakunta on alue, johon kuuluvat kunnat muodostavat toiminnallisesti ja taloudellisesti sekä alueen suunnittelun kannalta tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden.

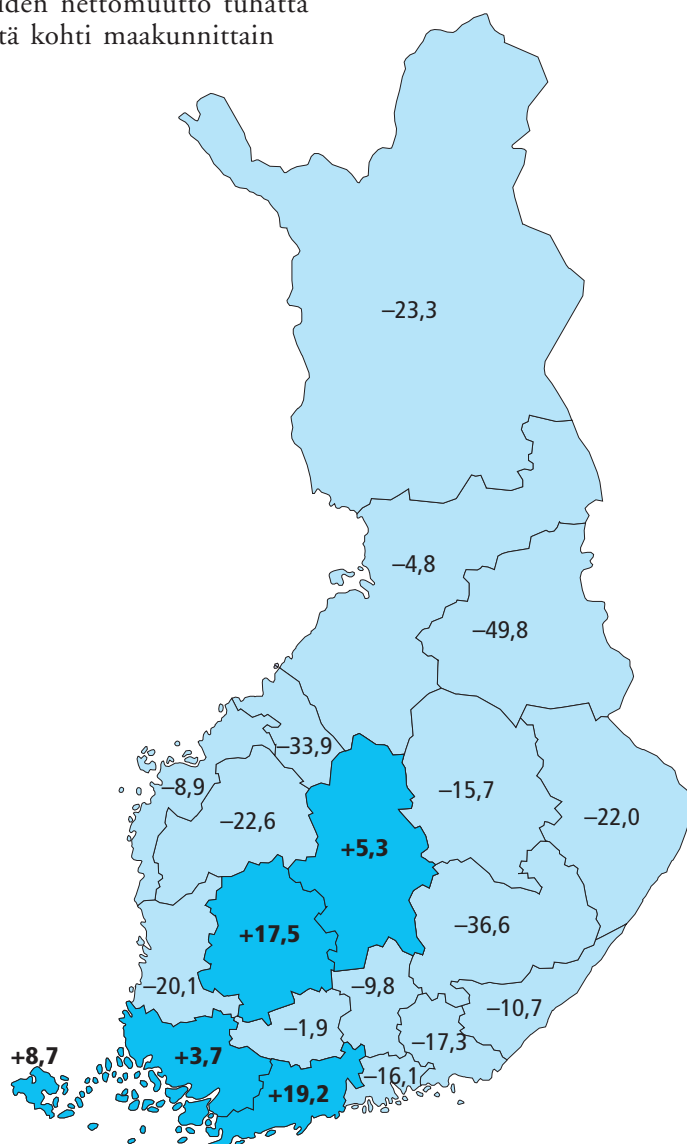
KUVIO 6.
18–30-vuotiaiden muuttovirrat volyymin mukaan maakunnittain vuonna 2003.



Lähde: Tilastokeskus Väestötilastot.

Määritelmä: Muuttoliikettä tarkastellaan tilastoissa maan sisäisenä muuttona. Henkilön, joka vaihtaa kotipaikkaa, on viimeistään viikon kuluttua muutosta tehtävä itsestään ja muista perheenjäsenistä muuttoilmoitus, joka toimitetaan uuden asuinpaikan rekisteritoimistolle. Muutto määritellään lomakkeessa joko vakituiseksi tai tilapäiseksi. Muuttoilmoituksen saatuaan rekisteritoimisto päättää, onko kyseessä tilapäinen vai vakituinen asuinpaikan muutos. Opiskelijoiden muutot opiskelupaikkakunnalle on voitu katsoa myös vakituksiksi muutoiksi 1.6.1994 lähtien, jolloin kotikuntalaki tuli voimaan. Kartassa on esitetty ainoastaan vähintään 750 hengen muuttovirrat.

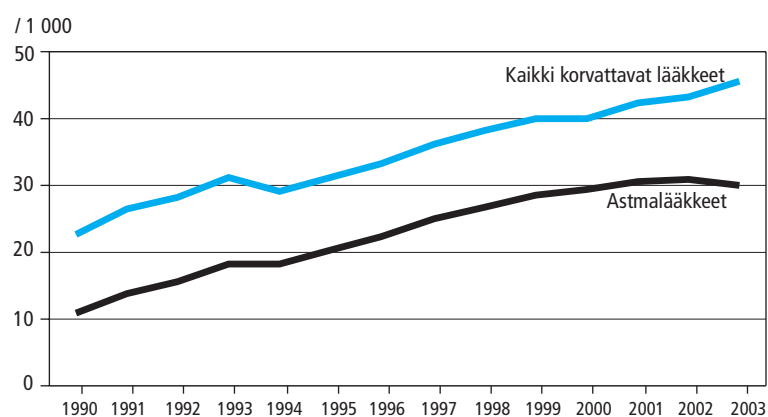
KUVIO 7.
18–30-vuotiaiden nettomuutto tuhatta
vastaavanikäistä kohti maakunnittain
vuonna 2003.



Lähde: Tilastokeskus Väestötilastot.

Määritelmä: Maakuntien välistä muuttoa kuvaava luku kertoo maakuntien nettomuuton suhteellisen osuuden maakunnassa pysyneistä. Nettomuutto on maakuntaan suuntautuvan tulomuuton ja maakunnasta pois suuntautuvan lähtömuuton välinen erotus.

TERVEYS



KUVIO 8. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0–15-vuotiaita tuhatta vastaavanikäistä kohti vuosina 1990–2003.

Lähde: Kela Erityiskorvausrekisteri.

Määritelmä: Eräissä vaikeissa ja pitkäaikaisissa sairauksissa lääkehoito korvataan joko ylemmän (100 %) tai alemman (75 %) erityiskorvausluokan mukaisesti. Saadakseen lääkkeensä erityiskorvattuna potilaan on osoitettava lääkehoidon tarve lääkärinlausunnolla.

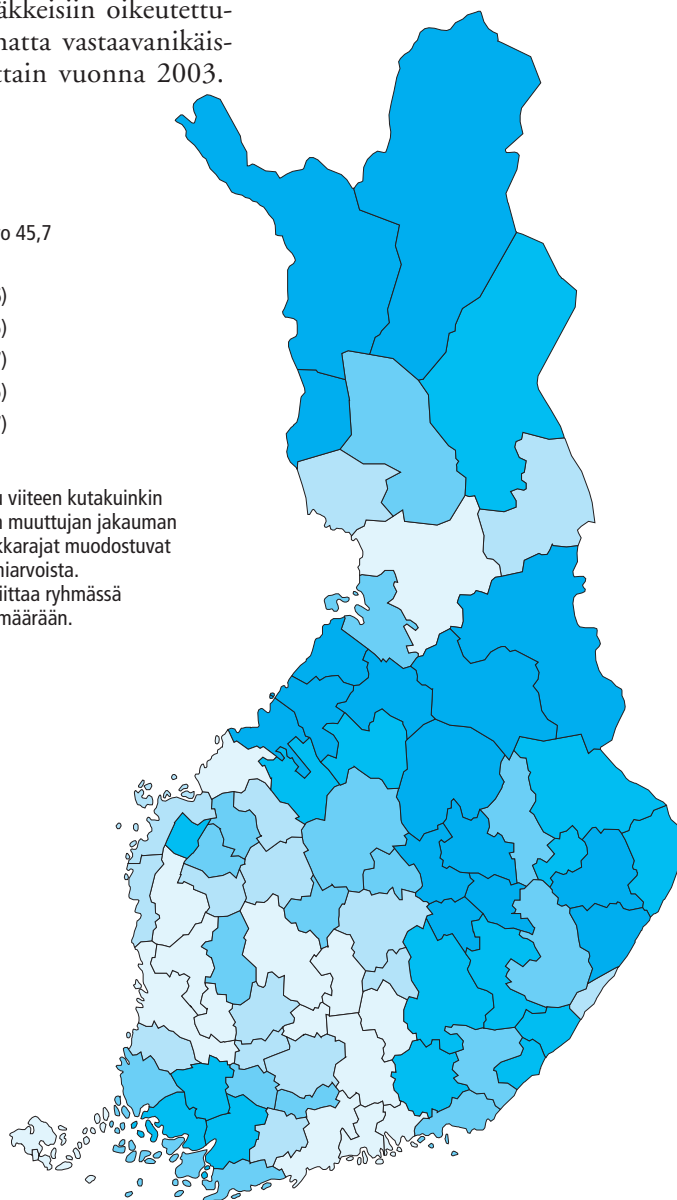
KUVIO 9.

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0–15-vuotiaita tuhatta vastaavanikäistä kohti seutukunnittain vuonna 2003.

Seutukuntien keskiarvo 45,7
ja keskihajonta 9,5

	55,0–70,0	(16)
	46,7–55,0	(15)
	42,9–46,7	(17)
	37,6–42,9	(15)
	28,2–37,6	(17)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Kela Erityiskorvausrekisteri.

Määritelmä: Eräissä vaikeissa ja pitkäaikaisissa sairauksissa lääkehoito korvataan joko ylemmän tai alemman erityiskorvausluokan mukaisesti. Saadakseen lääkkeensä erityiskorvattuna potilaan on osoitettava läkehoidon tarve lääkärinlausunnolla.

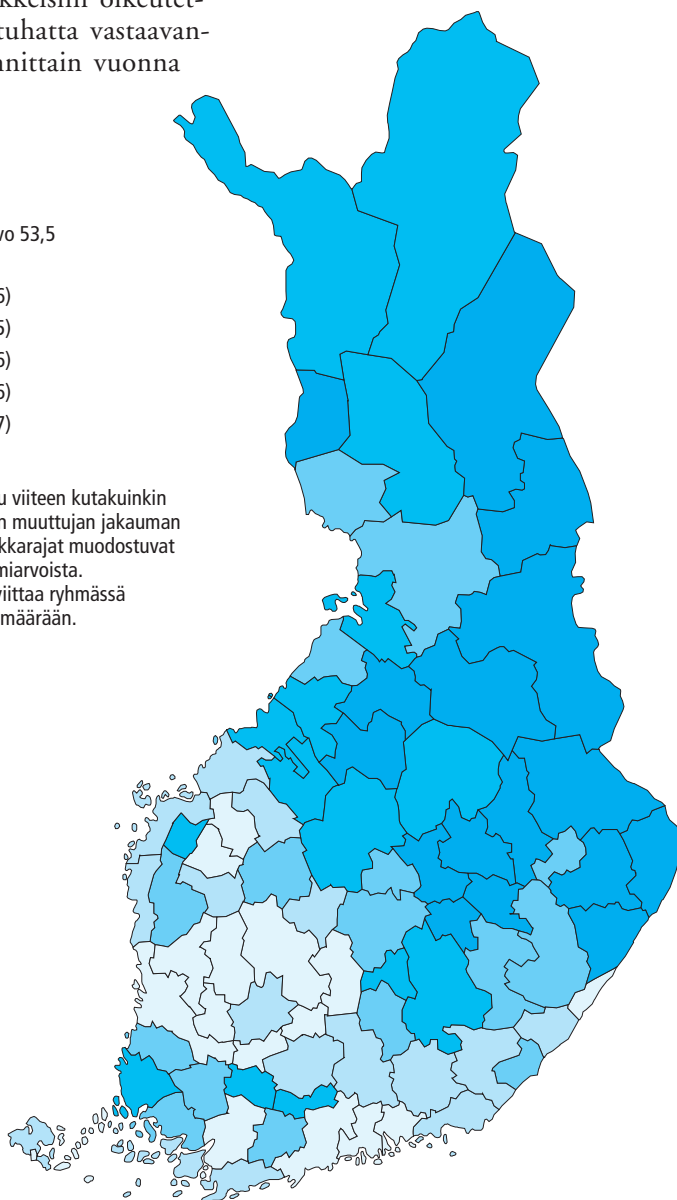
KUVIO 10.

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 16–24-vuotiaita tuhatta vastaavankäistä kohti seutukunnittain vuonna 2003.

Seutukuntien keskiarvo 53,5
ja keskihajonta 9,3

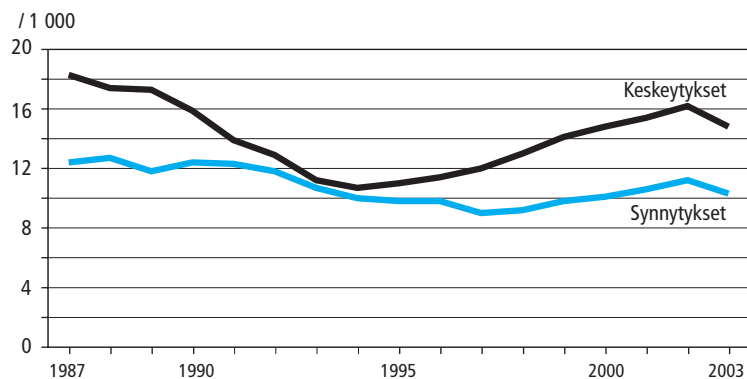
	61,8–85,1	(16)
	55,3–61,8	(15)
	48,9–55,3	(16)
	45,7–48,9	(16)
	37,7–45,7	(17)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Kela Erityiskorvausrekisteri.

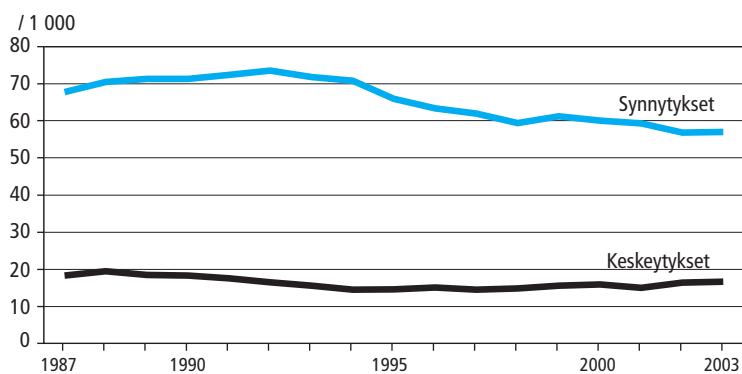
Määritelmä: Eräissä vaikeissa ja pitkäaikaisissa sairauksissa lääkehoito korvataan joko ylemmän tai alemman erityiskorvausluokan mukaisesti. Saadakseen lääkkeensä erityiskorvattuna potilaan on osoitettava lääkeshoidon tarve lääkärinlausunnolla.



KUVIO 11. 15–19-vuotiaiden raskaudet tuhatta vastaavanikäistä naista kohti vuosina 1987–2003.

Lähde: Stakes Syntymärekisteri sekä raskaudenkeskeyttämis- ja steriloisimisrekisteri.

Määritelmä: Synnytys on vähintään 22 raskausviikon ikäisen tai vähintään 500 gramman painoisen sikiön tai lapsen syntymiseen johtava tapahtuma. Raskaudenkeskeytys on ihmisen toimenpitein käynnistetty raskauden päättäminen, joka ei täytä synnytyksen määritelmää ja jossa sikiön ei tiedetä kuolleen kohtuun ennen keskeyttämistoimenpidettä.



KUVIO 12. 20–24-vuotiaiden raskaudet tuhatta vastaavanikäistä naista kohti vuosina 1987–2003.

Lähde: Stakes Syntymärekisteri sekä raskaudenkeskeyttämis- ja steriloisimisrekisteri.

Määritelmä: Synnytys on vähintään 22 raskausviikon ikäisen tai vähintään 500 gramman painoisen sikiön tai lapsen syntymiseen johtava tapahtuma. Raskaudenkeskeytys on ihmisen toimenpitein käynnistetty raskauden päättäminen, joka ei täytä synnytyksen määritelmää ja jossa sikiön ei tiedetä kuolleen kohtuun ennen keskeyttämistoimenpidettä.

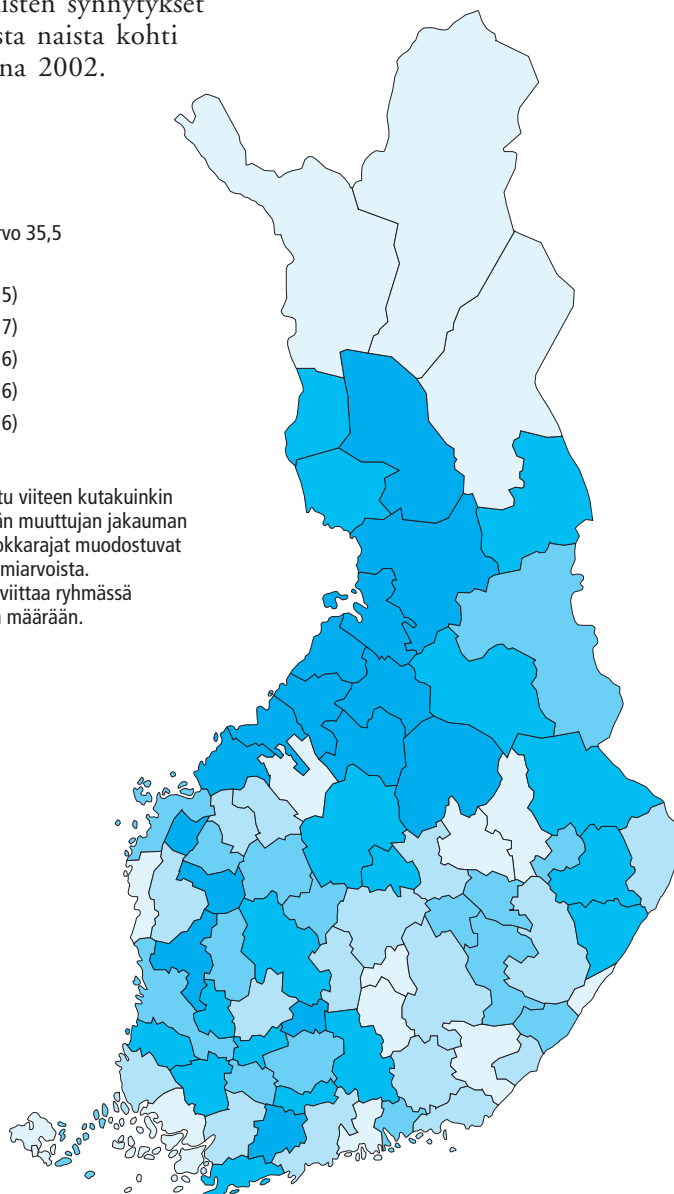
KUVIO 13.

Alle 25-vuotiaiden naisten synnytykset
tuhatta 15–24-vuotiaasta naista kohti
seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 35,5
ja keskihajonta 7,7

	42,1–57,8	(15)
	37,1–42,1	(17)
	33,5–37,1	(16)
	28,3–33,5	(16)
	18,8–28,3	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin
yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman
mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat
sen minimi- ja maksimiarvoista.
Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä
olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Syntymärekisteri.

Määritelmä: Synnytys on vähintään 22 raskausviikon ikäisen tai vähintään 500 gramman painoisen sikiön tai lapsen syntymiseen johtava tapahtuma.

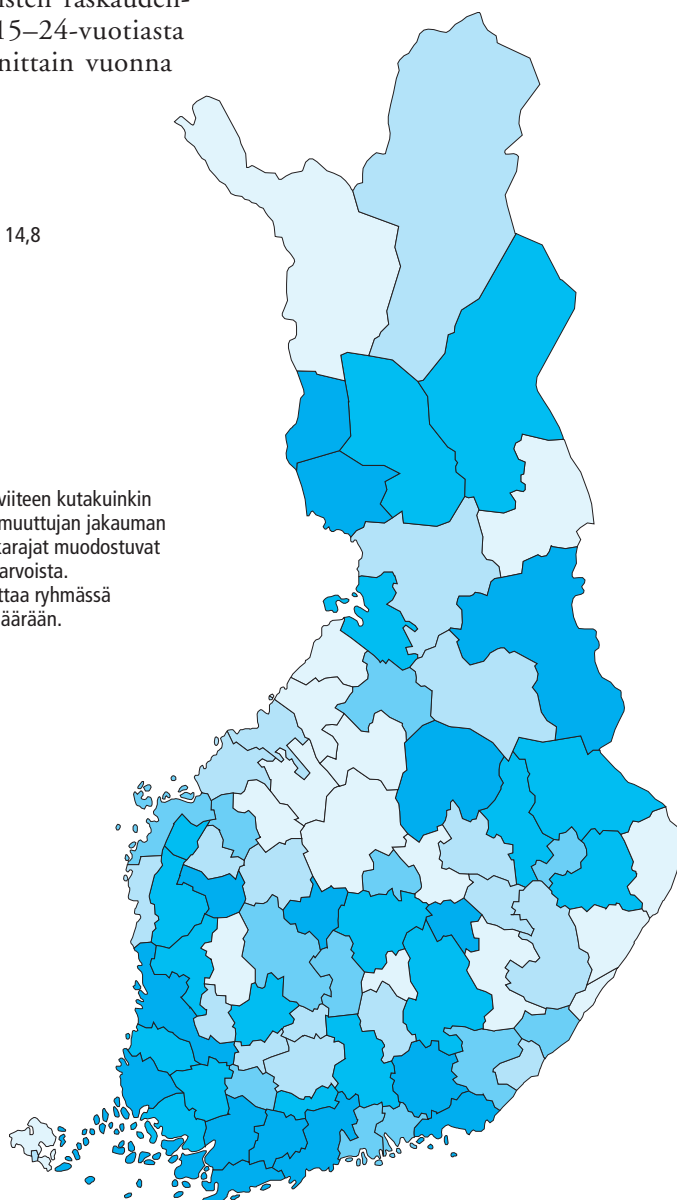
KUVIO 14.

Alle 25-vuotiaiden naisten raskaudenkeskeytykset tuhatta 15–24-vuotiasta naista kohti seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 14,8
ja keskihajonta 4,5

17,7–35,1	(17)
15,5–17,7	(17)
13,9–15,5	(12)
11,6–13,9	(18)
3,6–11,6	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin syntymärekisteri sekä raskaudenkeskeyttämis- ja sterilöimisrekisteri).

Määritelmä: Raskaudenkeskeytys on ihmisen toimenpitein käynnistetty raskauden päättäminen, joka ei täytä synnytyksen määritelmää ja jossa sikiön ei tiedetä kuolleen kohtuun ennen keskeyttämistoimenpidettä.

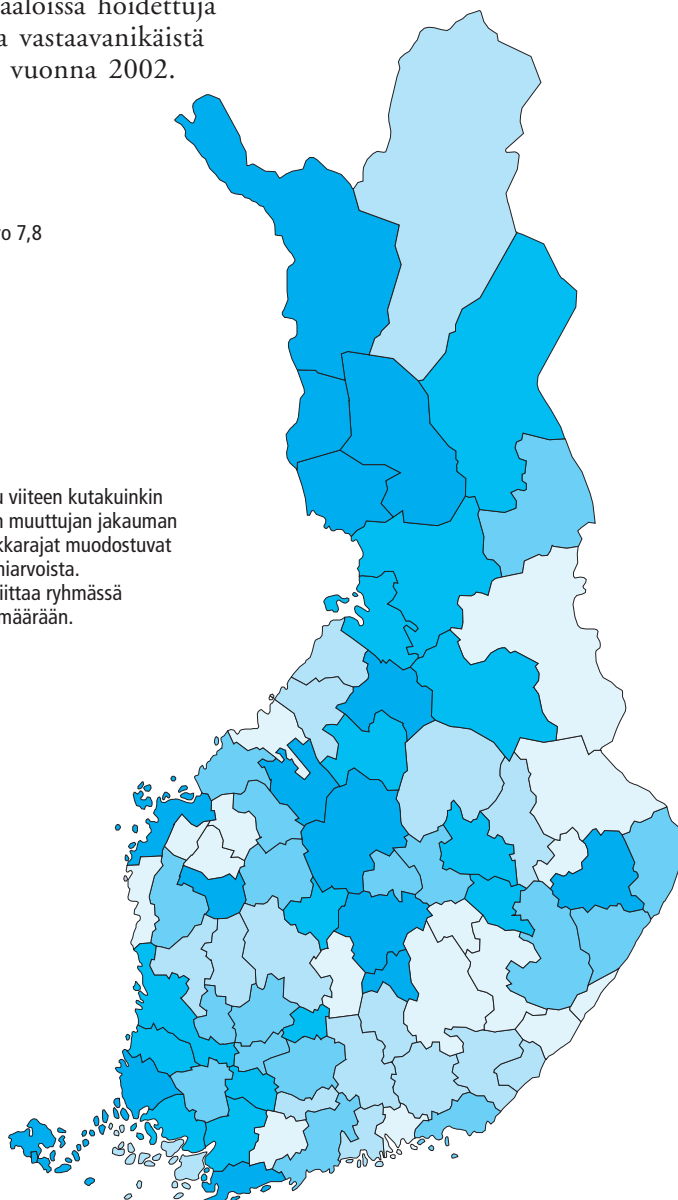
KUVIO 15.

Tapaturman takia sairaaloissa hoidettuja
0–15-vuotiaita tuhatta vastaavanikäistä
kohti seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 7,8
ja keskihajonta 2,2

	9,0–17,7	(17)
	8,2– 9,0	(14)
	7,2– 8,2	(17)
	6,3– 7,2	(16)
	4,2– 6,3	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin
yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman
mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat
sen minimi- ja maksimiarvoista.
Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä
olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin hoitoilmoitusrekisteri).

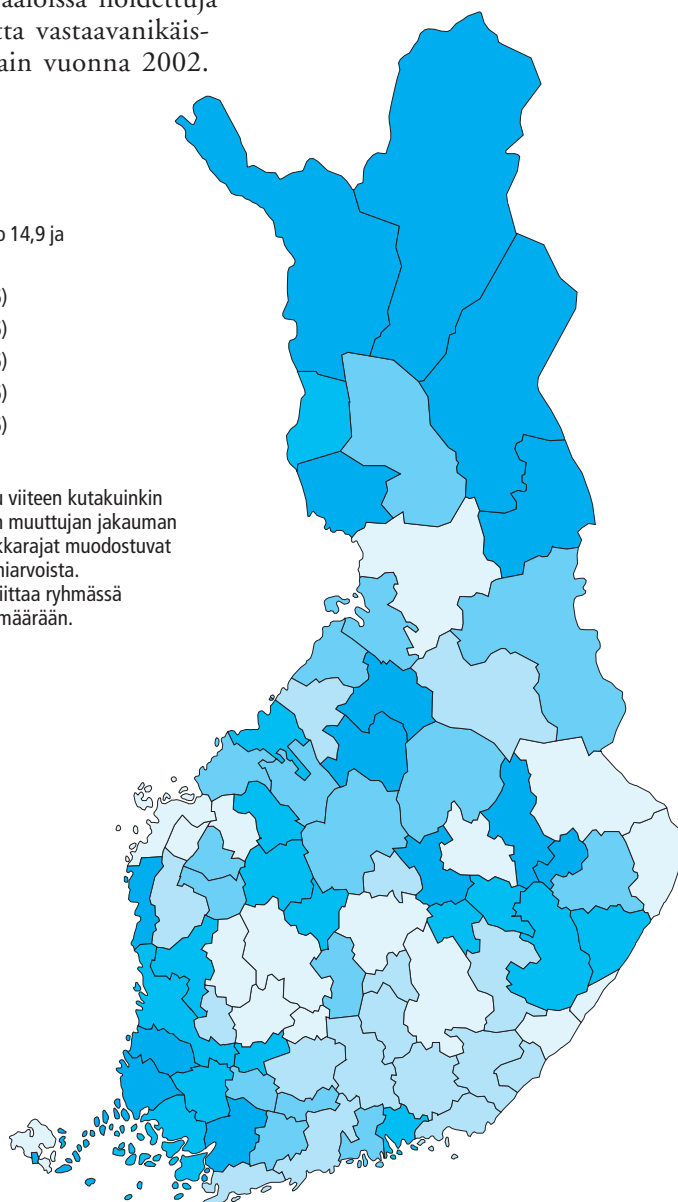
Määritelmä: Tapaturma on odottamaton, ulkoisten tekijöiden aiheuttama ja terveyttä vahingoittava tapahtuma. Sairauksien luokittelussa käytetään kansainvälistä ICD-10 -luokitusta. Tapaturmaksi tai väkivallasta aiheutuneeksi tapaturmaksi luokitellaan ICD-10:n ulkoisen syyn perusteella ryhmään W00-Y89 kuuluva tapaus. Varsinainen diagnoosi ilmoittaa vamman tai sairaustilan luonteen (vammat, myrkytykset ja eräät muut ulkoisten syiden aiheuttamat seuraukset, S00-T98).

KUVIO 16.
Tapaturman takia sairaaloissa hoidettuja
16–24-vuotiaita tuhatta vastaavanikäis-
tä kohti seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 14,9 ja
keskihajonta 4,2

	16,8–42,3	(16)
	14,9–16,8	(16)
	13,7–14,9	(16)
	12,2–13,7	(16)
	8,0–12,2	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin
yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman
mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat
sen minimi- ja maksimiarvoista.
Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä
olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin hoitoilmoitusrekisteri).

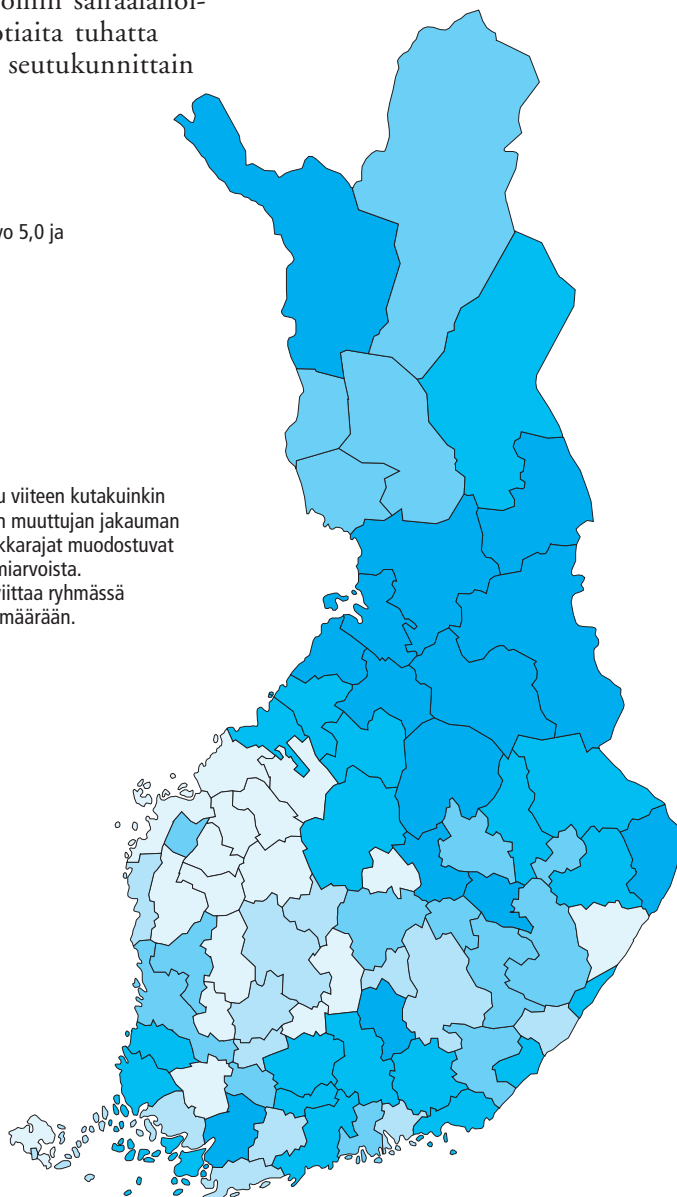
Määritelmä: Tapaturma on odottamaton, ulkoisten tekijöiden aiheuttama ja terveyttä vahingoittava tapahtuma. Sairauksien luokittelussa käytetään kansainvälistä ICD-10 -luokitusta. Tapaturmaksi tai väkivallasta aiheutuneeksi tapaturmaksi luokitellaan ICD-10:n ulkoisen syyn perusteella ryhmään W00-Y89 kuuluva tapaus. Varsinainen diagnoosi ilmoittaa vamman tai sairaustilan luonteen (vamat, myrkytykset ja erät muut ulkoisten syiden aiheuttamat seuraukset, S00-T98).

KUVIO 17.
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 0–17-vuotiaita tuhatta vastaavanikäistä kohti seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 5,0 ja keskihajonta 1,8

	6,7–10,7	(14)
	5,2– 6,7	(19)
	4,5– 5,2	(16)
	3,3– 4,5	(14)
	1,8– 3,3	(17)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin hoitoilmoitusrekisteri).

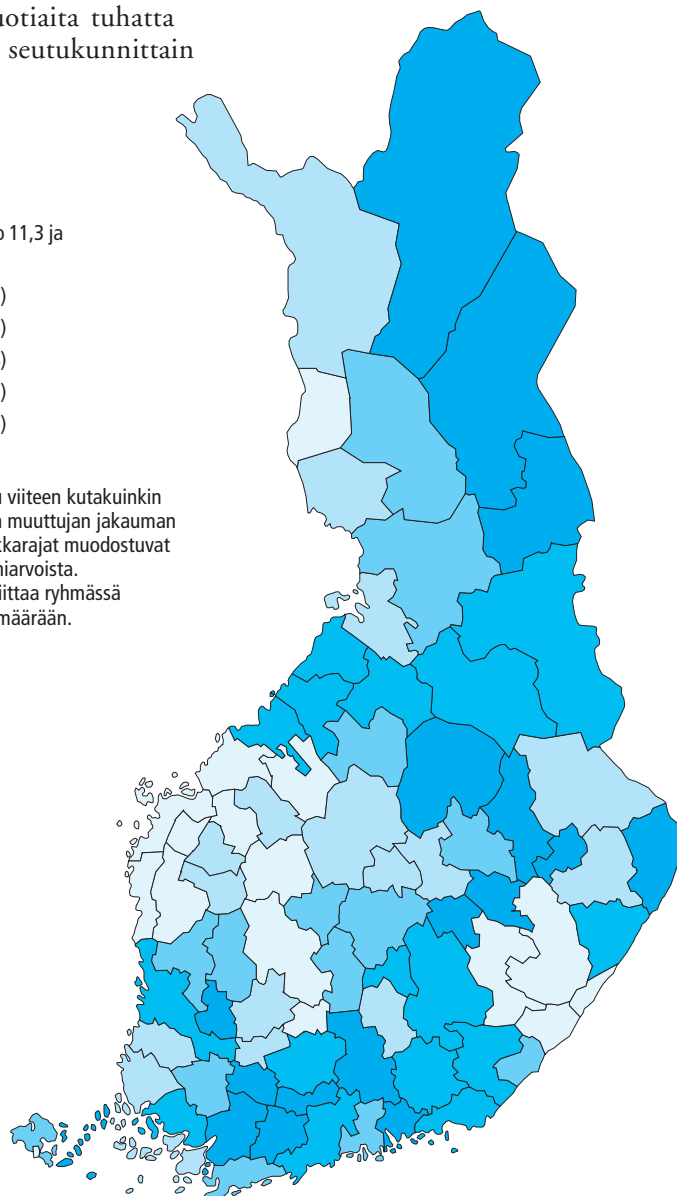
Määritelmä: Mielenterveyden häiriöiden hoitoon sisällytetään ne sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastohoitojaksot, joissa päädiagnoosina on mielenterveyden häiriö (ICD-10 -luokituksen diagnosit F00 - F99 dementiaa ja kehitysvammaisuutta lukuun ottamatta).

KUVIO 18.
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 18–24-vuotiaita tuhatta vastaavanikäistä kohti seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 11,3 ja keskihajonta 3,5

	14,4–22,0	(17)
	11,6–14,4	(16)
	10,3–11,6	(14)
	9,1–10,3	(17)
	3,4– 9,1	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin hoitoilmoitusrekisteri).

Määritelmä: Mielenterveyden häiriöiden hoitoon sisällytetään ne sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastohoitojaksot, joissa päädiagnoosina on mielenterveyden häiriö (ICD-10 -luokituksen diagnnoosit F00 - F99 dementiaa ja kehitysvammaisuutta lukuun ottamatta).

KUVIO 19.

Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus, prosentteina 8. ja 9. luokan oppilaista seutukunnittain vuonna 2002/2003.

Seutukuntien keskiarvo 11,5 %
ja keskihajonta 2,0 %

■	13,0–17,2	(16)
■	11,9–13,0	(14)
■	11,2–11,9	(14)
■	10,2–11,2	(15)
■	4,3–10,2	(15)
■	ei tietoa	(5)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.

Aineistoon jäi 75 seutukuntaa, kun siitä jätettiin pois Hämeenlinnan ja Siikalatvan seutukunnat sekä Ahvenanmaan kolme seutukuntaa (Mariehamns stad, Ålands landsbygd ja Ålands skärgård).

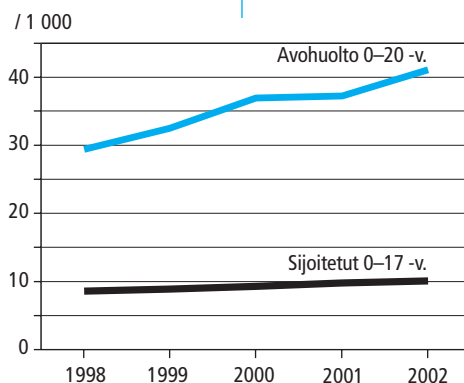
Lähde: Stakes Kouluterveyskysely, 8. ja 9. luokan oppilaat.

Määritelmä: Kouluterveyskyselyssä koetaan valtakunnallisesti yhtenäisellä menetelmällä tietoa 14–18-vuotiaiden koulukokemuksista, terveydestä ja terveystottumuksista. Kysely tehdään kouluissa luokkakyselynä peruskoulujen 8. ja 9. luokilla sekä lukioiden 1. ja 2. luokilla. Parillisina vuosina kyselyyn osallistuvat Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin läänien kunnat ja

parittomina vuosina Länsi-Suomen ja Oulun läänien kunnat. Vastanneiden peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaiden lukumäärä on ollut vuonna 2003 noin 50 000. Aineistossa ei ole mukana seutukuntia, joissa vastausprosentti oli alle 60 tai joissa vastanneita oli alle 50.

Masentuneisuutta mitattiin 12 kysymyksellä, jotka perustuvat Beckin masentuneisuusmittariin. (26. Minkälainen on mielialasi? 27. Miten suhtaudut tulevaisuuteen? 28. Miten katsot elämäsi sujuneen? 29. Miten tyytyväiseksi tai tyytymättömäksi tunnet itsesi? 30. Minkälaisena pidät itseäsi? 31. Onko sinulla pettymyksen tunteita? 32. Miten suhtaudut vieraitten ihmisten tapaamiseen? 33. Miten koet päätösten tekemisen? 34. Minkälaisena pidät olemustasi ja ulkonäköäsi? 35. Minkälaista nukkumisesi on? 36. Tunnetko väsymystä ja uupumusta? 37. Minkälainen ruokahalusi on?)

SOSIAALISET SUHTEET



KUVIO 20. Lastensuojelun piirissä olevat lapset ja nuoret tuhatta 0–17/20-vuotiaita kohti vuosina 1998–2002.

Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin lastensuojelurekisteri).

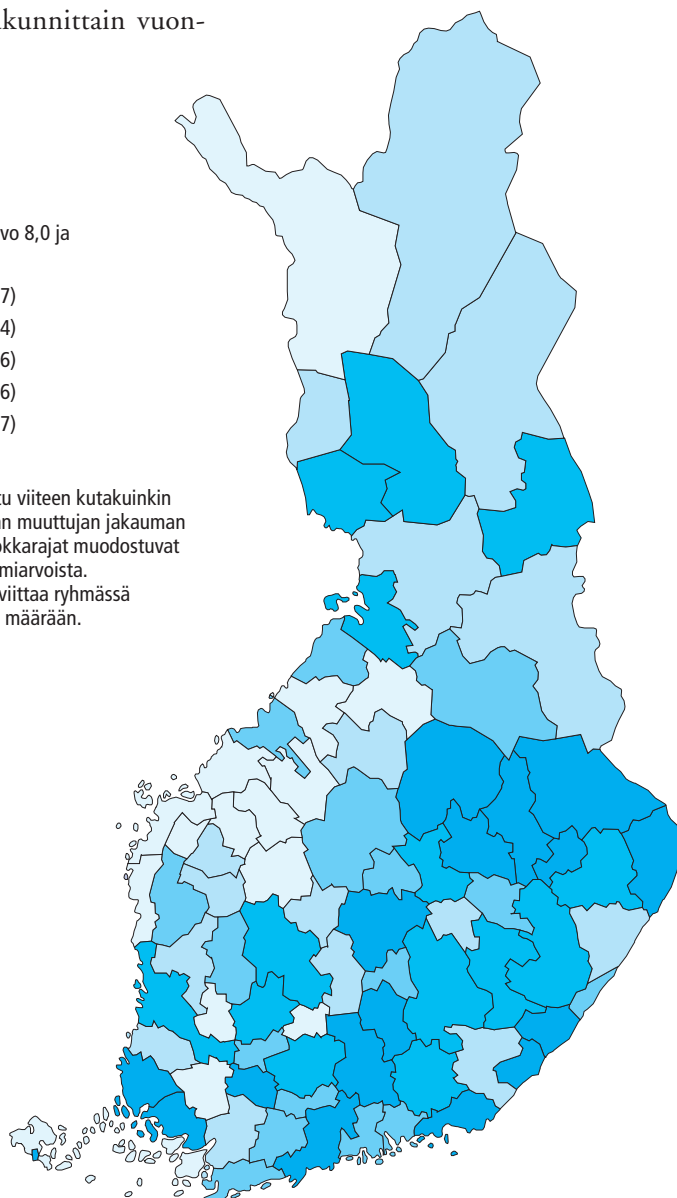
Määritelmä: Lastensuojelun piiriin kuuluvat sijoitetut (0–17-vuotiaat) ja avohuollon tukitoimenpiteitä saaneet (0–20-vuotiaat) lapset ja nuoret. Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla tarkoitetaan kunnan sosiaalilautakunnan päätöksellä kodin ulkopuolelle tai jälkihuoltoon sijoitettuja lapsia ja nuoria. Sosiaalilautakunnan on ryhdyttävä huostaanottoon, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään. Huostaanottoon ryhdytään myös, jos avohuollon tukitoimet eivät ole tarkoituksenmukaisia tai jos ne ovat riittämättömiä ja jos sijaishuollon arvellaan olevan lapsen edun mukaista. Jälkihuolto sisältää sosiaalilautakunnan tukitoimet sijaishuollon päättymisen jälkeen. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 21 vuotta.

KUVIO 21.
Sijoitetut lapset ja nuoret tuhatta 0–17-
-vuotiasta kohti seutukunnittain vuon-
na 2002.

Seutukuntien keskiarvo 8,0 ja
keskihajonta 3,2

	10,4–18,1	(17)
	8,3–10,4	(14)
	7,2– 8,3	(16)
	5,2– 7,2	(16)
	1,9– 5,2	(17)

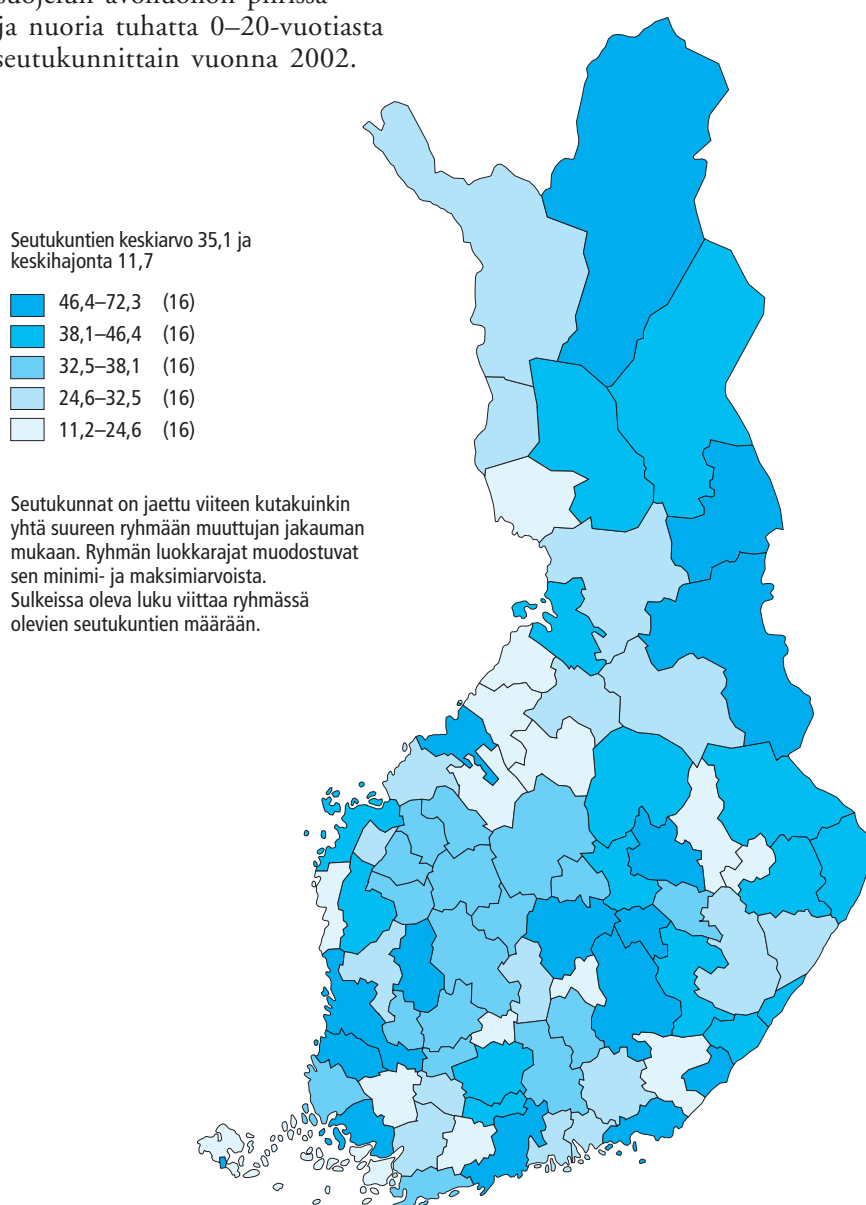
Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin
yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman
mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat
sen minimi- ja maksimiarvoista.
Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä
olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin lastensuojelurekisteri).

Määritelmä: Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla tarkoitetaan kunnan sosiaalilautakun-
nan päätöksellä kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna tai jälkihuoltoon
sijoitettuja lapsia ja nuoria.

KUVIO 22.
Lastensuojelun avohuollon piirissä
lapsia ja nuoria tuhatta 0–20-vuotiaista
kohti seutukunnittain vuonna 2002.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin lastensuojelurekisteri).

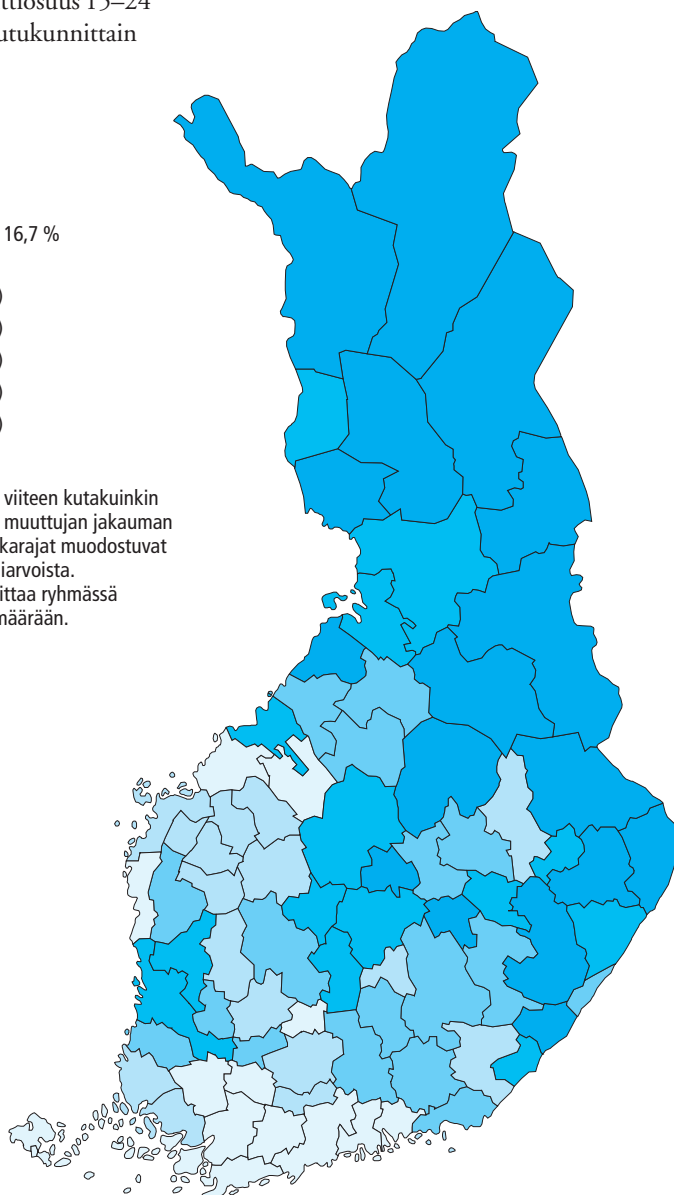
Määritelmä: Avohuollon tukitoimen sijoitus voidaan järjestää perhehoitona ja laitoshuoltana yhdessä vanhemman kanssa tai 12 vuotta täyttäneelle lapselle yksinään. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet pitävät sisällään lapsen tai nuoren tukiasumisen, toimeentulon, koulunkäynnin ja harrastustoiminnan turvaamisen sekä muut tarpeen vaativat tukitoimet. Avohuollon tukitoimiin kuuluvat myös perheen tuki ja kuntoutus.

KUVIO 23.
Nuorisotyöttömät, prosenttiosuus 15–24-
vuotiaasta työvoimasta seutukunnittain
vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 16,7 %
ja keskihajonta 6,1 %

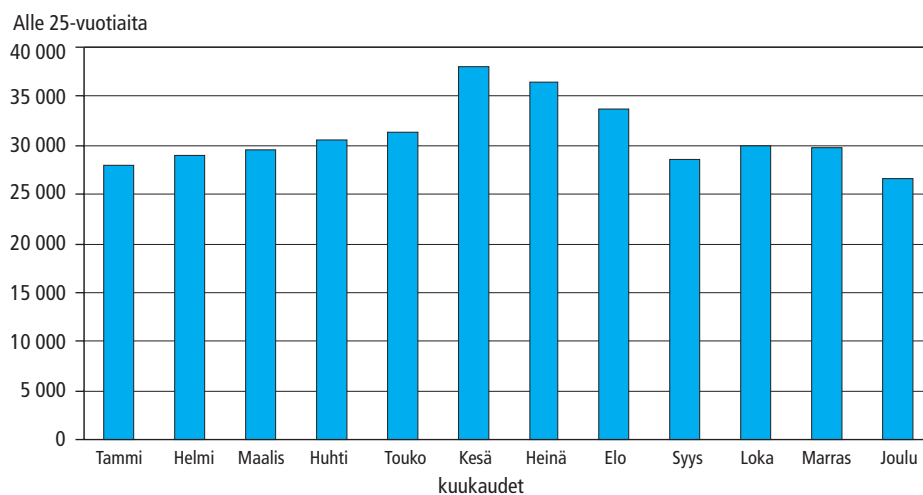
	20,8–32,5	(17)
	18,9–20,8	(14)
	15,0–18,9	(17)
	12,4–15,0	(16)
	0–12,4	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin
yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman
mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat
sen minimi- ja maksimiarvoista.
Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä
olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastotietokanta SOTKA, Työministeriön työnvälitystilasto.

Määritelmä: Työvoimaan kuuluvaksi lasketaan työlliset ja työttömät yhteensä. Työtön on työnhakija, joka on ilman työtä ja on kokopäivätyöhön käytettävissä. Tällöin toivotun työajan on oltava vähintään puolet alan normaalista työajasta. Työnvälitystilastossa työttömiin luetaan myös lomautetut sekä henkilöt, jotka odottavat sovitun työn alkamista. Nuorisotyöttömillä tarkoitetaan 15–24-vuotiaita työttömiä.



KUVIO 24. Varsinaista toimeentulotukea saaneiden alle 25-vuotiaiden henkilöiden määrä kalenterikuukausittain vuonna 2002.

Lähde: Stakes Toimeentulotukirekisteri.

Määritelmä: Toimeentulotuella tarkoitetaan toimeentulotukilain (1412/97) ja -asetuksen (66/98) mukaan kunnan varoista suoritettua tulonsiirtoa kotitaloudelle silloin, kun tavanomaisia tuloja ja toimeentuloa turvaavia etuuksia ei ole tai ne eivät ole riittävät välttämättömään toimeentuloon. Tiedoissa ei ole mukana ehkäisevä toimeentulotuki. Pakolaisille, paluumuuttajille ja turvapaikan hakijoille annettu toimeentulotuki jää tämän tilaston ulkopuolelle.

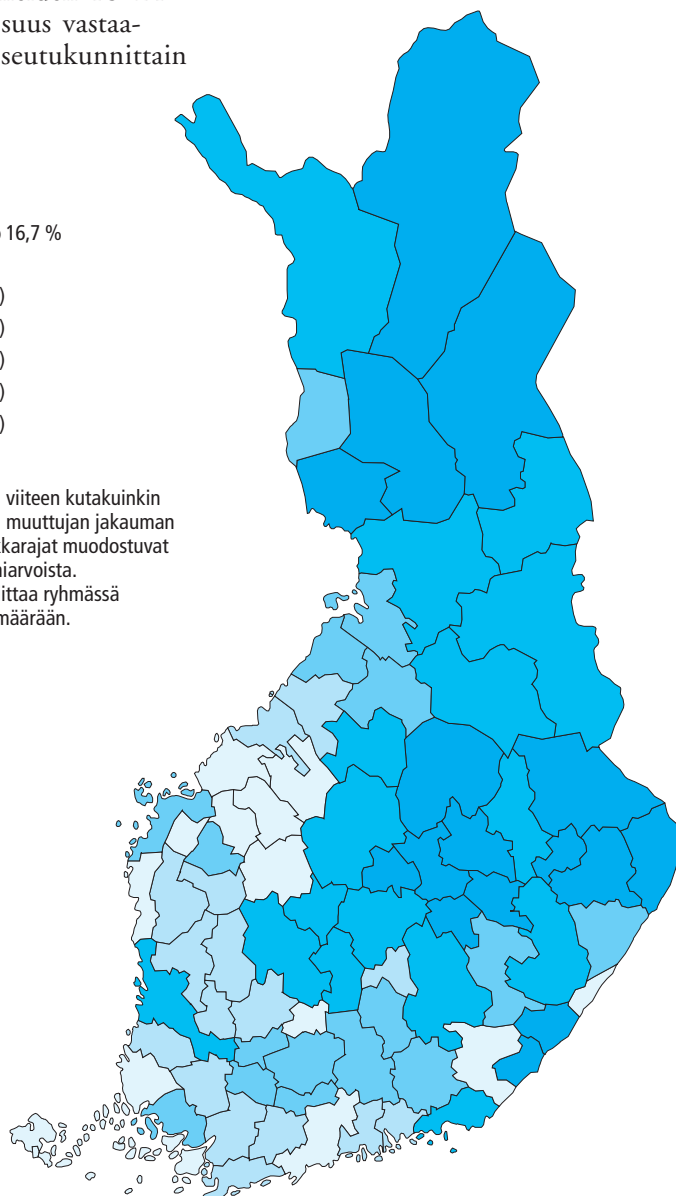
KUVIO 25.

Toimeentulotukea saaneiden 18–24-vuotiaiden prosenttiosuus vastaavanikäisestä väestöstä seutukunnittain vuonna 2002.

Seutukuntien keskiarvo 16,7 %
ja keskihajonta 6,0 %

	21,5–30,8	(16)
	17,2–21,5	(16)
	15,3–17,2	(16)
	12,9–15,3	(16)
	2,5–12,9	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Stakes Indikaattoritietokanta (Stakesin toimeentulotukirekisteri).

Määritelmä: Toimeentulotuella tarkoitetaan toimeentulotukilain (1412/97) ja -asetuksen (66/98) mukaan kunnan varoista suoritettua tulonsiirtoa kotitaloudelle silloin, kun tavanomaisia tuloja ja toimeentuloa turvaavia etuuksia ei ole tai ne eivät ole riittävät välttämättömään toimeentuloon. Toimeentulotukeen lasketaan varsinainen ja ehkäisevä toimeentulotuki. Pakolaisille, paluumuuttajille ja turvapaikan hakijoille annettu toimeentulotuki jää tämän tilaston ulkopuolelle.

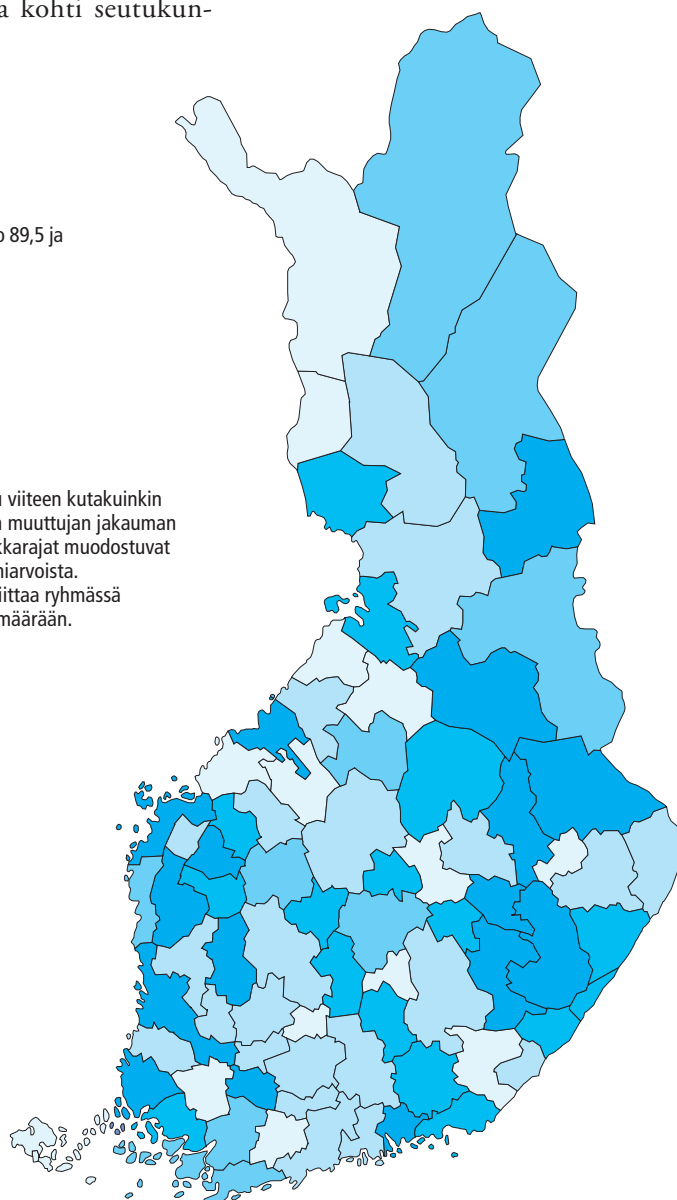
KUVIO 26.

Syyllisiksi epäilty alle 21-vuotiaat
tuhatta 0–20-vuotiaasta kohti seutukun-
nittain vuonna 2003.

Seutukuntien keskiarvo 89,5 ja
keskihajonta 23,7

	110–150	(16)
	96–110	(16)
	85– 96	(10)
	71– 85	(22)
	9– 71	(16)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin
yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman
mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat
sen minimi- ja maksimiarvoista.
Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä
olevien seutukuntien määrään.



Lähde: Tilastokeskus Henkilötilastot sekä oikeustilastot.

Määritelmä: Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Rikosoikeudellisen vastuun aläikärajä on 15 vuotta, jota nuoremmat jäävät korvausvelvollisuutta lukuun ottamatta rankaisematta.

KUVIO 27.

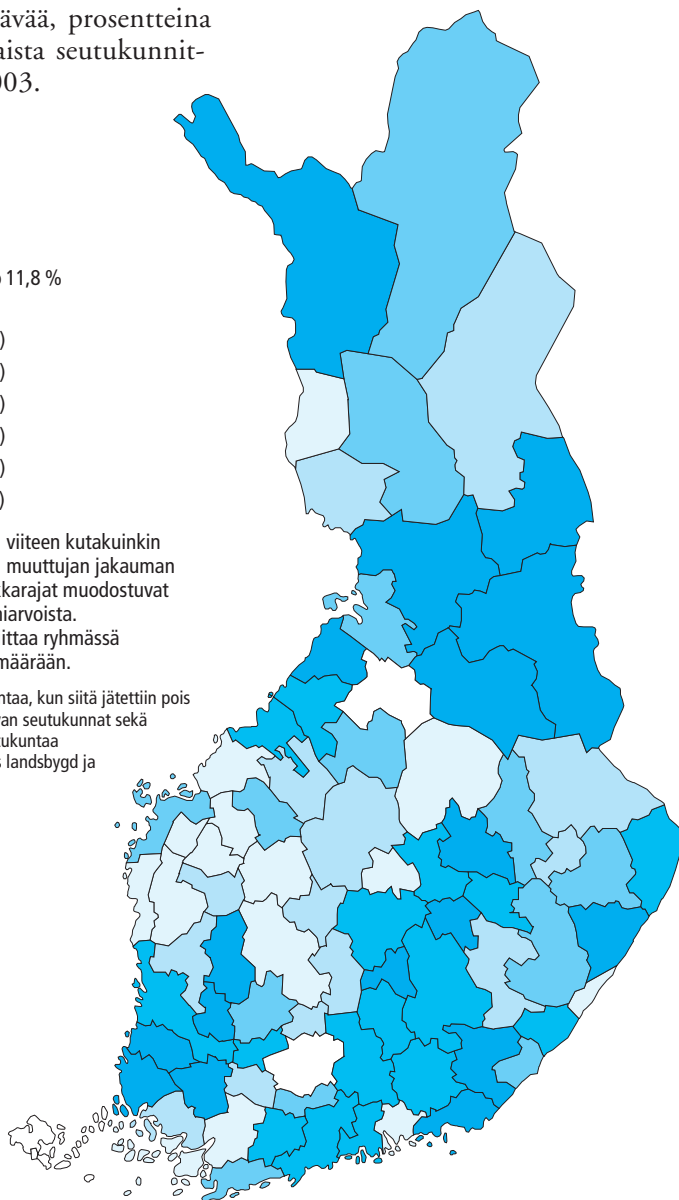
Ei yhtään läheistä ystävää, prosentteina
8. ja 9. luokan oppilaista seutukunnit-
tain vuonna 2002/2003.

Seutukuntien keskiarvo 11,8 %
ja keskihajonta 1,9 %

13,2–18,0	(17)
12,3–13,2	(16)
11,5–12,3	(13)
10,5–11,5	(15)
7,3–10,5	(15)
ei tietoa	(5)

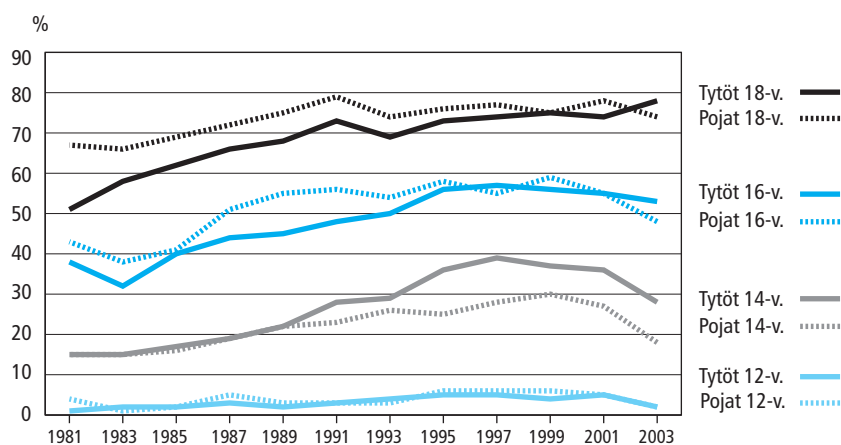
Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin
yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman
mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat
sen minimi- ja maksimiarvoista.
Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä
olevien seutukuntien määrään.

Aineistoon jäi 75 seutukuntaa, kun siitä jätettiin pois
Hämeenlinnan ja Siikalatvan seutukunnat sekä
Ahvenanmaan kolme seutukuntaa
(Mariehamns stad, Ålands landsbygd ja
Ålands skärgård).



Lähde: Stakes Kouluterveyskysely, 8. ja 9. luokan oppilaat.

Määritelmä: Kouluterveyskyselyssä kootaan valtakunnallisesti yhtenäisellä menetelmällä tietoa 14–18-vuotiaiden koulukokemuksista, terveydestä ja terveystottumuksista. (108. Onko Sinulla tällä hetkellä todella läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi? Tässä kuviossa esitetään ”Ei yhtään läheistä ystävää” vastausvaihtoehdon valinneet oppilaat.) Aineistossa ei ole mukana seutukuntia, joissa vastausprosentti oli alle 60 tai joissa vastanneita oli alle 50.

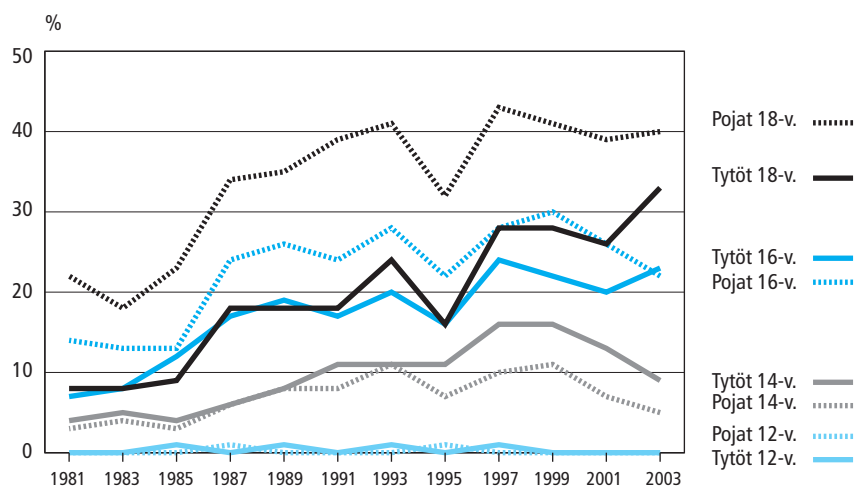


KUVIO 28. Alkoholia vähintään kerran kuukaudessa juoneiden osuus prosentteina 12–18-vuotiaista sukupuolen mukaan vuosina 1981–2003.

Lähde: Tampereen yliopiston terveystieteen laitos, Nuorten terveystapatutkimus (NTTT).

Määritelmä: NTTT on vuonna 1977 aloitettu monitieteinen tutkimusohjelma, jossa selvitetään joka toinen vuosi suoritetuin postikyselyin 12-, 14-, 16- ja 18-vuotiaiden koettua terveyttä, terveydentilaa, biologista kypsymistä ja terveystottumuksia. Vastanneita on 1990-luvulla ollut tutkimusvuosittain hieman yli 8 000 ja vastausprosentit ovat vaihdelleet 76:n ja 79:n välillä.

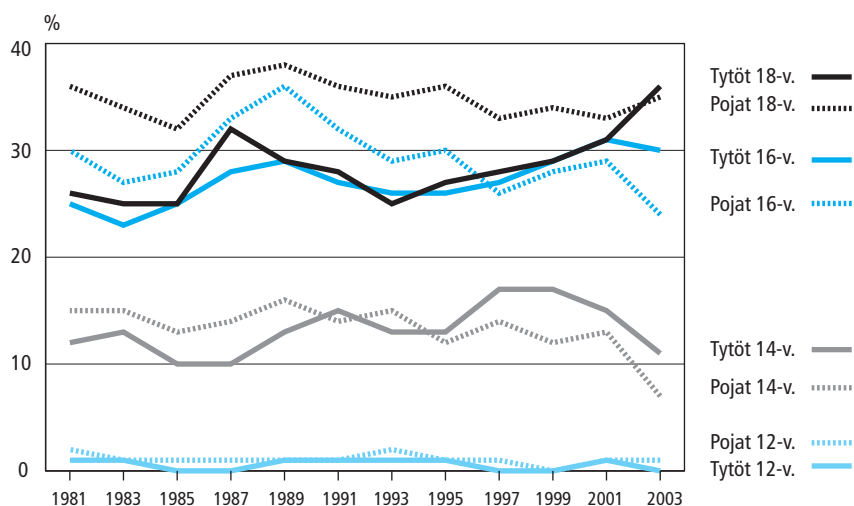
Lomakkeessa asiaa on kysytty seuraavasti: Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia (kuukaudessa)? Koeta ottaa mukaan myös ne kerrat, jolloin nautit hyvin pieniä määriä alkoholia, vaikkapa vain puoli pulloa keskiolutta tai tilkan viiniä. (päivittäin; pari kertaa viikossa; kerran viikossa; pari kertaa kuukaudessa; noin kerran kuukaudessa; noin kerran parissa kuukaudessa; 3–4 kertaa vuodessa; kerran vuodessa tai harvemmin; en käytä alkoholi juomia).



KUVIO 29. Tosi humalaan itsensä vähintään kerran kuukaudessa juoneiden osuus prosentteina 12–18-vuotiaista sukupuolen mukaan vuosina 1981–2003.

Lähde: Tampereen yliopiston terveystieteen laitos, Nuorten terveystapatutkimus (NTTT).

Määritelmä: NTTT on vuonna 1977 aloitettu monitieteinen tutkimusohjelma, jossa selvitetään joka toinen vuosi suoritetuin postikyselyin 12-, 14-, 16- ja 18-vuotiaiden koettua terveyttä, terveydentilaa, biologista kypsymistä ja terveystottumuksia. Tosi humalaan juomisen useutta on kysytty kyselylomakkeessa seuraavasti: Kuinka usein käytät alkoholia tosi humalaan asti? (kerran viikossa tai useammin; noin 1–2 kertaa kuukaudessa; harvemmin; en koskaan).



KUVIO 30. Päivittäin savukkeita polttaneiden osuus prosentteina 12–18-vuotiaista sukupuolen mukaan vuosina 1981–2003.

Lähde: Tampereen yliopiston terveystieteen laitos, Nuorten terveystapatutkimus (NTTT).

Määritelmä: NTTT on vuonna 1977 aloitettu monitieteinen tutkimusohjelma, jossa selvitetään joka toinen vuosi suoritetuin postikyselyin 12-, 14-, 16- ja 18-vuotiaiden koettua terveyttä, terveydentilaa, biologista kypsymistä ja terveystottumuksia. Päivittäisestä tupakoinnista kyselylomakkeessa on kysytty seuraavasti: Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten nykyistä tupakointiasi? (tupakoin kerran päivässä tai useammin; tupakoin kerran viikossa tai useammin, en kuitenkaan päivittäin; tupakoin harvemmin kuin kerran viikossa; olen lakossa tai lopettanut tupakoinnin).

KUVIO 31.

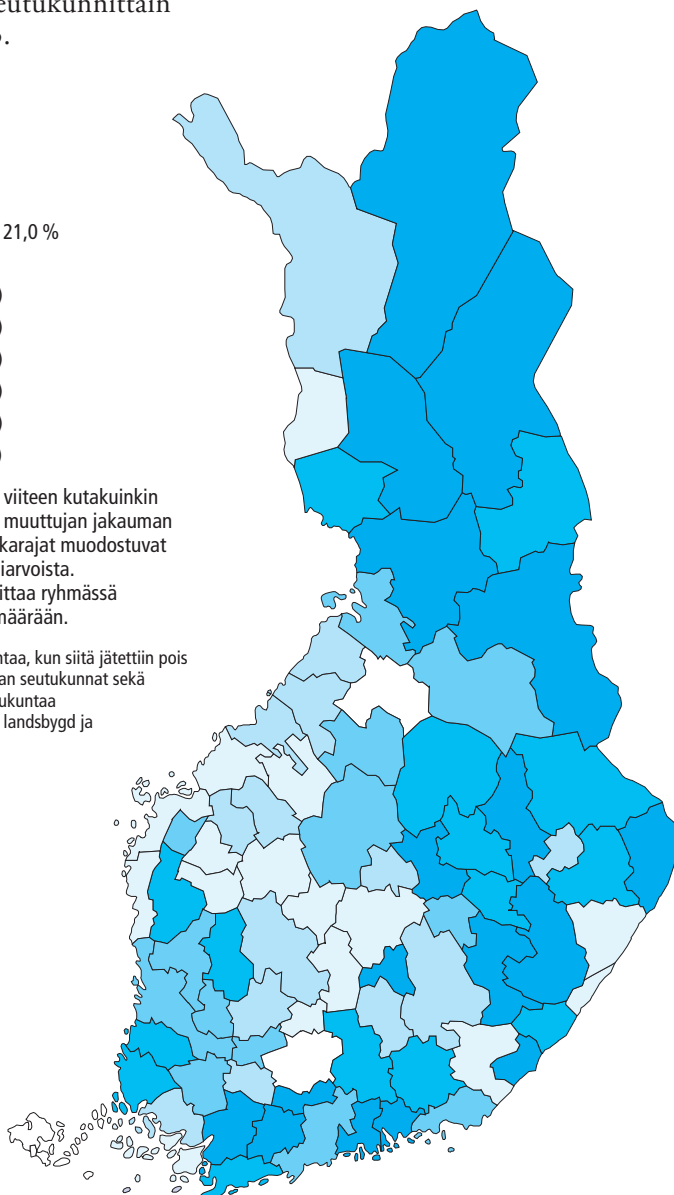
Tupakoi päivittäin, prosentteina 8. ja 9. luokan oppilaista seutukunnittain vuonna 2002/2003.

Seutukuntien keskiarvo 21,0 %
ja keskihajonta 3,6 %

23,7–31,0	(17)
21,6–23,7	(15)
19,8–21,6	(13)
18,0–19,8	(14)
13,6–18,0	(16)
ei tietoa	(5)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.

Aineistoon jäi 75 seutukuntaa, kun siitä jätettiin pois Hämeenlinnan ja Siikalatvan seutukunnat sekä Ahvenanmaan kolme seutukuntaa (Mariehamns stad, Ålands landsbygd ja Ålands skärgård).



Lähde: Stakes Kouluterveyskysely, 8. ja 9. luokan oppilaat.

Määritelmä: Kouluterveyskyselyssä kootaan valtakunnallisesti yhtenäisellä menetelmällä tietoa 14–18-vuotiaiden koulukokemuksista, terveydestä ja terveystottumuksista. Oppilailta on kysytty päivittäisestä tupakoinnista. (69. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten nykyistä tupakointiasi? Yksi vastausvaihtoehto oli ”Tupakoin päivittäin”, joka tässä kuviossa esitetään.)

KUVIO 32.

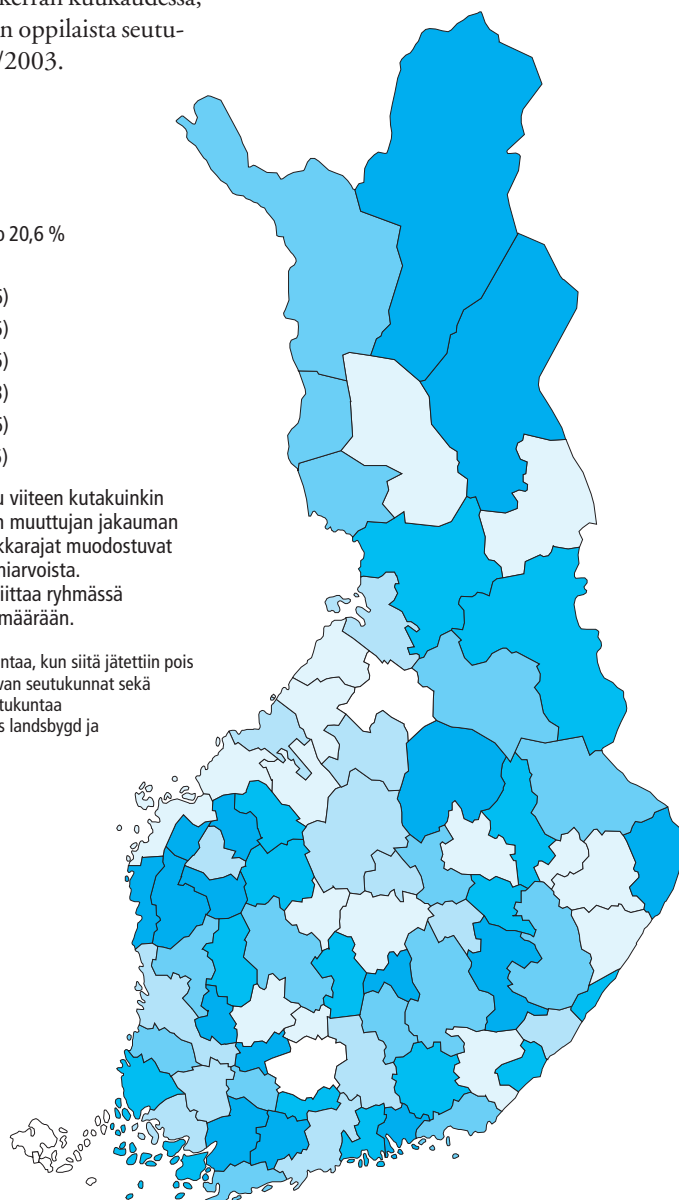
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, prosentteina 8. ja 9. luokan oppilaista seutukunnittain vuonna 2002/2003.

Seutukuntien keskiarvo 20,6 %
ja keskihajonta 3,4 %

■	23,0–31,7	(16)
■	21,0–23,0	(15)
■	19,3–21,0	(15)
■	18,1–19,3	(13)
■	13,2–18,1	(16)
□	ei tietoa	(5)

Seutukunnat on jaettu viiteen kutakuinkin yhtä suureen ryhmään muuttujan jakauman mukaan. Ryhmän luokkarajat muodostuvat sen minimi- ja maksimiarvoista. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmässä olevien seutukuntien määrään.

Aineistoon jäi 75 seutukuntaa, kun siitä jätettiin pois Hämeenlinnan ja Siikalatvan seutukunnat sekä Ahvenanmaan kolme seutukuntaa (Mariehamns stad, Ålands landsbygd ja Ålands skärgård).



Lähde: Stakes Kouluterveyskysely, 8. ja 9. luokan oppilaat.

Määritelmä: Kouluterveyskyselyssä kootaan valtakunnallisesti yhtenäisellä menetelmällä tietoa 14–18-vuotiaiden koulukokemuksista, terveydestä ja terveystottumuksista. Oppilailta on kysytty kuukausittaisesta alkoholin käytöstä tosi humalaan asti. (80. Kuinka usein käytät alkoholia tosi humalaan asti? Vastausvaihtoehdot, joita tässä kuviossa esitetään olivat ”Kerran viikossa tai useammin” ja ”Noin 1–2 kertaa kuukaudessa”).

REIJO SUND

2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN ULOTTUVUUKSIA — METODOLOGINEN NÄKÖKULMA

Tiivistelmä

Yleinen tapa mitata hyvinvointia on käyttää erilaisia aluetason hyvinvointi-indikaattoreita. Sopivat hyvinvointia kuvaavat indikaattorit valitaan tavallisesti asiantuntemuksen ja kokemuksen perusteella. Tässä artikkelissa tarkastellaan kirjan tilasto-osassa raportoituja hyvinvointi-indikaattoreita ja niiden välisiä yhteyksiä metodologisesta näkökulmasta. Tavoitteena on hahmotella, millä tavalla eri indikaattorit liittyvät toisiinsa ja koetella, voiko niiden taustalta löytää jotain yleisempää hyvinvoinnin rakennetta. Menetelmänä käytetään faktorianalyysia, jonka avulla hyvinvointia kuvaavien muuttujien määrää pyritään vähentämään tiivistämällä valmiissa indikaattoreissa olevaa informaatiota hyvinvoinnin mittaamisen kannalta sopivasti tulkittavaan muotoon. Tarkastelut osoittavat, että asiantuntemuksella valitut indikaattorit eivät muodosta mitään selkeää lasten ja nuorten hyvinvointia kuvaavaa kokonaisuutta vaan pikemminkin vain raapaisevat ongelmakentän pintaa. Näin ollen tämä artikkeli tarjoaa tärkeää tietoa indikaattoreiden tulkinnasta, luonteesta, tarkoituksenmukaisuudesta ja käytökelpoisuudesta.

Johdanto

Jokaiselle tulee jotain mielikuvia sanasta hyvinvointi. Kyseessä on kuitenkin moniulotteinen ja monilla eri tavoilla ymmärretty ja käytetty käsite. Vaikka hyvinvointi pelkistetyimmillään liittyy yksilöön jossain yhteiskunnallisessa kontekstissa, perustuu huomattava osa empiirisestä hyvinvointitutkimuksesta väestötasoiseen mittaamiseen. Tällöin hyvinvointi pitää käsittää populaation eikä yksilön ominaisuudeksi. Koska hyvinvoinnille on vaikea asettaa mitään absoluuttisia kriteereitä, onkin suhteellinen ”vertaisarviointi” ollut varsin suosittu lähestymistapa hyvinvoinnin mittareiden tulkinnassa. Ensin siis lasketaan käytetyn mittarin saamat arvot väestöjoukoille ja tulkitaan yksittäisen väestöryhmän arvoa sitten suhteessa muiden ryhmien saamiin arvoihin. Sopivilla (vaikalla ja ”hyvin käyttäytyvillä”) mittareilla alun perin suhteellisen tulkinnan voi myös korvata etukäteistietoon perustuvilla tulkintakriteereillä.

Vaikka mittausergelmiin vedoten tyydyttiisiin populaatiotason hyvinvoinnin suhteelliseen tulkintaan perustuvaan tarkasteluihin, ei kaikkein oleellisinta hyvinvoinnin epävakaaaseen käsitteeseen liittyvää operationalisointiongelmia voida välttää. Operationalisointiongelma tarkoittaa sitä, että perusteltujen tulkintojen mahdollistamiseksi pitää määritellä täsmällisesti, mitä hyvinvointi tarkoittaa, vaikka tiedetään kaikkien sen mittaustapojen välttämättä jättävän huomioimatta monia oleellisia asioita. Tyypillisesti on tarkoituksenmukaista pyrkiä (vähintään) järjestyslukuasteikollisen tulkinnan omaavaan mittariin, jotta voitaisiin tehdä päätelmiä hyvinvoinnin ”määrästä” eri populaatioissa. Varsinaiseksi käytännön ongelmaksi nousee se, ettei mikään suoraan havaittavissa oleva asia kuvaa hyvinvointia läheskään riittävän yksiselitteisellä tavalla. Helpoin ratkaisu olisi valita teoriaan tukeutuen jokin sopiva havaittavissa oleva asia edustamaan hyvinvointia. Tarkkaan ottaen tällainen menettelytapa on kuitenkin hyvinvoinnin tutkimuksessa kelvoton, sillä ei ole järkevää tehdä tulkintoja hyvinvoinnista, jos mitataankin jotain muuta asiaa. Pahimmillaan tämä voisi tarkoittaa sitä, että mitataan ”samaa asiaa” mahdollisimman monella eri mitta-

rilla, joista sitten valitaan ”oikeaksi” analyyseissa voimakkaimmat tilastolliset merkitsevyydet tuotava mittari. Toisin sanoen mitatusta asiasta tulisi aina käyttää sen oikeaa nimeä tai päädytään käsitteelliseen sekamelskaan, joka pakottaa vahvoin (mahdollisesti tiedostamattomiin) oletuksiin viimeistään tulkintoja tehtäessä. Käsitelmäärittelyjen relativistisuus – eri ihmiset voivat ymmärtää saman käsitteen eri tavalla – voi toisaalta johtaa myös siihen virheelliseen uskomukseen, että kaikki mitarit olisivat yhtä hyviä, jos ne vain osattaisiin tulkita oikein.

Vaikeasti havaittavia asioita mitattaessa on usein tarkoituksenmukaista muodostaa mittaussmalli, jonka puitteissa kiinnostuksen kohteena olevaa ilmiötä enemmän tai vähemmän välillisesti mittaavista muuttujista pyritään ”irrottamaan” haluttua ilmiötä kuvaava osa. Monista eri vaihtoehtoisista menetelmistä tunnetuimpia lienevät faktori- ja pääkomponenttianalyysit. Faktorianalyysillä on näistä kahdesta mittaussmallin kannalta kiistattomia etuja, sillä sen salliman muuttujien ominaisvaihtelun voi tulkita muuttujaan liittyväksi mittausvirheeksi. (Vehkalahti 2000.)

Mittaussmalli ei automaattisesti ratkaise mitaamiseen liittyviä ongelmia, sillä malli on joka tapauksessa rakennettava teoreettisen tietämyksen johdattelemana. Toisaalta mittarin validiteetti ei koskaan ole kertaluonteinen tutkimustulos, vaan pikemminkin (hitaasti) kertyvää näyttöä mittarin käyttökelpoisuudesta. Näin ollen teoriaa on aina riittävästi koeteltava suhteessa empiriaan ja päinvastoin. Muussa tapauksessa sekä tulkintojen tarkoituksenmukaisuus että koko tutkimuksen tieteellinen mielekkäys on mahdollista kyseenalaistaa.

Suosituin menetelmä hyvinvoinnin väestötasoisissa tarkasteluissa on ollut faktorianalyysi, jota käyttäen erityisesti alueellisia hyvinvoinnin eroja on tutkittu runsaasti. Koska ilman suuritöistä ja kallista tiedonkeruuta käytettävissä on lähinnä huimaava määrä rutiiniluonteisesti tuotettaviin tilastotietoihin perustuvia (”huonoja”) muuttujia, ilmenee hyvinvoinnin alueellisten erojen tutkimuksessa pahoja tulkintaongelmia, kun teoria ja empiria eivät kohtaa. (Kääriäinen 2003.)

Myös tässä artikkelissa tarkastellaan hyvinvoinnin ”koostumusta” ja alueellisia eroja pääasiassa faktorianalyysia soveltaen. Lähestymistapa on kuitenkin sillä tavoin takaperoinen, että tavoitteena ei ole löytää hyvinvoinnin perusulottuvuuksia, vaan havainnollistaa muuttujista teknisesti irrotettavissa olevaa piilorakennetta. Jos asiantuntemuksella valitusta aineistosta nouseva piilorakenne ei vastaa teoriaa, on aineistossa, teoriasa ja/tai metodologiassa parantamisen varaa. Artikkeliliittyy siis kiinteästi tämän kirjan tilastoosuuteen ja toimii siellä esitettyjen osoittimien tarkoituksenmukaisuuden ja tulkinnan yhtenä koetinkivenä. Esitys voi paikoittain vaikuttaa hiukan tekniseltä, joten lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattoreita koskevat johtopäätökset on koottu artikkelin loppuun.

Aineisto ja analyyseissa käytetyt indikaattorit

Analyysien lähtökohtana oli joukko seutukuntataseoisia lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattoreita. Nämä 21 indikaattoria oli valinnut kokenut asiantuntijaryhmä. Aineistossa oli mukana sekä tilastotietoihin että väestötutkimukseen perustuvia indikaattoreita, jotka kuvastavat vuosien 2002–2003 tilannetta. Analyyseihin otettiin mukaan Suomen 80 seutukunnasta ne 75 seutukuntaa, joiden osalta tiedot olivat täydelliset.

Alustava korrelaatioanalyysi

Käytettävissä olevien muuttujien yhteisvaihtelua tarkasteltiin alustavasti laskemalla muuttujien väliset korrelaatiot. Voimakkaasti toistensa kanssa korreloituneita muuttujia oli suhteellisen vähän (taulukko 1). Selvää yhteisvaihtelua löytyi kuitenkin lapsiperheiden ja lapsien osuuksien väliltä, erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen osuuksien väliltä sekä työttömyyden ja toimeentulotukea saaneiden osuuden väliltä.

Faktorianalyysi

Koska lukuisten korrelaatioiden yhteisvaikutuksia on vaikea hahmottaa suoraan korrelaatiomatriisista, olisi hyödyllistä pystyä tiivistämään informaatiota. Faktorianalyysissa tavoitteena onkin juuri muuttujien korrelaatioiden avulla löytää

TAULUKKO 1. Korrelaatiomatriisi, yli 0.7 korrelaatiot lihavoitu

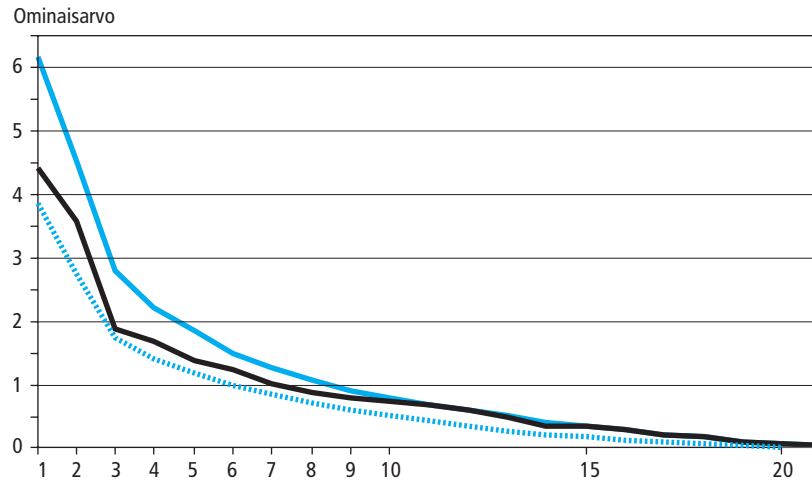
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
0–6-vuotiaat % väestöstä	1																				
7–15-vuotiaat % väestöstä	,7	1																			
16–24-vuotiaat % väestöstä	,7	,4	1																		
Lapsiperheet, % -osuus perheistä	,9	,7	,7	1																	
Erit.korvatt. lääkkeisiin oikeutettuja 0–15 -v. /1 000 vastaavan ikäistä	-,2	-,0	,1	-,0	1																
Erit.korvatt. lääkkeisiin oikeutettuja 16–24 -v. /1 000 vastaavan ikäistä	-,3	,1	,0	-,1	,7	1															
Alle 25-vuotiaiden synnytykset /1000 15–24-vuotiaista naista	,5	,5	,4	,5	,1	,1	1														
Alle 25-vuotiaiden raskaudenkeskeytykset /1000 15–24-vuotiaista naista	,1	-,1	,0	,1	,0	-,1	,1	1													
Tapaturman takia sairaaloissa hoidettuja 0–15 -vuotiaita / 1000 vastaavan ikäistä	,1	,2	,2	,2	-,0	,2	,1	,0	1												
Tapaturman takia sairaaloissa hoidettuja 16–24 -vuotiaita / 1000 vastaavan ikäistä	-,1	,1	-,0	-,0	,1	,2	-,1	,1	,1	1											
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 0–17 -v. / 1000 vastaavan ikäistä	-,1	,0	-,0	,0	,4	,4	,1	-,1	,0	,1	1										
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 18–24 -v. /1000 vastaavan ikäistä	-,0	-,1	-,1	,0	,2	,2	-,0	,0	-,1	,2	,3	1									
Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista	-,2	-,2	-,1	-,2	,1	,2	-,1	,0	,0	,1	,1	,2	1								
Sijoitetut lapset ja nuoret / 1000 0–17-vuotiaista	-,2	-,4	,0	-,1	,1	,1	-,1	,1	-,0	-,2	,4	,3	,2	1							
Lastensuojelun piirissä lapsia ja nuoria vuoden aikana 1000 0–20-v. kohden	-,0	-,2	,3	,1	,1	,1	-,1	,1	,0	-,1	,1	,1	-,0	,4	1						
Nuorisotyöttömät, % -osuus 15–24-vuotiaasta työvoimasta	-,3	-,1	,1	-,1	,5	,5	,2	-,0	-,0	,0	,4	,2	,1	,3	,4	1					
Toimeentulotukea saaneet 18–24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	-,2	-,1	,1	-,0	,4	,4	,1	,2	,1	,1	,3	,4	,2	,5	,4	,8	1				
Nuorisorikollisuus, alle 21 -vuotiaat syylliseksi epäillyt, promillea ikäryhmästä	-,0	-,2	,1	-,1	,0	-,0	-,1	,0	-,2	-,0	,0	,1	-,2	,2	,3	,1	,2	1			
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista	-,1	-,1	-,2	-,0	,1	,3	,0	,1	-,0	,2	,5	,4	,3	,4	,2	,3	,5	,2	1		
Tosi humalassa vähintään kerran per kk, % 8. ja 9. luokan oppilaista	-,3	-,3	-,4	-,4	-,1	-,0	-,2	-,0	-,2	,0	,1	,3	,1	,1	-,1	-,0	-,0	,2	,5	1	
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista	-,0	,0	,1	,2	,2	,1	-,2	,2	-,0	,2	,4	,3	,2	,2	,2	,2	-,1	,2	-,1	1	

niiden taustalla mahdollisesti ilmenevä vähäulotteinen piilorakenne (Mustonen 1995). Tyypillisesti eksploraatiivisessa faktorianalysissa pitää valita sopiva faktoreiden lukumäärä, suorittaa varsinainen faktorointi ja lopuksi tulkita se. Koska faktorianalysin ratkaisu ei ole yksikäsitteinen, oleellinen osa faktorianalysia on niin sanottu rotaatio, jolla ratkaisu pyritään kääntämään mahdollisimman tulkittavaan ja yksinkertaiseen asentoon. Käytännössä joudutaan tekemään useita analyyssejä toistamalla edellä mainittuja vaiheita, kunnes päästään tyydyttävään lopputulokseen.

Ensimmäinen tehtävä faktorianalysissa on siis valita sopiva faktoreiden lukumäärä. Yleisesti käytetty tekninen kriteeri on valita niin monta faktoria kuin korrelaatiomatriisin ominaisarvoissa on ykköstä suurempia arvoja. Pääkomponenttiallysin yhteydessä tämä kriteeri on usein tulkittu siten, että jokainen ominaisarvo kertoo, kuinka suuren osan muuttujissa olevasta vaihtelusta vastaava pääkomponentti selittää. Koska korrelaatiomatriisin ominaisarvojen summa vastaa muuttujien lukumäärää, alle ykkösen ominaisarvoa vastaava pääkomponentti selittää muuttujien vaih-

telua heikommin kuin alkuperäisessä aineistossa oleva muuttuja. Vastaavaa tulkintaa voi käyttää faktorianalysissa kokonaisvaihtelun suhteen, mutta ominaisarvojen ja faktoreiden välinen vastaavuus ei etenään rotaation jälkeen ole enää suoraviivainen.

Tavallisesti faktoreiden lukumäärä ja ominaisarvot piirretään vastakkain niin sanotuksi screeplotiksi ("soravyöryksi"), josta sitten ominaisarvojen tarkastelun lisäksi voi silmämääräisesti arvioida, missä vaiheessa "suuret" pudotukset loppuvat. Ominaisarvot lasketaan empiirisestä korrelaatiomatriisista, joten saadut arvot voidaan tulkita satunnaismuuttujan realisoituneiksi arvoiksi. Tilastollisessa mielessä on erityisen kiinnostavaa tarkastella näiden ominaisarvojen estimaatto-reina toimivien satunnaismuuttujien (otos)jakaumia. Koska ominaisarvot ovat monimutkaisia ja toisistaan riippuvia tunnuslukuja, ei niiden yhteisotusjakauman johtaminen analyyttisesti ole helppo tehtävä. Nykyiset tietokoneet ovat kuitenkin sen verran tehokkaita, että ominaisarvojen jakaumien määrittämiseksi voidaan käyttää bootstrap-tekniikkaa, jossa alkuperäisestä aineis-



KUVIO 1. Scree-plot ja ominaisarvojen 99 prosentin luottamusvälit

tosta tuotetaan samankokoisia ”uusia” aineistoja käyttämällä otantaa takaisinpanolla ja laskemalla halutut tunnusluvut aina jokaiselle uusioaineistolle. Toistamalla tämä riittävän monta kertaa saadaan määrättyä arviot tunnuslukujen empiirisille kertymäfunktioille (Efron & Tibshirani 1993).

Kuviossa 1 on esitetty tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella laskettu scree-plot ja ominaisarvojen 99 prosentin bootstrap-luottamusvälit. Nyt teknisessä mielessä sopiva faktoreiden minimimäärä on sellaisessa kohdassa, jossa ominaisarvon luottamusvälin alaraja on ”viimeisen kerran” ykköstä isompi. Kuvion 1 perusteella faktoreita tulisi selkeästi siis olla ainakin viisi, joskin kuudennen tarve on hiukan epämääräinen. Luottamusvälien ylärajojen perusteella faktoreiden maksimimäärä on puolestaan kahdeksan.

Koska kuuden tai useamman faktorin ratkaisun estimoiminen tuotti numeerisia ongelmia suurimman uskottavuuden menetelmää käytettäessä, tyydyttiin käyttämään vain viittä faktoria. Viiden faktorin ratkaisu varimax-rotatiolla tuotti kohtuullisen yksinkertaisen faktorirakenteen (taulukko 2). Rakenteelle saadaan myös kohtuullinen tulkinta, jossa ensimmäinen faktori kuvaa lapsivaltaisuutta, toinen päihdeiden käyttöä ja mielenterveydellisiä ongelmia, kolmas työttömyyttä, neljäs sairastavuutta ja viides psykososiaalisia

ongelmia (vrt. Kääriäinen 2003).

Osa muuttujista ei kuitenkaan näytä latautuvan voimakkaasti millekään faktorille, ja kommunaliteetit jäävät erittäin mataliksi. Koska kommunaliteetit kuvastavat systemaattista, faktorien avulla selitettävää osaa muuttujien varianssista, osa muuttujista vaikuttaa siis sopivan huonosti muodostettuun faktorirakenteeseen. Faktorianalyysin rakenteen pysyvyyden koettelemiseksi myös kommunaliteettien 95 prosentin luottamusvälit laskettiin bootstrap-tekniikalla.

Kommunaliteettien luottamusväleihin sisältyy runsaasti informaatiota. Luottamusvälin yläraja kertoo karkeasti ottaen, kuinka hyvin muuttuja voi parhaimmillaan sopia faktorimalliin, luottamusvälin alaraja taas vastaavasti, kuinka huonosti muuttuja voi pahimmillaan sopia malliin, ja luottamusvälin leveys puolestaan, kuinka ”vakaasti” muuttuja malliin sopii. Kaikki nämä kolme suuretta rajoittuvat välille $[0,1]$. Hyvin malliin sopivalla muuttujalla sekä luottamusvälin ylä- että alarajojen tulisi olla mahdollisimman suuria, ja toisaalta taas luottamusvälin pitäisi olla mahdollisimman kapea.

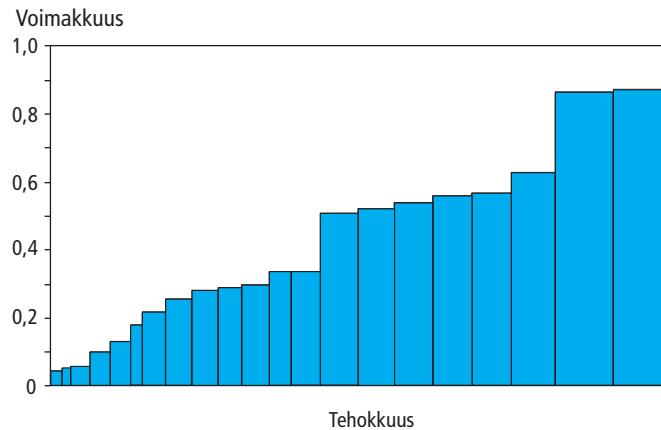
Määritellään nyt, että muuttujan voimakkuudella tarkoitetaan selityskyvyn ”käytännön alarajaa” eli tässä tapauksessa kommunaliteetin luottamusvälin alarajaa. Määritellään myös, että muut-

TAULUKKO 2. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ulottuvuudet, viiden faktorin malli, varimax-rotatio (yli 0,4 faktorilataukset lihavoitu)

	F1	F2	F3	F4	F5	Kommunaliteetti
Lapsiperheet, % -osuus perheistä	0,97	−0,01	−0,09	0,02	0,08	0,95
0–6-vuotiaat % väestöstä	0,90	−0,09	−0,26	−0,10	0,09	0,90
7–15-vuotiaat % väestöstä	0,81	0,02	0,07	−0,01	0,57	0,99
16–24-vuotiaat % väestöstä	0,73	−0,27	0,05	0,19	0,30	0,74
Alle 25-vuotiaiden synnytykset / 1 000						
15–24-vuotiaista naista	0,56	0,03	0,22	0,04	0,10	0,38
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista	−0,03	0,92	0,16	0,09	0,23	0,94
Tosi humalassa vähintään kerran per kk, % 8. ja 9. luokan oppilaista	−0,38	0,58	−0,07	−0,20	0,05	0,53
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 18–24-v./1 000 vastaavan ikäistä	0,03	0,44	0,12	0,06	0,19	0,25
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 0–17-v./ 1 000 vastaavan ikäistä	0,07	0,40	0,33	0,29	0,07	0,36
Nuorisotyöttömät, % -osuus 15–24-vuotiaasta työvoimasta	−0,08	0,07	0,94	0,29	0,17	1,00
Toimeentulotukea saaneet 18–24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	0,00	0,28	0,65	0,26	0,35	0,69
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 16–24-v. / 1 000 vastaavan ikäistä	−0,07	0,28	0,29	0,87	0,15	0,94
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0–15 -v. / 1 000 vastaavan ikäistä	−0,02	0,03	0,31	0,69	0,01	0,57
Sijoitetut lapset ja nuoret/ 1 000 0–17-vuotiaista	−0,12	0,23	0,18	0,11	0,53	0,39
Lastensuojelun piirissä lapsia ja nuoria vuoden aikana 1 000 0–20-v. kohden	0,08	0,03	0,30	0,14	0,48	0,35
Nuorisorikollisuus, alle 21-vuotiaat syyliseksi epäilty, promillea ikäryhmästä	−0,06	0,09	0,10	−0,07	0,34	0,14
Alle 25-vuotiaiden raskaudenkeskeytykset / 1 000 15–24-vuotiaista naista	0,05	0,00	−0,04	−0,06	0,30	0,10
Tapaturman takia sairaaloissa hoidettuja 0–15-vuotiaita/ 1 000 vastaavan ikäistä	0,18	−0,03	−0,07	0,21	0,05	0,09
Tapaturman takia sairaaloissa hoidettuja 16–24-vuotiaita/ 1 000 vastaavan ikäistä	−0,03	0,20	0,00	0,10	0,13	0,07
Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista	−0,21	0,24	0,01	0,15	0,04	0,13
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista	0,05	0,17	0,12	0,22	0,08	0,10

tujan tehokkuus on luottamusvälin leveys vähennettynä ykkösestä ja kerrottuna luottamusvälin ylärajalla. Nyt määritely muuttujan tehokkuus on siinä mielessä samankaltainen kuin perinteisesti tilastotieteessä käytetty estimaattorin varianssiin liittyvä tehokkuuden käsite (mitä pienempi

hajonta, sen tehokkaampi estimaattori), että luottamusvälin leveys vähennettynä ykkösestä mitataan myös estimaattorin hajontaa (mutta skaalattuna välille [0,1] siten, että suurempi arvo kuvastaa pienempää hajontaa). Varsinainen ero syntyykin siitä, että nyt määritellyssä tehokkuudessa



KUVIO 2. Faktorianalyysissa olleiden muuttujien kommunaliteettien luottamusväleihin perustuvat voimakkuudet ja tehokkuudet (järjestetty kasvavan voimakkuuden mukaiseen järjestykseen)

pientä hajontaa arvostetaan sitä enemmän, mitä suurempi kommunaliteetin luottamusvälin yläraja on.

Kuviossa 2 on esitetty muuttujien voimakkuudet pylväiden korkeuksina ja tehokkuudet puolestaan pylväiden leveyksinä. Kuten kuviossa nähdään, muuttujat ovat voimakkuuden akselilla ryväsytneitä ja muodostavat noin neljä ryhmää. Voimakkaammat muuttujat ovat yleensä myös tehokkaampia, mutta poikkeuksiakin on, erityisesti vähemmän voimakkaiden muuttujien osalta. Koska sekä muuttujan voimakkuus että tehokkuus heijastelevat sen sopivuutta malliin, kuvaavat kuviossa esitetyt pylväiden pinta-alat molemmat ulottuvuudet huomioon ottavaa sopivuutta (myös sopivuuden maksimi-arvo on 1). Muuttujien sopivuudet on raportoitu erikseen taulukossa 3 (järjestys ylhäältä alas on sama kuin kuviossa 2 vasemmalta oikealle).

Taulukon 3 ja kuvion 2 perusteella näyttää siltä, että sopivuus on ainakin heikoimpien kuuden muuttujan osalta liian huono johtuakseen sattumasta. Viisi faktoria ei siis riitä kuvaamaan kattavasti indikaattorien taustalla piilevää rakennetta. Toisaalta korrelaatioiden osalta (taulukko 1) havaitaan, että kolmella ensimmäisellä muuttujalla kaikki korrelaatiot jäävät alle 0,3:n. Tämä antaa selviä viitteitä siitä, että nämä osoittimet

heijastelevat lähinnä vain itseään. Lisäksi näistä indikaattoreista erityisesti tapaturmia mittaavat muuttujat kuvaavat luonteeltaan ennakoimattomia tapahtumia. Vaikuttaisi siis siltä, että ainakin seutukuntatasoisina poikkileikkaustietoina tapaturmamuuttujat kuvastavat enemmän sattumaa kuin jotain selkeää hyvinvoinnin ulottuvuutta.

Näiden havaintojen jälkeen tapaturmamuuttujat jätettiin pois aineistosta ja faktoreiden määrää lisättiin. Koska suurimman uskottavuuden faktorointi tuotti edelleen numeerisia ongelmia, käytettiin estimointiin pääakselifaktorointia. Parhaiten tulkittavalta ratkaisulta vaikutti seitsemän faktorin malli varimax-rotatiolla (taulukko 4). Taulukossa on faktorilatausten ja kommunaliteettien lisäksi mukana myös bootstrap-tekniikalla lasketut muuttujien sopivuudet taulukkoa 3 vastaavalla tavalla.

Viiden ensimmäisen faktorin tulkinnot vastaavat pitkälti viiden faktorin mallin vastaavia. Ensimmäinen faktori kuvastaa lapsivaltaisuutta, toinen päihteiden käyttöä ja mielenterveydellisiä ongelmia, kolmas työttömyyttä ja neljäs sairastavuutta. Viides ja kuuden faktori puolestaan kuvastavat erilaisia psykososiaalisia ongelmia; viides faktori heijastelee ”ongelmanuorisoa” ja kuudes taas yksinäisiä ja masentuneita. Seitsemännelle faktorille latautuu voimakkaasti vain raskauden-

TAULUKKO 3. Muuttujien sopivuus faktorimalliin

	Sopivuus %
Alle 25-vuotiaiden raskaudenkeskeytykset /1 000 15–24-vuotiaista naista	0,8
Tapaturman takia sairaaloissa hoidettuja 16–24-vuotiaita/ 1 000 vastaavan ikäistä	0,7
Tapaturman takia sairaaloissa hoidettuja 0–15-vuotiaita/ 1 000 vastaavan ikäistä	1,7
Nuorisorikollisuus, alle 21-vuotiaat syylliseksi epäillyt, promillea ikäryhmästä	2,9
Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista	4,0
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista	3,1
Alle 25-vuotiaiden synnytykset /1000 15–24-vuotiaista naista	7,8
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 18–24-v./1 000 vastaavan ikäistä	9,7
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 0–17-v./ 1 000 vastaavan ikäistä	11,2
Sijoitetut lapset ja nuoret/ 1 000 0–17-vuotiaista	10,3
Lastensuojelun piirissä lapsia ja nuoria vuoden aikana 1 000 0–20-v. kohden	12,2
Tosi humalassa vähintään kerran per kk, % 8. ja 9. luokan oppilaista	11,4
Erityskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0–15-v./1 000 vastaavan ikäistä	14,6
16–24-vuotiaat % väestöstä	28,6
Erit.korvatt. lääkkeisiin oikeutettuja 16–24-v./1 000 vastaavan ikäistä	28,4
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista	30,6
Toimeentulotukea saaneet 18–24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	32,7
Nuorisotyöttömät, % -osuus 15–24-vuotiaista työvoimasta	34,3
7–15-vuotiaat % väestöstä	41,2
Lapsiperheet, % -osuus perheistä	74,6
0–6-vuotiaat % väestöstä	76,2

keskeytysten määrä.

Vaikka kommunaliteetit ovat monen muuttujan osalta viiden faktorin mallia selvästi parempia, paljastavat sopivuusmitan arvot mallin edelleen olevan jossain määrin epästabiili. Mallin rakenteen oikeutuksen tarkastelemiseksi faktoreille laskettiin reliabiliteettikertoimien alarajat Tarkkosen menetelmällä (Vehkalahti 2000). Karkeasti ottaen reliabiliteettikerroin kuvastaa, kuinka luotettavasti mittaus toistettaessa antaa samasta kohteesta saman (tai suurin piirtein saman) tuloksen. Havainnoille laskettiin jatkotarkasteluja varten faktoripistemäärät ja näiden reliabiliteettikertoimet. Faktoreiden reliabiliteettikertoimien perusteella kaikki paitsi yksinäisten faktori vaikuttavat kohtuullisen hyviltä. Faktoripistemääriin siirtymisen jälkeen mittauksen tarkkuus kuitenkin vähe-

nee muutaman faktorin osalta (taulukko 5).

Faktoripistemäärät ovat siis faktoreiden saamien arvojen havaintokohtaisia estimaatteja. Näin ollen voidaan laskea faktoripistemäärien ja alkuperäisten muuttujien väliset korrelaatiokertoimet, joista voi tehdä päätelmiä faktoreiden tuomasta tulkinnallisesta lisäarvosta alkuperäisiin muuttujiin nähden. Kuten taulukosta 6 havaitaan, korrelaatiot lapsivaltaisuuden faktoripistemäärän ja lapsiperheiden osuuden, sairastavuuden faktoripistemäärän ja erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen 0–15-vuotiaiden osuuden sekä raskaudenkeskeytysten faktoripistemäärän ja vastaavan muuttujan välillä ovat niin lähellä ykköstä, etteivät kyseessä olevat faktorit tuo käytännössä mitään uutta informaatiota suhteessa niitä parhaiten edustaviin muuttujiin. Näiden faktorei-

TAULUKKO 4. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ulottuvuudet, seitsemän faktorin malli, varimax-rotatio (yli 0,3:n faktorilataukset lihavoitu)

	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	Kommu- naliteetti	Sopivuus %
Lapsiperheet, % -osuus perheistä	0,96	-0,01	-0,10	-0,02	0,08	0,01	0,03	0,94	78,9
0–6-vuotiaat % väestöstä	0,94	-0,04	-0,25	-0,16	0,00	-0,07	0,04	0,97	81,3
7–15-vuotiaat % väestöstä	0,79	-0,07	0,13	0,03	-0,44	-0,01	-0,17	0,86	47,5
16–24-vuotiaat % väestöstä	0,71	-0,25	-0,03	0,10	0,32	-0,07	0,00	0,68	36,5
Alle 25-vuotiaiden synnytykset / 1 000 15–24-vuotiaasta naista	0,59	0,02	0,28	0,06	-0,17	-0,03	0,11	0,47	12,3
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista	-0,03	0,83	0,20	0,11	0,17	0,13	0,04	0,78	41,4
Tosi humalassa vähintään kerran per kk, % 8. ja 9. luokan oppilaista	-0,38	0,70	-0,13	-0,06	-0,10	-0,18	-0,02	0,70	26,5
Mielenterveyden häiriöihin sairaala- hoitoa saaneita 18–24-v./ 1 000 vastaavan ikäistä	0,02	0,51	0,06	0,11	0,19	0,29	0,00	0,39	9,7
Mielenterveyden häiriöihin sairaala- hoitoa saaneita 0–17-v./ 1 000 vastaavan ikäistä	0,09	0,36	0,28	0,33	0,16	0,19	-0,08	0,39	11,8
Nuorisotyöttömät, % -osuus 15–24- vuotiaasta työvoimasta	-0,08	0,05	0,78	0,40	0,33	0,01	-0,04	0,88	45,3
Toimeentulotukea saaneet 18–24- vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	-0,01	0,23	0,62	0,25	0,44	0,15	0,18	0,75	41,0
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 16–24-v. /1 000 vastaavan ikäistä	0,00	0,01	0,09	0,99	0,05	0,04	0,05	1,00	32,8
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0–15 -v. /1000 vastaavan ikäistä	-0,03	0,16	0,33	0,67	0,03	0,18	-0,10	0,64	21,4
Lastensuojelun piirissä lapsia ja nuoria vuoden aikana 1 000 0–20-v. kohden	0,06	0,02	0,16	0,08	0,67	-0,03	0,01	0,49	16,0
Sijoitetut lapset ja nuoret/ 1 000 0–17-vuotiaasta	-0,11	0,24	0,19	0,02	0,55	0,20	0,07	0,46	16,8
Nuorisorikollisuus, alle 21-vuotiaat sylliseksi epäillyt, promillea ikäryhmästä	-0,06	0,21	0,02	-0,01	0,39	-0,45	-0,04	0,40	5,5
Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista	-0,20	0,16	0,03	0,07	0,00	0,55	0,07	0,38	7,1
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8, ja 9. luokan oppilaista	0,07	0,13	0,08	0,12	0,17	0,54	-0,21	0,41	9,3
Alle 25-vuotiaiden raskaudenkeskeytykset /1 000 15–24-vuotiaasta naista	0,05	0,01	0,03	-0,03	0,08	-0,05	0,90	0,82	2,5

TAULUKKO 5. Faktoreiden ja faktoripistemäärien reliabiliteettikertoimet

		Faktorin reliabiliteetti- kerroin	Faktoripiste- määrän reliabili- teetti kerroin
F1	Lapsivaltaisuus	0,95	0,98
F2	Päihteiden käyttö	0,88	0,84
F3	Työttömyys	0,92	0,78
F4	Sairastavuus	0,94	0,99
F5	”Ongelmanuorisot”	0,85	0,74
F6	Yksinäiset	0,74	0,74
F7	Raskaudenkeskeytykset	0,83	0,84

den osalta on käsitteellisen monimuotoisuuden vähentämiseksi järkevämpi käyttää suoraan niitä yhtäpitävällä tavalla edustavia muuttujia.

Hyvinvoinnin piiloulottuvuuksien kannalta kiinnostavinta informaatiota siis sisältyy päihteiden käyttöä, työttömyyttä, ongelmanuorisot ja yksinäisyyttä mittaaviin faktoreihin. Valitettavasti juuri näiden faktoripistemäärien reliabiliteetit ovat päihteiden käyttöä lukuun ottamatta varsin matalia ja faktorit siis mittaavat taustalla olevia ilmiöitä vain suuntaa-antavasti. Lisäksi päihteiden käytön ja tupakointimuuttujan välinen korrelaatio on niin korkea, ettei siirtyminen uuteen faktorimuuttujaan ole mitenkään välttämätöntä. Toisaalta tälle päihteiden käyttö -faktorille kuitenkin latautuvat voimakkaasti sekä kyselyaineistoihin perustuvat päihteidenkäyttömuuttujat että tilastotietoihin perustuvat mielenterveysmuuttujat, mikä jo sinänsä on kiinnostava havainto. Työttömyysfaktori puolestaan kuvastaa nuorisotyöttömyyden lisäksi erilaisia työttömyyttä tai toimeentulotuen saantia ”selittäviä” tekijöitä, kuten nuorten synnyttäjien määrää ja sairastavuutta. Faktori pitäisi ehkä nimetä pikemminkin ”työkyvyttömyysfaktori”. Ongelmanuorisotfaktorille latautuu kohtuullisen voimakkaasti runsas joukko tilastotietoihin perustuvia psykososiaalisia ongelmia ja toisaalta väestörakennetta kuvaavia muuttujia, mutta ei kyselyaineistoon perustuvia muuttujia. Yksinäisyysfaktori taas puristaa sekä tilasto- että kyselyaineistosta kiinnostavalla esiintietynlaista ”vähäistä elämäniloa”.

Näiden neljän faktorin havaintokohtaiset faktoripistemäärät on esitetty myös kartoille piirrettynä (kuvio 3). Kuten kartoista havaitaan, faktoreiden kuvaamissa ilmiöissä on monilta osin selvää alueellista kasaantumista ja säännönmukaisuutta. Esimerkiksi ongelmanuorisot näyttää kasaantuvan suurten kaupunkien läheisyyteen ja työttömyys/työkyvyttömyys pohjoiseen ja itään.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa on tarkasteltu lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattoreiden taustalla piilevää hyvinvoinnin ”koostumusta”. Käytettävissä oli joukko asiantuntijaryhmän valitsemia indikaattoreita, jotka on raportoitu tämän kirjan tilastosassa. Osoittimet perustuivat osin tilasto-, osin kyselytutkimusaineistoon. Tämä teki tarkastelusta siinä mielessä poikkeuksellisen, että hyvinvoinnin tilasta saatiin periaatteessa myös suoraan mitattua tietoa pelkkien tilastotietojen käytön sijaan. Aineistoon liittyy kuitenkin jo lähtökohtaisesti muutamia hankaluuksia. Ensinnäkin aineiston poikkileikkausasetelman vuoksi voidaan vain kuvata asioiden tiloja. Tiloihin johtaneista syistä tai seurauksista ei siis käytetyn aineiston perusteella voi tehdä suoria päätelmiä. Toisena ongelmana on indikaattoreiden seutukuntatasoisuus, joka hukuttaa alleen yksittäiset lapset ja nuoret tekemällä hyvinvoinnista yksilön sijasta alueen ominaisuuden. Kyselytutkimustietoihinkin perustuvien indikaattorien potentiaaliset hyödyt voi helposti kyseenalaistaa, jos tietojen yleistettävyyttä

TAULUKKO 6. Faktoripistemäärien ja alkuperäisten muuttujien korrelaatiokertoimet (yli 0,6:n korrelaatiot lihavoitu)

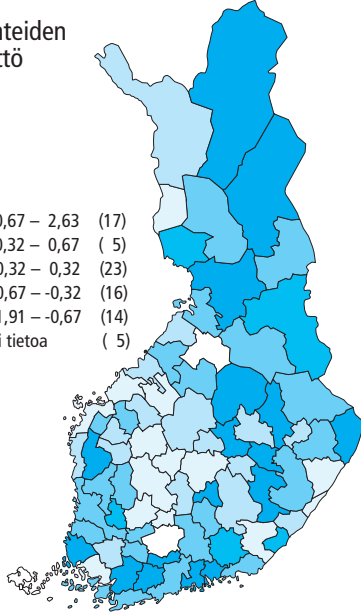
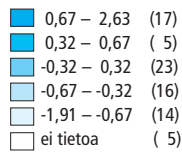
	Lapsi- valtaisuus	Päihteiden käyttö	Työttö- myys	Sairas- tavuus	"Ongelma- nuoriso"	Yksi- naiset	Raskauden keskey- tykset
0–6-vuotiaat % väestöstä	0,94	–0,05	–0,28	–0,16	0,02	–0,10	0,04
7–15-vuotiaat % väestöstä	0,79	–0,08	0,16	0,01	–0,49	0,02	–0,18
16–24-vuotiaat % väestöstä	0,74	–0,25	–0,04	0,10	0,38	–0,10	–0,01
Lapsiperheet, % -osuus perheistä	0,97	–0,01	–0,09	–0,01	0,07	0,02	0,04
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0–15-v. / 1 000 vastaavan ikäistä	0,00	0,01	0,10	0,99	0,07	0,05	0,05
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 16–24-v. / 1 000 vastaavan ikäistä	–0,04	0,19	0,35	0,67	0,02	0,24	–0,11
Alle 25-vuotiaiden synnytykset / 1 000 15–24-vuotiaasta naista	0,61	0,02	0,28	0,06	–0,17	–0,07	0,13
Alle 25-vuotiaiden raskaudenkeskeytykset / 1 000 15–24-vuotiaasta naista	0,05	0,01	0,04	–0,03	0,08	–0,06	0,99
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 0–17 -v. / 1 000 vastaavan ikäistä	0,09	0,39	0,29	0,34	0,16	0,23	–0,10
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita 18–24 -v. / 1 000 vastaavan ikäistä	0,03	0,54	0,06	0,14	0,20	0,34	0,02
Keskivaikea tai vaikea masentuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista	–0,20	0,19	0,04	0,05	0,02	0,67	0,07
Sijoitetut lapset ja nuoret / 1 000 0–17-vuotiaasta	–0,12	0,26	0,17	0,00	0,64	0,27	0,08
Lastensuojelun piirissä lapsia ja nuoria vuoden aikana 1 000 0–20-v. kohden	0,05	0,03	0,22	0,05	0,73	–0,04	0,03
Nuorisotyöttömät, % -osuus 15–24-vuotiaasta työvoimasta	–0,08	0,05	0,83	0,41	0,37	0,00	–0,04
Toimeentulotukea saaneet 18–24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	0,00	0,25	0,68	0,26	0,50	0,19	0,18
Nuorisorikollisuus, alle 21-vuotiaat syylliseksi epäillyt, promillea ikäryhmästä	–0,06	0,22	0,00	0,00	0,44	–0,57	–0,04
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista	–0,03	0,91	0,21	0,09	0,19	0,17	0,05
Tosi humalassa vähintään kerran per kk, % 8. ja 9. luokan oppilaista	–0,39	0,76	–0,11	–0,06	–0,09	–0,23	–0,03
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista	0,07	0,12	0,09	0,13	0,19	0,67	–0,23

seutukuntatasolle ei ole huolellisesti perusteltu.

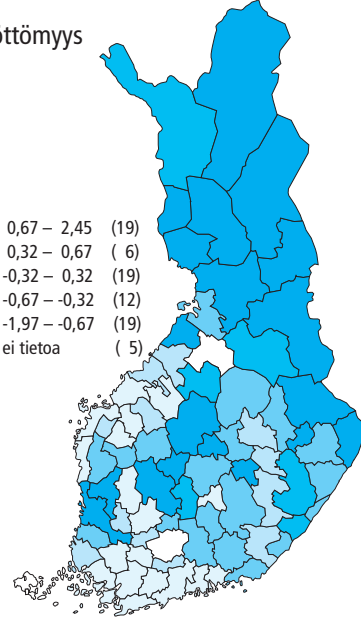
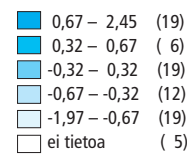
Indikaattorit ovat myös käytännön toimenpiteiden kannalta epätarkoituksenmukaisia, sillä ne kuvaavat aluetasoisia hyvin-/pahoinvointia. Jos lapset ja nuoret jo voivat pahoin, on aluetasoisista tiedoista hyötyä lähinnä tilanteen korjaamiseksi tarvittavien välittömien resurssien määrän arvioinnissa. Jo pahoinvoivien yksilöiden osalta on-

gelmat on joka tapauksessa selvitettävä tapaus tapaukselta, koska muuten kyseessä olevan yksilön ongelmia ja niiden todellisia syitä ei voida riittäväällä tavalla ymmärtää. Ehkäisyn kannalta aluetasoiset tarkastelut voisivat periaatteessa olla hyvinkin tarkoituksenmukaisia, mutta tällöin pitäisi pystyä löytämään aluetasolla havaittavia tekijöitä, jotka suurella todennäköisyydellä johtavat

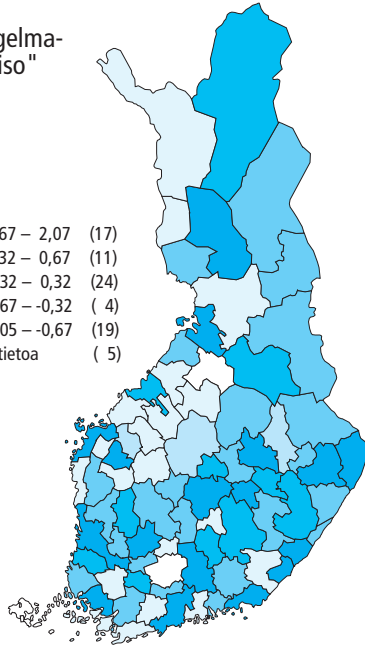
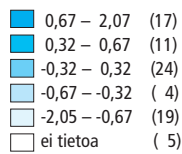
Päihteiden
käyttö



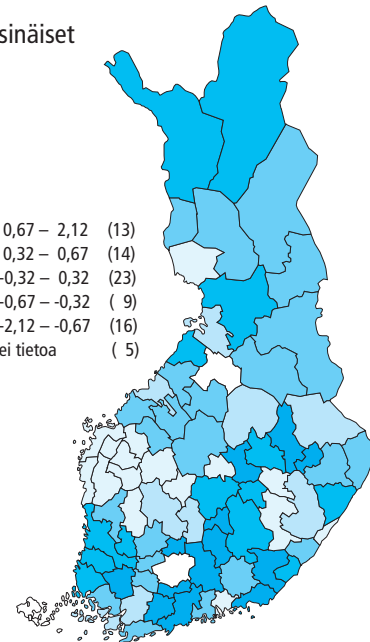
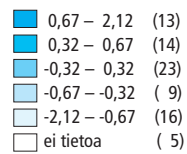
Työttömyys



"Ongelma-
nuoriso"



Yksinäiset



KUVIO 3. Faktoripistemäärät kartalla (Seutukunnat jaettiin viiteen ryhmään faktoripistemäärän jakauman perusteella. Sulkeissa oleva luku viittaa ryhmään kuuluvien seutukuntien määrään. Mitä tummempi väri on, sitä enemmän seutukunnalla on otsikon mukaista ominaisuutta.) Lähde: Stakes, Kouluterveyskysely 8. ja 9. luokat

ennemmin tai myöhemmin lasten ja nuorten pahoinvointiin. Valitettavasti nykyiset hyvinvointi-indikaattorit eivät sovellu tähänkään tarkoitukseen.

Tyypillinen oikeutus aluetasojen hyvinvointi-indikaattoreiden käyttökelpoisuudelle luodaan argumentoimalla indikaattoreiden tarjoamasta mahdollisuudesta vertaisarviointiin, jolloin siis ”huono” alue voisi ottaa mallia ”hyvästä” alueesta. Vertaisarviointeja tehtäessä tulee muistaa, että vertailu on perusteltua ja mahdollista vain jos tunnetaan tarkkaan molempien alueiden ominaisuudet. Esimerkiksi Suomen kunnilla ja seutukunnilla on jokaisella omanlaisensa historia, toimintaympäristö, väestö ja resurssit. Hiukan kärjistettynä esimerkkinä huonosti menevällä kunnalla kaikki asiat ovat huonosti, jolloin ei paljon lämmitä kuunnella neuvoja mallin ottamisesta, jos ja kun mallitoteutus vaatisi kaikkien asioiden välitöntä korjaamista (johon taas resurssit eivät mitenkään riitä). Viime aikoina suosiotaan ovatkin kasvattaneet alueellisen toimintaympäristön huomioon ottavat lähestymistavat, joissa pyritään löytämään potentiaalisia kehittämisalueita syylistämättä ketään huonosta toiminnasta.

Tässä artikkelissa alustavien korrelaatiotarkastelujen mukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattoreiden välillä näytti olevan suhteellisen vähän voimakkaita korrelaatioita. Siitä huolimatta korrelaatioiden sisältämää informaatiota muutujien taustalla piilevästä rakenteesta pyrittiin tiivistämään käyttäen faktorianalyysia. Kävi kuitenkin ilmi, ettei suurimman uskottavuuden estimointi onnistunut useamman kuin viiden faktorin tapauksessa. Numeeriset estimointiongelmien faktorianalyysissa viittaavat tyypillisesti siihen, että taustalla oleva mittausmalli sopii huonosti tarkasteltavaan tilanteeseen. Käytännön kannalta tämä tarkoittaa, että lasten ja nuorten alueellinen hyvinvointi – jos sellaisesta voidaan ylipäättään puhua – ei ainakaan käytettävissä olleiden indikaattorien osalta ole rakenteeltaan yksinkertainen. Huolestuttavaksi tämän havainnon tekee se, että käytetyt osoittimet ovat asiantuntemuksella valittuja ja vastaavissa tarkasteluissa yleisesti käytettyjä. Pahimmillaan tämän voi tulkita vii-

teeksi siitä, että suurin osa alueellista hyvinvoinnin tilaa kuvaavista tutkimuksista on itse asiassa rakennettu sellaisen teorian varaan, jonka kanssa empiria ei yksinkertaisesti ole sopusoinnussa. Pelkkien tulkintavaikkeuksien sijaan näyttäisi siltä, etteivät mittausmallin oletukset ole voimassa, jolloin saatuja tuloksiakaan ei voi pitää erityisen luotettavina. Äärimmilleen kärjistäen tämä voi tarkoittaa sitä, että alueellisista hyvinvointieroista käytävä keskustelu on osittain pelkkien teorioiden perusteella luotua propagandaa, jossa syytöksiä mustamaalataan ”näyttöön perustuen” käyttäen virheellisiä malleja ja huonoja aineistoja. Todellisuudessa tämä kauhukuva tuskin pitää paikkaansa, sillä jokainen tutkija tekee varmasti kaikkensa tulostensa oikeellisuuden varmistamiseksi.

Tämän artikkelin tapauksessa erityisen huonosti malliin sopiviksi muuttujiksi osoittautuivat tapaturmia kuvaavat indikaattorit. Vaikka lasten pahoinpitelyjen, vaarallisten koulumatkojen, ”hulttionuorten” auto-onnettomuuksien jne. voi ajatella ilmenevän tilastoissa tapaturmina, jää niiden osuus kaikista tapaturmista ainakin poikkileikkausaineistossa seutukuntatasolla niin pieneksi ja epämääräiseksi, etteivät ne tunnu kertovan hyvinvoinnista yhtään mitään. Tapaturmien erittäin satunnaisen luonteen vuoksi niiden käyttö poikkileikkausaineistoon perustuvana lasten ja nuorten hyvinvoinnin indikaattorina on asetettava kriittiseen valoon ja on vähintäänkin pohdittava näiden indikaattoreiden oikeutusta uudestaan.

Näiden ”turhien” muuttujien poistamisen jälkeen saatiin estimoitua kohtuullisen helposti tulkittavissa oleva seitsemän faktorin ratkaisu. Osoittautui kuitenkin, että vähintään kolme näistä faktoreista (lapsivaltaisuus, sairastavuus, raskaudenkeskeytykset) oli riittävän täsmällisesti esitettävissä yhtä alkuperäistä muuttujaa käyttäen. Faktoreiden tulkinta aiheuttaa siis niiden tapauksessa vain käsitteellistä sotkua, jos mitattavasta asiasta aletaan turhaan puhua moniselitteisempiä käsitteitä käyttäen. Vaikka vanhojen asioiden uudelleen nimeäminen voi tehdä keskustelusta vivah-teikkaampaa ja houkuttelevampaa, johtaa möinen toiminta kuitenkin monikäsitteisyyttä lisää-

mällä todellisuuden vääristymiseen. Esimerkiksi trendikäs sanahelinä syrjäytyneistä lapsista ja nuorista on johtanut siihen, etteivät kaikki ”syrjäytyneet” edes tunnista itseään joukkoon kuuluvaksi, vaikka käsitteet yksinäinen tai koulukiusattu soittaisivatkin kelloa. Uudet käsittehirviöt ovat kuin diagnooseja, joita käyttäen aivan normaaleillekin oireille annetaan sairauden nimi ja leima.

Esimerkiksi tämän artikkelin ”ongelmanuoriso”-faktori kuvastanee melko suoraan seutukunnan kaupunkimaisuutta, ja näin ollen faktorin tulkinnalla saatu nimi voi olla pahasti harhaanjohtava. Jos ”ongelmanuoriso” siis kuvastaakin esimerkiksi sellaista (kaupunkimaista) elinympäristöä, jossa tuttujen naamojen välittämällä sosiaalisella paineella ei enää ole merkittävää (suojavaa) vaikutusta mustaa silmää tai rötöstelyä vastaan, niin ”ongelmanuorison” sijaan voisi puhua suojattomasta elinympäristöstä. Tuskin kaupunkimaisuuskaan olisi huono faktorin nimi, vaikka tällöin yhteys hyvinvointiin jääkin epämääräiseksi. Kaupunkimaisuuden voisi myös ajatella niin voimakkaaksi lasten ja nuorten hyvinvointiin välillisesti (hyvinvointiresurssien välityksellä) vaikuttavaksi tekijäksi, että tarkastelut saattaisi olla järkevää tehdä erikseen kaupungeille ja muille alueille.

Päihteiden käyttöä kuvaavaa faktoria voi taas puolestaan pitää tulkinnaltaan turhan latteana. Käyttämällä hiukan mielikuvitusta voisi esimerkiksi ajatella, että koululaisilta kysyttyä tupakointi ja alkoholin käyttö ovat mahdollisesti jossain määrin yhteydessä myös koulumenestykseen ja sosioekonomiseen taustaan siten, että koulun nurkan takana tupakalla käyvät ja kylän kulmilla roikkuvat ovat koviksia ja näiden vastakohdat taas nörttejä. Ajatusta ei pysty tämän artikkelin aineiston puitteissa todentamaan, mutta jatkotutkimuksia ajatellen esimerkiksi jonkinlaisia koulumenestykseen liittyviä mittareita voisi ainakin kokeilla ottaa mukaan. Ylipäätään olisi varmasti hedelmällistä pyrkiä ymmärtämään nuoria enemmän heidän näkökulmastaan käsin. Vaikka tupakointi tai alkoholin käyttö ovatkin sinänsä käsitteellisesti yksinkertaisia ja helposti ymmärrettäviä asioita, ne lienevät pikemmin nuorten elämässä

tärkeiden asioiden seurauksia kuin syitä. Nuorten ajattelutapoihin pureutuviissa laadullisissa tutkimuksissa on varmasti suuri määrä vastaavankaltaisia yhteyksiä, joissa vaikeasti mitattavissa oleva syy ilmenee helpommin mitattavina seurauksina. Olisikin kiintoisaa pyrkiä koettelemaan tällaisten potentiaalisten yhteyksien olemassaoloa ja yleistettävyyttä myös määrällisin menetelmin. Tämä kuitenkin edellyttäisi ainakin ensimmäisessä vaiheessa yksilötason tarkasteluja, sillä asioiden keskimääräistäminen aluetasolle syö helposti kiinnostuksen kohteena olevan – alueiden sisällä ilmenevän – vaihtelun.

”Päihteiden käyttö”-faktori on muutenkin hankalasti tulkittavissa, sillä myös mielenterveyden häiriöitä mittaavat indikaattorit latautuvat samalle faktorille. Ylipäätään mielenterveyden häiriöitä kuvaavat muuttujat latautuvat monelle faktorille ja toimivat siis jonkinlaisina yleismittareina monentyyppisille ongelmille. Tällaisten yleismittareiden ongelmana on liiallinen epämääräisyys. Herääkin kysymys, ovatko tilastoidut mielenterveyden häiriöt seurausta siitä, että joidenkin syiden aiheuttamat oireet (sairaukset) on tulkittu hoitoa vaativiksi ongelmiksi, vai kuvastavatko ne tosiaan monipuolisella tavalla lasten ja nuorten hyvinvointia. Kummassakin tapauksessa käytännön kannalta olisi hyödyllisempää pyrkiä selvittämään (tarvittaessa joka alueelle erikseen), mitkä tekijät ovat pääasialliset syyt hoidon tarpeelle, kuin vain epämääräisesti toivottaa lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden alueellisista eroista.

Työttömyysfaktori puolestaan heijastelee myös muita työttömyyteen yhteydessä olevia asioita, joiden periaatteessa voisi kuvitella latautuvan puhtaammin omille faktoreilleen. Tämä on luultavasti merkki siitä, ettei indikaattoreiden taustalta löydy yksinkertaisesti faktoroituvaa piilorakennetta, vaan ”faktorit” ovat osittain limittäisiä tai päällekkäisiä. Toisin sanoen ei ole olemassa selkeää työttömyyden faktoria, sillä sekä sairastavuus että psykososiaaliset ongelmat voivat heijastua työttömyytenä ja päinvastoin. Näin ollen olisikin tarkoituksenmukaisempaa ensin tarkastella ilmiselvästi toisiinsa liittyvien muuttujien yhteyksiä esi-

merkiksi regressioanalyysia soveltaen. Itse asiassa sama toteamus pätee muihinkin kuin työttömyyttä kuvaaviin indikaattoreihin. Ei ole järkevää yrittää haukata liian isoa palaa kerralla, vaan kannattaa mieluummin rakentaa malli huolellisesti palanen kerrallaan. Ei ole tietenkään itsestään selvää, että palasista muodostuisi saumaton kokonaisuus, mutta kun tietää palasten toimivan ainakin erikseen, on niitä huomattavasti helpompaa ja turvallisempaa hitsata yhteen.

Tiettyssä mielessä erityisen kiinnostavana voidaan pitää yksinäisyyttä tai laajemmin vähäistä elämäniloa kuvastavaa faktoria. Se ”irtoaa” eri aineistotyyppien (tilasto- ja kyselyaineistojen) yhteisvaikutuksesta, ja lisäksi sen osalta on havaittavissa niin selvä alueellinen rakenne, ettei kyse voi olla puhtaasta sattumasta. Faktorin syvällisempi tulkinta ja käyttökelpoisuus lasten ja nuorten hyvinvoinnin indikaattorina vaatisi kuitenkin vahvistusta havaitulle säännönmukaisuudelle muista aineistoista ja tutkimuksista. Tarkastelujen aluetason takia ei esimerkiksi selviä, ovatko faktorille latautuvien indikaattorien korrelaatiot seurausta samojen yksilöiden oirehtimisen monella tavalla ilmentymisestä vai heijastelevatko eri indikaattorit saman asian ilmenemistä esimerkiksi eri-ikäisillä lapsilla ja nuorilla. Parhaimmillaan faktori voi siis kuvata mukavan yksiselitteisesti ymmärrettävää ilmiötä (yksinäisyyttä, johon liittyy masennus) kattavalla ja osuvalla tavalla. Huonoimmillaan kyse voi olla huonosti sopivan mallin sivutuotteena syntyneestä epämääräisestä faktorista, jolla ei ole mitään tekemistä todellisuuden kanssa.

Lopuksi on syytä korostaa sitä, että tässä artikkelissa lähestymistapa lasten ja nuorten alueellisen hyvinvoinnin tarkasteluun oli tarkoituksella valittu takaperoiseksi. Tavoitteena ei ollut teorian johdattamana rakentaa alueellisen hyvinvoinnin rakennetta kuvaavaa mallia, vaan pikemminkin pyrkimyksenä oli teorian ”todentaminen” muodostamalla teknisiin kriteereihin perustuva malli asiantuntemuksella valikoidulle indikaattorijoukolle. Lähestymistapaa voi kritisoida. Koska faktorit lähinnä nimettiin, eikä niitä edes yritetty mallia muodostettaessa tulkita sen syvällisemmin

puhumattakaan varsinaisesta ymmärtämisestä, voi artikkeli ensisilmäyksellä näyttää lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta epäkiinnostavalta metodiselta temppuilulta. Tällöin jää kuitenkin huomiotta se, että artikkelissa varta vasten pyritään löytämään heikkouksia aineiston ja teorian yhdistämiseen yleisesti käytetystä metodologisesta lähestymistavasta.

Teknisiin kriteereihin vedoten voitiin joka tapauksessa löytää kohtuullinen hyvinvointi-indikaattoreiden tiivistys käytettävissä olevasta aineistosta. Tämä kuitenkin omalta osaltaan vain sotkee hyvinvoinnin käsitteistöä entisestään, sillä se ei perustu huolellisesti pureskeltuun teoriapohjaan vaan heuristis-opportunistisesti pieneen määrään indikaattoreita, jotka nyt vain luokiteltiin aineiston perusteella kuvaamaan jotain. Provosoivasti voidaan kuitenkin kysyä, että eikös sama kuvailu sopisi monilta osin ”oikeisiinkin” alueellista hyvinvointia tarkasteleviin tutkimuksiin.

Koska tuloksissa oli paljon heikkouksia, jotka omalta osaltaan kuitenkin kertoivat jotain eri indikaattorien ominaisuuksista, esitettiin edellä pohdiskelunomaisesti erinäisiä enemmän tai vähemmän kriittisiä havaintoja ja ehdotuksia niin indikaattoreista kuin metodologisistakin lähestymistavoista. Useimmat havainnot ja ehdotukset ovat varmasti jo entuudestaan monille tuttuja, mutta toivottavasti ne kuitenkin onnistuvat muistuttamaan siitä, ettei kaikki ole kultaa mikä kiiltää.

Kirjallisuus

- Efron, Bradley & Tibshirani, Robert J. (1993): An introduction to the bootstrap. Chapman & Hall, New York.
- Kääriäinen, Juha (2003): Alueelliset hyvinvointierot. Onko mittarilla väliä? Yhteiskuntapolitiikka 68: 4, 397–406.
- Mustonen, Seppo (1995): Tilastolliset monimuuttujamenetelmät. Survo Systems, Helsinki.
- Vehkalahti, Kimmo (2000): Reliability of measurement scales. Tarkkonen's general method supersedes Cronbach's alpha. Tilastotieteellisiä tutkimuksia 17. Suomen Tilastoseura, Helsinki.



Kiireelliset huostaanotot kasvussa Espoossa, Tampereella ja Oulussa

Muidenkin suurten kaupunkien
sosiaalipäivystyksissä ollut vilkasta

(HS 13.7.04)

Muulla opiskelevien tuki ei vain lyö leiville

Side Sodankylään pitäisi säilyä

(Lapin Kansa 1.4.04)

Itähelsinkiläiset eivät usko syrjäyntymiseen

Räppäri Steenin
synkät kuvat eivät
saa kannatusta

(HS 28.3.04)

Rovaseudun nuorisotiedotus
aloittaa nettikeskustelut

Nuorten chat joka viikko

(Lapin Kansa 5.2.04)

Nuorten Lappi -hankkeella uutta potkua hallintobyrokratiin
ja nuorten yhteistyöhön.

Tavoite: Kuva Lapista kirkkaammaksi

(Lapin Kansa 4.2.04)

Nuorisovaltuusto puoltaa limsa- automaatteja Vantaalla

(HS 15.3.04)

Lukion aloittaville kannettavat tietokoneet

Pelkosenniemen lukiolla
kohtalon hetket
(Kaleva 22.4.04)

Maahanmuuttajat hakevat yhteistä säveltä jalkapallon avulla

Nuorten oma turnaus
toista kertaa Helsingissä
(HS 1.7.04)

Koillis-Suomen huomina nuorten huoli

(Lapin Kansa 7.5.04)

Nuoret uskovat Pohjois-Karjalan mahdollisuuksiin

PONU: Pohjois-Karjalassa toimii
nuorten työryhmä, jossa on jäseniä
kaikista kunnista.
(Karjalainen)

Rovaniemeläiset opiskelijat arvioivat kotipaikkaansa:

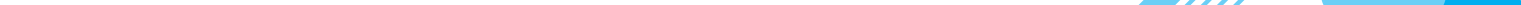
Värikäs nuorisokaupunki

(Lapin Kansa 5.2.04)

Helsingissä maksetaan kovia hintoja lasten ja nuorten musiikin opiskelusta

”Pienituloisilla vanhemmilla
ei ole enää varaa laittaa
lastaan musiikkiopistoon”

(HU 11.1.04)





OSA II

ARTIKKELIT

SAKARI KARVONEN
OSSII RAHKONEN

4 HYVINVOINTI ERIYTYY ALUEELLISESTI — KASVAVATKO NUORTEN TERVEYDEN EROT?

Alueellisuus ja asuinpaikka muovaavat nuorten elämää monella tavalla. Tämä ilmenee muun muassa niistä lukuisista arkisen puheen ilmaisuista, jotka kiinnittyvät johonkin paikkaan. Samalla paikallisuus virittää moniulotteisen merkitysmailman. Puhe lähiönuoresta herättää mielikuvan kivikylän keskellä kasvaneesta jengiläisestä, kun maaseudun peräkammarin poika puolestaan maalaan näkymän sosiaalisesta kömpelyydestä ja työmarkkinatoimenpiteiden sävyttämästä toimeentulosta. Näin siitä huolimatta, että vanhempiensa luona asuvia aikuisia lapsia on eniten Helsingissä (Rouhiainen 2000).

Alueellisuuden merkitystä elämäntavalle eritellään perusteellisemmin toisaalla tässä kirjassa, joten rajaamme tämän tarkastelun alueen ja terveyden välisiin yhtymäkohtiin. Tässä mielessä klassinen on sosiologi Veli Verkon (1949) analyysi väkivaltarikollisuuden aluevaihtelusta. Verkko tulkitsi väkivaltarikollisuuden läänieroja vallitsevan heimon luonteen ilmentyminä, jolloin esimerkiksi silloisen Vaasan läänin korkea kuolleisuus selittyi eteläpohjalaisten väkivaltaisuudesta, jota luonnehti ”pohjalaisten äkkipikaisuus ja rehentelevä sekä ylpeä ja vapautta rakastava kansanluonne” (Verkko 1949, 99–100). Kuopion läänin puolestaan leimasi savolaisten käytännöllisyys ja varovainen harkitsevaisuus sekä oman hyödyn varmistamiseen liittyvä rauhallisuus, mikä vuorostaan näkyi väkivaltakuolleisuuden vähäi-

syytenä. Pohjois-Pohjanmaan ongelmana puolestaan oli se, että vaikka väestö oli ”rauhallista, vieläpä silloin, kun sitä ärsytetään”, kerran suututtuun se oli taipuvainen väkivaltaisuuteen. Hämläisten ongelmana oli jurous ja raskasmielisyys, johon yhdistyi vielä huono viinapää, mutta karjalaisia Verkko arveli ystävällisiksi, avomielisiksi ja hämläläisiä raittiimmiksi, toisaalta myös lyhytjännitteisiksi.

Vaikka Verkon tulkintoja pitäisi hiukan yliampuvina, ainakin nykypäivän Suomeen sovellettuna, kansanluonneteoriat viittaavat silti yhteen edelleen nuorten elämässä näkyvään alueellisuuden ulottuvuuteen, alueelliseen kulttuuriin ja sen merkitykseen terveyden määrittäjänä. Kun terveys ymmärretään muutenkin kuin biologis-fysiologisena tilana (ks. luku Nuorten terveyden mittarit) ja sitä ilmentävänä sairastavuutena ja kuolevuutena, on helpommin nähtävissä se moninaisuus, jolla alue voi periaatteessa yhdistyä nuoren terveyteen.

Ne alueelliset tekijät, joilla voi olla seurauksia nuorten terveyden kannalta, voidaan karkeasti ryhmitellä seuraaviin neljään ryhmään:

Ensinnäkin fyysiset olosuhteet voivat vaihdella alueiden välillä. Tällaisia fyysisiä olosuhdetekijöitä ovat vaikkapa ilmastolliset erot tai maaperän ravinnetekijät (kuten juomaveden fluoripitoisuus). Toisaalta, vaikka Suomi on maantieteellisesti laaja maa, on epätodennäköistä, että ainakaan ilmastolliset erot ovat niin suuria, että ne voisivat synnyttää suuria alueellisia terveyseroja. Sen sijaan paikalliset saasteongelmat terveysvaikutuksineen voidaan lukea tähän ryhmään.

Toiseksi edellä esiteltyt heimoteoriat kuvaavat Suomen syviä kulttuurihistoriallisia eroja, joiden on osoitettu näkyvän edelleen esimerkiksi ravitsemuksessa (Berg 2000) ja nuorten raittiudessa (Winter 2004). Yleisesti ottaen alueelliset tai paikalliset kulttuuriset terveysvaikutukset syntyvät ennen kaikkea normien ja asenteiden sekä perinteisten tapojen kautta. Esimerkiksi nuorten (poikien) nuuskan käyttö on edelleen Suomen oloissa poikkeuksellisen yleistä Vaasan rannikkoseudulla, ja tätä perinnettä ylläpitävät kiinteät kulttuuriset siteet Ruotsiin.

Kolmanneksi alueen sosioekonominen rakenne voi osaltaan heijastua nuorten terveyteen. Nuorten, ainakin kouluikäisten, elämänpiiri on monin tavoin paikallistuneempaa kuin aikuisten elämä. Nuorilla on usein vain niukasti taloudellista pääomaa, ja ajokortittomat ovat sidottuja kaverien autoihin ja paikallisliikenteeseen. Niinpä olosuhteissa, joita leimaa yleinen näköalattomuus ja vähäiset toimintavaihtoehdot, myös nuorten mieliala ja sitä kautta psyykinen terveys saattavat olla uhattuina. Toisaalta myös päinvastainen kehitys on mahdollinen siinä tapauksessa, että esimerkiksi taloudellisen nousukauden myötä ympäristön kiivas elämänrytmi ja kovat arvostukset muokkaavat myös nuorten elämäntyyliä kulluttavampaan suuntaan.

Neljännän nuorten terveyteen liittyvän tekijäryhmän muodostaa sosiaali- ja terveyspolitiikan ja -palvelujen alueellinen vaihtelu. Vaikka suomalaista politiikkaa terveys- ja sosiaalisektorilla on luonnehtinut voimakas pyrkimys alueelliseen tasa-arvoon, paikallisista olosuhteista tai käytännöistä on saattanut seurata eriarvoistavaa kehitystä. Jo yksin suuret välimatkat voivat aiheuttaa sen, että esimerkiksi tapaturman sattua nuoren pääsy tehokkaaseen hoitoon vaihtelee maan eri osissa. On myös selvää näyttöä siitä, että terveyden edistämiseen suhtaudutaan esimerkiksi kouluissa hyvin eri tavoin ja myös kunnat asennoituvat lasten hyvinvointiin, ainakin ohjelmatasolla, kovin erityyppisesti (ks. Suominen 2003).

Terveyden alueelliset erot

Terveyden ja hyvinvoinnin alueelliset erot ovat Suomessa olleet perinteisesti suuret. Suomalaisen sairastavuustutkimuksen klassikko Konrad Relander (myöhemmin Reijo Waara) havaitsi jo 1800-luvulla Haapajärven piirilääkäripiirin aluetta tutkiessaan, että sairastavuus vaihteli selvästi niin sosiaaliryhmien kuin kylienkin (paikan) mukaan (Relander 1892). Ensimmäisen kerran kuolleisuuden suureen aluevaihteluun kiinnitti huomiota Väinö Kannisto jo 1940-luvulla (Kannisto 1947). Itä- ja Länsi-Suomen ero oli suuri varsinkin sydän- ja verisuonitautikuolleisuudessa. Sen tasoittamiseksi käynnistettiin 1960-luvulta alka-

en monia toimia, tunnetuimpana Pohjois-Karjala-projekti, jonka syntysanat lausuttiin vuonna 1973. Lähinnä työikäiseen väestöön suunnattu projekti sai 1980-luvulla rinnalleen nuoriin kohdistetun hankkeen.

Samaan aikaan yleisen hyvinvoinnin, mukaan lukien siis terveyden, alueellisen erilaistumisen on havaittu voimistuneen (Karvonen ja Rintala 2004). Syvin kuilu on haja-asutusalueiden ja kaupunkimaisten alueiden välillä vieläpä niin, että maaseudun syrjäseudut näyttivät vuosikymmenen vaihteessa jääneen lähes tyystin osattomiksi talouden nousun hyvinvointia ruokkivasta kehityksestä. Vaikka kaupunkikeskuksiin kasautuu oma hyvinvoinnin ongelmakenttänsä, syrjäseutuja koettelevat huonojen talous- ja työllisyysnäkökymien ohella väestön ikääntyminen, raskas huoltosuhde ja koetun hyvinvoinnin ongelmat: näköalattomuus, yksinäisyys ja korkea sairastavuus.

Isot kansanterveysprojektit viittasivat 1970- ja 1980-luvuilla siihen, että alueellinen tasa-arvo terveydessä – etenkin nuorten terveydessä – on saavutettu. Niinpä kiinnostus terveyden alueellisiin eroihin laantui 1990-luvun kuluessa, mitä ilmentää esimerkiksi se, että tuoreimmassa terveyspoliittisessa ohjelmassa Terveys 2015 -ohjelmassa terveyden alue-eroja ei enää pidetä keskeisenä tavoitteena vaan päähuomio on sosiaaliryhmittäisten erojen kaventamisessa. Tähän kehitykseen yhdistyi myös tutkimuksellisen kiinnostuksen väheneminen.

Viime vuosikymmenen vaihteessa kiinnostus on kuitenkin virinnyt uudelleen (esimerkiksi Karvonen ym. 2003 ja Luopa ym. 2003), joten on ajankohtaista kysyä, ensiksikin, onko viitteitä siitä, että nuorten terveyden alueelliset erot ovat kasvussa, ja toiseksi, havaitaanko nuorten terveys-eroissa samoja piirteitä, jotka syvenevät myöhemmin aikuisiällä.

Nuorten terveyden mittarit

Aikuisilla terveyden alue-eroja koskevat keskeiset mittarit ovat sairastavuus ja kuolleisuus. Nuorten kuolleisuus on – onneksi – niin harvinaista, ettei kuolleisuutta koskevia aluetietoja juuri kannata tarkastella. Vakavat kansanterveyden ongelmat,

kuten esimerkiksi sydän- ja verisuonitaudit ilmaantuvat vasta aikuisiässä. Terveenä ei nuoruuttakaan eletä. Astma ja allergiat ovat nuorillakin yleisiä (Rimpelä ym. 1997). Astman alueellisen vaihtelun on kuitenkin arveltu johtuvan enemmän lääkärin diagnoosikäytäntöjen vaihtelusta kuin astman todellisista alueellisista eroista (Virta ym. 2004). Allergioiden lisäksi erilaiset oireet, kuten päänsärky, niska- ja hartiakivut ja väsymys, kuuluvat nuorten arkeen. Nuorten terveyttä tutkittaessa on tapana tarkastella niin sanottua koettua terveyttä (tunteeko nuori terveytensä erinomaiseksi, hyväksi, keskinertaiseksi vai huonoksi), koulutyötä ja vapaa-aikaa haittaavaa pitkäaikaisairastavuutta ja psyykkistä tai somaattista oireilua, jolla ymmärretään sellaisia vaivoja, kuten esimerkiksi päänsärkyä, vatsakipuja ja hermostuneisuutta. Psyykkistä terveyttä tutkitaan myös analysoimalla masentuneisuutta.

Katsaus tuoreimpiin tutkimuksiin

Seuraava tarkastelu perustuu kolmen koko Suomea koskevan laajan tutkimuksen tuloksiin. Kat-tavin nuorten terveyttä, terveyskäyttäytymistä ja kouluoloja kuvaava kyselytutkimus Suomessa on Kouluterveyskysely, joka toteutetaan peruskoulun 8. ja 9. luokalla sekä lukion 1. ja 2. luokalla (Rimpelä ym. 2003). Nuorten terveystapatutkimus on myös valtakunnallinen kysely, joka on tehty joka toinen vuosi vuodesta 1977 lähtien 12–18-vuotiaille nuorille (Rimpelä ym. 1997). Koko maata kattavaan Aikuisväestön terveyskäyttäytymiskyselyyn sisältyy terveystietoa myös 15–24-vuotiaista nuorista (Helakorpi ym. 2003).

Kouluterveyskysely

Tämä katsaus kattaa Kouluterveyskyselystä vain peruskoululaisia koskevat tiedot, sillä lukioaineisto koskee vain osaa ikäluokasta. Kysely toteutetaan kaikissa niissä kunnissa, jotka tilaavat kyselyn ja osallistuvat sen kustannuksiin.

Tiedot raportoidaan koulu- ja kuntatasolla suoraan tilaajille, mutta maakuntatason tiedot julkaistaan laajemmalle yleisölle. Siksi tämä tarkastelu kattaa nimenomaan maakuntaerot tärkeimmissä terveysmittareissa. Maakunnista mukana ei ole

Ahvenanmaata, jossa kyselyä ei tehdä. Uudennmaan maakunnasta puolestaan on erotettu pääkaupunkiseutu omaksi alueekseen, mikä johtuu alueen omaleimaisuudesta.

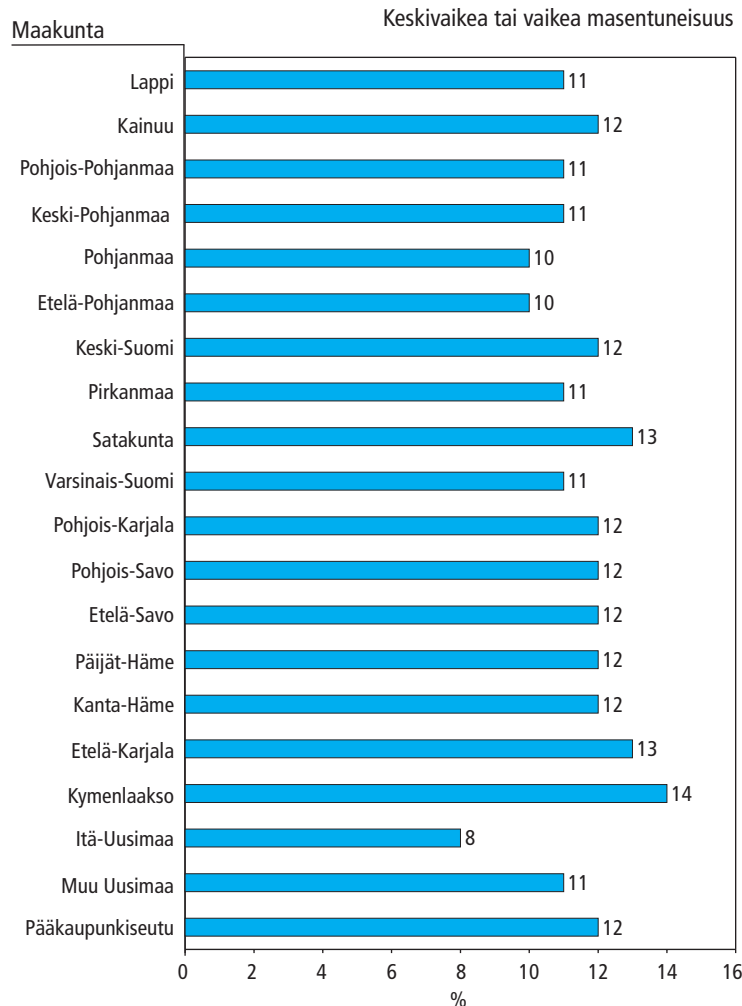
Aineisto on huomattavan suuri. Pienimmistäkin maakunnista – Itä-Uusimaa, Kainuu ja Keski-Pohjanmaa – on vastaajia yli 1 500. Käytännössä kyse on siis kokonaisuineistosta eikä tavanomainen havaittujen erojen tilastollinen testaaminen ei ole tarpeen. Olennaisempaa onkin maakuntien välisten erojen suuruusluokka: vasta viiden, kuuden prosenttiyksikön suuruisia maakuntaeroja on syytä pitää sisällöllisesti merkittävinä eroina.

Kouluterveyskyselyssä nuorten terveyttä mitataan samoilla tai samantyyppisillä mittareilla kuin muissa vastaavissa tutkimuksissa (esim. Rimpelä ym. 1997). Poikkeus on masennus, jota on kysytty moniportaisella Beckin masennusasteikolla, jonka avulla voidaan erottaa keskivaikea tai vaikea masennus lievemmistä mielialan vaihteluista.

Useimmat nuorten terveyden osoittimet vaihtelevat maakunnan mukaan vain vähän. Pääpiirteenä on, että mitä yleisemmästä mittarista on kyse, sitä pienempiä erot ovat. Niinpä lääkärin toteama haittaava pitkäaikaisairastavuus ja koettu terveys vaihtelevat maakuntien välillä vain muutaman prosenttiyksikön.

Sen sijaan oirehtiminen vaihtelee hieman enemmän. Kun tutkittiin runsasta oireilua, millä tarkoitettiin vähintään kahta lähes päivittäin toistuvaa oiretta, runsas oireilu oli yleisintä (19 %) 8. ja 9. luokan oppilaista pääkaupunkiseudulla ja Kymenlaaksossa ja vähäisintä Keski-Pohjanmaalla (14 %). Vastaava ero toistui lähes päivittäin koetussa väsymyksessä, mikä kuvastanee sitä, millaisesta oirehtimisesta on kyse.

Kokonaisoireilu voi kuitenkin ilmentää monenlaista terveysongelmaa tai liittyä elämäntapoihin. Suoremmin mielenterveyttä tutkittiin Beckin masennusmittarilla, josta oheisessa kuviossa esitetään keskivaikeaa tai vaikeaa masennusta potevien osuudet. Tällä tavoin tarkastellen masentuneita nuoria oli vähiten Itä-Uudellamaalla (8 %) ja eniten Kymenlaaksossa (14 %). Myös Satakunnassa masentuneiden osuus oli suuri (13 %). Ete-



KUVIO 1. Masentuneet 8. ja 9. luokan oppilaat maakunnittain

lä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa masentuneiden osuus puolestaan oli pienehkö, ”vain” kymmenen prosenttia nuorista.

Nuorten terveystapatutkimus

Kouluterveyskyselyä tehtiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1996, joten sen avulla ei toistaiseksi saada tietoa pitkän aikavälin muutoksista. Lisäksi alkuvaiheissa mukana oli vain osa maakunnista eikä siis maakuntatason aikasarjatietoa ole kaikista maakunnista edes lyhyeltä periodilta. Nuorten

terveystapatutkimus on koko maata edustava kyselytutkimus, jonka avulla terveyden alue-erojen kehitystä voidaan seurata 1980-luvun alusta lähtien, sillä terveystaputukset tulivat mukaan vuonna 1981. Aineiston koko mahdollistaa alueellisen tarkastelun suuralueen tasolla (viisi aluetta) ja asuinpaikan kaupungistuneisuuden mukaan (viisi aluetyppeä pääkaupunkiseudusta harvaan asutun maaseutuun).

Koivusillan ym. (2002) mukaan pitkäaikais-sairaus, koettu terveys, viikoittaisoireet tai aamu-

pirteys – jota käytettiin psyykkisen kuormittavuuden yhtenä mittana – eivät nuorilla juuri ole olleet kahden viime vuosikymmenen aikana yhteydessä kaupungistuneisuusasteeseen. Koettu terveys tai aamupirteys eivät myöskään vaihdelleet asuinseudun mukaan. Sen sijaan oireilu ja pitkäaikaissairastavuus olivat lievästi yhteydessä asuinalueen maantieteelliseen sijaintiin siten, että viime vuosikymmenen loppua kohden ja 2000-luvun alussa Lapin läänin tytöt ovat oireilleet jonkin verran enemmän kuin muiden läänien tytöt. Heillä on myös ollut hieman muita useammin pitkäaikaissairauksia. Pojilla näitä alue-eroja ei ole ollut.

Aikuisväestön terveyskäyttätymistutkimus

Kansanterveyslaitos on tutkinut aikuisten terveyden ja elintapojen muutosta jo 1970-luvun lopulta lähtien vuosittaisilla koko maata kattavilla kyselyillä. Nuorimmat vastaajat ovat olleet 15–24-vuotiaita. Terveystilan alue-erot ovat vähäisiä ja varsin epäjohdonmukaisia. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana pääkaupunkiseudulla asuvat tytöt ja pojat ilmoittivat terveytensä hyväksi likimain yhtä usein kuin maaseudulla asuvat ikätoverinsa. Tutkimuksen mukaan molemmilla alueilla asuvien koettu terveys parani 1990-luvun alussa eli laman aikana, mutta heikkeni 1990-luvun lopulla. Vuosituhannen vaihteessa noin 80 prosenttia sekä pääkaupunkiseudulla että maaseudulla asuvista tytöistä ja pojista ilmoitti terveytensä hyväksi tai melko hyväksi.

Nuorilta kysyttiin myös, ovatko he viimeksi kuluneen kuukauden aikana tunteneet itsensä jännittyneeksi, stressaantuneeksi tai kovan paineen alaiseksi. 1980-luvun lopussa useampi kuin joka kolmas poika ja joka viides tyttö ilmoitti, ettei ole lainkaan ollut stressaantunut viimeisen kuukauden aikana. Pääkaupunkiseudulla ja maaseudulla asuvien välillä ei ollut eroa. Paineet kuitenkin yleistyivät pääkaupunkiseudulla asuvien nuorten keskuudessa 1990-luvulla, mutta maaseudulla asuvista pojista edelleen useampi kuin joka kolmas ja tytöistä lähes joka viides ilmoitti, ettei ole lainkaan stressaantunut. Pääkaupunkiseudun pojista stressaantumattomia oli enää vajaa kolmannes ja tytöistä vajaa viidennes.

Miksi nuorten terveyden alue-eroja ei ole?

Suomalainen yhteiskunta on maantieteellisesti ja alueellisesti jakautunut selvästi erilaisiin ja eriarvoisiin alueisiin. Suuret kaupungit ja kasvukeskukset houkuttelevat väestöä, kun taas syrjäinen maaseutu tyhjenee. Monet hyvinvointia kuvaavat osoittimet kertovat, että Suomi on jakautunut kahdenlaisiin alueisiin, selviytyjiin ja jos ei jo syrjäytyneisiin niin ainakin vaikeuksissa oleviin alueisiin (Rintala & Heikkilä 2002). Etelä- ja Lounais-Suomi ovat hyvin toimivia ja kehittyviä alueita, kun taas Itä- ja Pohjois-Suomi ja varsinkin maaseutuvaltainen Suomi ovat palveluiltaan ja väestöltään kuihtuvia alueita. Aiemmin kaupunkia leimattiin sosiaalisten ongelmien tyyssijoiksi ja maaseutu terveyttä ja elinvoimaa huokuvaksi puhtaudeksi. Viimeistään 1980-luvulla kaupunkivastaisuus syrjäytyi Suomessa ja tuolloin alkoi kehittyä vanhan maaseuturomantiikan rinnalle tai tilalle kaupunkirogantiikka city-kulttuureineen (Helne 1998). Tuore maalle kaipuu tai itse asiassa jonkinlaisen pienen urbaanisuden ihastelu, kutsu kaupunkien läheiselle maaseudulle, syntyi vasta nurmijärveläisen pääministeri Matti Vanhasen lausumien mukana.

Monet tekijät tukevat sellaista näkemystä, että maaseudulla asuvat nuoret olisivat sekä ruumiillisesti että henkisesti kipeämpiä kuin kaupungeissa asuvat nuoret. Asuinalueiden sisälläkin – niin maaseudulla kuin kaupungeissa – on vaihtelua ja eriarvoistumista, mutta voisi olettaa suurissa kaupungeissa ja erityisesti pääkaupunkiseudulla asuvan keskimääräisesti terveemmän nuorison. Näin ei kuitenkaan ole. Nuoret kokevat terveytensä likimain yhtä hyväksi tai huonoksi, asuivatpa he missä päin Suomea tahansa.

Vaikka alueissa on eroa, niin miksi nuorten terveydessä ei ole alue-eroja? Alueiden rakenteellinen ja taloudellinen erilaistuminen palautuu muun muassa valikoivaan muuttoliikkeeseen. Heikkeneviltä alueilta lähtevät ensimmäisinä pois koulutetuimmat ja terveimmät. Hyvin toimeentulevat keskittyvät hyville alueille, ja huonommin pärjäävät jäävät alueille, jotka huononevat entisestään. Tämä kasvattaa edelleen alueiden eroja. Mutta valikoiva muuttoliike ei välttämättä va-

litse terveitä lapsia ja nuoria, koska lapset muuttavat vanhempiensa mukana. Nuorten terveyden-tila ei juuri vaihtelevan vanhempien sosiaalisen aseman mukaan (Koivusilta ym. 2002), eikä se näytä vaihtelevan asuinpaikankaan mukaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Suomen alueelliset terveyserot olisivat kaventumassa. Nuorten terveyden sosioekonominen ja alueellinen tasa-arvo on vain ikäkauteen liittyvää hetkellisyyttä. Iän karttuessa sosiaalisen aseman korkeammilta portailta lähdetään kaupunkeihin opiskelemaan ja töihin, jolloin maaseutu entisestään tyhjenee koulutetuista ja ehkä keskimääräistä terveemmistä nuorista aikuista. On huolestuttavaa, että eriytyminen jakautuu yhä voimakkaammin myös sukupuolen mukaan niin, että maaseudulle jää enemmän huonosti voivia nuoria miehiä.

Muutamista havaituista terveyseroista silmään pistävä on pääkaupunkiseudun nuorten maaseudun nuoria runsaampi oireilu sekä stressaantuneisuus tai kovan paineen alla eläminen. Oireilun ja paineet voisi selittää suurkaupungin hektisellä kellon ympäri käyvällä sykkeellä, joka ruokkii levottomuutta ja stressiä. Näin osaksi varmaan onkin, mutta osaselitys voi myös olla se, että pääkaupunkiseudulla monista valinnan mahdollisuuksista huolimatta tai juuri niiden takia (kuten kokeneva kilpailu kouluvalinnassa) pärjääminen vaatii veronsa. Kaupungeissa, erityisesti pääkaupungissa pärjääminen – niin koulussa kuin kavereiden joukossa –, saattaa vaatia sen verran enemmän kuin maaseudulla, että monet pääkaupunkiseudun nuoret kokevat elävänsä kovan paineen alla. Kyse ei siis olisi vain menestymisestä sinänsä, vaan siihen liittyvästä eetoksesta, joka tuottaa sosiaalisessa ympäristössä mielikuvan siitä, että koko elämästä tulee suorittamista.

Pääkaupunkiseutu imee jatkokoulutettavia, jolloin suuresta tarjonnasta huolimatta monet paikkakuntalaiset jäävät muun muassa ilman ammatillista koulutuspaikkaa (Montén 2002). Sama imu täyttää myös nuorten työmarkkinat. Kaupunkielämän virikkeet voivat saada sellaisia piilofunktioita, että ne pikemminkin heikentävät kuin kohentavat nuorten terveyttä ja hyvinvointia. Jos tämä oireilu tai paineen alla elämisen tunne jat-

kuu ja voimistuu kaupunkilaisen sukupolven siirtyessä aikuiseksi, terveyden alue-erot voivat kääntyä sellaisiksi, että maaseutu – ei tosin kaukainen maaseutu (suuri ruraali) vaan kaupunkien läheinen maaseutu (pieni urbaani tai semiruraali) – onkin tulevaisuudessa ainakin hyvän (mielen)terveyden tyyssija. Britanniassa on aikuisten terveyttä tarkasteltaessa havaittu, että maaseutumaisilla alueilla asuvat ovat terveempiä kuin suurkaupungeissa asuvat, kun syrjäisimmällä maaseudulla asuvat ovat kaikkein kipeimpiä (Curtis 2004).

On esitetty, että vaikka maaseutua koettelevat rakenteelliset ja aineelliset ongelmat, suuret kaupungitkaan eivät selviä helpolla, sillä niitä koettelevat psykososiaaliset ongelmat (Kainulainen ym. 2001). Tämä saattaisi osin selittää pääkaupunkiseudun nuorten oireilua ja stressaantuneisuutta. Sinänsä on kuitenkin yllättävää, etteivät syrjäisen maaseudun rajut rakenteelliset ongelmat ilmene – ainakaan vielä – nuorten terveydessä.

Onkin kuvaavaa, että ainut nuorten mielen-terveydessä näkyvä selvä alue-ero havaittiin kahden naapurimaakunnan – Kymenlaakson ja Itä-Uudenmaan välillä. Näiden kahden maakunnan raja on samalla yksi syvimpiä kulttuurisia juopia koko maassa, kulkeehan siinä myös kahden kieli-alueen raja. Ruotsinkielistä kulttuuria on väitetty sosiaalista pääomaa ruokkivaksi. Jos näin on, maaseudulla ja etenkin Itäisen Uudenmaan tapauksessa nimenomaan suurten kaupunkialueiden läheisellä maaseudulla voimakas yhteisöllisyys näyttäisi suojaavan nuorten mielen-terveyttä.

Kymenlaaksoon asti ei Veli Verkon mallinen karjalainen avomielisyys siis tuntuisi enää ulottuvan vaan masennuksen voisi olettaa liittyvän rakenteellisiin tekijöihin, yhdistyneenä heikkoon yhteisöllisyyteen, tai oikeammin ehkä suomenkieliselle kulttuurille tunnusomaiseen yksilökeskeiseen itsekseen pärjäämisen eetokseen. Kun tämä eetos yhdistyy kasvamiseen Kymenlaaksolle leimallisessa taantuvassa teollisuusmiljöössä, tulee ymmärrettäväksi se, että verraten suuri osa nuorista oirehtii masentuneesti. Tulkkinnan puolesta puhuu sekin, että masentuneisuus oli yleistä myös Satakunnassa, joka painii osin samantyyppisten rakenteellisten ongelmien kanssa. Alussa esitellyn

mallin valossa kyse olisi siis ennen kaikkea alueen ongelmallisen sosioekonomisen kehityksen heijastumisesta nuorten mielenterveydessä. Käytettävissä olevien tietojen perusteella ei ole näyttöä siitä, että palvelut – niiden saatavuus tai laatu – olisivat ratkaisevasti huonompia tällä alueella, ja fyysiset olosuhteet naapurimaakuntien välillä tuskin olennaisesti poikkeavat.

Alueet ovat erilaisia. On kaupunkeja ja kaupunkeja ja on maaseutua ja maaseutua. Suurten kaupunkien läheinen maaseutu on hyvinkin se haluttava asuinalue, jonne kasvava muuttoliike tuo palveluja ja hyvinvoivaa kaupungissa työssäkäyvää väestöä. Samalla esimerkiksi pääkaupunkiseudun sisällä jotkin alueet saattavat heiketä sosioekonomiselta tasoltaan, kun muuttoliike vie paremmille alueille kaupungin sisällä tai juuri lähimaaseudulle. Toisaalta on syrjässä kaupungeista ja taajamistakin elävää maaseutua, joka on juuri tätä kuihtuvaa ja ikääntyvää maaseutua, jonka tulevaisuus ennusteissa näyttää lohduttomalta. Käyttämillämme karkeilla aluetta kuvaavilla osoittimilla ei kuitenkaan tavoiteta syrjäisen maaseudun kurjistuneita ”taskuja”, kuten ei myöskään suurten kaupunkien pieniä syrjäytyneitä nurkkia. Herkemmillä aluetta kuvaavilla mittareilla, joilla olisi erotettu kaupunkien läheinen maaseutu syrjäisestä maaseudusta, nuorten terveydessä olisi saattanut löytyä selkeämpiäkin eroja. Toinen aluetarkastelua koskeva varaus liittyy alueyksiköihin. Kaikkien käytettävissä olleiden tutkimusten perusaineisto on kuntatasoinen. Kuitenkin kuntien sisäiset erot voivat olla huomattavia. Etenkin laajojen kuntien keskusalueiden ja syrjäseutujen välillä saattaa olla ratkaisevia eroja, jotka katoavat kuntakohtaiseen tarkasteluun, puhumattakaan karkeammasta ryhmittelystä.

Nuorten hyvinvoinnissa ja terveydessä ei siis esiinny samanlaisia asuinalueiden tai kaupungin ja maaseudun välisiä eroja kuin aikuisilla. Nuorten terveyden erot eivät suoraviivaisesti seuraa alueiden välisestä rakenteellisesta ja taloudellisesta erilaisuudesta ja eriarvoisuudesta, vaan niiden taustalla vaikuttaa useita tälle ikäryhmälle ominaisia mekanismeja. Kehitysympäristöt, joissa lapset varttuvat, samoin kuin yhteiskunnan tarjoamat ter-

veys- ja hyvinvointipalvelut muovaavat taloudellisten tekijöiden vaikutusta ja voivat tasoittaa erilaisista taustoista tulevien nuorten hyvinvoinnin eroja. Muutospaineissa oleva, mutta edelleen varsin yhtenäinen koulujärjestelmä on ennalta ehkäissyt nuorten syrjäytymistä kuten myös terveydellistä huono-osaisuutta.

Vaikka lapsiin ja nuoriin kohdistuvien palvelujen saatavuus on kaupungeissa parempaa kuin maaseudulla, nuorten terveyden ja hyvinvoinnin ongelmat eivät näyttäisi olevan yhteydessä asuinpaikkakunnan kokoon tai sijaintiin (Karvonen ja Rimpelä 2002). 1990-luvun alun lama ei aiheuttanut nuorten hyvinvoinnin ja terveyden alueellista eriarvoisuutta. Leikkauksista huolimatta hyvinvointivaltio koulutus- ja sosiaalipalveluineen kykeni ennalta ehkäisemään sosioekonomisten ja alueellisten terveyserojen syntyminen nuorten keskuudessa. On kuitenkin todennäköistä, että asuinalueen mukaisia hyvinvointi- ja terveyseroja alkaa nuortenkin keskuudessa ilmaantua, jos alueellinen eriytyminen jatkuu. Mikäli alueiden välisiin kasvaviin eroihin koulutusmahdollisuuksissa, työtilaisuuksissa ja tulevaisuuden näköaloissa ei puututa, lisääntyvä alueellinen erilaistuminen saattaa tuottaa terveys- ja hyvinvointieroja viimeistään siinä vaiheessa, kun nuoret siirtyvät työelämään – tai työttömiksi.

Lähteet

- Berg, Mari-Anna (2000) Ravitsemussuosituksiin liittyvien ruokatottumusten alue-erot ja niiden muutokset Suomessa. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A1, Helsinki.
- Curtis, Sarah (2004) Health and Inequality – Geographical Perspectives. Sage, London.
- Helakorpi, Satu & Patja, Kristiina & Prättälä, Ritva & Aro, Arja R. & Uutela, Antti (2003) Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys. Kevät 2003. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B17, Helsinki.
- Helne, Tuula (1998) Suurkaupungin menetetty maine. Yhteiskuntasuunnittelu 36 (2), 9–24.
- Kainulainen, Sakari & Rintala, Taina & Heikkilä, Matti (2001) Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. Tutkimuksia 114. Stakes, Saarijärvi.
- Kannisto, Väinö (1947) Kuolemansyyt väestöllisinä te-

- kijöinä Suomessa. Kansantaloudellisia tutkimuksia XV, Helsinki.
- Karvonen, Sakari & Rimpelä, Matti (2002) Kuntatyypin mukaiset erot nuorten hyvinvoinnissa ja terveydessä. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (5), 403–414.
- Karvonen, Sakari & Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina (2003) Kuntien väliset erot lasten ja nuorten terveydessä ja terveystottumuksissa. Perusraportti 2000–2002. Tutkimuksia 131. Stakes, Saarijärvi.
- Karvonen, Sakari & Rintala, Taina (2004) Alueellisten hyvinvointierojen kasvu jatkuu. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2), 159–170.
- Koivusilta, Leena & Karvonen, Sakari & Rimpelä, Arja & Rimpelä, Matti (2002) Nuorten terveyden sosioekonomisten erojen muutokset 1980- ja 1990-luvulla. Teoksessa Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Stakes, Helsinki, 62–83.
- Luopa, Pauliina & Karvonen, Sakari & Jokela, Jukka & Rimpelä, Matti (2003). Nuorten hyvinvointikartasto. Kouluterveyskyselyn indikaattorit seutukunnittain ja kunnittain. Aiheita A317. Stakes, Helsinki.
- Montén, Seppo (2002) Runsauden kirous – helsinkiläisten nuorten vaikeus päästä ammatilliseen koulutukseen. Teoksessa Keskinen, Vesa & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (toim.) *Helsinki – pohjoinen metropoli*. 16 ajankohtaisnäkökulmaa Helsingistä suurkaupunkina. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki s. 145–157.
- Relander, Konrad (1892) Terveyshoidollisia tutkimuksia Haapajärven piirilääkäripöydästä I. Kuopio.
- Rimpelä, Arja & Lintonen, Tomi & Pere, Lasse & Rainio, Susanna & Rimpelä, Matti (2003) Nuorten terveystapatutkimus 2003. Tupakkatuotteiden ja päihteiden käytön muutokset 1977–2003. Aiheita A313. Stakes, Helsinki.
- Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina & Jokela, Jukka. (2003) Kouluterveyskyselyn maakuntaraportit. www.stakes.fi/kouluterveys
- Rimpelä, Matti & Rimpelä, Arja & Vikat, Andres & Hermanson, Elina & Kaltiala-Heino, Riitta-Kerttu & Kosunen, Elise & Savolainen, Annikki (1997) Miten nuorten terveys on muuttunut viimeisen 20 vuoden kuluessa? *Suomen Lääkärilehti* 52, 2705–2712.
- Rintala, Taina & Heikkilä, Matti (2002) Eriytyykö elämänlaatu alueellisesti? Teoksessa Heikkilä, Matti ja Kautto, Mikko (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Stakes, Helsinki. 336–351.
- Rouhiainen, Vesa. Nuoret miehet – avaus maaseudun miestutkimukseen. *Maaseudun uusi aika* 2/2000.
- Suominen, Heikki (2003) Diskurssianalyysi lasten ja nuorten hyvinvointiselonteista. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2), 141–151.
- Verkko, Veli. (1949) Lähimmäisen ja oma henki: sosiaalipatologisia tutkimuksia Suomen kansasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. B-sarja: 33. Gummerus, Jyväskylä.
- Virta, Lauri & Klaukka, Timo & Mäkelä, Mika (2004) Länsi- ja Itä-Suomi poikkeavat suuresti toisistaan pikkulasten astmadiagnostiikassa. *Suomen Lääkärilehti* 59 (9), 942–943.
- Winter, Torsten (2004) Nuorten raittius ja siihen vaikuttavat tekijät. *Kansanterveystieteen julkaisuja M 182*, Helsinki.

ANNE K. OLLILA

5 LUONTO LAPISSA, MENESTYS MURUINA MAAILMALLA – ALUEET LAPPILAISTEN NUORTEN TULEVAISUUSKUVISSA

Artikkelissani tuon esille lappilaisten nuorten ajatuksia aikamme arjessa suunnistamisesta sekä eri reittivalintojen määrääsemille visioiduista tulevaisuuskuvista. Artikkelini perustuu kyselyaineistoon ja eläytymismenetelmäkirjoitelmiin¹. Vertailen kitiläläisten ja kemijärveläisten peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten Lappiin ja muualle Suomeen liittämiä, ajallisesti vuoteen 2015 sijoitettuja tulevaisuuskuvia². Kirjoitelmissaan nuoret visioivat kehystymisessä annetun orientaation mukaan joko hyvin tai huonosti menevää elämää, joko Lapissa edelleen asuvan tai Lapista pois muuttaneen näkökulmaan asettuen. Tämä nostaa esiin nuorten omat näkemykset syrjäytymisestä, hyvinvoinnista ja menestyksestä sekä niiden alueellisesta jakautumisesta Suomessa³.

Tulevaisuuskuva ymmärretään yleensä yksilön mielikuvaksi, näkemykseksi tai käsitykseksi tulevaisuudesta (mm. Remes 1994, 140; Rubin 1998, 82). Se koostuu sekä mielikuvituksen että todellisuuden aineksista. Kuva tulevaisuudesta, erityisesti itselle mahdollisesta tulevaisuudesta, ohjaa keskeisesti tulevaisuuteen suuntautumista ja vaikuttaa yksilön tekemiin ratkaisuihin sekä tietoisella että tiedostamattomalla tasolla (Rubin 1998, 82). Ihminen elää tiettyssä ajassa ja paikassa, tiettyssä sosiaalisessa todellisuudessa, ja myös tulevaisuudelle annetaan merkityksiä tästä todellisuudesta käsin. Tulevaisuuskuvat ovat rakennel-

mia niistä aineksista, joita rakentajalla on omassa ajassaan ja paikassaan käytettävissä. (Rubin 1998, 84.)

Lapissa mielikuvien ja arjen realiteettien yhteen kietoutumat näyttäytyvät alueen kaksina kasvoina. Lapilla on alueena selkeästi erottuva imagonsa, joka rakentuu erityisen luonnon ja sitä hyödyntävän turismin varaan (mm. Moring 2000, 96). Tästä näkökulmasta katsottuna Lappi on eksoottinen pohjola (eksoottisine pohjoisine asukkaineen), jossa kaikki neljä vuodenaikaa tuovat luontoon mukanaan omat ihmeensä. Lappia ja lappilaista kulttuuria esitetään ja tuotetaan luontoon ja perinteisiin liitettynä. Usein se myös asetetaan suoraan vastakkain urbaanin kaupunkimiljöön ja kaupunkikulttuurin kanssa (vrt. Paulgaard 2001, 141–142). Kuten Katriina Siivonen (2003, 9) toteaa, alueellisten erityispiirteiden korostamisella pyritään vahvistamaan alueen tunnettuutta sekä matkailua että muutakin aluekehitystä ajatellen. Paikan henki, identiteetti sekä aito ja autenttinen perinne nostetaan hyödynnettäväksi kulttuurielementeiksi.

Tilastojen tasolla Lappi sen sijaan on korkean työttömyyden sekä vuosi vuodelta suuriin otsikoihin nostettavien muuttotappiolukujen synkkä kotipesä vailla matkailun ulkopuolista tulevaisuutta. Selkeä enemmistö lappilaisista nuorista mieltää tulevan asuinpaikkansa muualle kuin Lappiin (Jurvansuu 2000; Ollila 2002; Soininen 2002). Vaikka nuorten ja parhaassa työiässä olevien lappilaisten kotiseudulta muuttamista voi perustellusti pitää jo perinteenä (ks. Viinämäki 1999), on nuorten muuttohalukkuuteen kiinnitetty viime aikoina yhä lisääntyvästi huomiota eri yhteyksissä. Muun muassa vuosille 2003–2006 laaditun Lapin maakuntaohjelman painopistealueeksi on asetettu nuoret, erityisesti nuorten poismuuton jarruttaminen ja tulomuuton lisääminen (Nuorten elinolot Lapin läänissä 2003, 4–10).

Menneisyys ja nykyisyys muokkaavat tulevaisuuskuvia. Aikaisempia kokemuksia peilataan tulevaisuuden toiveiden, pelkojen ja tavoitteiden rinnalla ja ne luovat perustaa nykyisyyden rakenteille ja todellisuuksille. Näin nykyisyys tarjoaa työkalut, mutta samalla asettaa myös rajat tulevai-

suuden mahdollisuuksien ajattelulle. Emme kykene kuvittelemaan sellaisia tulevaisuuden tilanteita ja tapahtumia, jotka ohittavat tämänhetkiset kokemuksemme ja tietorakenteemme liian kaukaa. (Rubin 1998, 84.) Perinteet ja jatkuvuus eivät kuitenkaan osoita nuorille heidän tulevaisuutensa suuntaa. Nuoret rakentavat tulevaisuuttaan valinnan vapauden ja epävarmuuden maailmassa, jossa ainoa pysyvä tila näyttää olevan kiihtyvämpöinen muutos ja yhä koveneva kilpailu menestyksestä. Valmiiksi viitotettujen elämänpolkujen katoaminen on murtanut perinteiden kahleita, ja valinnan vapaus avaakin tämän päivän nuorille lukemattomia ovia. Samalla se kuitenkin heittää pallon heille itselleen. Nuorten on itse kyettävä löytämään omat polkunsä ja tulevaisuuden suuntaviittansa lukemattomien mahdollisuuksien markkinoilta. Vapaus valita kuljettaa rinnallaan valinnan pakkoa ja vastuuta omista valinnoista.

Media maalaa tulevaisuuden horisontin sävyt informaatioyhteiskunnassa. Se muodostaa keskustuspinnan yhteisöllisille kertomuksille, joiden avulla mennyttä ja tulevaa sekä menestystä ja marginalisoitumista määritellään (ks. myös Valtonen 2000, 75). Lapista alueena rakennettavien mielikuvien ja Lapin tulevaisuudesta käytävien keskustelujen tuottama ambivalentti lappikuva näkyy ristiriitoina nuorten tulevaisuuskuviissa. Kotiseutuaan ja sen tulevaisuutta koskevien pohdintojensa vertailupohjaksi nuoret esittävät ajatuksia Suomesta ja sen tulevaisuudesta. Tämä vertailu tuottaa kuvauksia Lapista hyvänä maalaisidyllinä ja muusta Suomesta pahana betonihelvettinä, mutta toisaalta paikantaa menestyksen mahdollisuuden ainoastaan muualle Suomeen.

Glamouria ja arjen uhkakuvia – Lapin kahdet kasvot

Luonnon ja perinteiden varaan rakennetun lappikuvan ja paikallisemmän tulevaisuudettomuuskeskustelun kohtaaminen näkyy paikoin jyrkänäkin ristiriitana lappilaisten nuorten alueita koskeissa pohdinnoissa. He ovat sisäistäneet yleisesti jaetun tarinan Lapin luonnosta (ks. myös Soininen 2002, 25). Nuorten Lappiin liittämät

positiiviset kuvaukset liittyvät lähes poikkeuksetta rauhallisuuteen, turvallisuuteen, puhtauteen ja erityiseen luontoon. Myös lappilaisuuden nuoret mieltävät positiiviseksi ja arvostettavaksi seikaksi ja kuten maaseudulla asuvat nuoret yleensä, ovat lappilaisetkin nuoret suhteellisen tyytyväisiä kotiseutuunsa (Ollila 2002; Paunikallio 1997; Soininen 2002; Toivonen 2002). Nuorten näkökulmasta juuri luonto tekee Lapista ympäristönä ihanteellisen alueen, josta ollaan ylpeitä. Keskeisimpinä seikkoina Lapin kehitykselle nuoret pitävät matkailua ja luontoa, joiden mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin he kohdistavat myös toiveensa. Nuoret katsovat kotiseutuaan ”turistin silmin”.

”...Lappilaisten pitäisi tajuta olla onnellisia kun saavat elää ja asua näin upeassa ja kauniissa paikassa kuin Lappi!” (tyttö Kittilästä)

”Lapista kehittyy MAAILMAN suosituin lomakohde talvisin!” (tyttö Kemijärveltä)

Nuoret peilaavat näkemyksiä kotiseudustaan ja sen tulevaisuudesta vastakkain Suomesta ja sen tulevaisuudesta esitettyjen näkemysten kanssa. Samalla he rakentavat karkeaa Lappi–etelä-dikotomiaa. Luontotarinan tasolla tämä vastakkainasettelu näyttäytyy kuvauksina, joissa Lappi esitetään puhtaana ja turmeltumattomana luonnonympäristönä ja ”etelä” ruuhkaisena, likaisena betoniviidakkona. (Ks. myös Toivonen 2002, 33–34.)

”Ehkä jään Lappiin, koska täällä on puhtaampaa ja luonto on paljon kauniimpi kuin etelässä” (tyttö Kittilästä)

”etelä on ruuhkainen ja stressaava paska paikka. Eikä Lapista löydy työpaikkaa, joten on mentävä etelään...” (poika Kemijärveltä)

”En halua asua likaisessa ja ahtaassa suurkaupungissa. Olen tottunut siihen että kun katsoo ikkunasta näkee metsää. Lapissa on

hyvä asua. Olen kyllä myös ollut pääkaupunkiseudulla, joten minulla on vertailukohtia” (tyttö Kittilästä)

Kun tarkastelu siirretään ympäristöstä arkielämän realiteetteihin, muuttuvat kuvaukset kotiseudusta ja sen tulevaisuudesta vahvasti pessimistisiksi ja dikotomia Lappi–etelä saa varsin toisenlaisen sävyn. Lapin suurimpina ongelmina nostetaan esiin muuttoliike, jonka pysähtymiseen uskoo vain kolme kymmenestä nuoresta. Ongelmallisina koetaan myös työttömyys ja maakunnan yleinen tulevaisuutta koskeva luottamuspuula. (Ollila 2002; Soininen 2002, 32–34.)

Nuoret yhdistävät muuttoliikkeen sujuvasti kysymykseen työllisyystilanteesta. ”Enemmän työpaikkoja, että tänne jäisi nuoriakin asumaan”, tiivistää ongelman ytimen kemijärveläinen tyttö. (Ollila 2002.) Etenkin nuorisotyöttömyys puhuttaa lappilaisia nuoria. Nuorisotyöttömyyttä ei kuitenkaan voi pitää Lapin omana ongelmana, se on yleinen ongelma kaikkialla Euroopassa. Tilastojen valossa nuorisotyöttömyys on Lapissa samaa tasoa kuin Suomessa keskimäärin (Työministeriön tilastot). Lisäksi työikäisestä väestöstä poistuvien määrä ylittää työikään tulevien määrän Lapissa jo vuonna 2004 ja vuoteen 2015 mennessä työvoiman tarve on kokonaisuudessaan vähintään yhtä suurta kuin poistuma (Lapin työvoiman koulutustarve). Nuorten vuoteen 2015 visioimissa tulevaisuuskuvissa näiden kehityslinjojen tuottama työllisyystilanteiden muutosten mahdollisuus ei näy lainkaan.

”Täällä ei ole paljon mitään mistä saisi rahaa eli työpaikkoja ei ole. Ihmiset on lähteneet pois täältä ja vain jotkut vanhat asuu vielä täällä” (tyttö Kemijärveltä)

”Minä inhoan elämääni. En ole päässyt muuttamaan, vaikka niin itselleni lupasin. Asun puolihajonneessa kaksiossani, työni on tylsää ja huonosti palkattua ja minut on juuri irtisanottu. Täällä ei ole minulle työpaikkoja ja korkean ikäni ja kouluttamattomuuteni takia en saa töitä muualtakaan. Olen tuo-

mittu asumaan Kemijärvellä koko loppuikäni, enkä voi vaikuttaa asiaan” (tyttö Kemijärveltä)

Pessimistinen kuva kotiseudun tulevaisuudesta saa rinnalleen yltiöoptimistisen kuvan kotimaan tulevaisuudesta, jonka lappilaiset nuoret näkevät erittäin valoisana ja lupauksia herättävänä. He ovat tyytyväisiä myös Suomen nykytilaan. Suomi mielletään turvalliseksi, arvostetuksi ja taloudellisesti kilpailukykyiseksi maaksi. Kehitykselle keskeisimmäksi seikaksi pojat nostavat talouden. Tytöt puolestaan korostavat rauhaa, luonnonsuojelua ja ihmisten välistä tasa-arvoa. Monet nuoret totesivat uskovansa Suomen pysyvän tulevaisuudessakin yhtä hyvänä maana kuin se on nyt. (Ollila 2002.)

”Toivoisin kaikille maailman maille samalaiset olot kuin Suomessa” (tyttö Kittilästä)

”Suomeen tarvitaan lisää menestyviä yrityksiä jotka nostavat Suomen maailmankartalle” (poika Kemijärveltä)

Myös muissa suomalaisten nuorten tulevaisuuskuvia kartoittaneissa tutkimuksissa nuoret ovat suhtautuneet optimistisesti kotimaansa tulevaisuuteen (esim. Mikkonen 2000; Rubin 1998). Verrattuna esimerkiksi Richard Eckersleyn (1995; 1996) laajaan australialaisten nuorten tulevaisuuskuvia selvittäneeseen tutkimukseen, jossa pieni vähemmistö nuorista uskoi parempaan kansalliseen tulevaisuuteen, näyttäytyy Suomi nuorilleen edelleen lintukotona, johon maailman pahuus ei ulotu, mutta joka siitä huolimatta kulkee taloudellisen ja teknologisen kehityksen ehdottomassa etulinjassa.

Lappilaisten nuorten näkemykset alueellisesta eriarvoistumisesta saavat siis hyvin erilaisen muodon riippuen asiayhteydestä, johon ne liitetään. Pohdinnoissa luonnon tasolla liikuttaessa Lappi nähdään ihanteellisena ympäristönä ja kehityskelpoisena matkailutuotteena, jonka erinomaisuutta peilataan ”ruuhkaisaa ja stressaavaa etelää” vasten. Kun pohdinta siirtyy arjen ja oman tulevaisuuden suunnittelun tasolle, muuttuu luontolappi työttömyyden tyyssijaksi ja stressaava ete-

lä koulutuksen ja työn aarreaksiksi.

Keskustelu hyvinvoinnin polarisoitumisesta ja alueiden eriarvoistumisesta sijoittuukin yhteiskunnallisen pohdinnan ja ongelmanasettelun ytimeen. Erityisesti työpaikkojen keskittyminen muutamisiin kasvukeskuksiin on ollut viime vuosina yksi julkisen keskustelun yleisimmistä aiheista. Sen on katsottu aikaansaavan alueellista syrjäytymistä. (Mm. Kortteinen & Tuomikoski 1998.) Työpaikkojen keskittyminen ja voimakas muuttoliike kietoutuvat väistämättä toisiinsa ja joustavimmin työn perässä muuttavat juuri nuoret. Vuoden 2002 nuorisobarometrissä kaikista vastanneista 69 prosenttia totesi olevansa valmis vaihtamaan asuinkuntaansa työn vuoksi (Saarela 2002, 22).

Etenkin syrjäseuduilla asuvien nuorten muuttohalukkuus on havaittu useissa tutkimuksissa (esim. Soininen 2002; Waara 1996). Lappilaisten nuorten tulevaisuuskuvia tarkasteltaessa kysymys muuttohalukkuudesta kiteytyy kuitenkin pikemminkin kysymykseksi koulutus- ja työhalukkuudesta, jonka toteuttamisen ehdoksi muutto pois kotiseudulta muotoutuu. Samalla keskustelu siirtyy yhteiskunnallisista tarkasteluista yksilöllisempien elämän ehtojen, syrjäytymisen, marginalisoitumisen, menestyksen ja hyvän elämän edellytysten alueellisten profiilien pohdintaan.

Marginaalista...

Syrjäytymiskeskustelu on käynyt erittäin kiivaana eri tahoilla 1990-luvulta lähtien, minkä seurauksena syrjäytymisen käsite on arkipäiväistynyt ja epämääräistynyt (mm. Paju & Vehviläinen 2001, 32–33). Pekka Saarelan mukaan syrjäytymisen on julkisessa keskustelussa liitetty korkeaan nuorisotyöttömyyteen, siitä seuraavaan yhteiskunnalliseen passiivisuuteen ja tulevaisuuden uskon kadottamiseen (Saarela 2002, 52). Lappilaisten nuorten näkemykset syrjäytymisestä mukailevat julkisessa keskustelussa esiintyvien teemojen linjaa, mutta ne ovat myös erittäin vahvasti sidoksissa alueeseen. Ne ammentavat sisältönsä huomattavasti Saarelan (2002, 52) esittämää syrjäytymiskeskustelun linjaa laajemmista julkisen

keskustelun teemoista. Syrjäytymiselle hahmotetut syyt ja selitykset sekä ongelmanratkaisumallit nuorten kertomuksissa ovat myös erilaiset alueesta riippuen.

Nuoret katsovat syrjäytymisen Lapissa johtuvan ennen muuta koulutuksen puuttumisesta ja työttömyydestä, joihin he mieltävät Lappiin jäämisen jokseenkin suoraviivaisesti johtavan. Nuorten visioissa lappilainen syrjäytyjä elää tapahtumaköyhää, tylsää ja yksinäistä elämää huonokuntoisessa asunnossaan. Hän kärsii työttömyydestä johtuvasta rahapulasta sekä kotiseudun huonoista palveluista, masennuksen ja päihdeongelmien kourissa riutuen. Muuttoliikkeen aikaansaama väestön väheneminen aiheuttaa tytöille yksinäisyyttä ja tekemisen puutetta, kun ei ole ystäviä jakamassa arjen iloja ja suruja. Poikien osalta sama ongelma (muuttoliike) hankaloittaa elämää palvelujen loppumisen muodossa. Pieleen menneen elämän syy on nuorten mukaan joka tapauksessa syrjäytyjässä itsessään. Aineistossa nuorten kuvaus lappilaisesta syrjäytyjästä kiteytyy kuvaukseksi onnettomasta vetelyksestä, joka ei saanut ajoissa lähdeyksi pois Lapista vaan jäi sohvalle lojumaan. Ainoaksi ratkaisuksi syrjäytyjän hankalaan tilanteeseen esitetään muuttoa muualle.

”En ole saanut työpaikkaa – Yksinäisyys haittaa usein, sillä entiset ystäväni ovat muuttaneet muille paikkakunnille” (tyttö Kemijärveltä)

”Elän tavallista keskiluokkaista suomalaisesta elämästä, ehkä nautin huonoista palveluista kunnan jouduttua rahoitusvaikeuksiin. Lappin työttömyys on noussut ja väkiluku laskenut – Kaavailen muuttoa muualle Suomeen” (poika Kemijärveltä)

Nuorten näkemys muualle Suomeen sijoitetun syrjäytyjän elämäntarinasta on varsin toisenlainen. ”Etelässä” korkeat elinkustannukset ajavat syrjäytyjän taloudelliseen ahdinkoon. Lopullisesti pieleen elämän sysäävät ihmissuhdeongelmat ja stressi. Tytöille ihmissuhdeongelmat tarkoittavat yleisimmin pettävää puolisoa tai perheväkivaltaa.

Poikien ihmissuhdeongelmat kiteytyvät suhteiden katkeamisiin, avioeroihin tai läheisten ihmissuhteiden puuttumiseen. Ilmansaasteiden pilaa-
massa elinympäristössä erilaiset fyysiset sairaudet, yksinäisyys ja masennus sekä päihdeongelmat hankaloittavat sekä tyttöjen että poikien elämää. Ratkaisut ongelmiin löytyvät syrjäytyjästä itsestään: hänen tulee ratkaista itse omat ongelmansa suomalaisella sisulla.

”Aviomieheni on väkivaltainen ja kuluttaa kaikki rahat vain juomiseen – Asunto-
kin on menossa alta. Olen saanut pakokaasuista tarpeekseni – Pelkään miestäni hirveästi... Kyllä tästä suomalaisella sisulla selvittää” (tyttö Kittilästä)

”Elämä on yhtä helvettiä. Vaimo jätti ja koira kuoli. Olen elämäni veloissa” (poika Kittilästä)

Yhteistä näille eri alueille sijoitetuille kertomuksille on taloudellisten ongelmien nostaminen syrjäytymisen ensisijaiseksi syyksi, joka vetää perässään erilaisia päihde- ja ihmissuhdeongelmia. Kuvauksista hahmotuu modernin syrjäytyjän ideaalityyppi: ”köyhä ja yksinäinen” (ks. Paju & Vehviläinen 2001, 24). Molemmat kertomukset noudattavat muutoinkin sujuvasti julkisista keskusteluista tuttua linjaa. Lappiin mielletty ongelmat kiteytyvät muuttoliikkeen ja työttömyyden muodostamaan negatiiviseen kehään. Muualla Suomessa ongelmat nähdään monitahoisempina, mutta tällöinkin pohdinnan ytimeen nostetaan painokkaasti viimeaikaisissa keskusteluissa esillä olleet kysymykset, kuten huoli ympäristön tilasta, elinkustannusten kiihtyvistä kasvusta ja ihmissuhteiden komplikaatioista. Ajallemme ominaisen individualismin anti korostuu ongelmien – olivatpa ne mitä tahansa – ratkaisun vastuun ja mahdollisuuden sijoittamisessa yksilöön ja hänen kykynsä toimia rationaalisena oman onnensa seppänä. Kittiläläisen pojan karu kuvaus syrjäytyjän elämästä tavoittaa ironisella sävyllään individualistisen syrjäytymiskeskustelun ydinteemat:

”Asun syrjäisessä korpimökissä – Ystäviä ei ole. Muutamille sukulaisille lähtee ankean näköinen joulukortti, mutta muuten ei olla yhteydessä. Ainoa ystäväni on pullo. Viinaa saan 50 km päässä sijaitsevasta kyläkaupasta, joka varmaan pysyisi pystyssä pelkäämään minun viinaostojeni ansiosta. Kauppaan pääsen taksilla joka kerran viikossa vie muutamat jäljellä olevat kyläläiset ostoksille. Elän työttömyyskorvauksen varassa: autioituneella syrjäseudulla ei ole töitä ja miksi mennä töihin kun rahaa tulee muutenkin. Mukavampaahan se on pullon kanssa sohvalla lojua” (poika Kittilästä)

...menestykseen

Myös hyvä elämä hahmotetaan erilaisena Lapissa kuin muualla Suomessa. Tulevaisuutta muualla Suomessa visioidessaan nuoret ottavat käyttöön menestyksen käsitteen hyvin menevästä elämästä kertoessaan. Lappiin sijoitetuissa tulevaisuustarinoissa menestyksen käsitettä ei käytetä lainkaan. Menestys tarkoittaa nuorille korostuneesti ammatillista menestystä ja tällaista menestyksestä elämää eletään heidän näkemystensä mukaan vain etelässä. ”On tärkeää huomata, että tulla toimeen ja menestyä eivät ole sama asia”, kirjoittaa kemijärveläinen poika pohtiessaan kotikuntansa tarjoamia mahdollisuuksia tulevana asuinpaikkana itselleen.

Hyvään elämään Lapissa liitettyjä elämänsisältöjä ovat perhe, ystävät ja sukulaiset sekä yleensäkin sosiaaliset suhteet. Harrastuksista ja lemmikkieläimistä rakennetaan sisältöä elämään. Lisäksi elinympäristön luonnonläheisyys, turvallisuus ja rauhallisuus antavat puitteita hyvälle elämälle Lapissa. Erot tyttöjen ja poikien kertomusten välillä ovat kuitenkin suuret juuri hyvästä elämästä kerrottaessa. Perhe- ja ihmissuhdekeskeisyys korostuu erityisesti tyttöjen kertomuksissa, joista työ ja koulutus puuttuvat lähes kokonaan. Pojat sen sijaan rakentavat hyvän elämän kuvaustaan myös koulutuksen kautta hankitun ammattilaisuuden ympärille, joskin huomattavan varovaisesti. Sekä tytöt että pojat toteavat alueelliset työmahdollisuudet erittäin rajallisiksi. Nuorten näkemys on, että hyvän elämän muuttaminen menestykse-

kääksi elämäksi – jota valtaosa nuorista omalle kohdalleen kaavailee – vaatii muuton pois Lapista paremman työn perässä. Itsestäänselvyydeksi nousee ajatus siitä, että muutto etelään riittää jo sinällään takaamaan hyvän työn saamisen.

”Asun isossa ja kauniissa omakotitalossa –
– Minulla on kaksi lasta, tyttö ja poika –
– olen avioliitossa, minulla oli kauniit ja ylväät
hää – – perheeni on terve ja muutenkin elämä
on ihanaa” (tyttö Kemijärveltä)

”Asun maalla kaksikerroksisessa omakotitalossa. Olen kahden lapsen isä ja vaimoni on minua kaksi vuotta nuorempi ja työskentelee Salcompilla suunnitteluinsinöörinä. Itse olen ammatiltani yrittäjä – – etelässä olisi kuitenkin enemmän töitä” (poika Kemijärveltä)

Menestykseäs elämä muualla Suomessa sisältää hyvän, korkean koulutuksen ja ansiokkaan työuran. Ammatillinen menestys, loistava ura, hyvä palkka ja omaisuus sekä kiire ovat ne tekijät, joista lappilaiset nuoret rakentavat kuvaa menestyksekkästä elämästä nykypäivän ja lähitulevaisuuden Suomessa. Mielenkiintoinen seikka on erityisesti kiireen nouseminen menestystä määrittävien tekijöiden listalle. Poikien kertomuksissa kiire menestyksen mittarina saa jopa huomattavan keskeisen roolin. Menestyvästä miehestä rakennetaan kuvaa bisnesnerona, joka ”on niin kiireinen, että vastaa päivänmittaan kertyneisiin soittopyyntöihin vasta myöhäisillan talousuutisten jälkeen” (poika Kittilästä). Tytötkin liittävät kiireen ainoastaan menestykseen. Heidän kertomuksissaan kiire rakentuu kuitenkin seikaksi, joka väistämättä vaivaa menestyjän elämää toisinaan. ”Kärsin hienoisesta kiireestä ja stressistä, mutta muuten menee erittäin hyvin” (tyttö Kittilästä). Lisäksi tyttöjen menestystä pönkittää usein rikas tai korkean ja arvostetun aseman työyhteisössään hankkinut mies ja poikien menestystarinoissa elämä sulostuttaa kuvankaunis vaimo.

”– – minulla on iso talo, mutta ei ihan keskellä kaupunkia – – mieheni on miljo-

nääri (tyttö Kemijärveltä)

”Asun etelässä Helsingin lähellä. Pelaan jääkiekkoa ja asun mukavan ja tosi kauniin vaimon kanssa” (poika Kemijärveltä)

Hyvän elämän kertomuksista yhteistä nimitäjä alueille kuvailujen välille on vaikeampaa hahmottaa. Muualle Suomeen sijoitetuissa menestystarinoissa korostuva urakeskeisyys puuttuu tyttöjen hyvää elämää Lapissa kuvaavista kertomuksista ja lievenee yksilöllisen ammatillisuuden tai ammattitaidon kuvauksiksi poikienkin kertomuksissa. Yhteistä tarinoissa on perinteisten sukupuoliroolien korostus. Tytöt kokoavat hyvää elämää Lapissa perheen ja äitiyden kehyksiin, pojat pitävät perheen elättäjän roolissa. Muualle Suomeen sijoitetuissa menestystarinoissa tytöt taas pönkittävät yksilöllistä menestystään taloudellisesti hyvin toimeen tulevalle ja vaikutusvaltaisella miehellä, pojat puolestaan vaimon ulkonäöllä.

Kokonaisuutena lappilaisten nuorten vuoteen 2015 visioimissa tulevaisuuskuviissa nivoutuvat yhteen suomalaisessa arvoilmapiiirissä keskeiset koulutususkon, protestanttisen työetiikan ja individualismin sävelet. Ja näillä sävelillä matka marginaalista menestykseen piirtyy matkaksi Lapista maailmalle.

Koulutususkoo ja protestanttista työetiikkaa

Suomalaista yhteiskuntaa voi luonnehtia koulutuksen ja työn yhteiskunnaksi. Koulutusta ja työtä arvostetaan ja niiden varaan rakennetaan identiteettiä. Työ on suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen myös yksi aikuisuuden ja täyden kansalaisuuden perimmäisistä kriteereistä. Individualismi ja protestanttinen työn eetos elävät vahvasti suomalaisten nuorten arvoissa. (Karvonen & Rahkonen 2001.)

Tero Järvisen (2001) mukaan nuorten jakautuminen korkeasti koulutettuihin ja kouluttamattomiin tarkoittaa jakoa niihin, joilla on mahdollisuuksia ja tulevaisuuden näkymiä sekä niihin, joiden mahdollisuudet ovat olennaisesti rajatut. Ilman koulutusta eivät työmarkkinoiden ovet avaudu. (Järvinen 2001, 66.) Nuorten koulu-

tukseen osallistuminen onkin kasvanut viime vuosikymmenellä kaikissa ikäryhmissä. Suurimpina vaikuttimina toimivat nuorten vaikeutunut työmarkkinatilanne ja usko koulutuksen yksilöllistä kilpailuasemaa parantavaan voimaan (Laaksonen 2001, 89–90). Nuoret ovat selvillä myös koulutuksen moraalista ulottuvuudesta; koulutukseen on osallistuttava, mikäli haluaa selviytyä ja näyttää kunnan kansalaiselta. Koulutukseen osallistuminen estää syrjäytyneeksi leimautumisen. (Komonen 2001, 80–82.)

Yksilöllisyysideologiaan nojaavassa yhteiskunnassa menestys näyttäytyy yksilön tavoitteellisen toiminnan tuloksena ja epäonnistuminen taas kyvyttömyytenä rationaalisin valintoihin ja toimintaan. Tästä seuraa se, että yhteiskunnallisetkin ongelmat nähdään usein yksilön kriiseinä ja nuorille jätetään yhä suurempi vastuu omasta elämästään. (Ks. Furlong & Cartmel 1999; Järvinen 2001.) Riskiyhteiskunnassa jokainen rakentaa oman tulevaisuutensa itse omalla vastuullaan (Beck 1992, 98). Myös nuorten mielestä menestyminen ja elämässä pärjääminen ovat kiinni itsestä. Samoin epäonnistumisia ja ongelmia selitetään omalla saamattomuudella. Nuorisobarometrin 2002 mukaan nuoret yhdistävät syrjäytymisen ennen muuta omaan välinpitämättömyyteen ja laiskuuteen. He näkevät myös työpaikan puuttumisen, tulevaisuuden uskon puuttumisen ja epäterveelliset elämäntavat keskeisiksi syrjäytymistä aikaansaaviksi tekijöiksi. (Saarela 2002, 53.) Lappilaiset nuoret jakavat nämä käsitykset ja yhdistävät ne asuinpaikan valintaan liittyvään pohdintaan.

Nuoret mukautuvat ympärillään eläviin ajattelutapoihin ja omaksuvat asenteita, joita uskovat tulevaisuudessa menestymiseen tarvittavan (mm. Eckersley 1996). Länsimaisissa määrittelyissä menestys tarkoittaa usein kuuluisuutta ja rikkautta. Harva kuitenkaan kaavaillee osakseen idolin uraa. Kuvaa menestyksekkäästä tulevaisuudesta rakennetaan juuri koulutuksen ja työn varaan. Nuorisobarometriin 2002 vastanneista 95 prosenttia katsoi koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Vuoden 1994 nuorisobarometrissä näin ajatteli 87 prosenttia vastaajista.

Koulutuksen arvostus näyttää siis vain kasvaneen nuorten keskuudessa. (Saarela 2002, 7–8.)

Myös lappilaiset nuoret mieltävät omalle tulevaisuudelleen selkeästi tärkeimmiksi seikoiksi koulutuksen ja työn. Valtaosa sitoo ne toisiinsa siten, että koulutus katsotaan työn saannin ehdottomaksi edellytykseksi. Etenkin pitkäaikaistyöttömyyden syyksi todetaan yleisesti koulutuksen ja ammatin puuttuminen. Toisaalta koulutuksen puuttuminen ja työttömyys johtavat muutamis- ja tarinoissa työllistymiskoulutuksen negatiivisena nähtyyn kehään, jossa jatkuva kurssilta toiselle kulkukaan ei tuo muutosta työttömän arkeen.

”Käyn jatkuvasti erilaisissa koulutuskeskuksissa oppimassa uutta, koska olen alikoulutettu” (poika Kemijärveltä)

”Sain täältä Kemijärveltä töitä, mutta opiskelut eivät täällä oikein onnistu. Olen alikoulutettu. Töitä en siksi saa muualta, mutta täytyy kai jäädä tänne.” (tyttö Kemijärveltä)

Lappilaistenkin nuorten sisäistämiin nykyaikaisiin menestyksen määreisiin – koulutukseen, työhön, urakehitykseen ja taloudelliseen hyvinvointiin sidotun elämän visiointi yhdessä Lapissa eletävän tulevaisuuden visioinnin kanssa ei näytä olevan nuorille mahdollista. Kuten Anita Rubin (1998, 84) asian muotoilee, nykyisyys tarjoaa välineet, mutta samalla rajoittaa tulevaisuuden mahdollisuuksien ajattelua. Tai Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin (1966/1994, 49) sanoin, saksan kielioppisääntöjä ei voi käyttää puhuessaan englantia.

Nuorten tulevaisuuskuvinäyttää elävän sääntö, jonka mukaan menestyksestä ei voi puhua puhuessaan tulevaisuudesta Lapissa; Lapissa voi elää hyvää elämää, mutta ei luoda uraa. Nuorten muuttovalmius onkin pitkälti seurausta siitä, etteivät he usko kotiseudullaan olevan tulevaisuutta (ks. myös Jurvansuu 2000; Soininen 2002). Lappilaiset nuoret mieltävät muuton pois kotiseudulta välttämättömyydeksi koulutus- ja työmahdollisuuksien vuoksi. Poismuutto on näin ollen rationaalinen ja yhteiskunnan arvojen mu-

kainen toiminnan malli, koska nuoret hahmottavat Lappiin jäämisen ratkaisuna, joka rajaa heidät marginaaliin. Lappiin jääminen vaatii erityisiä selityksiä ja perusteluja, kun taas lähtemisestä on tullut rationaalisen nuoren toimintaa ohjaava normi. Käsitys poismuuton rationaalisuudesta tiivistyy ammatinvalinnallisista syistä omat koulutus- ja työmahdollisuutensa Lapissa varsin hyviksi määritelleen kemijärveläispojan pohdinnassa:

”Muutan etelään. En osaa sanoa miksi. Se vain tuntuu järkevältä” (poika Kemijärveltä)

Nykyisessä suomalaisessa koulutusideologiasa korostuu aiemman yhdenvertaisuusperiaatteen sijaan kilpailua ja valinnan vapautta painottava individualismi sekä oletus rationaaliin valintoihin kykenevästä yksilöstä. Valinnan vapauden lisääminen kiristää kilpailua, johon osallistuminen ja jossa menestyminen vaatii nuorilta sekä kykyä ”oikeanlaisiin” valintoihin että mukautumista katkeamattomaan suorittamiseen ja arviointiin. (Järvinen 2001.)

Ironista on se, että usein myös valinta on riski. Tietty valinta voi rajata toisenlaiset valinnat ulos mahdollisuuksien markkinoilta. Onkin syytä pohdita, missä määrin valinnat todella ovat vapaita. Näyttää siltä, että nuori voi kuvitelmissaan vapaasti rakentaa tulevaisuutta mieleisekseen, kunhan hänen valintansa noudattavat jaettuina kulttuurisia sääntöjä. Valinnan vapaus kuljettaa rinnallaan valinnan pakkoa ja jo valmiiksi valittuja reittivaihtoehtoja. (Ks. myös Komonen 2001, 70.) Joka kolmas kittiläläisistä ja kemijärveläisistä tytöistä pitää tulevaisuutta pelottavana ja kaksi kolmesta ajattelee, että tulevaisuudesta pitäisi puhua enemmän. Pojista tulevaisuuden kokee pelottavaksi joka viides ja tulevaisuudesta toivoisi puhuttavan enemmän joka toinen poika. (Ollila 2002, 47–48.) Lappilaisille nuorille valinnan vapaus ja pakko eivät rajaudu koulutuspolkujen katveisiin, vaan liikkuvat jo hyvin varhaisessa vaiheessa tulevan asuinpaikan valintaa koskevilla pohdintoilla, toiveineen ja pelkoineen.

Tulevaisuuskeskustelun alueellinen kielioppi

Itsestään selviksi ja luonnollisiksi muotoutuneet puheen ja toiminnan käytännöt tekevät näkemyksellisiä valintoja puolestamme (Karvonen 1999, 314). Lappilaisten nuorten tulevaisuuskuviissa itsestäänselvyudeksi on rakentunut paitsi pohjoinen luontoideologia myös julkisessa keskustelussa vahvoina elävät kauhuskenaariot Lapin tulevaisuudesta. Tulevaisuus Lapissa luo valtaosalle nuorista mielikuvan tulevaisuudesta työttömänä tai korkeintaan ”huonossa” työssä. Nuoret ovat sisäistäneet käsityksen siitä, ettei Lappi ole tulevaisuuden menestyjän paikka. Menestys asuu etelässä, josta toisaalta luodaan kuvaa likaisena ja turvattomana elinympäristönä. Oma tulevaisuutta kotiseudulle visioivien nuorten ajatuksissa taas hyvän elämän ensisijaiseksi edellytykseksi nostetaan koulutuksen ja työn sijaan kaunis ja rauhallinen elinympäristö (ks. myös Paulgaard 2002).

Mielikuvat paikasta vaikuttavat asuinpaikan valintaan. Muuttoliikkeen pysäyttämisen vaatisi houkuttelevan pohjoisen mielikuvan tai paikallisten mielikuvien kokoelman luomista (Soininen 2002, 40–41). Ongelma on, että tämä houkutteleva pohjoinen mielikuva ymmärretään liian yksipuolisesti ns. turismikuvana. Lappiin liitetyt positiiviset mielikuvat liittyvät poikkeuksesta rauhallisuuteen, turvallisuuteen, puhtauteen ja erityiseen luontoon.

Vahva matkailuimago on erittäin tärkeä osa nykypäivän Lappia ja keskeinen positiivinen vaikuttaja Lapin tulevaisuudessa. Jäädessään ainoaksi positiiviseksi alueellisen tulevaisuuden visioinnin pohjaksi, se tulee kuitenkin jäähmättäneeksi Lapin matkailukulttuuriin sopivaksi idylliksi, joka vastaa huonosti nykypäivän dynaamista todellisuutta ja rajaa olennaisesti nuorten mahdollisuuksia hahmottaa kotiseutuaan tulevana työ- ja elinympäristönä itselleen (myös Siivonen 2003, 11). Lapin tulevaisuudesta käytävän keskustelun mustavalkoisuus tekee vaikeaksi hahmottaa käsitystä menestymisestä ja menestyjistä Lapissa. Nuorten pohdintoissa menestyksestä puhuminen vaatii rinnalleen puheen muutosta.

”Olen naimisissa ja minulla on vuoden vanha poika ja saan pian toisen vauvan – – Mieheni on minua kolme vuotta vanhempi. Hän on erään suuren firman johtaja – – muutamme pian Helsinkiin, koska minä ja mieheni saimme sieltä paremmat työpaikat. Ja koulutukset ovat lapsille hyvät” (tyttö Kemijärveltä)

Nuoret olisikin toden teolla otettava mukaan tulevaisuutta koskevaan keskusteluun. Aikuiset voisivat oppia paljon kuuntelemalla lapsia ja nuoria, heidän tulevaisuuden toiveitaan ja pelkojaan. Tämä voisi herättää pohtimaan monimuotoisempia kehityssuuntia toivotunlaisen tulevaisuuden visioinnin ja rakennuksen prosesseissa.

Viitteet

1. Eläytymismenetelmä on kokeen logiikkaa mukaileva metodi. Vastaajalle annetaan kehyskertomukseksi kutsuttu orientaatio, jonka tuottamien mielikuvien mukaan hän kirjoittaa annetusta aiheesta tarinan. Kehyskertomuksia varioidaan jotain keskeistä seikkaa muuttaen. Tällä pyritään saamaan esiin varioidun seikan rooli tarinoiden logiikassa. (Esim. Eskola 1998.)
2. Aineisto on kerätty marras-joulukuussa 2001. Kirjoittajat ovat peruskoulun yhdeksäsluokkalaista Kittilästä ja Kemijärveltä. Määrällisesti (N = 174/169) aineisto kattaa lähes jokaisen kyseisen ikäluokan edustajan kohdekunnista.
3. Lämpimät kiitokset Suvi Ronkaiselle, Leo Pekkalalle, Päivi Naskalille ja Sari Vidénille sekä kirjan toimituskunnalle erittäin hyödyllisistä kommentista,

Lähteet

- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society. Towards a new modernity*. Käännös: Mark Ritter. Sage. London.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosialoginen tutkielma. Alkuteos The Social Construction of Reality (1966). Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila*. Gaudeamus. Helsinki.
- Eckersley, Richard (1996) *Dreams & expectations*. Youth Studies, Sep96, Vol.15, Issue 3.
- Eckersley, Richard (1995) *Values and visions*. Youth Studies, Autumn95, Vol.14, Issue 1.
- Eskola, Jari. 1998. Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. TAJU. Tampere.

Furlong, Andy & Cartmel, Fred (1999) *Changing Contexts of Youth: Individualization, Risk and Transition*. Teoksessa Vesa Puuronen (ed.) *Youth in Everyday Life Contexts*. Psychological Reports. N:o 20. University of Joensuu, Faculty of Social Sciences. Joensuun yliopisto. Joensuu.

Jurvansuu, Hanna (2000) Jäää, muuttaa, palata? Kittilän ja Tervolan nuorten muuttoaikeet ja niihin vaikuttavat tekijät. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 32. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Saatavissa www.muodossa.fi/julkaisut/muuttose.pdf (16.1.2004)

Järvinen, Tero (2001) Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Nuorisotutkimusseura*, 60–69. Helsinki.

Karvonen, Erkki (1999) *Elämää mielikuva-yhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismoderissa maailmassa*. Gaudeamus. Helsinki.

Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi (2001) *Young People's Values and Their Lifestyles*. Teoksessa Helena Helve & Claire Wallace (Eds.) *Youth, Citizenship and Empowerment*. Aldershot: Ashgate, 219–234.

Komonen, Katja (2001) Työn moraalista koulutuksen moraaliin. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Nuorisotutkimusseura*, 70–85. Helsinki.

Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön: tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Tammi. Helsinki.

Laaksonen, Helena (2001) Nuorten siirtyminen työmarkkinoille 1990-luvun Suomessa. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Nuorisotutkimusseura*, 86–96. Helsinki.

Lapin työvoiman koulutustarve. www.lapinliitto.fi/julkaisut/tvktarve.pdf (16.1.2004)

Lehtonen, Mikko (1996) *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Vastapaino. Tampere.

Luukka, Minna-Riitta (2003) *Youth in the (New)media Landscape – Emerging Practices, Forms and Meanings*. Teoksessa Päivi Hovi-Wasastjerna (ed.) *Media Culture Research Programme. Publication series of the University of Art and Design Helsinki*

- A38, 29–52. Helsinki.
- Luukka, Minna-Riitta (2000) Näkökulma luo kohteen. Diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh. *Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*. Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä.
- Mikkonen, Anu (2000) Nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuuskasvatus. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 57. Joensuun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Joensuu.
- Moring, Inka (2000) Heimojen maa? Paikallistamisen politiikka ja identiteetti alueellisissa lehdissä. Teoksessa Helena Tapper (toim.) *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. 80–106. Helsinki.
- Nuorten elinolot Lapin läänissä. Lapin lääninhallituksen julkaisusarja 7/2003. <http://www.laanhallitus.fi/lh/> (16.12.2003)
- Oinonen, Eriikka (2001) Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Nuorisotutkimusseura*, 109–125. Helsinki.
- Ollila, Anne K. (2002) ”Lappi on ihan cool paikka, mutta...”. Keskilappilaisten nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuusvisiot. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Sitra & Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 18. Helsinki.
- Paulgaard, Gry (2002) Local identities in a 'globalised world'. *Young 10*: 3/4, 29–107.
- Paulgaard, Gry (2001) Rural Youth: Globalization and Local Identities. Teoksessa Vesa Puuronen (toim.) *Youth on the Threshold of 3rd Millennium*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, N:o 131, 139–151. Joensuu.
- Paunikallio, Merja (1997) Kuka jää maaseudulle? Maaseudun nuorten näkemyksiä maaseudusta asuin-, työ- ja elinympäristönä. Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki.
- Pietikäinen, Sari (2000) Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh. *Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*. Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä.
- Remes, Pirkko (1994) Tulevaisuusviitekehyksen rakentaminen – esimerkkinä yrittäjyys. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) *Katse kohti tulevaa. Tulevaisuuskasvatuksen suuntaviivoja. Tulevaisuuden tutkimuksen seura: Painatuskeskus*, 139–149. Helsinki.
- Rubin, Anita (1998) *The Images of the Future of Young Finnish People*. Turun kauppakorkeakoulu. Turku.
- Rubin, Anita (1997) *Matkalla tulevaisuuteen? Internetix/1997*. <http://www.internetix.fi/tutkimus/tulevaisuus/futu/kirjasto/tekstit/artikkelit/matkalla.htm> (29.8.2003)
- Saarela, Pekka (2002) Nuorisobarometri 2002. Nuorisosiain neuvottelukunta: Nuora, julkaisuja 24. Jyväskylä: Gummerus. Saatavissa www.muodossa.
- <http://www.minedu.fi/nuora/julkaisut/barometri> 2002. pdf (16.1.2004)
- Siivonen, Katriina (2003) Mikä on kulttuurisesti kestävä? Kulttuuri arkisena vuorovaikutuksena ja matkailu-tuotteena. *Kulttuurintutkimus* 20(2003): 2, 9–15.
- Soininen, Anne (2002) ”To a Town with a Better Future”. *Young People and Their Future Orientations in the Barents Region*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Saatavissa www.muodossa <http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/nuoriso-www/index.html> (15.8.2003)
- Suoranta, Juha (2003) Kasvatus mediakulttuurissa. Mitä kasvattajien tulee tietää. Vastapaino. Tampere.
- Toivonen, Tarja (2002) Nuoret ja maaseutu. Näkemyksiä maaseudusta, yrittäjyydestä, osallistumisesta, vaikuttamisesta ja tulevaisuudesta. Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki.
- Työministeriön tilastot. www.mol.fi/tiedotus/tilastot.html (16.1.2004)
- Valtonen, Sanna (2000) Mikä suomalaisissa on vikana? Tapaustutkimus työttömyys-aiheisten kirjoitusten kansallisesta ulottuvuudesta. Teoksessa Helena Tapper (toim.) *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia., 51–79. Helsinki.
- Viinämäki, Leena (1999) Periodielämää? Tutkimus vuonna 1966 syntyneiden ylitorniolaisten opiskelu- ja työssäkäyntireiteistä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 26. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Waara, Peter (1996) *Ungdom i Gränsland*. Umeå: Boréa.

PIRJO JUKARAINEN
ANNE TUHKUNEN

6 IMAGOSTA IDENTITEETTIIN – RAJA- JA SYRJÄSEUTUJEN NUORTEN MUUTTOLIIKKEEN LÄHTÖKOHTIA

Itä- ja Pohjois-Suomen avainongelman, nuorison lisääntyneen poismuuton, syyt, seuraukset ja ratkaisumahdollisuudet muodostavat monimutkaisen vyöhykkeen. Yksi mahdollinen tapa purkaa vyöhykettä on kuunnella nuoria itseään, heidän arvotuksiaan ja kehittämisideoitaan. Nuorten puheita tarkasteltaessa avaintekijöiksi nousevat *alueellinen identiteetti* ja sitä vahvasti muokkaava *alueen imago* tai *maine*. Voidaankin väittää, että alueiden imagolla ja maineella on olennainen vaikutus niin pois- kuin paluumuuttoon. Esimerkiksi jo tutkimus- ja yleiskieleenkin vakiintuneet termit, raja- ja syrjäseutu (so. periferiat), virittävät tietynlaiseen katsantokantaan alueita tarkasteltaessa. Toisenlaiset mielikuvat synnyttää termi kasvukeskus. Kolmannet mielikuvat rakentuvat maaseudun ja kaupungin käsitteiden sekä eri ilmasuunnilla opeoivien sijaintimäärittysten kautta. Tärkeä kysymys onkin, voitaisiinko ”alueellisen syrjäytymisen” noidankehää purkaa kiinnittämällä enemmän huomiota alueellisten mielikuvien rakentumiseen ja mielikuvien yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Alueellisten imagojen ja niistä kumpuavien yksilöllisten mielikuvien muutos on nimittäin varsin hidas prosessi – puhumattakaan alueiden yhteisöllisen olemuksen, eli alueellisen identiteetin, muutosnopeudesta. Sitä kautta myös niiden myötä etenevät konkreettiset kehitysprosessit ottavat aikansa.

Niin muuttotilastot kuin useat laadulliset tutkimuksetkin todistavat, että varhaisnuoret ja nuo-

ret aikuiset ovat muuttajien pääryhmä. Miksi nuoret lähtevät? Tavanomaisen käsityksen mukaan nuoret muuttavat parempien palveluiden sekä työ- ja koulutusmahdollisuuksien perässä. Artikkelin kirjoittajien tekemien tutkimusten¹ perusteella näiden elämän peruselementtien tarjontahorisontin määrittelemiseen vaikuttaa yllättävän paljon nuorelle rakentunut *mielikuva* paikallisesta ympäristöstä. Mahdollisuuksien kenttä rakentuu siis pitkälti alueelle muodostuneen imagon mukaisesti tai sen kautta. Nuoret saattavat kokea samankin paikkakunnan mahdollisuudet aivan eri tavoin – kuka parempina, kuka huonompina. Toisin sanoen mielikuvat kotipaikan syrjäytyneisyydestä tai sen kehitysnäkymien synkyydestä saattavat olla hyvinkin suhteellisia ja siis erilaisia eri nuorten kesken.² Toisaalta kotipaikan mielikuva rakennetaan suhteessa ”täydellisen nuoruuden” edellyttämään elinympäristöön, ja sen tuomia vaatimuksia peilaten. Nuoret siis punnitsevat kotipaikkansa tilannetta suhteessa täydellisen nuoruuden mahdollistamaan alueeseen, mitä se sitten onkaan. Eräät tutkijat näkevätkin nuorten syrjäseuduilta poismuutossa jopa muoti-ilmiön piirteitä (Tohmo et al. 2001, 78).

Tässä valossa nuorten poismuuton estäminen etenkin syrjäseudulta saattaakin vaikuttaa toivotomalta aluepoliittiselta toiminnalta. Sen sijaan nuorten syrjäseuduille – tai ylipäätään kasvukeskusten ulkopuolelle – *paluumuuton* kannustaminen liikkumisvuosien jälkeen voi olla hyvinkin mielekästä. Voisi jopa ajatella, että ”kaikkien väestöryhmien onnellen” sijaan näiden alueiden uskottavampi imago olisi mieluummin ”lapsiperheen ja/tai eläkeikää lähestyvän väen paratiisi”-tyyppinen. Näin siksi, että useiden tutkimusten perusteella esimerkiksi kaksi merkittävintä *maalemmuuttajaryhmää* (käsittää sekä jo muuttaneet että muuttoa harkitsevat) ovat juuri nuoret lapsiperheet sekä vanhemmat keski-ikäiset, noin 45–55-vuotiaat, joiden lapset ovat muuttaneet pois kotoa ja joilla eläkkeelle siirtyminen on lähellä (Haliseva-Soila 1993; Hunnako ja Palm 2002; Nilvalainen 2002). Imagomarkkinointi kannattaisi siis kohdistaa varhaisnuorten vaellusvuosien jälkeiseen aikaan, samalla muistaen, että tämän ima-

gon omaksujien kohderyhmää ovat myös vielä alueella asuvat nuoret. Vaikka tämä imago ei vastaisikaan varhaisnuoren mielikuvaa hänelle juuri nyt mielekkäästä asuinympäristöstä, perusta myöhemmälle paluumuutolle saattaisi kuitenkin tulla rakentuneeksi.

Ja mikäli maallemuuttotutkimuksia on uskominen, mielikuvat – jopa *visuaaliset maisemamielikuvat* – ovat hyvin merkittävä ihmisten muuttopäätöksiin vaikuttava tekijä. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että maallemuuttajat hakevat erityisesti perinteisiä kulttuuri- ja maalaismaisemia, kyläympäristöjä ja pihapiirejä. Paradoksaalista kyllä, tämän kaltaisista elinympäristöistä on syrjäseuduilla enemmän kysyntää kuin tarjontaa. Kuntien näkökulmasta haja-asutusalueille hakeutujat ovat lähinnä kustannuserä. Erityisesti monille lapsiperhemuuttajille tärkeä vetovoimatekijä, kyläkoulu, on kuntataloudellisesti arvioiden rasite. Toisaalta monissa kylissä suhtaudutaan varautuneesti sukuperintönä kulkeneiden tilojen ja tonttien ostajakandidaatteihin, puhumattakaan näiden vuokraajiin. Tarjolla olevat rivitalotyyppiset asunnot maalaiskunnan taajamassa eivät arvatenkaan vastaa sitä maallemuuttajan, kaupunkiasumisesta poikkeavaa idylliä, jota hän on hakemassa. (Ks. Heikkinen et al. 2003.)

Myös varhaisnuorten mielikuvissa ”maalla” elämiseen yhdistyy voittopuolisesti positiivisia, jopa idyllisiä asioita. Merkittävää kuitenkin on, että he itse eivät juuri siinä elämäntilanteessa koe maaseutua itselleen ihanteellisena asuinympäristönä, vaan sen sijaan käyntipaikkana ja lyhytaikaisena lomakohteena. Maalla on nuorten mielestä ihanaa, mutta sinne ei haluta jäädä, muuttaa tai palata asumaan. Sari Joveron ja Liisa Horellin sanoin varhaisnuorten puheissa maaseudulle annetaan eräänlainen ”hoivafunktio”. Väsynyt kaupunkilaisnuori voi siirtyä maaseudulle kuin hermoparantolaan. (Horelli ja Jovero 2002.) Näistä havainnoista seuraakin tärkeä jatkokysymys: kannattaisiko tämän tyyppistä maaseutu-imagoa arvostella ”vääristyneenä”, vai kannattaisiko sitä sittenkin päinvastoin ruokkia myöhemmän maallemuuton edistämiseksi?

Artikkelin lopussa käsitellään imagon (so. pai-

kasta tuotetun ja kulutetun mielikuvan) yhteyttä nuorten moninaisille alueellisille ja ei-alueellisille identiteeteille: nuorisoidentiteetille, kotiseutuidentiteetille, opiskelupaikan identiteetille jne. Lähtökohtana on, että identiteetti on se sidos, joka kiinnittää ja identifioi yksittäisen nuoren johonkin alueelliseen tai ei-alueelliseen viiteryhmään, toisiin nuoriin, synnyinpaikkakuntalaisiin, opiskelupaikan väestöön – vain muutamia keskeisiä mainitaksemme. Eri identiteettisidoksilla on kuitenkin erilainen painoarvo eri elämänvaiheissa ja -tilanteissa. Identiteettien rakentumisen prosessit ovat sinänsä hyvin monimutkaisia, mutta luotujen imagojen ja niiden kautta syntyvien mielikuvien vaikutusta ei pidä aliarvioida. Esimerkiksi paikan nuorekas imago tarjoaa mielikuvan siitä, että paikka antaa ja luo mahdollisuuksia nimenomaan nuoruuden toteuttamiseen. Samalla tuo mielikuva vetää yksittäisen nuoren tähän paikkaan asumaan. Samaan aikaan kotiseutuidentiteetti saattaa jäädä vain mentaalis-sosiaalseksi sidokseksi synnyinseutuun, lapsuuden kotiympäristöön sekä sen asukkaisiin – vahvakaan sidos ei välttämättä edellytä fyysistä olemista tällä alueella. Myöhemmin, esimerkiksi perheen perustamisen myötä, tilanne saattaa muuttua ja nuorekkaan imagon paikkakunta alkaa vaikuttaa vaikkapa liian hektiseltä ja turvattomalta. Tällöin henkilö alkaa ehkä samaistua lapsiperheisiin ja ryhtyy hakemaan uutta asuinympäristöä, joka on ihanteellinen uuden elämäntilanteen kannalta ja sopiva uusien elämänprojektien toteuttamiseen.

Imagojen rakentajilla, alueellisten määritelmien tekijöillä, viestinnän ammattilaisilla ja aluemarkkinoinnista vastaavilla voi olla paljonkin merkitystä muuttoliikkeen ohjauksessa. Selvää tietenkin on, että kyse ei voi olla täysin katteettomien lupausten myynnistä ja mainonnasta – sitä imagon rakennus ei ole, eikä saa olla. Toisaalta asia voidaan nähdä niin, että myöskään hyvä toiminta ilman hyvää viestintää ei riitä. Nykyisessä mielikuvayhteiskunnassa niin ”hyvän” valikoima kuin sen valikojienkin ryhmä on niin moninainen ja kompleksi, että valinnat alkavat yhä enemmän perustua puhtaasti mielikuville, imagolle ja maineelle. (Ks. Karvonen 1999, 22–23).

Imagon rakentajien valta ei myöskään ole kaikkivoipaista, sillä yksilöiden omat kokemukset vaikuttavat mielikuvien syntyyn yhtä lailla tuotettujen imagojen kanssa. Näin ollen vaikkapa yksittäisen nuoren aiemmilla asuinpaikka- ja muuttokokemuksilla voi olla suurikin merkitys mielikuvan rakentumiselle – onhan hänellä aivan toisenlainen vertailupohja, kuin ihmisellä, joka on aina asunut samassa paikassa. Toisaalta esimerkiksi ahkeraan Internetissä liikkuva nuori voi omaksua täysin erilaisen kuvan ihanteellisesta nuoruudesta ja sellaisen edellyttämästä asuinympäristöstä kuin enimmäkseen metsissä samoileva ikätoverinsa. Poismuuton perimmäiset syyt saattavat joskus olla myös hyvin henkilökohtaisia. Esimerkiksi Anna-Tytti Sulisalon (2003) tutkimuksessa eräs Sodankylästä poismuuttanut perusteli muuttoaan kielteisillä koulukokemuksilla. Näistä seikoista huolimatta myönteisellä tavalla muuttajaa puhutteleva imago voi varmasti ohjata merkittävää osaa muuttopäätöksistä.

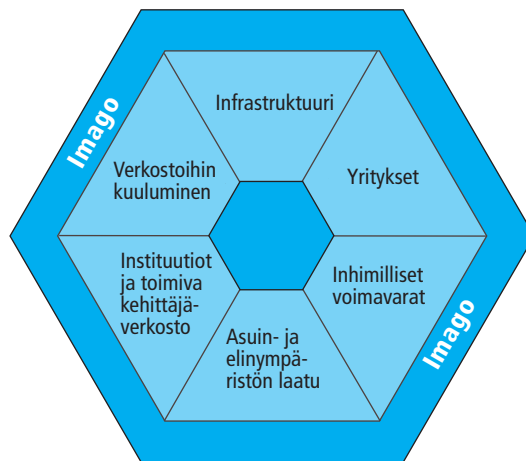
Raja- ja syrjäseutujen imagot ja mielikuvat

Jaakko Lehtosen (1990) ja Erkki Karvosen (1999) lanseeraamaa käsitettä käyttäen elämme nykyisin *mielikuvayhteiskunnassa*. Miksi näin? Siksi, että emme – ainakaan Suomessa – juurikaan elä enää omavaraisuuden tai monopolien maailmassa vaan *markkinoiden maailmassa*. Ympäröivä yhteiskunta tarjoaa loputtoman määrän vaihtoehtoja, esimerkiksi elintarvikkeiden, kulutushyödykkeiden, harrastusmahdollisuuksien, työ-, opiskelu- ja asuinpaikan osalta. Markkinoiden maailmassa tuotanto on erikoistunutta ja tuotteiden ja palvelujen vaihtoarvo, ei niinkään käyttöarvo, tulee merkittävimmäksi seikaksi. Vaihtoarvoihin perustuvissa yhteiskunnissa imagosta ja maineesta tulee myös tärkeitä, koska ne vaikuttavat suoraan ihmisten valintoihin. (Ks. Karvonen 1999, 17–26.) Imago-ulottuvuus onkin nykyisin yhä useammin esillä myös alueiden kehitystä pohdittaessa ja arvioitaessa. Monissa tutkimuksissa on osoitettu mielikuva- ja imagoulottuvuuden keskeisyys, niin maaseutualueiden kuin kaupunkiseutujenkin kilpailukykyä jäsenettäessä (esim. Hautamäki 2000; Sotarauta ja Mustikkamäki 2001). Olennaista on

havaita, että imago on parhainta ymmärtää asioiden toisena ulottuvuutena tai lisänä, eikä minään kaikista muista kilpailukykyä rakentavista tekijöistä erillisenä, itsenäisenä elementtinä (Sotarauta et al. 2001, 13–16).

Jälkiteollisessa yhteiskunnassa menestymisen reseptit ovat yhä moninaisempia ja siksi alueet joutuvat yhä uudelleen ja uudelleen määrittelemään oman erityisasemansa, imagonsa ja tulevaisuutensa. Voisi jopa sanoa, että nykypäivänä alueiden – erityisesti kaupunkiseutujen – talous- ja elinkeinoelämää kehitetään vahvasti nimenomaan imagon rakentamisen kautta. (Äikäs, 2000.) Näin on ehkä siksi, että alueellinen ”ydintuote”, esimerkiksi halpojen tonttien tarjonta, hyvien yritystilojen ja asuntojen tuotanto tai koulujen perustaminen, on naapurialueillakin helposti kopioitavissa, mutta kilpailijoiden on vaikeampaa matkia ydintuotteisiin liitettyjä imagoja (ks. Karvonen 1999, 19).

Talous- ja elinkeinoelämä eivät yksin määrittele alueellisia imagoja. Myös tutkijat määrittelevät alueita imagoperustaisesti ja tätä kautta ehkä tahottomattaankin vahvistavat tai muokkaavat alueiden kehityskulkuja. Erityisen merkittäviä imagollisesti ovat alueiden arvotukset, paremmuusjärjestykset erilaisten tyypittelyjen perusteella. Esimerkiksi Philip Kotler et al. (1993) luokittelevat Yhdysvaltain elinympäristöjä sangen vahvoin luonnehdinnoin, muun muassa seuraaviin kategorioihin: ”kuolevat tai kroonisesti murheelliset paikkakunnat”, ”terveen rakennemuutoksen paikkakunnat”, sekä ”harvat menestyjät”. Suomessa puolestaan presidentti Kekkosen hallintokauden alussa rakentui ajatus kahtiajakautuneesta Suomesta (ks. Kekkonen 1952). Tämä kehittyneen eteläisen ytimen ja jälkeenjääneen periferian – sekä myöhemmin myös näiden välisen vaihteluvyöhykkeen – Suomi-kuva perustui pitkälti aikakauden tutkijoiden, muiden muassa Johannes Granön (1951) ja Ilmari Hustichin (1960) alueellisiin analyysihin ja valtakunnan jäsenyyksiin (ks. Viitala 1999). Voi sanoa, että tämä Suomi-kuva heijastuu edelleen myös suomalaisten nuorten maailmankuvissa, joissa he asemoivat ja arvioivat kotipaikkaansa (Jukarainen 2000, Soininen



KUVIO 1. Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä (Sotarauta et al. 2001, 14)

1998, Soininen 2002, Tuhkunen 2002).

Imagot voidaankin nähdä eräänlaisina ”tuotteina”, joita erilaiset toimijat edelleen ”kuluttavat” ja ”uusintavat”. Erkki Karvosen (1999) käyttämää käsitteparia soveltaen erilaisille ihmisille jäsenyyttä *imagoista* erilaisia *mielikuvia*. Koska mielikuvat ovat pitkälti henkilökohtaisia tulkintoja, ei niiden rakentumista voi täysin kontrolloida. Tuotettujen imagojen ja muodostettujen mielikuvien välistä yhteyttä voi kuitenkin tukea ja samalla ohjata näitä molempia laadullisesti myönteisempään suuntaan.

Kotiseudun imago pohjois- ja itäsuomalaisten nuorten mielikuvissa

Pohjois- ja Itä-Suomessa, laskennallisten indikaattorein mitaten kehitysalueilla asuvat (n. 13–30-v.) nuoret jäsentävät kotipaikkakuntiaan ensinnäkin kahden toisiinsa liittyvän vastinparin, keskus-periferia-asetelman ja kaupunki–maaseutu-asetelman kautta. Kolmanneksi nuorten jäsenyykset rakentuvat erilaisten ilmansuuntiin pohjautuvien sijainti-määritysten ja käsitteiden kautta. (Jukarainen 2000, Soininen 2002.) Nuoret käsittelevät näissä jäsennyksille myöskin näissä paikoissa asuvia ihmisiä ja heidän ominaispiirteitään sangen stereotyyppisesti luonnehtien. Esimerkiksi kaupunkilaisiin liitetään usein mielikuva modernista ihmisestä, kun taas syrjäisellä seudulla asu-

viin ihmisiin yhdistyy mielikuva umpimielisestä ja ”juntista” yksilöstä (Tuhkunen 2002, 55), kuten seuraava lainaus 20-vuotiaan rovaniemeläisen puheesta osoittaa.

”Tämä on keskellä ei-mitään, yliopistolla on huono maine etelässä, kaikkia lappilaisia pidetään juntteina – miksi pitäisi olla ylpeä turisteille suunnatusta ahh ikuinen joulu-kaupungista??”

Merkittävä seikka näiden vastinparien käytössä on kuitenkin niihin sisältynyt tavaton ambivalenssi: vaikka ne pyrkivät olemaan sangen kategorisia ja yksinkertaistavia, niiden puitteissa luonnehditaan kotiseutuja monelta eri kannalta, toisaalta myönteisesti ja toisaalta kielteisesti. Yksinkertaisesti voidaan sanoa, että nuorten kotiseutumielikuvat ovat varsin ristiriitaisia ja hapuilevia. Tätä kaikeksi selittää eniten se, että toisaalta heihin vaikuttaa mielikuva ihanteellisesta nuoruudesta ja sen tuomista vaatimuksista, toisaalta heillä saatetaan olla omia kokemuksia vaikkapa luonnonläheisistä harrastuksista, kolmanneksi he ovat kasvaneet tietynlaisiin kategorisiin katsantokantoihin, kuten köyhä pohjoinen – rikas etelä.

Asuinpaikan kaupunkimaisuudesta ja koosta riippumatta monen pohjois- ja itäsuomalaisten nuorten kotipaikka on imagoltaan perifeerinen,

syryssä ja alempiarvoisessa asemassa suhteessa tiettyihin kansallisiin keskuksiin. Nuoret siis kokevat asuvansa syrjäseudulla, asuivatpa he Lappeenrannan tai Rovaniemen keskustassa tai jossakin Pelton kunnan lähikylästä. Lähes poikkeuksetta nuorten arvostusasteikon yläpäässä ovat suuret kaupungit –, joiden kaltaisiksi he olisivat unelmisaan ja utopioissaan halunneet oman kotipaikkansaakin kehittyvän. Kyläympäristö ja pienemät kaupungit edustavat toista ääripäätä, kurjistuvaa maaseutua, jonka tulevaisuus nähdään varsin synkkänä. Vähättelevät diminutiivit, kuten ”kylänkäppyrä”, ”tuppukylä”, ”kyläpahanen”, ”käpykylä” tai ”syrykylä” ovat nuorten puheissa yleisiä. (Jukarainen 2000, Soininen 1998, Soininen 2002, Tuhkunen 2002.)

Merkittävää kuitenkin on, että suurkaupungit – nuorten maininnoissa vilisi muun muassa Lontoo, Pariisi, New York – edustavat nuorille lähinnä utopistista ihanteellisen nuoruuden elinympäristöä kaikkine rajattomine mahdollisuuksineen. Suurin osa nuorista on kuitenkin omakotitaisten ”todellisten” muuttosuunnitelmiansa suhteen sangen maltillisia: ihanteellinen asuinympäristö olisi ollut keskisuuri kaupunki tai hivenen omaa kaupunkia suurempi ja monipuolisempi alue. Näkökulmiin sisältyi jopa hieman surkuhupaisia piirteitä, kun erityisesti nuoren oma kotipaikkakunta oli aina juuri hieman liian pieni tai tapahtumaköyhä. (Jukarainen 2000; Soininen 2002.) Useimpiin kotiseutumääritelmiin sisältyykin eräänlainen ”ruoho on vihreämpää aidan takana” -eetos. Tämän voi olettaa yhtäältä selittyvän sillä, että nykynuorten elämää sävyttää olennaisesti liikkuvuus ja vaihtelunhalu (Wiborg 2001). (Koti)paikalleen jämähtäminen ei yksinkertaisesti tule kysymykseen – olipa mahdollisuuksien kenttä miten rikas tahansa. Tämä tulee hyvin esille seuraavissa kaupunkilaisnuorten lainauksissa.

Se on kuitenkin varma etten tänne jää homehtumaan. Kyllä täältä syrykyliltä on pakko päästä ihmisten ilmoille! Täällä on kuollutta, harmaata ja kaupunki elää köyhyydessä. Kyllä täällä elää, mutta jos haluaa oikeaa elämää, kannattaa etsiä muualta. (Aiemi-

min yhdysvaltalaisessa esikaupungissa asunut nuori Tornion kaupungista)

Ahdistaa asua täällä, tunnen itseni luuseriksi kun olen asunut ikäni samassa paikassa. Pakko nähdä muitakin paikkoja kuin kaupainen Rovaniemen pikkukaupunki. (20-vuotias nainen Rovaniemeltä)

Rovaniemellä ei ole sellaista kulttuuri- ja harrastustarjontaa kuin minä toivoisin. Ajattelisin ehkä ”jämähtäneeni” paikalleni jos jäisin tänne (22-vuotias nainen Rovaniemeltä)

Toisaalta vaihtelunhaluun ja erikoisuuden tavoitteluun näyttäisi voivan vastata vain tarjonnaltaan rikas ja monipuolinen asuinympäristö. Nuoret kaipaavat tapahtumia sekä laajaa harrastus- ja ostosmahdollisuuksien kirjoa, valikoimaa, joka vastaa heidän yksilöllisten identiteettiprojektiansa tarpeisiin. Nuorten mielikuvissa ja määritelmässä tämä ympäristö on suurehko kaupunki.

Kotipaikkani Juoksenki - - - Jos ei muuta niin rauhallista siellä on! Ja kaikki tuntevat toisensa. Onhan siellä vielä nyt ihan kiva asua, mutta kyllä siihen kaikkeenkin tympäänny ja haluaa muuttaa jonnekin kauemmas

Tarvitsen ehkä isommat ympyrät jossakin vaiheessa.” (21-vuotias nuori Rovaniemeltä)

Kaupungistuneissa yhteiskunnissa jako urbaaniin ja maaseutumaiseen elinympäristöön alkaa olla jokseenkin epämieliekästä (Castells 1977), sillä urbanisoitumisen vaikutukset kun näkyvät kaikkialla. Tästä huolimatta dikotominen jaottelu maaseutuun ja kaupunkiin esiintyy yhä paikoille ja asuinympäristöille rakentuneissa imagoissa ja ihmisten mielikuvissa. Myös nuorten ajatusmaailmoissa kotipaikat sijoittuivat kategorisesti joko ”maalle” tai ”kaupunkiin”. Nuorten mielikuvat kotipaikkakunnista rakentuivat siksi varsin yksioikoisten stereotyyppien varaan. Nuorten mielikuvissa maaseutu ja maalla eläminen koostuu toisaalta lukuisista positiivisista tekijöistä rauhallisuuu-

desta, saasteettomuudesta, luonnonläheisyydestä ja turvallisuudesta.

Minun kotipaikkani on ihana, mutta siellä ei ole ystäviä, siellä ei ole kauppia eikö rikollisia. Siellä on paljon ihanaa luontoa jossa on kilttejä eläimiä. (13-vuotias tyttö Pirttikoskelta)

Siellä [kotiseudulla, AT] on rauhallista ja voin ajaa motorcrossilla ja kelkkailla missä vain koska ei oo kyttyä ja on paljon vaaroja missä suohkata. (13-vuotias poika Pirttikoskelta)

Toisaalta samalla maaseutu/maalla asuminen merkitsee tapahtumaköyhyyttä ja rajallisia mahdollisuuksia, mutta nimenomaan heidän *itsensä* toteuttamisen kannalta. (Suur)kaupunki vastaa edustaa kaikkea edellä mainitun vastakohtaa: vilkkautta, vaihtelevuutta ja mahdollisuuksia – mutta toisaalta myös saasteita, melua ja lisääntyvää rikollisuutta.

Paradoksaalista kyllä, myös osa kaupunkilaisnuorista oli kriittinen kotikaupunkinsa tarjoamisen mahdollisuuksien suhteen. Esimerkkinä tästä erään lappeenrantalaisen, Lauritsalan koulua – Idols-tähtiartistikilpailun voittajan ja toisen finalistin entistä koulua – käyneen nuoren näkökulma kotikaupungistaan, ennen asianomaista kilpailua, vuonna 2000:

Mutta silti tää on ahdistava paikka. Tää on tällainen rajakaupunki eikä täällä saa itseään esille sen vertaa että vois vaikka päästä kuuluisaks.

Imagoiden muunneltavuutta puolestaan kuvannee hyvin, kuinka kilpailumenestyksen jälkeen koulun rehtori julisti päinvastaiseen sävyyn koulun kotisivulla, neljä vuotta myöhemmin: ”Voimme kai sanoa, että Lauritsala on Suomen Idols-paikkakunta” (Kosonen 2004).

Edellä mainitussa tapauksessa, kilpailuvoitton keskittymisessä yhdelle tietylle paikkakunnalle, oli toki kyse varsin erikoisesta sattumasta. Sitteeraukset kuvaavat kuitenkin oivallisesti sitä, mi-

ten niin kutsuttujen ”todellisten”, konkreettisten tapahtumien ja toimintojen kautta voidaan luoda alueen imagoa nuoriin vetoavammaksi. Toinen esimerkki alueellisten mielikuvien suhteellisuudesta on erään Lappeenrantaan hiljattain muuttaneen nuoren näkemys kotikaupunkinsa tilanteesta:

LPR on nyt erittäin mukava paikka asua koska täällä on paljon ”ohjelmaa” nuorille, kuten paikkoja missä olla ja bailata. Asuin ennen Joensuussa ja siellä ei ole mitään. Kaikki vaan hortoilee kartsalla.

Seuraavaksi herääkin kysymys, mihin konkreettisiin tekijöihin perustuu perifeerisyyden mielikuva väestömäärältään Joensuun (52 291 as. vuonna 2003) ja Lappeenrannan kokoisista (58 700 as. vuonna 2003) kaupunkiseuduista (Suomen Kuntaliitto 2004).

Mahdollinen syy edelliseen voi löytyä maantieteellisestä sijainnista. Kolmas nuorten muuttostrategioita voimakkaasti muokkaava stereotypia oli nimittäin ilmansuunnilla operoiva asetelma: joko etelä–pohjoinen- tai itä–länsi-vastakkainasettelu. Näissä asetelmissa ulottuvuusiensa eriarvoisuus oli vähintäänkin yhtä ambivalentti kuin maaseutu–kaupunki- tai keskus–periferia-dikotomioissa. Yhtäältä niin pohjoisella kuin idälläkin on nuorten mielikuvissa sangen huono kaiku. Pohjoisten ja itäisten alueiden imagot ohjaavat nuoria näkemään nämä seudut takapajuisina ja epäsuotuisina ja puolestaan etelän ja lännen kehittyneinä ja tavoiteltavina asuinpaikkoina (ks. Paulgaard 1999, 108). Toisaalta samaan aikaan korostettiin monia positiivisia piirteitä. Esimerkiksi pohjoisessa tai Lapissa oman kuvauksensa mukaan asuvat nuoret arvostivat korkealle kotipaikkansa luonnonläheisyyttä.

Olen täysin onnellinen lehmien, hiehojen yms. niin sekä 3 kissani ja 1 koirani kanssa. Kaverit ihmettelee miten voin olla onnellinen siellä luonnon melkein keskellä. Mutta olen, koska rakastan luontoa. (13-vuotias tyttö Pirttikoskelta.)

Koskemattomaksi tai puhtaaksi koettu *luonto* oli nuorille hyvin tärkeä, ehkä jopa heidän kotiseutunsa arvokkain pääoma. Samaan tulokseen on päätynyt tuoreessa tutkielmassaan Anni-Tytti Sulisalo (2004); alueen entisten ja nykyisten asukkaiden mielestä pohjoisen Sodankylän kunnan paras vahvuustekijä oli luonto, kaikessa sen monimerkityksisyydessään – ja erityisesti tätä korostivat sen ulottuvuuden asuinympäristöstään ”menettäneet”, alueelta pois muuttaneet henkilöt.

Luonnonläheisyyttä korostavan ja arvostavan tulkinnan yhtenä – vaan ei tietenkään ainoana – taustavaikuttajana lienee yleistynyt mielikuva pohjoisten alueiden koskemattomuudesta ja puhtaudesta: mielikuva, jossa Kemi-Tornio seudun tehtaast ja metsäteollisuuden hakkuut ”unohtuvat”. Samu Pehkonen (2000) on analysoinut pohjoisen kuvauksia kotimaisessa iskelmä- ja tanssimusiikissa, musiikinlajeissa, jonka pääasiallinen kuluttajakunta lienee varhaisnuoria varttuneempaa. Tämän musiikin sanoituksissa pohjoinen romantisoidaan taianomaiseksi, vapautta, kiireettömyyttä ja luonnonmukaisuutta edustavaksi alueeksi. Siis seuduksi, jonne elämänlaatua hakevan ihmisen olisi parhaita etsiä. Iskelmälaulujen sanoituksissa unelmoinnin ilmansuunta on täysin päinvastainen kuin nuorten puheissa – nimenomaan pohjoinen on utopia, jonne ”etelän” asukas toivoisi pääsevänsä, jos se vain olisi mahdollista.

Imagosta identiteettiin – muuttoliikkeen avainprosessi

Mikä yhteys imagolla on *identiteettiin*? Identiteetistä on tullut aikamme populaarikäsite, jonka kautta selitetään hyvin monia maailman ilmiöitä. Joidenkin tieteenharjoittajien mielestä identiteetin rakentaminen on ihmisen perustarve (Burton 1997), toisten mielestä identiteetti on läpeensä poliittinen muodostelma ja siksi manipulaatiolle altis (esim. Linjakumpu et al. 2003). Jokseenkin vakiintunut käsitys on kuitenkin se, että identiteetti ei ole ajassa muuttumaton vakio, vaan se rakentuu prosessuaalisesti suhteessa yksilön elämänkaaren tapahtumiin. Identiteetti on myös jotakin sellaista, joka kytkee yksilön sosiaaliseen sfääriin. Kumpikaan näistä ulottuvuuksista, yksilöllis-

nen tai sosiaalinen, ei edellä toista identiteetin rakentumisessa. Yksilö ei luo identiteettejään yksin, eikä myöskään puhtaasti sosiaalinen ympäristö (eli ympäröivä yhteiskunta imagoineen) aseta identiteettiä yksilölle. Kyse on monimutkaisesta dialogista, joissa molemmilla, niin yksilön tulkinnoilla kuin sosiaalisella vaikutuksellakin, on pelivaraa.

Toisaalta, mikäli identiteetit nähdään ikään kuin sauma-aineina yksilöiden ja sosiaalisten yhteisöjen välillä, ei kellään ole vain yhtä chyttä identiteettiä, vaan pikemminkin useita erilaisia, eri konteksteissa alati rakentuvia identiteettipositioita. Näin ollen esimerkiksi nuoren elämää kehystää yhtäältä nuorisoidentiteetti, toisaalta lapsuusajan kotiseutuidentiteetti, kolmantena ehkä opiskelijan/opiskelupaikkakunnan/asukkaana identiteetti jne. Tämä monien, eri elämänvaiheissa muodostuneiden erilaisten identiteettien yhtäaikaisuus selittää myös sitä ilmiötä, että nuorella saattaa olla hyvinkin vahva sidos synnyinpaikkaan ja lapsuuden ympäristöön, so. varhaisnuoren kotiseutuidentiteetti, ja silti hän on valmis muuttamaan tilaisuuden tullen pois tältä seudulta. Nuori saattaa tunnustaa olevansa jostakin kotoisin ja jopa ylpeä kotiseudustaan, mutta sillä ei ole välttämättä mitään sitovaa vaikutusta hänen pohtiessaan tulevaisuuden mahdollisuuksiaan. Anne Tuhkanen (2002) mukaan nuorten kotiseutuyrpeys ei vähennä nuorten muuttohalukkuutta, vaan juuret ja kotiseutuidentiteetti on ymmärrettävä enemmänkin vahvaksi henkiseksi voimavaraksi: pääomaksi, joka luo perustan nuorten oman persoonan identiteettityölle. Kotiseutuidentiteetti ja juuret toimivat paremminkin henkisenä kiinne-kohtana yksilön elämässä kuin myöhempien elämän ratkaisujen suuntaajana. ”Täydellisen nuoruuden”, trendikkään identiteetin³ sekä virikkeellisen elämän lähde harvoin kumpuaa kotiseudusta. Useimmille nuorille nimenomaan kotiseudusta voimakkaasti poikkeava ympäristö vaikuttaa paremmalta areenalta esimerkiksi oman nuorisoon, ammattikuva- ja harrastusidentiteetin rakentamiseen. Kuten aiemmin jo todettiin, erityisesti nuorisoidentiteettiin liittyy olennaisesti liikkuvuus. Tällöin saattaa syntyä mielikuva siitä, että nuoren ihanteellinen elämä on aina ”jossain toisaalla”:

Ei oo mahdollisuutta ihanteelliseen elämään, because, tääl ei oo semmosta ku esmes Hesassa!!! (13-vuotias tyttö, Pirttikoski)

Toisaalta konkreettistenkin alueellisten mahdollisuuksien kenttä on hyvin suhteellinen ja imagoperustainen. Eri nuoret saattavat kokea samat asiat aivan eri tavoin, omien mielikuviansa siivittämänä. Toisille samakin ruoho on vihreämpää kuin toisille. Voidaankin väittää, että identiteetit ovat ihmisten itselleen rakentamia sosiaalisen yhteisyyden viitekehyksiä ja joillakin yksittäisillä paikoilla tai henkilöillä voi olla niiden rakentumisessa enemmän merkitystä kuin joillakuilla toisilla. Tämän artikkelin kannalta on olennaista, että asuminen ja siihen liittyvä arjen elämä määrittää hyvin merkittävästi ihmisen maailmassa olemista sekä identiteettiä. Asuinalue ei ole kuitenkaan vain fyysinen sijaintipaikka tai infrastruktuuri-rakenne, vaan ennen muuta sosiaalisesti rakentunut, joskin yksilöllisesti eletty ja koettu ympäristö. Pauli Tapani Karjalaisen (1997, 230) sanoin: ”emme niinkään elä jossakin paikassa, vaan elämme jotakin paikkaa – kotia, korttelia, kaupunkia, maata”.

Yleisesti ottaen kuntien ja kaupunkien positiivinen imago koostuu muun muassa hyvästä julkisesta palvelutuotannosta, menestyksellisestä talous- ja elinkeinoelämästä, toimivasta liikenteestä ja hyvästä ympäristön tilasta. Kaikki nämä aspektit suodattuvat kuitenkin eri toimijoiden mielikuvissa eri tavoin, heidän omista lähtökohdistaan käsin. Nuorille kotipaikan hyvä imago on kiinni esimerkiksi siitä, kuinka hyvin he kokevat voivansa tehdä siellä persoonallisia, heidän omaa henkilökohtaista ”nuoren identiteettiään” tukevia valintoja niin ulkoisen olemuksensa muokkaamisen kuin asumisen ja elämisenkin suhteen. Tällöin mitään imago-merkitystä ei nuorelle ole esimerkiksi sillä, että asuinpaikka on kaupunki, jos kaupungin tarjonta ei tunnu koskettavan nimenomaan häntä. Kriittisyyttä saattaa siksi löytyä jopa väestömäärältään keskisuurissa kaupungeissa. Kuten seuraavat esimerkit nuorten näkemyksistä Lappeenrannasta (ks. Jukarainen 2000) osoittavat.

vaatekauppoja, joissa myydään muotivaatteita voisi olla huomattavasti enemmän

jos ostaa jonkun paidan kaikki tietävät heti mistä se on ostettu ja paljon se maksoi

saisi olla jotain vaihtelua kaupungilta. Vaikka joku konsertti ois kiva

nuorille ei ole sillai jännästi niin paljo tekemistä

hyvin on järjestetty palvelut ja huonosti kaikki tapahtumat, joita ei juuri ole!

Tästä edellä esitetystä näkökulmasta katsottuna vaikkapa pankin tai postin lakkauttaminen voi häiritä nuorta paljon vähemmän kuin paikkakunnan ainoan vaateliikkeen lopettaminen. Kuluttaminen on sikäli olennainen osa nykynuorten arkipäivässä ja nuorisoidentiteetin rakentamisessa, että sen mahdollisuuksien kenttä on vähintäänkin yhtä keskeisessä roolissa nuorten muuttopäätöksissä kuin asunto- tai koulutusmahdollisuuksien kenttä ja sen tarjonta. Kuluttamista pidetään nuorten keskuudessa tärkeänä. Tätä päätelmää tukee se, että kun nuorilta kysyttiin, mitä he haluaisivat muuttaa kotiseudullaan, useimmat heistä toivovat kotipaikkakunnilleen enemmän kulutushäilymahdollisuuksia, siis lisää vaatekauppoja, kahviloita, ravintoloita ja ostoskeskuksia. Nuorten vastauksista kävi myös ilmi, että he toivoivat entistä värikkäämpää harrastus- ja tapahtumatarjontaa, siis enemmän elämyksiä. (Soininen 2002.) Kuluttaminen ei siis palvele pelkästään nuorisoidentiteetin muodostamista vaatteiden ja ulkoisen kuoren avulla, vaan kuluttaminen palvelee myös nuoren oman persoonan rakentamista erilaisten elämysten ja kokemusten kautta. Tätä kautta kuluttaminen palautuu kysymykseen asuinpaikkakunnan imagosta. Kärjistetysti voisi sanoa, että mitä paremmat mahdollisuudet nuorilla on kuluttamiseen asuinpaikkakunnillaan, sitä paremmin paikka palvelee nuoren identiteettityötä ja sitä myönteisempi mielikuva nuorille muodostuu asuinpaikastaan.

Nuorisoidentiteetin etsinnän siivittämänä nuori saattaa kritisoida myös asuin ympäristön rakennetta ja infrastruktuuria, jälleen tietysti omasta näkökulmastaan.

Liikenneympyrät pois! (16-vuotias poika Sinetästä)

[Muuttaisin, AT] liikennejärjestelyjä. Liikenneympyrät haittaavat liikkumista. (17-vuotias poika Ivalosta)

Toiselle puolen jokea suojatie, pieni kauppa ja katuvalot. (14-vuotias tyttö Sinetästä)

Edellä mainitut kommentit kertovatkin siitä alue- ja kaupunkisuunnittelijan paradoksista, että kaikkien tarpeisiin ei voida vastata. Esimerkiksi niitä yksittäisiä liikenne ratkaisuja, joita lapsiperheet pitävät hyvinä turvallisuustoimina, saattavat nuoret pitää esteinä omalle vauhdikkaammalle liikkumiselleen.

Nuorten mielikuvaa asuinalueistaan muokkaa myös se, että nuoret ovat varsin hyvin selvillä omia asuinalueitaan koskevista perusongelmista. Tämä tavallaan fakta-perustainen tietoisuus ei voi olla vaikuttamatta heidän mielikuviinsa ja tulevaisuuden suunnitelmiinsa – kukapa haluaisi asua ja elää seudulla, jota leimaa synkkä tulevaisuus. (Soininen 2002.) Erityisen merkittävä mielikuvien muokkaaja on käsitys paikallisista työmarkkinoista. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä muistaa, että kyse oli nimenomaan nuorten omasta *mielikuvaperustaisesta* tulkinnasta siitä, voivatko he sitoutua tulevaisuudessa paikallisille työmarkkinoille. (Soininen 1998, 43–44.) Paikallinen työllisyystilanne – nimenomaan muuttopäätöksiin vaikuttavana asiana – on siis ennen muuta mielikuva, joka toki todennäköisesti perustuu myös jonkinasteisiin faktoihin. Työllisyystilanteen vaikutus nuorten mielikuviin on sitä merkittävämpi, mitä kapea-alaisempi on asuinpaikan elinkeinosektori. Kapea elinkeinosektori luo mielikuvaa kapeasta *valintasektorista*. Vaikka alueella olisikin lukumääräisesti suhteellisen paljon avoimia työpaikkoja, se ei vielä riitä luomaan mielikuvaa va-

linnan mahdollisuudesta. Nuorten osalta työmarkkinoilla pätevät samat lait kuin esimerkiksi huvittelu- ja kulutusmahdollisuuksien osalta: täytyy olla varaa valita oman identiteetin kannalta paras mahdollinen työpaikka.

Täällä ei saa töitä muualta kuin joki yhtiöltä ja 100 km päästä kaupungista. (13-vuotias tyttö, Pirttikoski)

Alueellisissa mielikuviissa on siis nimenomaan kyse eri elämänalueille ulottuvista vaihtoehtoista ja niiden punnitsemisesta. Tämä luonnollisestikin antaa sekä pelivaraa että haastetta alueellisten imagojen muokkajille.

Imagon ja identiteetin rakentajat

Aluekehittämistyön kannalta lohdullista on, että imagon ja identiteetin rakentamisen prosessit ovat monimutkaisia ja – ainakin konkreettisiin kehittämistoimenpiteisiin verrattuna – hiljalleen eteneviä. Siksi vaikkapa Pirkkalan kunnan peruspalvelutarjonnan tilapäinen heikkeneminen ei johda välittömään asukkaiden poismuuttoon, jos luottamus myönteiseen, vakiintuneeseen imagoon, kuten ”Palvelujen Pirkkala”, on riittävän vahva. Positiivinen mielikuva, joka on muodostunut muun muassa tietoisien positiivisen imagon rakennuksen kautta, auttaa kantamaan vaikeuksien yli ja uskomaan niin yksilön omiin kuin paikkakunnankin myönteiseen tulevaisuuteen, vaikeidenkin suhdanteiden aikana.

Kuka sitten voi vaikuttaa paikan imagoon – ja edelleen identiteettiin? Yksi tärkeä – mutta tässä roolissa kovin harvoin noteerattu – toimijaryhmä ovat tieteenharjoittajat. Tutkijoilla on itse asiassa paljonkin valtaa, kun he tulkitsevat saavuttamiensa tutkimustulosten merkityksiä. Samakin asia voidaan nähdä eri tavoin ja eri painotuksin. Vanhaa vertausta käyttäen, kun toisille lasi on puolityhjä, toisille se voi olla puoleksi täysi. Esimerkiksi Merja Paunikallion (1997) mittavan kyselytutkimuksen mukaan maaseutunuorten keskuudessa on voimistunut mielikuva ”vapaudesta” jäädä maalle. Paunikallio korostaa positiiviseen sävyyn sitä, että kaksi viidestä – hänen sanojensa mukaan

”suuri osa” nuorista – jäisi mieluummin nykyisille asuinsijoilleen maalle kuin muuttaisi kaupunkiin. (Paunikallio 1997, 116–120.) Monissa muissa tutkimuksissa ja selvityksissä tilanne nähdään murheellisemmassa valossa, siten että enemmistö, alueittain vaihdellen 60–70 prosenttia nuorista on muuttamassa pois kotiseudultaan (esim. Soininen 2002; Tohmo et al. 2001, 15).

Niin Paunikallion kuin muidenkin tutkimusten tulosten tulkintaa myös vaikeuttaa – kuten hän itsekin toteaa – se, että nuorten määritelmät alueiden maaseutu- tai kaupunkimaisuudesta poikkeavat näitä alueita koskevista hallinnollisista tai tieteellisistä määritelmistä. Se, mikä nuorelle on kaupunkimaista keskustaa, voi tutkijalle olla maaseutua ja päinvastoin. Nuorten mielikuvat ovat myös, kuten jo aiemmin todettiin, paljon todellisuutta dikotomisempia ja mustavalkoisempia, ikään kuin maaseutu ja kaupunki olisivat todella toisistaan erillisiä ja tyystin erilaisia kokonaisuuksia. Yhtä ainoa käsitystä siitä, mitä lopulta on ”elää maalla” ja mitä ”kaupungissa” ei siten ole. Toisaalta koko maaseutu–kaupunki-dikotomian käytön tutkimuksissa ja muutoinakin yhteiskunnallisessa keskustelussa soisi olevan varauksellisempaa, sillä kun on taipumus vahvistaa näiden jokseenkin keinotekoista vastakkainasettelua. Dikotominen maaseutu–kaupunki-ajattelumalli vauhdittaa helposti kaupunkimaisuutta arvostavan nuoren poismuuttohalukkuutta, kun asiasta muodostuu vain joko–tai-logiikkaan perustuva valinta.

Toisaalta nuorten rooliin myös imagojen ja identiteettien *rakentajana* – ei vain niiden kuluttajana ja uusintajana – voitaisiin kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Alueella asuvilla nuorilla on paljonkin yhteistä jaettua todellisuutta ja kokemusta paikallisesta tilanteesta. Miksi tätä ei hyödynnettäisi enemmän aluekehittämisessä? Miksi monen nuoren ainoaksi suoraksi vaikutusmahdollisuudeksi jää nk. ”jaloillaan äänestämisen” eli poismuutto? Mahdollisuus vaikuttaa alue-suunnitteluun ja oman elinympäristön kehittämiseen voi olla hyvinkin merkittävä kanava paikalliselle sitoutumiselle ja paikallisen identiteetin vahvistumiselle (Bäcklund et al. 2002, 13). Täl-

löin kyse olisi nimenomaan *aktiivisen asukkaan identiteetin* kehittymisestä, ei vain kotiseutuiden- titeetin ylläpidosta, joka onnistuu alueelta pois- muuttaneeltakin. Tärkeä kysymys tietenkin on, haluavatko nuoret ylipäättään vaikuttaa aluekehi- tykseen. Tutkimustemme mukaan näin on (ks. Jukarainen 2000; Soininen 1999, Soininen 2002). Nuorten vaikutusmahdollisuuksien lisää- minen on aivan erityisen tärkeää, jos vielä käy niin – kuten erilaisia kuntien osallisuushankkeita arvi- oinut tutkija toteaa –, että kyse on itseään ruokki- vasta kehästä, osallistuminen lisää ihmisten aktii- visuutta vastaisuudessakin (Kettunen 2002, 30).

Viitteet

1. Artikkelin perustuu Pirjo Jukaraisen laadulliseen väi- töskirja-aineistoon Tornionlaaksosta ja Pohjois- ja Etelä-Karjalasta vuosilta 1998–1999, sekä Anne Tuhkusen (os. Soininen) meneillään olevan väitöskirjatutkimuksen kyselyaineistoon Barentsin alueelta vuosilta 1999–2000. Täydentävänä aineis- tona on käytetty Anne Tuhkusen pro gradu -tutkielman haastatteluaineistoa itäsuomalaisista syr- jäkylästä vuodelta 1996.
2. Paikkamielikuvien oletetaan olevan hyvinkin erilaisia esimerkiksi tyttöjen ja poikien kesken. Tämä väite pitää paikkansa parikymmentä vuotta sitten tehdyn, maaseutunuria koskevan tutkimuksen mukaan. Ii- ris Mäntykorven (1986) tutkimuksessa ilmeni, että tytöt kokevat maaseudulla mahdollisuuksiensa ken- tän paljon suppeammaksi kuin pojat. Erityisesti maatilain hoidon jatkaminen vaikutti lähinnä vain pojille realistiselta vaihtoehdolta. Tyttöjen mieliku- vissa korkea koulutus ja kaupunkiin muutto olivat ainoita ympäristön arvostamia vaihtoehtoja ja ympä- ristön jopa koettiin rohkaisevan tyttöjä valitsemaan tulevaisuus muualla kuin kotiseudulla. (Mäntykorpi 1986.) Tuoreempien tutkimusten valossa tilanne ei enää olisi näin selkeä. Esimerkiksi stereotypia maalle jäävistä aikamiespojista on sangen vääristynyt ja yk- sioikoinen (ks. esim. Rouhiainen 2000). Toisaalta nykyisin myöskin maaseudun nuorten naisten iden- titeetti poikkeaa merkittävästi aiempien sukupolvien naisten identiteetistä. Nykyisin urbaani yksilöllisyys yhdistyy perinteisiin maatilain sukupuoliroolimal- leihin ja tällöin on liian kategorista puhua ”maaseu- dun naisista” yhtenä heterogeenisenä ryhmänä (ks. Sireni 2002). Tässä artikkelissa esiteltävien tutki- musten mukaan tyttöjen ja poikien esittämät näkö- kulmat poikkeavat toisistaan lähinnä vain tyyllillisest- ti – eivät sisällöllisesti. Tytöt ovat poikiin verrattuna

astetta kriittisempiä ja konkreettisempia arvioidesaan kotipaikkakuntiansa tilaa ja tulevaisuutta. (Soininen 2002.) Alueellisten epäkohtien määrittely ja omakohtaisen tulevaisuuden pohdinta ovat kuitenkin jokseenkin samansisältöisiä. Uusien paikkojen kokeilunhalu ja pelko elämän ”pysähtyneisyydestä” ovat tyypillisiä molemmille sukupuolille

3. Identiteetin trendikkyys voi sekin olla alueellisesti määrittävyä silloin, kun kyseessä on etninen identiteetti tai alkuperä. Esimerkiksi saamelaisuus voi Lapissa näyttäytyä tavanomaisena ja tylsänä identiteettipohjana, kun taas urbaanissa ympäristössä saamelaisuus saattaa saada uusia ulottuvuuksia. Perinteisen saamelaisen alueen ulkopuolella saamelaisuus voikin toimia yksilön identiteetin kantavana voimana tuoden mukanaan individualistisen leiman pukeutumiseen, ajatusmaailmaan tai esimerkiksi juhlapoihin. Aika ajoin lienee jopa muodikasta omistaa etniset juuret, sillä muotimaailma ja erityisesti nuorisomuoti taluttaa säännöllisin väliajoin esille erilaisia etnisiä vaikutteita. Tällöin erikoisen trendikkäitä ovat ne, joiden etninen ajattelu lähtee pintaa syvemältä.

Lähteet

- Burton, John (1997) *Violence Explained*. Manchester: Manchester University Press.
- Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman, Harri (2002) Osallisuuden jäljillä. Teoksessa Pia Bäcklund, et al. (toim.) *Osalliset ja osajat: kansalliset kaupungin suunnittelussa*. Gaudeamus, 7–17. Helsinki.
- Castells, Manuel (1977) *The Urban Question*. London: Edward Arnold.
- Granö, Johannes G. (1951) *Asutus*. Teoksessa Suomen maantieteen käsikirja.: Suomen maantieteellinen seura, 302–340. Helsinki.
- Haliseva-Soila, Merja (1993) *Maaseudun uudet asukkaat: kaupunkilaisten maaseutukuva ja maallennuottopotentiali maaseudun kehittämisen mahdollisuutena*. Julkaisusarja A: 2. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki.
- Hautamäki, Lauri (2000) *Maaseudun menestyjät: yritykset kehityksen vetureina*. Tutkimusjulkaisu No 23. Kunnallissalan kehittämissäätö. Helsinki.
- Heikkinen, Timo & Hirvonen, Jukka & Majjala, Olli (2003) *Tarjolla maaseutu*. Tutkimus maallennuuton tarjonnan toimijoista ja maallennuuttajamielikuvista. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B85. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Horelli, Liisa & Jovero, Sari (2002) *Nuoret ja paikallisuuden merkitys? Nuorten ympäristösuhteen tar-*
- kastelua Vantaan Koivukylä-Havukosken alueella. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B84. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.*
- Hunnakko, Pekka & Palm, Jarmo (2002) *Suurten ikäluokkien eläkeläisten maallennuottopotentiali*. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Vaasa.
- Hustich, Ilmari (1960) *Suomen taloudellinen aluejako*. Teoksessa Edwin Linkomies (toim.) *Oma maa VII*. WSOY, 226–240. Porvoo.
- Jukarainen, Pirjo (2000) *Rauhan ja raudan rajoilla. Nuorten tilalliset ja identiteettipoliittiset maailmanjäsenyyksiä Suomen ja Venäjän sekä Ruotsin ja Suomen rajojen tuntumassa. Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus, Tutkimuksia 90/2000*. Like. Helsinki.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1997) *Aika, paikka ja muistien maantiede*. Teoksessa Tuukka Haarni, et al. (toim.) *Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, 227–241. Tampere.
- Karvonen, Erkki (1999) *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Gaudeamus. Helsinki.
- Kekkonen, Urho (1952) *Onko maallamme malttia vaarastua*. Otava. Helsinki.
- Kettunen, Pekka (2002) *Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa*. Teoksessa Pia Bäcklund et al. (toim.) *Osalliset ja osajat: kansalliset kaupungin suunnittelussa*. Gaudeamus, 18–35. Helsinki.
- Kosonen, Jaakko (2004) Hanna ja Sonja, Lauritsalan koulun Idolsit! Viesti nähtävillä sivulla: <http://www.lauritsalankoulu.net/article.php?story=20040114102237788>. 9.2.2004.
- Kotler, Philip & Haider & Donald H., Rein, Irwin (1993) *Marketing Places. Attracting Investments, industry, and tourism to cities, states and nations*. New York: The Free Press.
- Lehtonen, Jaakko (1990) *Julkisyhteisöt mielikuvayhteiskuntaan*. Hallinto 5/90.
- Linjakumpu, Aini & Villa Susan & Jukarainen Pirjo (2003; toim.) *Sodan ja rauhan identiteetit. Tutkimustiedotteita 89. Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus*. Tampere.
- Mäntykörpi, Iiris (1986) *Maalaisnuorten tulevaisuuden käsityksiä*. Tutkimus Perhon jokilaakson nuorista. Tutkimuksia No 23. Chydenius-instituutti. Kokkola.
- Nivalainen, Satu (2002) *Maallennuuttajat – millaisia he ovat? Työpapereita No 59. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos*. Helsinki.
- Paulgaard, Gry (1999) *Youth in fishing communities. Do they exist?* Teoksessa Siri Gerrard and Randi Rønning Balsvik (toim.) *Global coasts: Life changes, gender challenges*. Kvinnforsk Occasional Papers,

- Kvinoforsks skriftserie 2/99. Centre for Women's Studies and Women in Research, University of Tromsø, 106–118. Tromsø.
- Paunikallio, Merja (1997) Kuka jää maaseudulle? Maaseudun nuorten näkemyksiä maaseudusta asuin-, työ- ja elinympäristönä. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki.
- Pehkonen, Samu (2000) Pohjoinen – sisäinen suuntamme. *Alue ja ympäristö* 29 (2), 89–95.
- Rouhiainen, Vesa (2000) Nuoret miehet – avaus maaseudun miestutkimukseen. *Maaseudun uusi aika* 2/2000. Dokumentti ladattavissa osoitteessa: <http://www.mtkk.helsinki.fi/henkilosto/rouhiainen/>
- Sireni, Maarit (2002) Tilansa tekijät. Tutkimus emännyydestä ja maatilasta naisen paikkana. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 56. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- Soininen, Anne (1998) ”Ihan jumiks en kyllä heittävy!” Tutkimus Itä-Suomen syrjäkylissä asuvista nuorista. Teoksessa Helena Helve (toim.) *Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet. Nuorisotutkimus 2000*, 5/98, 7–53.
- Soininen, Anne (1999) ”Semmonen parempi immeinen”: Osallistumisen merkityksestä pohjoiskarjalaisille nuorille. Teoksessa Tapio Kuure, et al. *Kutsuuko yhteiskunta? Nuoret jäsenyyksiä lunastamassa ja haastamassa. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja* 10/99. Nuorisotutkimusseura, 79–137. Helsinki.
- Soininen, Anne (2002) To a town with a Better Future: Young People and their Future Orientations in the Barents Region. Pdf-dokumentti osoitteessa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/barents.pdf>
- Sotara, Markku & Mustikkamäki, Nina (2001; toim.) *Alueiden kilpailukyyn kahdeksan elementtiä. Acta No 137. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.*
- Sotara, Markku & Mustikkamäki, Nina & Linna- maa, Reija (2001) *Alueet uusien haasteiden edessä. Teoksessa Markku Sotara, Nina Mustikkamäki (toim.) Alueiden kilpailukyyn kahdeksan elementtiä. Acta No 137. Suomen Kuntaliitto. Helsinki. 13–20.*
- Sulisalo, Anna-Tytti (2003) Mikä tekee Sodankylästä Sodankylän? Vertaileva kyselytutkimus Sodankylän kuntakuvasta kuntalaisten ja kunnasta poismuuttaneiden välillä. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Suomen Kuntaliitto (2004) *Kunnat.net – kuntatiedon keskus. Sivusto osoitteessa: http://www.kunnat.net/k_etusivu.asp?path=1*
- Tohmo, Timo & Ritsilä, Jari & Nenonen, Tuomo & Haapanen, Mika (2001) *Jarrua muuttoliikkeelle. Tutkimusjulkaisu 31. Kunnallisan kehittämiskeskus. Helsinki.*
- Tuhkunen, Anne (2002) Ideal life and proud feelings in the north. *Young* 10 (3/4), 42–60.
- Viitala, Pentti (1999) *Aluepolitiikka. Teoksessa John Westerholm ja Pauliina Raento (toim.) Suomen kartasto, 6. painos. WSOY, 86–89. Porvoo.*
- Wiborg, Agnete (2001) Education, mobility and ambivalence. *Rural students in higher education. Young* 9 (1), 23–40.
- Äikäs, Topi Antti (2000) *Imagot mielikuvakaupungin maisemassa – symbolisen imagoressurssin tulkintaa ja kritiikkiä. Alue ja ympäristö* 29 (2), 76–88.

MIRJA MÄÄTTÄ

7 MONIAMMATILLISTEN RYHMIEN TOIMINTAIDEOLOGIAT JA NUORTEN HYVÄ ELÄMÄ

Tässä artikkelissa kohdistan katseeni kolmeen alueelliseen moniammatilliseen toimijaryhmään, jotka ovat kehittäneet omaleimaista ehkäisevää työtä asuinalueilla, joilla he työskentelevät. Ryhmien toimintaideologioiden analyysi valottaa yleisemminkin paikallisen ehkäisevän työn trendejä sekä sitä, millaista kuvaa nuorten hyvästä ja huonosta elämästä ammattilaiset verkostoissaan rakentavat.

Keskikokoisen kaupungin apulaiskaupunginjohtaja esitelmöi tutkijoille kaupungin kehittämisvisioistaan. Hän painottaa vallitsevan kannanotoista pidättyvän, liberaalin linjan mukaisesti, että kaupungin viranomaisten tehtävänä ei ole enää määritellä, mitä hyvä elämä on sen asukkaille. Sen sijaan kaupunki tarjoaa heille mahdollisuuksia esimerkiksi rakennuspoliittisin keinoin itse määritellä hyvän elämänsä sisältö. Hiukan myöhemmin apulaiskaupunginjohtaja viittaa sosiaalsiin ongelmiin: ”Jos tuolla torin kulmilla nuokkuu joku juoppo, eikä halua elää hyvää elämää, niin se on hänen asian.” Kontrasti edelliseen kommenttiin on melkoinen: apulaiskaupunginjohtaja sulkee alkoholistin hyvän elämän määrittelyjen ulkopuolelle. Alkoholisti ei ilmeisesti voi kuulua niihin ihmisiin, joita kaupungin tulisi tukea heidän määrittellessään yksilöllistä hyvää elämäänsä. Voidaan tulkita, että hän on apulaiskaupunginjohtajan mielestä menettänyt subjektiivuutensa ja kaupunkilaisen asemansa omilla valinnoillaan.

Apulaiskaupunginjohtajan puhe kuvastaa hyvin sitä siirtymää, joka on tapahtunut 1960–1980-lukujen universaaleja sosiaalisia oikeuksia korostavasta hyvinvointivaltion eetoksesta yksilön vastuuttamista painottavaan eetokseen (Kosonen 1998, 321; Julkunen 2001, 258–259). Käännettä on kuvattu uusliberaalin – yksilön ja markkinoiden vapautta sekä valtion toiminnan minimointia kannattavan – hallintatavan voimistumisena (Dean 1999; Julkunen 2001, 49; Alasuutari 2004). Uusliberaalin hallintatavan kritiikki osoittaa kuitenkin vapauden suhteellisuuden: voidakseen käyttää vapautta kansalaisen tai kuntalaisen on tehtävä sitä hallintoa miellyttävän itsekontrollin puitteissa. Autonominen, itsekontrollin sisäistänyt vapaa kuluttajakansalainen voi toimia täysivaltaisesti, mutta muita pyritään muun muassa ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan keinoin siihen kasvattamaan. Ja nuorethan kuuluvat selkeästi näiden toimien kohdejoukkoon. (Dean 1999, 2000; Tigerstedt 1999.)

Valtio ei kykene samaan tapaan kuin hyvinvointivaltion rakentamisen aikaan tarjoamaan yhtenäistä kuvaa kansalaisten hyvästä elämästä ja määrittelemään velvoittavia elämänihteitä. Valalla oleva uusi julkishallintotapa¹ painottaakin kansalaisten ja paikallisyhteisöjen omaa määrittelyoikeutta ja vastuuta elämäntapakysymyksistä ja niiden kontrollista. (Rose 1998, Sulkunen & Rantala & Määttä 2003.) Hallinnon tasolla toimitaan mahdollistaen, koordinoiden ja kilpailuttaen. Tämä valtion moraalisten resurssien heikkous vaikeuttaa hyvän elämän määrittelyä. Toisaalta vallitseva yhteiskuntapolitiikka tekee paikallistason toimista ja ratkaisuksista merkittäviä ja tutkimuksen kannalta mielekkäitä.

Paikallistasolla lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevät viranomaiset eivät käytännössä kykene toimimaan kantaa ottamatta. Huoli- ja puuttumistyöntekijöinä he määrittelevät eri tavoin hyvää tai riittävän hyvää elämää. Alueellisissa yhteistyöverkostoissa tätä tehdään usein neogaatioiden kautta: millaiseen nuoren oireiluun tulee puuttua ja millä keinoin, milloin lastensuojelulaki velvoittaa viranomaisia toimimaan ja niin edelleen. Viranomaiset rakentavat oman koulu-

tuksensa, työkokemuksensa sekä yhteistyössä omaksuttujen näkemystensä mukaista tietoa alueensa nuorten hyvinvoinnista ja sitä uhkaavista tekijöistä. Viranomaisten yhteistyöverkostot voivat organisoida pienryhmiksi, jotka käsittelevät säännöllisissä tapaamisissaan paikallista ehkäisevää työtä. Tutkimukseni kohdistuu tällaisiin alueellisiin pienryhmiin. Poikkihallinnollinen tai moniammatillinen ryhmätyö on yleistynyt 90-luvulla julkishallinnollisten muutosten, yhteiskuntapolitiittien ohjelmien ja työtapojen kehittämisen siivittämänä. Paikallistason vastuuta korostava yhteiskuntapolitiikka vahvistaa alueellisten viranomaisverkostojen merkitystä.

Alueet ja ammattilaisten näkemyksellinen yhteistoiminta

Siirrymme vuosiin 2001 ja 2002 – aikaan, jolloin aineisto kerättiin – Helsingin asuinalueille, jotka nimeän Vakkakoskeksi, Verkkoniemeksi ja Marjovuoreksi. Kaikilla näillä asuinalueilla asuntokuntien tulotaso on alhaisempi suhteessa koko Helsingin tulotasoon, ja alueet ovat kerrostalovaltaisia (Tietokeskus 2004; Novo 2004). Asuinalueiden heikentynyttä tulotasoa voidaan tilastollisesti selittää muun muassa laman vaikutuksilla: joidenkin lähtötilanteeltaan heikompien asuinalueiden on ollut vaikeampi nousta työttömyyden aiheuttamista ongelmista. Alueiden väestön koulutus- rakenteella ja ikärakenteella on vaikutusta työllistymisasteeseen; samoin työttömyyslukuja ja sitä kautta tulotasoa selittää osaltaan myös maahanmuuttajien runsas määrä. (Lankinen 2000.)

Alueiden heikentyneeseen tulotasoon saattaa liittyä myös heikentynyt palvelurakenne, kapakoituvat ostoskeskukset, järjestyshäiriöt sekä alueiden huono maine (Korhonen 2000). Tämänkaltaisia ongelmia esiintyy Vakkakoskella ja Marjovuorella. Verkkoniemi puolestaan on uutta asuin- aluetta, jossa asuu runsaasti lapsiperheitä ja maahanmuuttajia.

Lasten ja nuorten hyvinvointiin on valtakunnallisesti kiinnitetty paljonkin huomiota. Hyvin- ja pahoinvointia on käsitelty puhuttelevin kirjan otsikoin kuten *Mikä lapsiamme uhkaa?* (Bardy & Salmi & Heino 2001) sekä *Eriarvoinen lapsuus*

(Järventie & Sauli (toim.) 2001). 1990-luvun lama ja sosiaaliturvan leikkaukset ovat vaikuttaneet siihen, että sosiaalisen syrjäytymisen riskit ovat kasvaneet muun muassa ”haavoittavissa oloissa elävien lasten ja nuorten” keskuudessa (Haverinen 1999, 54) ja että lapsiperheiden, erityisesti yksinhuoltajaperheiden, köyhyys on lisääntynyt (Forsén 2001).

Analysoin artikkelissani ryhmähaastattelusarjoja, jotka toteutin edellä mainituilla alueilla toimivissa poikkihallinnollisissa toimijaryhmissä.² Tässä artikkelissa käsitellyt ryhmät toteuttavat kaikki aluetason ehkäisevää työtä: ne pyrkivät ehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä ja jossain määrin päihteiden käyttöä. Kullakin ryhmällä on erottuva ja keskusteluissa toistuva toimintaideologiansa, ja ne ovat käytännössä soveltaneet sitä, eli ne ovat edenneet tunnustelevista keskusteluista käytännön toimintaan alueensa nuorten kanssa.

Pystyäkseen toimimaan ammattilaisena tai viranomaisena nuorten auttamistyössä, auttajan pitää itse kyetä elämään ”riittävän hyvää elämää” tässä yhteiskunnassa. Vain riittävän kunnolliset ja voimavaroja omaavat kansalaiset saavat – tai pidemmän päälle jaksavat – tehdä töitä toisten kansalaisten lasten ja nuorten parissa (ks. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 505/2002). Huoliammattilaiset keskittyvät ryhmätyössään usein juuri kaikkein heikoimmasa asemassa olevien nuorten ja mahdollisesti myös heidän perheidensä asioihin, eli niihin, joiden hyvän elämän toteutumisehdot nähdään puutteellisina. Ammattilaiset puhuvat itse ”marginaalista”, ”riskilapsista”, niistä, joiden ”hengissä selviytymisestä” on kyse. Työntekijät hakevat tässä tilanteessa tukea hyvän elämän määrittelyihinsä erilaisista toimintaideologioista. Toimintaideologiat ovat kompleksisia ajattelurakennelmia, jotka sisältävät rakennusaineita auttamistyön dilemmojen käsittelyyn ja hyvän elämän määrittelyihin. Ne toimivat ammattilaisten käyttöteorioina, yhteiskuntanäkemyksinä, joita he soveltavat käytännössä.

Ilman toimintaideologiaa hyvän elämän määrittely ei ole mahdollista. Billigin ja kumppanein-

den (1988) mukaan toimintaideologioiden tutkimuksessa on otettava huomioon ideologioiden ajattelua mahdollistavat puolet. Ammatillaiset siis käsittelevät usein tietoisesti työnsä ja toimintaideologiansa ristiriitoja sekä niihin liittyviä yhteiskunnallisia dilemmoja. Sen sijaan, että tutkimuksessa osoitettaisiin toimintaideologioiden ajattelua yksinkertaistava ja sitova, naiivi luonne, toimintaideologiat nähdään rikkaina konstruktioina ja ammatillaiset sisäisesti itsensäkin kanssa väittelevinä ja keskustelevalina refleksiivisinä toimijoina (Billig et al. 1988, Billig 1987). Haluan tällä artikkelilla osoittaa ammatilaisten tapoja tarkastella nuorten hyvää elämää ryhmissään vallitsevien toimintaideologioiden kautta. Jos näitä näkemyksiä yhdistelee, kuten ammatillaiset jossain määrin itsekin tekevät, niistä piirtyy yleisempikin käsitys tekijöistä, jotka tänä päivänä kuuluvat nuorten hyvään tai riittävän hyvään elämään ammatilaisten mielestä.

Analyysissäni olen kiteyttänyt ja pelkistänyt ryhmien toimintaideologioita ja yhteiskuntanäkemyksiä. Tämä merkitsee sitä, että artikkelissani esitän kolme ryhmää esimerkkitapauksina erilaisen toimintaideologioiden soveltamisesta. Analyysini tuloksena syntyy tiivistettyjä esimerkkejä ehkäisevän työn kentällä nykyään vallitsevista toimintaideologioista. Artikkelissa käsitelty ryhmät tekevät työtä alle 18-vuotiaiden parissa ja ne toimivat sekä lasten että nuorten parissa. Olen analyysissäni keskittynyt siihen, miten ryhmät käsittelevät erityisesti nuorten asioita, vaikka määrittelyt lapsuudesta ja nuoruudesta ovatkin liukuvia.

Nuorten sosiaalinen ympäristö ja viranomaisten tukitoimet Vakkakoskella

Vakkakoski on 1960- ja 70-luvulla rakennettua asuinalueutta, jossa on paljon kaupungin vuokrasuntoja. Asuinalueen sosiaalista ympäristöä on kuvattu heikoksi, mutta toisaalta siellä on vilkasta järjestötoimintaa. Vakkakoskella on toteutettu useita laajoja projekteja, joilla on pyritty vaikuttamaan asuinalueen viranomaisyhteistyön, sosiaalisen rakenteen ja rakennuskannan parantamiseen sekä järjestyshäiriöiden ja päihteiden käytön ehkäisyyn. Sosiaaliset ongelmat ovat alueella usein

ylisukupolvisia.

Vakkakosken poikkihallinnollinen työryhmä on käynnistynyt 90-luvun puolivälissä ehkäisemään alueen nuorten syrjäytymistä. Ryhmään kuuluu nuorisotalon, asukaspuiston, lastensuojelun ja seurakunnan työntekijöitä sekä yläasteen koulukuraattori. Ryhmässä lastensuojelu on keskeisessä asemassa: syrjäytymisen ehkäisyä toteutetaan alueen viranomaisten kesken jakamalla vastuuta ongelmaisten, nimeltä mainittujen, lasten ja nuorten auttamistyössä. Ryhmä toteuttaa lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteitä ja toimii siis ehkäisevän ja korjaavan työn välimaastossa.³

Ryhmän toiminnan teoria lähtee hyvinvointivaltiollisesta sosiaalityön perinteestä, jossa rakenteelliset ja yhteiskunnalliset selitykset ovat keskeisiä. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus, asuinalueiden segregoituminen sekä syrjäytymisuhat ovat ryhmän toimintaideologian lähtökohtia. Vakkakosken nuorten heikko sosiaalinen ympäristö ja sen visiottomuus nähdään alueen nuorten ongelmien taustalla.

Ja onhan se juuri se visio, miksi haluaa isona ja kummoisen elämän. Se pitää luoda jo lapsena, että näkee jotain muita vaihtoehtoja, että mikä minusta tulee ja minkälainen ihminen. Luulen, että monelle ei synny sitä myönteistä visiota. Visio on se, että Vakkakosken ostarille ja työttömyyskassaan ja hyvä olla vähän kannissa. Kun (se) poistaa jännityksiä ja ahdistuksia kaikilla ihmisillä niin sitten ihmiset tottuu... Aikuiset kuin nuoret. (Lastensuojelun sosiaalityöntekijä)

Nuorten hyvän tai riittävän hyvän elämän määrittelyyn vaikuttaa oleellisesti Vakkakosken työryhmässä kaksi seikkaa. Ensinnäkin se, että ryhmän tehtävä on tukea lähinnä huono-osaisia, lastensuojelun piirissä olevia nuoria; ja toiseksi se, että asuinalueella sosiaaliset ongelmat, esimerkiksi köyhyys, ovat muuta Helsinkiä yleisempiä. Asuinalueen erityislaadulla ylipäättänsä onkin ryhmän hyvinvointinäkemyksissä keskeinen asema. Hyvään elämään tarvittaisiin nuorisotalon johtajan

mukaan ”paikka, jossa on hyvä asua ja elää ja se ei ole henkisesti kulttuuriköyhä ja se on kaikkien tavoitettavissa”. Hyvä elämä sisältää siis kulttuurisesti rikkaan asuinalueen sekä yhteiskunnallisen tasa-arvon, joiden ei nyt nähdä toteutuvan Vakkakoskella.

Asuinalueella viranomaisten tuen merkitys, ja juuri tämän ryhmän tekemä työ, nähdään ryhmässä nuorten hyvinvoinnin kannalta keskeisenä. Viranomaistuki saa antautuvaa vapaaehtoisuutta ja sitä toteutetaan toisinaan järjestötoimien kanssa. Nuorilla nähdään olevan omaakin voimaa selviytyä tai ainakin halua siihen, mutta usein viranomaisten tuella on huutava tarve. Se saa aikaan toimintaa, palkitseviakin kokemuksia, mutta välillä työntekijöiden mielen valtaa asukaspuiston vastaavan ohjaajan sanoin ”riittämättömyyden tunne, että tää ei riitä, tää toiminta ei riitä”.

Parhaimmillaan viranomaistuen nähdään tarjoavan nuorille ”ovia maailmaan” eli suvusta tai perheestä poikkeavaan elämäntapaan ja tulevaisuuden visioihin. Niiden turvin nuori voi lähteä kirjaimellisesti muille asuinalueille ja uusiin kuviin, tai oppia kantamaan vastuuta myös muista nuorista itse vuosia tukea saatuaan. Todellisuudessa nämä mahdollisuudet eivät aina toteudu, mutta kuten koulukuraattori työn tavoitteet asettaa: *”Jos vaikka kolmestakin lapsesta yksi lähtee toista polkua kulkemaan kuin se perhe tai se suku, niin se on joka kerta voitto... ja siitä on jotenkin itse työntekijänä lähdettävä, että jokaisessa elämässä on se mahdollisuus ja se voi tulla ennemmin tai myöhemmin...”*.

Nuorten hyvä elämä määrittyy ryhmässä paljolti negaation kautta. Hyvään elämään kuuluu mahdollisuus irrottautua huono-osaisuudesta ja heikoista lähtökohdista. Siinä on sosiaalisen nousun mahdollisuus. Vaikka se ei toteutuisikaan, jää nuorille kuitenkin kansalaisen osa (ks. viimeinen kommentti tässä luvussa) ja viranomaisten tukitoimet. Viranomaiset joutuvat tasapainoilemaan oman toiveikkuutensa ja visioidensa sekä asiakaidensa lähtökohtien kanssa. Viranomaisten oma näkemys nuorten hyvästä elämästä ohjaa heidän toimintaansa. Kuitenkin sen soveltaminen saat-

taa olla vaikeaa, koska ”tää on vaan pirun realistista tää oleminen täällä”, kuten nuorisotyöntekijä sen ilmaisee. Nousee siis kysymys siitä, pitääkö omia hyvän elämän tavoitteita laskea heikossa asemassa olevien nuorten kohdalla.

Onks meillä tässä ajassa myöskin tällä alueella jossain määrin hyväksyttävä semmonen asia, että näitä rankkoja asioita vain on tällä alueella paljon? Että se oma suhtautuminen siihen, että laittaa ne odotukset vaikka sitten vähän alemmaksi. En tiedä, onks se mahdollista. Näin hirvittävän ammattieettisesti tiukka: haluaa tehdä työtä tosi vakavasti nuorten hyvinvoinnin parissa. Se vois olla hankalaa... Laskea rimaa. (Nuorisotalon johtaja)

Haastatteluihin kuului ryhmän keskustelujen koonti siten, että jokainen osallistuja saattoi pitää noin kahden minuutin puheen silloiselle Lipposen hallitukselle ja tiivistää omia, haastattelussa käsiteltyjä, näkemyksiään (idea lainattu Morgan & Krueger 1998). Ikään kuin vastauksena johdannossa esitettyyn apulaiskaupunginjohtajan puheeseen, Vakkakosken ryhmässä lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä puolustaa poliittisessa puheessaan kaikkien oikeutta kansalaisuuteen. Puhe sisältää ohjelmanjulistuksen myös hyvinvointitutkimukselle.

Mun mielestä pitäisi ryhtyä toimenpiteisiin voimakkaan eriarvoistumisen vähentämiseksi, eli poistaisi ensimmäisenä sellaiset keskustelut, että korotetaanko työttömyysrahaa kolmella markalla ja kansanedustajien palkkoja kolmella tonnilla, että se ei olisi niin selvästi eroavaa, että onko menestyviä tai ei menestyviä ihmisiä. Jotenkin me olemme kaikki kansalaisia ja meillä pitäisi olla kaikilla samat oikeudet riippumatta siitä asuuko Vakkakoskella vai Kaivopuistossa vai missä. Sitten pitäisi lisätä sosiaaliturvaa, nuorisotyön ja kaiken kasvatustyön arvostusta. Ensimmäiseksi nostetaan palkkoja... ja lisäämällä sosiaalityön ja tammöisten alueen ja ihmisten hyvinvointitutkimusta. Että lähentää sitä käy-

tännön sosiaalityötä ja kasvatustyötä ja tutkimusta.

Näkykö ryhmässä tästä kommentista huolimatta hyvinvointivaltion rakentamisen aikaisen optimismin ja edistysuskon kriisiytyminen? Luotetaanko ryhmässä enää siihen, että heidän käytännön kokemuksellaan ja hyvinvointitutkimuksella vaikutettaisiin yhteiskuntapolitiikan suuntaan ja eriarvoistumiskehitykseen? Löytyyköhän yhteiskunnasta vielä poliittista tahtoa rakentaa kaikkien kansalaisten yhteiskuntaa? Nyt ryhmä yrittää auttaa nuoria ennen kuin kontrollikoneisto, josta hekin toki ovat osa, saapuu paikalle ja korvaa sosiaalipoliittiset keinot esimerkiksi rikoskontrollilla (Stenson 1998). (Ks. lisää Määttä 2004: Vapaaehtoisviranomaisryhmä.)

Nuoret, pelisäännöt ja yhteisö Verkkonielessä

Verkkoniemi on uutta asuinalueita, jolle on tyyppillistä lapsiperheiden, maahanmuuttajien ja heidän yksinhuoltajien alhaisen tulotason asutuskunnat. Verkkoniemen päihdeverkosto on käynnistynyt uuden vuosituhatvuoden alussa Helsingin kaupungin huumestrategian edellyttämän koulukohtaisen päihdeohjelman laatimisen ja toisaalta koulun laajenemisen myötä (ala-asteesta yläasteenkin sisältäväksi peruskouluksi). Ryhmä toimii koulukeskeisesti, mutta opettajien ja oppilashuollon edustajien lisäksi siihen kuuluu nuorisotoimen, seurakunnan ja alueen projektien työntekijöitä sekä lisäksi oppilaiden vanhempia. Näin se pyrkii toimimaan laajemmaltikin alueella. Yhteistyössään ryhmä haluaa sopia alueen puuttumispelissännöistä, joita kehitetään viranomaisyhteistyöhön sekä koulun ja kodin yhteistyöhön. Ryhmässä tasapainoillaan yleisen, kaikille suunnatun sekä kohdennetun, yksittäistapauksiin keskittyvän ehkäisevän työn välillä. Näihin puuttumista edellyttäviin tilanteisiin etsitään sopivia ratkaisumalleja, esimerkiksi koulutunnilta poistetuille tai väliaikaisista keskittymisvaikeuksista kärsiville oppilaille järjestetään tukea.

Mitään ”akuuttia kriisiytymistä” ei nuorten päihteiden käytössä luokanopettajan mukaan nyt ole, siksi työtä tehdään laaja-alaisemmin, ”ennalta

ehkäisevällä otteella”, ei päihdespesifisti. Ryhmä on omaksunut aikalaismiinoon, jossa korostuvat entisen yhteisöllisyyden katoaminen kaupunkiympäristöstä, työelämäkeskeinen yhteiskunta, jossa vanhemmat riistetään pois lapsilta, sekä puutteet lasten varhaisissa vuorovaikutussuhteissa. Toisaalta puheissa korostuvat auttamistyön resurssien vähennykset. Kaiken kaikkiaan nykytilasta ja -nuorilta puuttuvat tarpeelliset rajat ja aikuisten valvonnan tuoma turvallisuus. Mutta nyt on näkyvillä jo sitä kehitystä, että vanhemmat ryhdistäytyvät kasvatusvastuussaan, ikään kuin heiluri-liikkeenä kasvatusrajojen liialliselle katoamiselle.

Meidän ryhmällä on varmaan sellanen näkemys siitä tulevaisuudesta, että vanhemmat alkaa puuttua ja ottaa enemmän kantaa ja miettii, että tää ei voi enää mennä tälleen... (Luokanopettaja)

Ryhmän mukaan yhteiskunnankin tulisi tukea enemmän vastuullistumista porkkanoiden ja keppien eli tukien ja kontrollien avulla. Ryhmän toimintaideologia pohjautuu kommunitaristiseen kasvatustyöhön. Kommunitaristisen ”koko kylä kasvattaa” -ideologian⁴ nousua ja leviämistä Suomessa tukee uusi julkishallintoajattelu sekä sen mukaiset sosiaali- ja terveysministeriön ohjelmat (Rantala & Sulkunen 2003). Kaipuu imaginaariseen yhteisöön on vahvistunut globalisoituvassa maailmassa (Saastamoinen 2002). Alkoholi- ja huume politiikassakin keskitytään paikallistason laaja-alaiseen ehkäisevään työhön, jossa tulisi sopia alueellisista pelisäännöistä, vastuutahoista ja viranomaisten menettelytavoista (esim. Soikkeli 2001). Siinä mielessä ryhmä toteuttaa ehkäisevän työn vallitsevia trendejä.

Nuorten hyvän elämän määrittelyihin vaikuttavat erityisesti ryhmän painottuminen primaaritasoon ehkäisevään työhön, sekä se, että ryhmän toiminnan kohteena ovat nuoret nuoret: haastatteluhetkellä alle 14-vuotiaat. Kouluyhteisö luo omat puitteensa tälle yhteisölliselle nuorten hyvän elämän määrittelylle: koulu on tarkoitettu kaikille, samoin opettajien tulee ”palvella” kaikkia oppilaitaan, siksi yhteisön ja ryhmien korostami-

nen on ymmärrettävä hyvää elämää määrittävä tekijä. Nuorten hyvän elämän elementeiksi nähdään ennen kaikkea vanhempien ja muiden kasvattajien vastuullinen läsnäolo ja valvonta. Ihanteena on myös laaja yhteisöllinen kasvatusvastuu, mutta sen käytännön toteuttamisessa on nyky-yhteiskunnassa ongelmansa.

Tää, missä se tuli esiin se mummomafia, että puuttuu tää tämmönen mummomafia-ympäristö, et ei oo enää niinku tota enää sitä tyyliin koko kylä kasvattaa, että ei oo enää sitä... Katoaako se, kun se katoaa jo mulla ammattilaisella siinä vaiheessa mun mä kävelen niinku tavallaan ovesta ulos, tai kun mä otan sen nuorisotyöntekijän roolin pois iteltäni, niin tää tämmönen yhteisökasvatuksellisuus. (Nuorisotalon johtaja)

Nuoret siis tarvitsevat puuttumista, kasvattamista, rajoja. Tämä toteutuu silloin, kun aikuiset ovat turvallisesti aikuisia ja ”lapset saavat olla lapsia”. Nuoria halutaan kasvattaa erityisopettajan mukaan vastuuntuntoisiksi, itseensä, tulevaisuuteen ja omaan elämänhallintaansa luottaviksi. Ryhmä pyrkii omassa toiminnassaan luomaan koulusta eräänlaisen mikroyhteiskunnan, jossa on yhteiset, sitouttavat pelisäännöt. Laaja yhteiskunta kärsii yhteisön ja yhteisöllisyyden puutteesta, mutta aluetasolla sellaista voidaan tavoitella ainakin kouluorganisaation sisällä. Ryhmän tavoitteena on se, että paikalliset viranomaiset tukisivat laajemminkin alueen yhteisöllistymistä muodostamalla sinne yhtenäisen turvaverkon.

Ryhmässä näkyy kasvatustyön keskeisiä dilemmoja: kuinka tukea erilaisia vanhempia kasvatus-työssä, niitä kunnollisia tai vastuuntuntoon herättäviä ja sitten huono-osaisia, hyvän vanhemman mittaa täyttämättömiä, sekä se, kuinka yhteisöllisyyttä ja kasvatusvastuun jakamista oikein saataisiin käytännössä aikaan. Paikallisyhteisöllisyyden herättäminen ei ole helppo tehtävä maailmassa, jossa yhteisöllisyys ja ryhmäkuuluvuus eivät ole enää paikkaan sidottuja. Konservatiivisessa kommunitarismissa kansalaisuudelle voidaan asettaa ehtoja: täysvaltainen kansalaisuus edellyttää osal-

listumista ja jaettujen normien täyttämistä (Soine-Rajanummi & Saastamoinen 2002). Vaarana on se, että huono-osaistumista ja siihen liittyviä häiriökäyttäytymisen muotoja voidaan pitää jonkinlaisina sopimusrikkomuksina ja siten liiaksi yksilön ominaisuuksina, yksinomaan hänen omalla vastuullaan olevina valintoina. Jää nähtäväksi millaiset kommunitarismin sovellukset saavat Suomessa sijaa. (Ks. lisää Määttä 2004: Kontraktiryhmä.)

Nuorten tunne-elämä ja perheiden psykososiaalinen tukeminen Marjovuoressa

Marjovuori muistuttaa osin sosiaaliselta ympäristöltään Vakkakoskea: se on kerrostalovaltainen, 1960–70-luvuilla rakennettu asuinalue, jonka palvelurakenne on heikentynyt alhaisen tulotason myötä. Marjovuoren projektiverkosto toimii alueellisen seuran Raha-automaattiyhdistykseltä saamin resurssein ammattilaisten työnohjauksellisenä foorumina. Ryhmä on usean vuoden ajan kehittännyt moniammattillista terapeutista sosiaalityötä vaikeuksissa oleville perheille. Perheitä on tuettu muun muassa tukihenkilötoiminnan sekä yhteisten matkojen muodossa. Ryhmässä toimii alueellisen seuran palkkaaman projektityöntekijän lisäksi sosiaalitoimiston perhetyöntekijöitä, nuorisotyöntekijöitä nuorisosiainkeskuksesta sekä seurakunnasta, koulupsykologi sekä leikkipuiston johtaja. Ryhmän puheissa Marjovuoren asuinalue hahmotuu ammattilaisverkoston yhteistyöalueena, jossa parhaimmillaan päästään jakamaan autettavien perheiden elämis- ja kokemusmaailmaa.

Ryhmän jäsenet ohjaavat koulupsykologin sanoin ”isoissa riskeissä elävien” lasten ja nuorten toiminnallisia pienryhmiä. Suurilla riskeillä viitataan perheiden vuorovaikutus-, elämänhallinta- sekä päihdeongelmiin, joiden keskellä lapset ja nuoret kasvavat. Ryhmä yhdistää nämä perheiden ongelmat tunnemaailman vaikeuksiin, siihen, ettei aikuisilla ole kosketusta edes omaan itseensä, ja tämä siirtyy lapsille. Ammattilaisten tehtävänä on yhdessä lasten ja nuorten kanssa jäsentää tunteiden sekamelskaa sekä tukea lapsia ja nuoria antamalla ”korvaava kokemus” välittämisestä ja rakkaudesta.

Koulupsykologi: Se mikä näissä tässä toimintamuodossa on just... todellakaan se ei riitä parantamaan, mutta... kuitenkin se, että tässä on hirveästi aikuisen välittämistä, just se että ... just nää isommat jätkät, ku ne on semmoisia, ett ne saa pelkkää negatiivista palautetta joka paikassa, ja sitten ku ne ei jaksa eikä viitsi. Sitten ku nähän on sellaisia ryhmiä, joihin lapset soitetaan paikalle, ett niinku todella huolehditaan, ett niille sanotaan, ett mä haluan ett sä tuut tänne ja sitten ne tuleekin tavallaan. Se niinku yksinkertaisesti välittämisen välittäminen, joka näillä riskilapsilla on niin äärimmäisen vähissä, ett ne sais luisuu suurimmasta osista asioista, ett jos ne ei niinku jaksa, niiden annetaan luisua. Niin se asia, ett ei anneta, että sanotaan lujasti, että mä haluan ett just sä tuut tänne just nyt! (Koulupsykologi)

Nuorten hyvän elämän määrittelyihin vaikuttaa ryhmässä se, että työ on sekundaaripreventiota: se on kohdennettu jo oireileviin lapsiin ja nuoriin. Ryhmän näkemyksen mukaan nuorten hyvä elämä tai sen puute rakentuu varhaislapsuuden läheisissä ihmissuhteissa. Hyvään elämään kuuluu kyky tunnistaa ja ilmaista omia tunteitaan aidosti ja rehellisesti, myös epävarmuuden ja heikkouden tunteita. Nuorten hyvää elämää rakentaisi se, että ”tunteiden pttimöykyjä” pääsisi turvallisesti purkamaan. Parhaimmillaan ammattilaiset voivat olla ohjaamassa nuoria terapeutin kokemuksen ja antaa pitkäaikaista tukea, mutta mitä vanhemmista lapsista on kyse, sitä vaikeampaa on oikeasti päästä käsittelemään arkoja asioita.

Nuorisotyöntekijä: Ne ei ole motivoitunut yhtään mihinkään ne (yläasteen) jätkät, kaikki on perseestä ja kaikki on kusipäitä. Niinku se lähtökohta...että kyllä sitä pitää työstää myös sitä... ja olla sillee aikuinen, ett mä tiedän kyllä, mistä tuossa on vähän niinku kyse, vähän, emmä kaikkea tiedä, mutta sitten vähän potkitaan eteenpäin. (Nuorisotyöntekijä)

Ryhmän näkökulmasta nykyinen lokeroitu palvelujärjestelmä ei kykene vastaamaan nuorten ja perheiden tarpeisiin. Palveluorganisaatioilla ei nykyään ole resursseja, taitoa eikä aina haluakaan kohdata aidosti apua tarvitsevia. Vaikka ryhmän toiminta vastaa lastensuojelun avohuollon tukitoimia, yhteistyö sosiaalitoimiston kanssa on hankalaa (Määttä 2004: Systeemikriittinen ryhmä). Kiitosta ei heru puolin eikä toisin. Alueen sosiaalitoimiston peruspalveluiden heikkoutta, sosiaalitoimintajärjestelmän suurta vaihtuvuutta ja heidän vaikeuttaan osallistua alueelliseen moniammatilliseen yhteistyöhön selittää samassa organisaatiossa työskentelevä perhetyöntekijä seuraavasti:

Juu, sen takia, koska lähestulkoon kaikki on otettu sijaisuutta tekemään, virat pitää laittaa auki, nyt ne sijaiset potkaistaan pihalle, ett me saadaan pätevät virkoihin. Ku tulee pätevät virkoihin, niin pätevät lähtee virkavapaalle, ku toi on niin helvetin raskas paikka. Ja sitten ku ne lähtee virkavapaalle, tulee taas epäpätevät sijaiset, elikkä ongelma on mun mielestä siinä hirveän paljon se, että ne ihmiset, jotka tulee sinne, ne on aina uusia, ja ne on aina ihan pihalla ku lumiukot, ja sitten niinku tää on vihoviimeinen että ”meillä olisi tällainen ryhmäpalaveri siellä, että se olis tosi kiinnostava sullekin”, niin ei ne tuu, ku ne yrittää sillee – ovista ja ikkunoista tulee ukkoja ja akkoja sisään ja sitten vielä joku lastensuojelu, mitä se edes tarkoittaa?! Ai munako se huostaanotto pitää tehdä? Jos joku tekee huostaanoton, tässä piirissä, ahah, mites se tehdään? Mitä nappulaa painetaan? Ett tavallaan se, että siellä on ihan hyviä ihmisiä, potentiaalisia ihmisiä, mutta kertakaikkiaan siis se työmäärä ja se stressi ja se omaksuttavan tiedon määrä uudelle ihmiselle on aina hirvittävän iso.

Toisaalta ryhmä kohdistaa kritiikin kärkeä myös omaan toimintaansa: kiireen, resurssien puutteen ja tunteiden käsittelyn vaikeuden katsotaan uhkaavan myös omaa työtä. Pahimmillaan ongelmallisten ja – nuorten kanssa työskentelystä tulee

mekaanista toimintaa, jossa heitä ”siirrellään paikasta toiseen kuin koneen osasia”. Tarvittaisiin paljon nykyistä toimivampia rakenteita moniammatillisen yhteistyön toteuttamiseen ja työntekijöiden henkiseen tukemiseen.

Ku mä nyt kylmästi sanon, niin kyllä me ollaan aivan aloittelijoita valtaosin, niin semmoinen ammattitaidon lisääminen, se vaatii nimenomaan rakenteellista työnohjausta, koulutusta, jossa selkeytetään, missä me ollaan ja mitä me tehdään, siihen pitäisi ihan hirveästi satsata. Tää epäammattimaisuus on nimenomaan sitä, että tää on sattumanvaraista silloin tällöin, sitoutumatonta, että joku semmoinen niinku rakenteet puuttuu. Semmoiset todelliset rakenteet. Siitä mä olen erittäin huolissani, vähintään yhtä paljon ku perheistä, mä olen huolissani peruspalvelualan työkuultuurista ja moraalista ja kyvystä, ammattitaidosta ja siitä, ettei välitetä itsestään niin paljon. Se kertoo siitä, ettei ole mitään, aikaa, ei tilaa kuunnella itseään... (Projekti-työntekijä)

Tarvittaisiin siis nykyistä enemmän sitoutunutta, pitkäjänteistä auttamistyötä, jossa myös ammattilaisilla on tilaa, aikaa ja keskinäistä luottamusta käsitellä työn kuormittavuutta. Marjovuoren ryhmässä on haluttu lähteä tähän suuntaan, mutta kuinka pitkälle ammattilaiset oikeasti uskaltavat kuoriutua ammattikuntarajoista, vaitiolovelvollisuuksista, organisaationsa perustehtävistä? Kuinka pitkälle se on edes mahdollista, ja kenen ehdoilla sitä pitäisi toteuttaa? Ryhmä elää haastatteluiden aikana hapuilevaa vaihetta, monivuotinen yhteistyö on tässä muodossaan päättymässä projektirahoituksen loppuessa ja projektityöntekijän siirtyessä muihin tehtäviin. Ilmassa on menneen pohdintaa, ristiriitojen läpikäymistä ja huolta nyt tehdyn työn jatkuvuudesta. Onko nyt kaikki innostus ja vaivannäkö valumassa tyhjiin? Jatkuuko työ perheiden parissa? Jos nuoretkin tarvitsevat kipeästi tukea, tarvitsevat sitä myös auttamisen ammattilaiset.

Viranomaisrakkautta

Ryhmät on tiivistetty taulukossa 1 alueittain.

Ryhmäkuvaukset kertovat heterogeenisistä, eri toimintaideologioista ammentavista ehkäisevän työn ryhmistä. Kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä en vetäisi asuinalueiden sosiaalisen ympäristön merkityksestä ryhmien toimintaideologioiden muotoutumisessa. On myös muistettava, että tutkituilla alueilla toimii monenlaisia yhteistyöverkostoja, mahdollisesti myös muita aktiivisia pienryhmiä, jotka voivat perustaa toimintansa hyvinkin erilaisiin lähtökohtiin. Vaikka näiden tutkittujen ryhmien pelkistetyt toimintaideologiat ovatkin erilaisia, ja osin toisensa poissulkevia, ryhmät jakavat nuorten auttamisen ja tukemisen kipinän ja motivaation. Näissä ryhmissä on syntynyt uuden hallintoajattelun tavoittelemia innovaatioita, paikallisia ratkaisuja, ammattilaisten elämismaailman ja sieltä kumpuavien missioiden hyödyntämistä. Voisipa jopa sanoa: hyväksikäyttöä siinä mielessä, että työntekijät venyvät välillä äärirajoilleen, jotta he voisivat tarjota nuorille palveluita, jotka nyt nähdään täysin riittämättöminä.

Aiemmassa tutkimuksessani (Määttä 2004) olen havainnut myös kolikon toisen puolen: läheskään aina ryhmät eivät löydä yhteistä juonta; kokoontumisista tulee pakkopullaa, josta ei nähdä koituvan alueen nuorille eikä ammattilaisten omaan työhön juuri mitään hyötyä. Ammattilaiset turhautuvat. Tässä näkyy toimintaideologian merkitys: jollei ryhmässä jaeta jonkinlaista toimintaideologiaa, jos ryhmän jäsenten yhteiskuntanäkemykset eroavat jyrkästi, ja näkemykset tarvittavista toimista nuorten elämän parantamiseksi törmäilevät keskenään, ryhmässä ei päästä käytännön toimintaan. Voidaan kuitenkin havaita, että tässä artikkelissa käsiteltyjen ryhmien toimintaideologiat ammentavat tietyn ammatti- ja hallintokunnan perinteistä: Vakkakoskella sosiaalityön, Verkkoniemessä kasvatustyön ja Marjovuoressa terapiatyön ja psykologian perinteistä. Tämä havainto viittaa siihen, että produktiivisesti toimivissa moniammatillisissa ryhmissä omaksutun yhtenevän toimintaideologian taustalla piilee vanha ammatti- ja hallintokuntaajattelu.

Taulukko 1. Ryhmien jaottelu

Ryhmän toiminta-alue	Toiminta-ideologia	Miksi yhteiskunta on heikko?	Mitä nuorten hyvä elämä on/olisi?	Ryhmän käytännöllinen ratkaisu	Mihin viranomaisverkostoa tarvitaan?
Vakkakoski	Hyvinvointivaltiollinen sosiaalityö	Poliittiset valinnat ovat lisänneet eriarvoistumista	Tulevaisuuden visioita ja mahdollisuuksia irrottautua heikosta sosiaalisesta ympäristöstä. Kansalaisuutta ja viranomaisten tukea	Viranomaisten antautuva tapauskohtainen verkostotyö ja vastuun jakaminen viranomaisten kesken	Tukitoimien toteuttamiseen ja nuoren tilanteen vakavuuden arvioimiseksi
Verkkoniemi	Kommunitaristinen kasvatustyö	Yhteisö, yhteiset arvot, jaetut säännöt ja välittäminen ovat kadonneet kaupunkiasumisessa	Vanhempien ja laajemman yhteisön huolenpitoa ja puuttumista. Yhteisten pelisääntöjen noudattamista	Luodaan yhteisöllisyyttä pelisääntöin, joita toteutetaan koulun mikroyhteiskunnassa	Yhteisöllisten pelisääntöjen muodostamiseen, levittämiseen ja seuraamiseen
Marjovuori	Terapeuttinen lähi-sosiaalityö	Byrokraattinen, lokeroitu palvelujärjestelmä ei kohtaa ja tue asiakkaita elämänhallinnassa	Sisäistä tunne-elämän kehitystä ja toisen aitoa kohtaamista	Toiminnalliset pienryhmät lapsille ja nuorille. Vaikeuksissa olevien perheiden moniammatillinen tukeminen	Työnohjaukseen, ammattilaisten kokemusten läpikäymiseen

Näissä ryhmissä ammatillaiset, joista suurin osa on viranomaisia, tarjoavat yhteiskunnallista tukea nuorille. Koska läheiset ihmissuhteet nähdään niin puutteellisina, ammatillaiset tarjoavat nuorille korvaavaa kokemusta läheisistä ihmissuhteista. Näin viranomaisista tulee osa lasten läheisverkostoa. Tämä on Marjovuoren projektityöntekijän sanoin ”maksettua rakkautta”. Jotta ”maksettu rakkaus” toimisi ja tuottaisi nuorille parempaa elämää, tarvitaan yhteiskuntaa, joka tukee hyviä palveluita.

Se on vaan fakta että ihmiset ei osaa ...vanhemmuus on vaikeata, ett kun itse ei jaksa, niillä voi olla omia juttuja vanhemmilla, oma tausta, ei osata ei jakseta ei... se vaan niinku on näin, ett sen miettiminen... ett niiden pitäisi hoitaa ne kakaransa, mutta jos siellä tulee ongelmia, kyllä yhteiskunnalla pitää olla jotakin välineitä yrittää auttaa näitä ihmisiä

sitten, tai sitten jättää ne heitteille, ett se on toinen vaihtoehto, ett siinähan jokainen pärjää, miten [pärjää]. Se olisi aika huono yhteiskunta. (Nuorisotyöntekijä Marjovuoresa)

Jos palataan artikkelin alussa esitettyyn apulaiskaupunginjohtajan ajanhenkiseen puheta-paan, jossa aikuiset voidaan jaotella kansalaisiin ja ei-kansalaisiin, ja palveluita tarjotaan sen mukaan, herää kysymys, kuinka tämä ajattelutapa vaikuttaa erityisesti huono-osaisten perheiden lasten ja nuorten saamaan yhteiskunnan tukeen. Toimijaryhmien haastattelujen perusteella voidaan myös kysyä, miten yhteiskunnallinen tuki kanavoituu tilanteessa, jossa peruspalvelujen laatu ja alueellinen saatavuus riippuvat epävarmoista projektirahoituksista ja alueen viranomaisten luovista innovaatioista ja verkostoitumiskyvystä. Itse olen alkanut uskoa, että peruspalvelujen resurssien puute

on sietämätöntä ja kritisoinikin sitä hallinnon tapaa, jossa peruspalveluiden tuottajat joutuvat itse repimään tuolta lyhytjännitteistä projektivirityksistä ilman riittävää työtä rakenteistavaa tukea.

Joka tapauksessa Vakkakosken, Verkkoniemen ja Marjovuoren huoli- ja puuttumisverkostojen ammattilaiset osallistuvat yhteiskunnalliseen moraalifilosofiseen keskusteluun ainakin kahdella tasolla: ensinnäkin, he etsivät nuorten hyvän tai riittävän hyvän elämän määritelmiä ja sen saavuttamiseen tarvittavia tukitoimia, ja toiseksi, he pohivat, millainen yhteiskunnan tulisi olla ja mitä sen tulisi tehdä ja jättää tekemättä nuorten joskus ohdakkeisellakin polulla kohti täysivaltaista kansalaisuutta – keskellä vapautta, joka edellyttää oikeita valintoja.

Ja vaikka (vanhemmilla) olisikin (lakisääteinen) velvollisuus huolehtia lapsistaan niin silloin tavallaan demokratia ja ihmiskunnan perusjutut eli vapaus valita – voit valita yhteiskuntaa ajatellen väärinkin – mutta se, että tämä maailma on tällainen, onneksi olemme vapaita ihmisiä, me emme ole niin kuin oli Hitlerin aikaan tai Neuvostoliitossa, eli yhteiskunta määrää, eli henkilöllä ei ole oikeutta valita vaan se viedään väkisin eteenpäin. Kääntöpuolena on valinnanvapauden menettäminen. Parhaimmillaan se antaa meille hirveän paljon, jos teemme oikeita valintoja. Miekan toinen puoli on juuri sitten tämä asia. Toinen vaihtoehto on, että yhteiskunta, politiikka ja joku puolue määrittää tasan tarkkaan mitä voit tehdä, niin olemme vaikeiden filosofisten kysymysten äärellä tuossa kohtaa. (Nuorisotyöntekijä Vakkakoskella) ⁵

Viitteet

1. Termillä uusi julkishallinto (New Public Management – NPM) tarkoitetaan hallintopoliittista ajattelutapaa, joka korostaa tulostuottavuutta ja -johtamista, markkinamekanismien hyödyntämistä palvelutuotannossa sekä hallinnon ja vastuun hajauttamista (Pollitt 1993).
2. Etsin tutkimukseeni nuoret ja päihitteet -tematiikkaa käsitteleviä moniammatillisia ryhmiä, jotka toimivat

säännöllisesti alueillaan. Tavoitteena oli löytää ryhmiä, joissa viranomaisten lisäksi toimisi myös kolmannen sektorin: järjestöjen ja kansalaisten, edustajia. Haastatteluihin löytämäni ryhmät ovat kuitenkin viranomaispainotteisia. Lisää tietoa vuorovaikutteisesta tutkimusmenetelmästä, haastattelurungosta ja kaikista seitsemästä haastattelusta ryhmästä löydät Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisemasta tutkimusraportista: Määttä (2004) Moniammatilliset ryhmät ehkäisevän päihdetyön toteuttajina Helsingissä.

3. Ehkäisevä työ voi liukua yleisen, kaikille suunnatun primaaritasoisen ehkäisyyn sekä sekundaaritasoisen, jo ongelmissa olevien (tai esim. huumekekoiluita omaavien) kohdennettuna ehkäisevän työn, ja hoidon eli tertiäritason korjaavien toimien välillä.
4. Kommunitarismi merkitsee yhteiskuntafilosofiaa, politiikkaa sekä sosiaalista liikettä, ”joka pyrkii yhteisöjen moraaliseen elvyttämiseen ja rakentamiseen” (Haatanen 2000, 9–10). Julkusen (2001, 50) mukaan poliittisten toimien osalta Thatcherin ja Reaganin uusliberalismista ei ole järkeä pitkä matka Blairin ja Clintonin kommunitarismiin, vaikka retoriikat ovatkin toiset. Uusliberalista talouspolitiikasta on tullut jonkinlainen pakko ja realiteetti.
5. Kiitän haastateltuja ammattilaisia siitä, että he raottivat työnsä ovea tutkijalle. Kiitän artikkelia eteenpäin vieneistä kommentteista Pirkko-Liisa Rauhalaa, sosiaalitutkijoiden jengistä ja kirjan toimituskuntaa. Kiitän tutkimuksellisesta avusta Marja Holmilaa sekä hänen tutkimusryhmäänsä.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (2004) Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Yhteiskuntapolitiikka 1/2004. 3–16.
- Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes, Raportteja 263. Saarijärvi.
- Billig, M. (1987) *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology*. Cambridge University. Cambridge.
- Billig, Michael – Condor, Susan – Edwards, Derek – Gane, Mike – Middleton, David – Radley, Alan (1988) *Ideological Dilemmas. A Social Psychology of Everyday Thinking*. Sage. London.
- Dean, Mitchel (1999) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. Sage, London.
- Dean, Mitchel (2002) *Governing society today. Liberal government and authoritarianism*. *Economy and Society*. 31(1): 37–61.
- Haatanen, Kalle (2000) Yhteisöllisyyden paradoksit.

- Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja 4/2000.
- Haverinen, Riitta (1999) Palvelusitoumukset ja hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän käänne. *Stakes, Tutkimuksia* 106. Helsinki.
- Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos – 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Vastapaino. Tampere.
- Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.) (2001) Eriarvoinen lapsuus. WSOY. Porvoo.
- Korhonen, Erkki (2000) Lähiöprojekti asukashaastattelujen valossa. Teoksessa: Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja – Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2000:4. 79–92.
- Kosonen, Pekka (1998) Pohjoismaiset mallit murroksessa. Vastapaino. Tampere.
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä. 504/2002.
- Lankinen, Markku (2000) Lähiöiden kehittyminen 1990-luvulla tilastojen valossa. Teoksessa: Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.) Kunnostusta ja kuntokävelyä, asukastiloja ja aikamatkoja – Onnistuiko Helsingin lähiöprojekti? Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2000:4. 43–69.
- Morgan, D. & Krueger, R. (1998) *The Focus Group Kit*. 1–6. Sage. Thousand Oaks.
- Määttä, Mirja (2004) Moniammatilliset ryhmät ehkäisevän päihdetyön toteuttajina Helsingissä. Tutkimuskatsauksia 4/2004. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Pollitt, Christopher (1993) *Managerialism and public services*. Oxford University. Oxford.
- Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (2003) The communitarian preventive paradox: preventing substance misuse without the substance. *Critical Social Policy*. 4/2003, vol 23. 477–497.
- Rose, Nicholas (1998) The crisis of the “social”: Beyond the social question. In: Hänninen, Sakari (ed.) *Displacement of Social Policies*. SoPhi. Jyväskylä. 54–87.
- Saastamoinen, Mikko (2002) Yhteisöt epävarmuuden ajassa – yhteisöllisyyskeskustelun myöhäismoderneja virtauksia. Teoksessa: Pekka Kuusela ja Mikko Saastamoinen (toim.) *Polis ja kosmos. Kulttuurisen globalisaation suuntia*. SoPhi. Jyväskylä. 81–119.
- Soikkeli, Markku (2001). *Huumepolitiikka*. Teoksessa: Piisi, R. (toim.) *Huumetyö. Hygieia*, Tammi. Helsinki. 9–29.
- Soine-Rajanummi, Seppo & Saastamoinen, Mikko (2002) Uusi paikallisuus, uusi vastuullisuus, uusi kontrolli – episodeja yhteisöjen Suomesta. Teoksessa: Pekka Kuusela ja Mikko Saastamoinen (toim.) *Polis ja kosmos. Kulttuurisen globalisaation suuntia*. SoPhi. Jyväskylä. 121–165.
- Stenson, Kevin (1998) *Displacing Social Policy through Crime Control*. In: Hänninen, Sakari (ed.) *Displacement of Social Policies*. SoPhi. Jyväskylä. 117–143.
- Sulkunen, Pekka – Rantala, Kati – Määttä, Mirja (2003) Kanta ottamattomuuden etiikka ja ehkäisevän päihdetyön ongelma kulutusyhteiskunnassa – esimerkkinä Klaari-projekti. *Janus* 2/2003, vol.11. 100–121.
- Tigerstedt, Christoffer (1999) Enää ei ole alkoholipolitiikkaa... *Yhteiskuntapolitiikka* 2/1999. 131–142.

Muut lähteet

- Forssén, Katja (2001) Lasten köyhyys Suomessa. Virkaanastujaisluento. Turun yliopisto.
- NOVO (23.1.2004): YTV, Helsinki Tietokeskus, Espoo, Vantaa, Uudenmaan liitto: Helsingin seudun Aluesarjat. <http://hel03.novogroup.com/asarjat/helsinki.asp>
- Tietokeskus (2004): Helsinki alueittain. http://www.helsinki.fi/tietokeskus/tilastoja/helsinki_alueittain_2003/index.html

PIRJO TURTIAINEN
TIMO M. KAUPPINEN

8 HELSINKILÄISNUORTEN KÄSITYKSIÄ HYVINVOINNISTA JA SYRJÄYTYMISESTÄ – ALUEELLISUUDEN NÄKÖKULMASTA

Alueen merkitystä nuorten hyvinvoinnille voidaan tarkastella koko Suomen mittakaavan ohella myös pienemmässä mittakaavassa, esimerkiksi yksittäisen kaupungin sisällä. Saman kaupungin sisälläkin hyvinvointi voi vaihdella eri kaupunginosissa. Taustalla ovat muun muassa alueiden erilaiset väestörakenteet. Väestörakenteen eroja alueiden välillä Helsingissä kuvaa esimerkiksi väestön koulutustason vaihtelu: vuoden 1999 lopussa vaihteli korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus vähintään 15-vuotiaista Helsingin 33 peruspiirissä 10 ja 48 prosentin välillä (Helsingin seudun aluesarjat). Tämä on verrattavissa kuntien väliseen vaihteluun: samana ajankohtana vaihteluväli oli Suomen kunnissa 7–53 prosenttia (StatFin-tietokanta). Alueellinen erilaistuminen näkyy myös lapsia ja nuoria koskevia sosiaalisia ilmiöitä kuvaavissa tilastollisissa indikaattoreissa. Vuonna 2000 esimerkiksi lasten ja nuorten hyvinvointia osaltaan kuvaava lastensuojelun asiakkaiden osuus 0–17-vuotiaista vaihteli peruspiireissä välillä 0,7–14,9 prosenttia (Helsingin kaupungin tietokeskus 2001a) ja päivälukioissa opiskelevien osuus 16–18-vuotiaista vaihteli 42 ja 87 prosentin välillä (Helsingin kaupungin tietokeskus 2002).

Vaikka Helsinkiä ja pääkaupunkiseutua pidetään kansainvälisesti vertailtuna alueellisesti suhteellisen tasapainoisena kaupunkialueena (Vaattovaara & Kortteinen 2003), siinä määrin selviää alueiden välisiä eroja siis kuitenkin on, että on syytä tarkastella myös lähiympäristön merkitystä laajemman kontekstin ja perhetaustan ohella pyrittäessä ymmärtämään nuorten ajattelua ja käyttäytymistä.

Asuinalueella on usein katsottu olevan enemmän merkitystä lapsille ja nuorille kuin aikuisille, koska lasten ja nuorten oletetaan viettävän aikuisia enemmän aikaansa omalla asuinalueella ja olevan tätä kautta enemmän sidoksissa oman asuinalueensa tarjoamiin mahdollisuuksiin (ks. esim. Niittynen ym. 1997, 15; Rankin & Quane 2002; Karvinen 1998, 100). Kansainvälisessä asuinalueen vaikutusten tutkimuksessa onkin esitetty useita tapoja, kuinka asuinalueen ominaisuuksilla voi olla suoranaista vaikutusta nuorten elämään. Vaikutteet voivat perustua esimerkiksi ajattelutapojen ja käyttäytymismallien ”tarttumiseen” muilta nuorilta (Mayer & Jencks 1989; Crane 1991), asuinalueen aikuisten toimintaan roolimalleina ja sosiaalisen kontrollin ylläpitäjinä (Mayer & Jencks 1989; Wilson 1987; Wilson 1996), mahdollisuuksien rakenteeseen, johon kuuluvat esimerkiksi opiskelu- ja työmahdollisuudet (ks. esim. Brewster ym. 1993; Jukarainen & Tuhkunen tässä kirjassa) ja alueella toimiviin instituutioihin, kuten kouluihin ja alueelliseen nuorisotoimintaan.

Lähiympäristön sosiaalistavia vaikutuksia on havaittu myös suomalaisessa tutkimuksessa (Taponen ym. 1986; Karisto & Montén 1996; Karvonen & Rahkonen 2002). Toisaalta eräissä viimeaikaisissa tutkimuksissa on korostettu nuorten liikkuvuutta ja arjen monipaikkaisuutta (Jovero & Horelli 2002; ks. myös Turtiainen & Karvonen 2002); kaverit, harrastukset ja koulunkäynti vievät nuoria oman asuinalueen ulkopuolelle (ks. esim. Helsingin kaupungin tietokeskus 2001b, 57–58; Keskinen 2001). Myös vastakkaisia näkemyksiä nuorten liikkuvuudesta on kuitenkin esitetty: nuorten on sanottu liikkuvan suppeam-malla alueella kuin yleisesti luullaan (Pietikäinen 2002, 6).

Tutkimus helsinkiläisnuorten hyvinvointikäsityksistä

Aikaisempien tutkimusten havainnot alueellisista eroista ja asuinympäristön vaikutuksista nuorten hyvinvointiin ja käyttäytymiseen ovat taustana tämän artikkelin kysymyksenasettelulle. Tutkimuksen kohteena eivät tässä artikkelissa kuitenkaan ole asuinalueen vaikutukset, vaan se, missä määrin asuinalue tulee esiin nuorten hyvinvointia koskevilla käsityksillä. Asuinalueen merkitystä kysytään nuorilta itseltään.

Artikkelissa tarkastellaan ensiksi sitä, miten yhdeksäsluokkalaiset helsinkiläisnuoret ymmärtävät hyvinvoinnin ja syrjäytymisen. Mitkä hyvinvoinnin osatekijät osoittautuvat keskeisiksi tarkasteltaessa hyvinvointia nuorten omien käsitysten kautta? Kuinka merkityksellisiä ovat perinteiset hyvinvoinnin mittarit, kuten esimerkiksi perheen tulotaso tai koulutus, tarkasteltaessa hyvinvointia nuorten käsitysten kautta? Toiseksi tarkastellaan sitä, mitä nuorten hyvinvoinnin käsitykset ja syrjäytymisen määritelmät kertovat asuinympäristön merkityksestä hyvinvoinnille. Miten asuinympäristö ja sen ominaisuudet ”vahvuudet ja riskit” (ks. esim. Jack 2001; Heikkinen 2002; Roivainen 1998) näyttäytyvät, kun niitä tarkastellaan nuoren hyvinvointikäsitysten kautta? Tätä tarkastellaan kysymällä, missä määrin nuoret viittaavat asuinympäristöön liittyviin tekijöihin, minkälaiset seikat nuorten hyvinvointikäsityksissä painottuvat eri tutkimusalueilla ja minkä merkityksen nuoret antavat asuinalueelle sitä heiltä erikseen kysyttäessä. Kysymyksiin haetaan vastauksia haastatteluaineiston avulla.¹ Hyvinvoinnin käsite ymmärretään tässä laajasti. Hyvinvointikäsityksillä viitataan nuorten ajatuksiin hyvin menemisestä ja hyvästä elämästä tällä hetkellä sekä tulevaisuudessa. Artikkelissa tarkastellaan myös hyvin menemisen käänköpuolta: huonosti menemistä ja syrjäytymistä sekä nuorten käsityksiä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat elämän muotoutumiseen.

Tutkimuskohteena nuoret ovat erityisen kiinnostavia siksi, että nuoruuden voi ajatella olevan keskeinen elämänvaihe hyväosaisuuden ja menestymisen, toisaalta myös huono-osaisuuden kehittymisessä. Nuoruudessa omaksutaan ja koetellaan

niitä tietoja ja taitoja, joita myöhemmät aikuisroolit edellyttävät (ks. myös Furlong & Cartmel 1997; Järvinen & Jahnukainen 2001). Yhdeksäsluokkalaiset nuoret joutuvat myös tekemään konkreettisia tulevaisuuteen suuntautuvia valintoja ja päätöksiä koulutuksen osalta. Koulutuksella on ajateltu olevan keskeinen rooli yksilön elämän muotoutumisessa ja koulutusta on pidetty etenkin elintasotutkimuksissa keinona hankkia hyvinvointia (ks. Allardt 1998). Tässä artikkelissa koulutusta tarkastellaan, mikäli se tulee esiin nuorten hyvinvointikäsityksissä ja syrjäytymisen määritelmässä.

Artikkeli perustuu lukuvuonna 2000–2001 Helsingissä kolmen sosioekonomiselta rakenteeltaan erityyppisen alueen kouluista kerättyyn haastatteluaineistoon. Alueiden valinnassa on käytetty apuna Markku Lankisen laatimaa positiivisen diskriminaation mallia, jossa alueita kuvataan usean tilastollisen mittarin avulla (Lankinen 2001a). Tarkastelemalla erityyppisiä alueita voidaan olettaa, että esiin tulee laaja kirjo nuorten hyvinvointikäsityksiä. Lisäksi on mahdollista selvittää, miten asuinympäristöön liittyviin tekijöihin viitataan nuorten hyvinvointikäsityksissä erilaisilla alueilla. Artikkelissa keskitytään tarkastelemaan niin sanottujen tavallisten, ei-painotettujen luokkien oppilaiden haastatteluja, joita on yhteensä 34, kymmenkunta jokaiselta alueelta. Tarkastelussa hyödynnetään myös samaan aikaan samoilta alueilta kerättyä oman asuinalueen tulevaisuudesta kertovaa ainekirjoitusaineistoa, joka koostuu 122 aineesta (ks. tarkemmin Turtiainen 2002). Ainekirjoitukset kirjoitettiin oppitunnilla, ja haastatteluksi valikoituivat ne nuoret, jotka tuolloin tai jälkikäteen ilmoittivat suostumuksestaan haastatteluun.

Tutkimusalueita kutsutaan heikkoresurssiseksi alueeksi, keskiverroksi alueeksi ja vahvarsurssiseksi alueeksi – tai lyhyemmin heikoksi, keskiverroksi ja vahvaksi alueeksi. Yksikään tutkimusalueista ei sijaitse Helsingin keskustassa tai keskustan tuntumassa, joten tutkimusalueiden valinta mahdollistaa tulosten peilaamisen suomalaisen lähiökeskusteluun, vaikka tässä tutkimuksessa käytetään termiä asuinalue lähiön sijaan (ks. esim. Roi-

vainen 1999; myös Seppänen 2001, 14). Helsingissä lapsiperheiden asuminen painottuu kantakaupungin ulkopuolelle, josta löytyy resursseiltaan monentasoisia alueita, toisin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa suurkaupunkien sosiaaliset ongelmat ovat selkeästi painottuneet kaupunkien keskusta-alueille (ks. esim. Wilson 1996). Jokaiselta tutkimukseen valitulta asuinalueelta tai alueen reunamilta löytyy niin yhtenäisemmin rakennettuja kerrostaloalueita kuin myös omakotitaloasutusta.

Heikkoresurssisella alueella haastatellut nuoret asuivat yhtä lukuun ottamatta tutkimusalueella, keskiverrolla ja vahvaresurssisella alueella haastatellut asuivat pääosin joko tutkimusalueella tai tutkimusalueen viereisellä resursseiltaan samantyyppiseksi luokiteltavalla alueella. Keskiverrolla ja vahvalla alueella haastatellut jakautuivat sukupuolen mukaan suurin piirtein tasan, mutta heikolla alueella haastateltujen joukossa on enemmän tyttöjä kuin poikia. Resursseiltaan heikolla ja keskiverrolla alueella haastatellut nuoret asuivat pääosin kerrostalossa ja monet vuokra-asunnossa, kun taas vahvalla alueella enemmistö haastatelluista asui perheen omassa omakoti-, rivi- tai paritalossa. Heikolla alueella alle puolet ja keskiverrolla alueella hieman yli puolet haastatelluista asui ydinperheessä. Vahvalla alueella nuoret asuivat yhtä lukuun ottamatta ydinperheessä.

Artikkeli rakentuu siten, että seuraavaksi tarkastellaan, miten nuoret ymmärtävät hyvinvoinnin ja syrjäytymisen. Huomiota kiinnitetään siihen, mitkä teemat nuorten käsityksissä toistuvat ja mitkä elämänaalueet ja hyvinvoinnin osatekijät osoittautuvat keskeisiksi tarkasteltaessa hyvinvointia nuorten käsitysten kautta. Ensijaisena tarkoituksena on hahmotella niitä ulottuvuuksia, joilla hyvinvoinnista puhuttaessa liikutaan. Haastatelluotteilla tuodaan esiin nuorten omaa ääntä ja käsitysten kirjoa. Sitaitteja ei ole valittu siten, että ne edustaisivat esimerkiksi tyypillisimpiä ilmauksia (ks. Harinen 1998, 65). Nuorten käsityksiä toisaalta tämän hetken ja tulevaisuuden hyvästä elämästä, toisaalta syrjäytymisestä tarkastellaan omissa luvuissaan. Kunkin luvun lopussa kuvailaan erikseen sitä, millaiset seikat nousevat esiin

hyvinvointikäsityksissä eri tutkimusalueilla ja missä määrin nuoret viittaavat asuinympäristöön liittyviin tekijöihin kertoessaan hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä.² Oletuksena ei ole, että kullakin tutkimusalueella olisi yksi yhtenäinen nuorten ryhmä, vaan eri alueilla on erilaisia nuoria, joiden käsitykset niin hyvinvoinnista kuin myös syrjäytymisestä vaihtelevat. Tästä huolimatta voidaan etsiä eri alueilla asuvia nuoria yhdistäviä ja erottavia tapoja puhua hyvinvoinnista ja tarkastella omaa asuinympäristöään (ks. Turtiainen 2002; Jovero ja Horelli 2002.) Lopuksi artikkelissa tarkastellaan sitä, minkä merkityksen nuoret itse antavat asuinalueelle tulevaa elämäntulkua ajatellen, sitä heiltä erikseen kysyttäessä. Nuorten käsityksiä hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä sekä asuinalueen merkityksestä elämäntulkun kannalta tarkastellaan rinnakkain sen kanssa, miten nuoret kuvailevat haastatteluissa omaa asuinalueitaan.

Nuoren hyvinvoinnin jäljillä

Nuorten hyvinvointia lähestytään artikkelissa sekä haastateltujen omaa elämää koskevien arvioiden että myös heidän hyvinvointiin yleisemmin liittämiensä käsitysten kautta. Tarkastelu perustuu haastattelukysymyksiin, joissa nuoria pyydettiin arvioimaan omaa elämäänsä ja kertomaan, mitkä asiat ovat heidän elämässään tällä hetkellä hyvin. Nuorilta kysyttiin myös sitä, tuntuvatko jotkin asiat vaikeilta. Lisäksi nuorilta kysyttiin, mikä heidän mielestään on tällä hetkellä elämässä tärkeintä tai tärkeätä. Haastateltuja pyydettiin myös kuvailemaan nuorta, jolla heidän mielestään menee hyvin ja nuorta, jolla on asiat huonosti. Heitä pyydettiin arvioimaan, kuuluvatko he itse niihin nuoriin, joilla menee hyvin vai niihin, joilla menee huonosti.

Tarkasteltaessa hyvinvointia nuoren oman elämän kautta hyvinvoinnin kannalta keskeisiksi tekijöiksi osoittautuvat hyvät perhesuhteet, kaverisuhteet sekä koulumenestys. Näihin seikkoihin nuoret viittaavat useimmiten kertoessaan oman elämänsä hyvistä asioista. Myös terveys ja taloudellinen tilanne mainitaan oman elämän hyvinä puolina. Samoihin osatekijöihin viitataan myös kysyttäessä, mikä on tällä hetkellä tärkeintä tai tär-

keää elämässä.

Yksi nuoren hyvinvoinnin edellytys on haastattelujen perusteella se, että nuorella on kotona asiat kunnossa ja hyvät välit vanhempien kanssa. Nuoret viittaavat niin perheen yleiseen ilmapiiriin, perheenjäsenten välisiin suhteisiin, perheen eheyteen kuin myös perheen taloudelliseen tilanteeseen. Oman elämän hyvinä puolina nuoret mainitsevat lisäksi muun muassa sen, että perheenjäsenet ovat terveitä ja että vanhemmilla on töitä. Kodin ja perheen osalta korostuvat perheen sisäisten resurssien, erityisesti lasten ja vanhempien välisen suhteen merkitys, ja myös kasvatukseen liittyvät tekijät enemmän kuin ulkoisten resurssien, kuten perheen taloudellisen tilanteen tai asumisen merkitys, vaikka jälkimmäisiinkin viitataan (ks. Forssén ym. 2002).

Kertoessaan oman elämänsä hyvistä asioista haastatellut nuoret viittaavat usein kavereihin. Kommenteissaan nuoret viittaavat niin kaverisuhteiden lukumäärään kuin laatuunkin. Ratkaisevinta vaikuttaisi kuitenkin olevan se, että ylipääntänsä on kavereita, ettei ole yksin. Perheen ja kaverien rinnalla tämänhetkisen elämän hyvänä ja tärkeänä asiana mainitaan koulu, se että ”koulu menee hyvin”. Toisaalta koulunkäynti ja etenkin arvosanojen korottaminen jatko-opiskelupaikkaa silmällä pitäen on haastatteluissa useimmiten mainittu oman elämän vaikea asia (ks. myös Helve 2002, 144–148). Lisäksi itse valintatilanne ja sen päättäminen, minne hakeutuu peruskoulun jälkeen sekä myös koulunkäynnin ja vapaa-ajan vieton yhteensovittaminen koetaan hankalaksi.

Taloudelliset ongelmat eivät erityisesti korostu oman elämän vaikeina asioina, vaikka taloudelliseen tilanteeseen viitataankin muutamassa haastattelussa. Nuoret tekevät melko vähän eroa perheen taloudellisen tilanteen ja oman taloudellisen tilanteensa kesken. Oman taloudellisen tilanteen kerrotaan esimerkiksi kohentuneen työssäkäynnin seurauksena. Toisaalta oman rahan niukkuutta ei välttämättä pidetä kovin kiusallisena, jos pyydettyä saa rahaa vanhemmiltaan. Taloudellinen tilanne mainitaan useammin oman elämän hyvänä puolena kuin huonona. Toisaalta ulkoiset tekijät, kuten köyhyys, vaikuttavat lapsen hyvinvoin-

tiin sekä suoraan että epäsuorasti ja esimerkiksi heikko taloudellinen tilanne saattaa vaikuttaa myös perheen ilmapiiriin heikentävästi (Forssén ym. 2002, 89). Perhetilanteeseen liittyvät ongelmat ja erimielisyydet vanhempien kanssa mainitaan haastatteluissa oman elämän vaikeina asioina.

Erimielisyydet kavereiden kanssa kuten myös elämän tylsyys, yksitoikkoisuus ja rutiininomaisuus mainitaan tyytyväisyyttä heikentävinä asioina. Vaikka useimmat haastatellut nuoret arvioivat elämänsä olevan ihan hyvää, niin he viittaavat myös vaikeiksi koettuihin tapahtumiin, kuten esimerkiksi vanhempien eroon ja läheisen kuolemaan. Lisäksi nuoret kertovat masennuksesta, arvostuksen puutteesta, väsymyksestä ja normaaliksi mielletystä ”vitutuksesta”. Näihin seikkoihin he viittaavat joko arvioidessaan elämäänsä kokonaisuudessaan tai kertoessaan sen huonoista puolista.

Hyvinvointi määrittäyty haastatteluissa samojen tekijöiden perusteella, tarkastellaan sitä sitten oman elämän hyvien ja huonojen asioiden kautta tai yleisemmin nuoren hyvin ja huonosti menemisen näkökulmasta. Hyvin nuorella menee silloin, kun hänellä on kavereita ja kun kotona ja koulussa menee hyvin. Huonosti nuorella menee taas silloin, kun hänellä on ongelmia niin kotona kuin myös kavereiden kanssa eikä hän pärjää koulussa (ks. myös Törrönen & Vornanen 2002). Nuorta, jolla menee hyvin, kuvataan muun muassa iloiseksi, terveeksi, ulospäin suuntautuneeksi, pidentyksi, kiltiksi, suosituksi ja hyvännäköiseksi. Myös se, että tietää, mitä elämältään haluaa, ja että elämässä on päämääriä, yhdistyy muutamassa kommentissa hyvin menemiseen.

Nuoren hyvin menemisen kannalta koulumenestys on tärkeää. Ihanteellista olisi, jos koulu sujuisi hyvin ”vähällä vaivalla”. Nuorta, jolla menee hyvin, kuvaillaan esimerkiksi seuraavanlaisesti:

”Mul on yks sellanen kaveri, se vaan lukee ja yht’äkkii se muistaa kaikki. Sit sil jää aikaa kaikkeen muuhun. Sellanen on hyvä sydeemi. Sit ois joku makee harrastus. No en mä tiedä, en mä kyl mitään harrastust kaipaa-kaan. En mä tiä.” (Poika, heikko alue)

Edellisessä sitaatissa nousee koulumenestyksen lisäksi esiin myös ”joku makee harrastus” hyvin menemisen osatekijänä. Kaiken kaikkiaan nuoret viittaavat kuitenkin harrastuksiin harvemmin kuin perhe- ja kaverisuhteisiin tai koulumenestykseen arvioidessaan omaa elämäänsä tai nuoren hyvinvointia yleisemmin.

Kuvailtaessa nuorta, jolla menee huonosti, huonosti meneminen näyttäytyy rankempana kuin oman elämän vaikeiden asioiden kautta peilattaessa. Huonosti menemiseen yhdistetään muun muassa huonot kotiolot, vanhempien päihdeongelmat ja piittaamattomuus nuoren asioista, mutta myös nuoren omat päihdeongelmat ja rikokset (vrt. Määttä tässä kirjassa). Nuoren, jolla menee huonosti tunnistaa siitä, ettei hänellä ole kavereita, hän on yksinäinen, eristäytynyt ja masentunut. Nuoret tarkastelevat kommentissaan sekä hyvin ja huonosti menemisen syitä että myös sitä, miten hyvin ja huonosti meneminen ilmenee ja millaisia ulkoisia tunnusmerkkejä on nähtävissä. Esimerkiksi lintsaus, heikko koulumenestys, eristäytyneisyys, päihteiden käyttö ja likaisuus ovat ulkoapäinkin havaittavia huonosti menemisen merkkejä. Toisaalta parissa haastattelussa painotetaan sitä, ettei hyvin tai huonosti meneminen näy päällepäin.

”Hyvin menee”

Useimmat haastatelluista nuorista arvioivat omaa elämäänsä kokonaisuudessaan positiiviseen sävyyn. Nuoret ovat melko tyytyväisiä omaan elämäänsä. Tältä osin tulokset ovat samansuuntaisia viimeisimmän nuorisobarometrin tulosten kanssa (ks. myös Saarela 2002, 25–28.).³ Kysyttäessä, kuuluuko nuori omasta mielestään niihin nuoriin, joilla menee hyvin vai niihin, joilla menee huonosti, useimmat haastatelluista nuorista kertovat kuuluvansa niihin nuoriin, joilla menee hyvin tai ”ihan hyvin”. Osa haastatelluista toteaa lyhyesti, että ”mul menee hyvin”. Mutta hyvin menemistä myös perustellaan esimerkiksi sillä, että kotona, koulussa ja kavereiden kanssa menee hyvin. Osa haastatelluista punnitsee omaa tilannettaan hyvinvoinnin kannalta tärkeiden elämäntilanteiden osalta ja pelaa nykyistä elämäntilannettaan

myös aikaisempaan. Eri elämäntilanteiden punnitseminen tulee erityisesti esiin niissä kommentissa, joissa kerrotaan ”ihan hyvin” ja ”suht koht hyvin” menemisestä. Esimerkiksi hyvät perhesuhteet saattavat osin lieventää kaverittomuudesta aiheutuvaa huonosti menemistä, mihin viitataan seuraavassa ”keskivälillä” olemista perustelevassa kommentissa:

”No, mul ei mee koulu hyvin eikä kaverit. – – Mut sit taas kun, sit taas toisaalta mul menee perhe ja mä tiedän mitä mä haluan. Niin ne menee kyl hyvin. Et se on silleen, kun on pari asiaa, mitkä menee huonosti ja pari asiaa, mitkä menee hyvin. – Et siit se sit varmaan, sen takii mä varmaan oonkin tota siin välillä. – – Eihän kyl kaikilla mee mitenkään täydellisesti, mutta jollain menee paremmin ja jollain vähän huonommin.” (Tyttö, keskivertoalue)

Edellä olevassa haastattelukatkelmassa nuori punnitsee elämäntilannettaan niin koulumenestyksen, kaverisuhteiden kuin myös perhesuhteiden osalta. Lisäksi hän mainitsee hyvänä puolena myös sen, että hän tietää, mitä haluaa tehdä yhdeksännen luokan jälkeen. Toisaalta nuorilla on myös erilaisia tavoitteita hyvin menemisen suhteen, mistä seuraava sitaatti antaa viitteitä. Sitatissa haastateltu poika perustelee ”vähän siltä väliä” – vastaustaan seuraavasti:

”No, koulu ei mee mitenkään ihan mieltömän hyvin. – – Kavereit ei oo liikaa (nauhaa). Ja tota harrastuksis ei ainakaan vielä oo mitenkään huipulle päässy.” Muissa haastatteluissa ei tässä yhteydessä viitata näin korkealle asetettuun tavoitetasoon.

Ainoastaan yksi haastatelluista nuorista toteaa, että hänellä menee aika huonosti. Huonosti menemisen hän liittää omiin odotuksiinsa ja kyvyttömyyteensä nauttia elämästä. Toinen nuori toteaa, että hänellä menee ”huonosti hyvin”. Haastateltu mainitsee oman elämänsä hyvinä puolina ison talon, oman huoneen ja lemmikkieläimen.

Mutta hän haluaisi saada enemmän valtaa päättää omista asioistaan ja toivoisi vanhempien suhtautuvan häneen ”enemmän ihmisenä kun lapsena”.

Esimerkki tuo hyvin esiin sen, etteivät ulkoiset hyvät elinolot automaattisesti tuota nuorelle hyvin menemisen kokemusta. Lisäksi kommentissa korostuu omien vaikutusmahdollisuuksien merkitys yhtenä nuoren hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien merkitystä hyvinvoinnin osatekijöinä on korostettu erityisesti lapsi- ja perhepoliittisissa ohjelmissa ja myös nuorten osallisuushankkeissa (ks. esim. Helsingin kaupunginkanslia 2001).

Hyvinvointi määrittyy samaan tapaan haastateltujen puheessa kaikilla tutkimusalueilla. Muutamassa heikon alueen haastattelussa mainitaan erikseen oman elämän hyvänä puolena se, etteivät vanhemmat ole eronneet. Keskiverrolla ja vahvalla alueella mainitaan ”molemmat vanhemmat” nuoren hyvin menemisen yhteydessä. Nuorisobarometriin vastanneiden nuorten tavoin haastatellut nuoret vaikuttavat suhteellisen tyytyväisiltä taloudelliseen tilanteeseensa (ks. Saarela 2002, 25–28). Ainoastaan kahdessa keskiverron alueen haastattelussa rahanpuute mainitaan oman elämän vaikeana asiana. Oman elämän vaikeat asiat liittyvät koulumenestyksen kohentamiseen sekä erimielisyyksiin vanhempien ja kaverien kanssa. Heikolla alueella viitataan myös omassa lähipiirissä tapahtuneisiin vaikeisiin asioihin, kuten läheisen kuolemaan. Toisin kuin kahden muun alueen haastattelussa vahvalla alueella ei mainita tylsyyttä tai rutiininomaisuutta oman elämän huonona puolena.

Nuoren hyvin menemisen yhteydessä keskiverron alueen ja vahvan alueen haastattelussa viitataan useammin nuoren olemukseen, omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja päämääriin kuin heikolla alueella. Sen sijaan huonosti menemisen yhteydessä myös heikolla alueella haastatellut nuoret viittaavat useammin ulkoiseen olemukseen. Nuoren huonosti menemisen yhtenä tunnusmerkkinä viitataan kaikilla alueilla nuoren päihteiden käyttöön. Päihteiden käyttöön viitataan tässä yhteydessä erityisesti vahvan alueen haastattelussa.

Varsinaisia asuinympäristöön liittyviä asioita nuoret eivät mainitse hyvinvoinnin yhteydessä. Muutamassa haastattelussa asunto yhdistetään hyvään elämään, kun taas huonosti menemisen yhteydessä mainitaan heikolla alueella kodittomuus ja keskiverrolla ja vahvalla alueella lastenkodissa asuminen. Lähiympäristöön laajemmin viitataan hyvinvoinnin yhteydessä ainoastaan yhdessä heikon alueen haastattelussa, jossa nostetaan esiin rauhallinen asuinympäristö hyvän elämän edellytyksenä.

Hyvää elämää tulevaisuudessa

Aikaisemmissa tutkimuksissa nuorten on havaittu suhtautuvan tulevaisuuteen positiivisesti. Toisin omaan elämään ja tulevaisuuteen liittyvät kysymykset mietittyvät nuoria. (Helve 2002.) Sen, miten nuoret suhtautuvat tulevaisuuteen, voi olettaa kertovan myös tämänhetkisestä tyytyväisyydestä ja yleisemmästä suhtautumisesta elämään. Marjaana Seppänen (2001, 118) havaitsi omassa tutkimuksessaan, että ihmisten arviot omasta elämästään – jo eletystä ja tulevasta – olivat yleensä samansuuntaisia. Mikäli oman elämän arveltiin sujuneen hyvin tähän asti, sen arveltiin sujuvan hyvin myös tulevaisuudessa.

Tulevaisuudensuunnitelmien ja -toiveiden voi ajatella heijastelevan nuorten tärkeinä pitämiä asioita ja arvostuksia (ks. myös Saarela 2002). Haastatelluilta nuorilta kysyttiin sitä, miten heidän mielestään elämän pitäisi tulevaisuudessa sujua, jotta voisi sanoa, että elämä on mennyt hyvin. Nuoria kehoitettiin kuvittelemaan tilannetta esimerkiksi 5–10 vuoden kuluttua. Tulevaisuuden hyvin menemisen haastatellut nuoret yhdistävät useimmiten opiskeluun, ammatinhankintaan, työhön ja hyvään toimeentuloon. Lisäksi nuoret viittaavat omaan asuntoon ja perheen perustamiseen. Jos nuorten tämän hetken hyvinvoinnissa korostuvatkin hyvät ihmissuhteet ja koulumenestys, niin tulevaisuuden hyvin menemisessä painottuvat hieman enemmän elintasoon liittyvät seikat. Mutta haastattelussa viitataan myös perhe- ja kaverisuhteisiin tulevaisuudessa.

Vaikuttaisi siltä, että työntekoa arvostetaan varauksetta eikä aineistosta löydy merkkejä sellai-

sesta vaihtoehtoisesta elämäntavasta, johon kuuluisi vailla työtä eläminen (vrt. Mustola 1990). Työnteko näyttäisi olevan nuorille itsestäänselvyys. Koulutus on nuorille keino päästä hyvään ammattiin ja myös hyvään itselliseen elämään, mikä tulee esiin seuraavassa haastattelukatkelmassa.

Haastattelija: Mistä se riippuu, jos asiat menee huonosti niin mitäs luulet, miks sillai käy?

Poika: Se voi olla. No, jos ei vaikka pääse hyvään opiskelupaikkaan, niin siitähän se lähtee, että ei oo välttämättä töitä ja sit jos saaki töitä, se ei riitä siihen asunnon pitämiseen.

Haastattelija: Mistäs se sit riippuu, että jos ei saa hyvää opiskelupaikkaa?

Poika: No se taas riippuu miten on nyt menny koulu. (Keskivertoalue)

Muutamassa haastattelussa maalataan hieman determinististäkin kuvaa elämäkulusta (ks. Järvinen & Jahnukainen 2001, 135), mikä tulee esiin edellisessä sitaatissa. Peruskoulun koulumestys näyttäytyy haastatteluissa ratkaisevana lenkinä hyvin menemisen ketjussa. Ei olekaan ihme, että nuoret tuntevat paineita koulunkäynnin suhteen. Nuoret tarkastelevat tulevaisuuden hyvin menemistä pääosin realistisen oloisesti. Tästä kertovat kommentit, joissa viitataan siihen, ettei koulutukseen automaattisesti takaa työpaikan saamista (ks. Järvinen 2001, 62).

Tulevaisuuden hyvin menemisen haastatellut nuoret yhdistävät kaikilla tutkimusalueilla ammatinhankintaan, työhön ja hyvään toimeentuloon. Sekä tytöt että pojat viittaavat koulutukseen ja työhön, eivätkä perinteiset sukupuoliroolit korostu haastateltujen helsinkiläisnuorten tulevaisuuden kuvailuissa samaan tapaan kuin lappilaisten nuorten kertomuksissa (vrt. Ollila tässä kirjassa). Helsinkiläisnuoret maalaavat jo kysymyksenasettelunkin ohjaamina kuvaa hyvästä elämästä tulevaisuudessa. He eivät puhu tässä yhteydessä menestyksestä eivätkä viittaa kiireeseen tulevaisuuden hyvin menemisenä. Tulevaisuuden huonosti menemisen haastatellut helsinkiläisnuoret yhdistävät kaikilla tutkimusalueilla vailla koulutusta, ammattia, työtä ja toimeentuloa oloon. Asiat ovat

huonosti silloin, jos ei pysty elättämään itseään, mistä kertovat maininnat: ”joutuu ottaa apuja”, ”elää sossun avulla” tai ”sosiaaliviranomaisten tai näitten tukien avulla elää”. Nuorten vastaukset heijastelevat ”selviytymisen eetosta” (ks. Kortteinen 1992) ja työnteko nähdään edellytyksenä pärjätä itsellisesti. Tulevaisuuden huonosti menemisen yhteydessä mainitaan kaikilla tutkimusalueilla myös perhetilanteeseen liittyvät vaikeudet. Asunnottomuus mainitaan heikon ja keskiverron alueen haastatteluissa useammin tulevaisuuden huonosti menemisen yhteydessä kuin vahvalla alueella. Asuinympäristön tai asuinpaikan merkitys ei korostu tulevaisuuden hyvinvoinnin määrittelyissä.

Kiinnostavaa on se, että sekä nuoren tämänhetkisestä hyvinvoinnista että myös tulevaisuuden hyvinvoinnista puhuttaessa koulutuksen rooli nousee keskeiseksi. Lintsaus ja huono koulumestys ovat merkkejä nuoren huonosti menemisestä tällä hetkellä ja vaille koulutusta jäämisen ajatellaan johtavan huonosti menemiseen tulevaisuudessa. Tässä mielessä koulutus näyttäytyy hyvinvoinnin resurssina, kausaalisesti hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä (ks. Martelin ym. 2002, 86; myös Järvinen & Jahnukainen 2001, 135). Haastateltujen nuorten koulutususkko on vahva (ks. myös Komonen 2001).

Syrjäytymisen ulottuvuudet

Hyvinvoinnin äärimmäisenä kääntöpuolena voidaan pitää syrjäytymistä, ja hyvinvointia voikin lähestyä myös syrjäytymisen kautta. Syrjäytymisen käsitteellä viitataan usein kasautuvaan ja jatkuvaan huono-osaisuuteen, osattomuuteen ja resurssien puutteeseen (Törrönen & Vornanen 2002, 35). Samoin kuin hyvinvointia on myös syrjäytymistä tarkasteltu usein ulkoa päin, syrjäytymistä mittaavien indikaattoreiden valossa, vaikka keskeistä on myös se, miten yksilöt itse määrittelevät syrjäytymisen ja huono-osaisuuden (Järvinen ja Jahnukainen 2001, 143).

Tulevaisuudennäkymiä kartoittavien kysymysten jälkeen haastateltuja nuoria pyydettiin kertomaan, mitä heille tulee mieleen sanasta syrjäytyminen. Syrjäytymisteeman osalta esitettiin myös

jatkokysymykset: tuntevatko tai tietävätkö he ketään, jota voisi kutsua syrjäytyneeksi, mistä syrjäytyminen johtuu ja ovatko he koskaan ajatelleet, että he voisivat itse syrjäytyä.

Syrjäytyminen määrittyy nuorten puheessa usein yksin jäämiseksi ja syrjäytymiseksi ihmissuhteista. Erityisesti nuorten kohdalla syrjäytyminen on ensisijaisesti syrjäytymistä kaverisuhteista, mutta myös koulunkäynnistä syrjäytymiseen viitataan. Nuorten kohdalla syrjäytymiseen johtavina syinä mainitaan ujous, hiljaisuus tai erillaisuus. Erillaisuus taas voi johtua vammasta tai sairaudesta tai erilaisesta pukeutumisesta. Tosin syrjäytymisen yhteydessä viitataan myös vaikeisiin kotioloihin, vanhempien alkoholismiin ja traagisiin yllättäviin tapahtumiin, kuten esimerkiksi vanhemman kuolemaan. Haastatellut nuoret määrittelevät syrjäytymistä hyvin samaan tapaan kuin Törrösen ja Vornasen (2002) tutkimat yläasteikäiset nuoret, jotka eivät liitä syrjäytymistä taloudellisiin vaikeuksiin tai köyhyyteen, vaan syrjäytyminen merkitsee näille nuorille ensisijaisesti yksinäisyyttä ja ryhmän ulkopuolelle jäämistä. Törrösen ja Vornasen tutkimuksessa syrjäytyminen määrittyy toiseudeksi suhteessa vertaisryhmään, ei suhteessa aikuisiin tai yhteiskuntaan.

Nuorten tarkastellessa aikuisuuteen liittyvää syrjäytymistä nousevat esiin yksinäiset vanhukset, alkoholisoituneet huonoissa oloissa asuvat ihmiset sekä työttömäksi jääneet. Seuraavassa sitaattissa tarkastellaan sekä nuoren että aikuisen ihmisen syrjäytymistä:

”Niin no sitähan nyt voi ajatella monelta kantilta, et ehkä nuorelle just toi syrjäytymisen on sitä, et on yksin. Mut sitten jos ajattelee, jossain vanhemmalla iällä, niin sanotaan, se on syrjäytymistä, jos jää työttömäksi ja sit ei tota, oo mitenkään mukana yhteiskunnan asioissa eikä mitään sellasta ja on niinku, mikään ei kiinnosta. Ehkä just joku alkoholisti, niin on voinu silleen, et on nuorena, et on just niinku syrjäytynyt. – – Mut ehkä nuorella toi et ei oo kavereita ja on yksin ja pois kaikesta.” (Tyttö, vahva alue)

Syrjäytymistä koskeissa kommenteissa syrjäytymisen syyt ja seuraukset kietoutuvat myös toisiinsa. Nuoret viittaavat sekä omaehtoiseen syrjään vetäytymiseen että sosiaalisten taitojen tai uskalluksen puutteesta johtuvaan syrjään jäämiseen. Mutta he viittaavat myös muiden harjoittamaan syrjintään ja ulkopuolelle sulkemiseen, jossa syrjinnän yhtenä keskeisenä perusteena on erillaisuus.

Syrjäytyminen ei näyttäydä yksinomaan yksilöllisistä tekijöistä tai esimerkiksi omasta laiskuudesta johtuvana, vaan nuoret nostavat esiin myös itsestä riippumattomia tekijöitä, jotka saattavat edesauttaa yksilön syrjäytymistä. Syrjäytymisessä on kyse myös sattumasta ja onnen puutteesta. Tässä suhteessa tulokset poikkeavat nuorisobarometrin tuloksista, joiden mukaan nuoret katsovat syrjäytymisen johtuvan ennen muuta omasta laiskuudesta tai välinpitämättömyydestä (vrt. Saarela 2002, 53–54.)

Muutamilla haastatelluista nuorista on omakohdaisia nimenomaan erillaisuudesta johtuviksi koettuja syrjäytymisen kokemuksia ja tällöin syrjäytymisellä viitataan nimenomaan yksinäisyyteen suhteessa kavereihin. Haastatellut nuoret tarkastelevat kysymystä omasta syrjäytymisestään joko tämän hetkisen elämäntilanteen kautta tai sitten he peilaavat sitä aikaisempiin kokemuksiinsa. Kysymystä tarkastellaan myös tulevaisuuden syrjäytymisen näkökulmasta. Osa haastatelluista nuorista ei pidä syrjäytymistä omalla kohdallaan todennäköisenä tai mahdollisena. Syrjäytyminen näyttäytyy tilana, johon voi jossain määrin myös itse vaikuttaa. Tästä kertoo esimerkiksi se, että haastateltu nuori kertoi ottaneensa itseään niskasta kiinni ja hakeutuneensa muiden pariin. Syrjäytymistä voi myös yrittää ehkäistä sillä, ettei ”päästä itseään siihen”.

Silloin kun syrjäytymistä tarkastellaan oman elämän ja omien kokemusten kautta, ei syrjäytyminen välttämättä määrity lopulliseksi tai edes pitkäkestoiseksi. Aineistossa on esimerkkejä siitä, että tilanteet muuttuvat ja että syrjäytyminen ei välttämättä koske kaikkia elämänalueita. Omalla luokallaan syrjityllä saattaa olla kavereita rinnakkaisluokilla tai koulun ulkopuolisissa harrastuksissa. Näin ymmärrettynä syrjäytyminen lähenee

Järvisen ja Jahnukaisen marginalisaation määritelmää. Heidän mukaansa marginalisaatio on yhteen tai useampaan elämäalueeseen liittyvää joskus tietoistakin syrjässä olemista, johon ei välttämättä liity huono-osaisuutta. Laajentuessaan ja pitkittyessään marginaalisuus voi kuitenkin edetä syrjäytymiseksi. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 142–143.)

Syrjäytyminen määrittyy haastatteluissa samaan tapaan kaikilla tutkimusalueilla, vaikkakin nuorten vastaukset paljastavat syrjäytymisen monet ulottuvuudet. Haastateltujen joukossa on kaikilla tutkimusalueilla sekä sellaisia nuoria, jotka eivät tunne tai tiedä ketään, jota voisi kutsua syrjäytyneeksi että niitä, jotka tietävät jonkun syrjäytyneen. Keskiwerolla ja vahvalla alueella viitataan hiljaiseen, ujoon luokkakaveriin ja omiin perheenjäseniin, jotka ovat ujoja. Heikolla alueella taas viitataan yksinäiseen koulukaveriin, alkoholisoituneeseen sukulaismieheen, alkoholisoituneeseen naapuriin sekä tuttuun, jolla on monia vaikeuksia. Omassa lähiympäristössä tapahtuvaan syrjäytymiseen ongelmien kasautumisen merkityksessä viitataan tässä yhteydessä ainoastaan heikon alueen haastatteluissa. Asuinympäristöön liittyvät tekijät eivät korostu nuorten syrjäytymisen määrittelyssä.

Asuinalueen merkitys

Asuinalueen merkitys ei korostu nuorten hyvinvointikäsityksissä eikä syrjäytymisen määritelmässä. Asuinympäristöön liittyviä tekijöitä ei painoteta myöskään nuorten arvioidessa sitä, mitkä seikat vaikuttavat tulevaan elämäntulkkuun. Nuoret ovat individualisteja siinä mielessä, että he uskovat elämän sujumisen olevan suurimmaksi osaksi itsestä kiinni: omasta halusta, kunnianhimosta, asenteesta ja yrittämisestä. Yksilölliset tekijät ja yksilön vaikutusmahdollisuudet tulevat vahvasti esiin kaikilla tutkimusalueilla. Tämän lisäksi eri alueilla viitataan hieman vaihtelevasti muun muassa perheeseen ja kotioloihin, yleiseen työtilanteeseen ja kohtaloon. Kaikilla alueilla nostetaan vielä erikseen esiin koulunkäynnin ja opiskelun merkitys elämäkulun kannalta. Mutta useimmissa vastauksissa se, mistä riippuu, miten elämä menee, palautuu yksilöllisiin tekijöihin ja omaan

yrittämiseen, ei niinkään yhteiskunnallisiin olosuhteisiin tai esimerkiksi kasvuympäristöön (vrt. Furlong & Cartmel 1997). Elämän sujuminen vaikuttaisi olevan perinteiseen suomalaiseen tapaan suurimmaksi osaksi itsestä kiinni (ks. Kortteinen 1992).

Haastatelluilta kysyttiin vielä erikseen sitä, katsovatko he nykyisellä asuinpaikalla olevan merkitystä sen kannalta, millaiseksi elämä tulevaisuudessa muotoutuu. Kaikilta tutkimusalueilta löytyy sekä niitä nuoria, jotka korostavat asuinympäristön merkitystä sitä erikseen kysyttäessä että niitä, jotka vähättelevät ympäristön merkitystä ja painottavat yksilön omia vaikutusmahdollisuuksia. Niistä nuorista, jotka uskovat asuinalueella olevan merkitystä, osa viittaa alueelliseen erilaistumiseen ja erilaisiin asuinalueisiin Helsingin sisällä, kun taas osa vertaa kaupungin tarjoamia mahdollisuuksia, etenkin koulutuksen ja työpaikkojen osalta maaseudun tilanteeseen (ks. myös Turtiainen & Karvonen 2002; Rintala & Heikkilä 2002, 347).

Nuorten käsityksissä esiintyy kolme tapaa, joiden kautta asuinalue voi vaikuttaa elämän muotoutumiseen tulevaisuudessa. Tämä voi tapahtua joko perheen, kaveripiirin tai yleisemmän ilmapiirin kautta. Perhetaustaan viittaaminen asuinalueen merkityksestä kysyttäessä on kiinnostavaa; ikään kuin asuinalueet ja tietynlainen perhetausta kytkeytyisivät automaattisesti yhteen. Haastatteluissa tulee esiin se, että asuinalueella voi olla sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia nuoren elämään. Niissä kommentteissa, joissa viitataan negatiiviseen vaikutukseen, on kyse pääosin joko kaverien tai perheen antamasta mallista. Jos kaveripiirissä, perheessä tai lähiympäristössä on liiallista alkoholin tai huumeiden käyttöä, väkivaltaa tai rikollisuutta, se saattaa ”tarttua” (vrt. Mayer & Jencks 1989). Parissa, kolmessa vastauksessa kullakin tutkimusalueella viitataan suoraan negatiiviseen vaikutukseen tätä kautta, mutta osassa kommentteista ympäristön vaikutusta lievennetään korostamalla omia vaikutusmahdollisuuksia.

Alueen positiivinen vaikutus taas liittyy nuorten käsityksissä perheeseen ja perheen varallisuuteen, johon viitataan sekä heikon että vahvan alu-

een haastatteluissa. Kommenteissa tuodaan esiin, että joillakin alueilla asuu varakkaampia perheitä ja näiden perheiden mahdollisuudet tukea lapsiaan ovat paremmat kuin köyhempien perheiden.

Haastattelija: Luuletsä, että sillä missä asuu on merkitystä, et millaseksi elämä muotoutuu?

Tyttö: No, on kai sil jonkun verran.

Haastattelija: Miten sä aattelet, et se vois vaikuttaa?

Tyttö: Et jos vaikka asuu, on niinku rikkaat vanhemmat tai jotain niin sit voi olla niinku sinänsä parempi tulevaisuus, kun et jos on köyhemmät tai jotain. Mut ei sil sinänsä.

Haastattelija: Miks voi olla parempi tulevaisuus, jos on rikkaat vanhemmat? Millä tavoin parempi?

Tyttö: Et sinänsä ne voi kustantaa paljon enemmän kaikkee.

Haastattelija: Esimerkiksi mitä?

Tyttö: No, vaikka oman asunnon tai jotain sitten. Mut eihän se sinänsä mitenkään vaikuta siihen, miten itte menestyy koulussa. (Heikko alue)

Asuinalueen positiivinen vaikutus voi kulkea myös alueen yleisemmän ilmapiiirin kautta, mihin viitataan parissa keskiverron alueen kommentissa. Esimerkkinä mainitaan hyväosaisten asuinpaikaksi mielletty alue, josta todetaan: ”niin siellä oli sellasii tosi hienoi omakotitaloi ja sellasii, niin siellä periaattees niin, siel varmaan tulee sellanen tosi hyvä asenne ja silleen.” Toisaalta samainen haastateltu nostaa esiin myös sen, etteivät liian hyvissä ja turvatuissa olosuhteissa ja ”perheen siivellä” eläneet nuoret välttämättä pärjää jatkossa heikommissa olosuhteissa ja itseks (ks. myös Bustos Castro & Lindbladh 2003).

Osassa vastauksista arvellaan, että asuinalueella tai kasvuympäristöllä saattaa olla tai on merkitystä, mutta tarkemmin tätä ei osata kuvailla. Tämäntyyppisiä kommentteja on erityisesti vahvalle alueella. Siellä useimmat haastatelluista arvelevat asuinpaikan vaikuttavan jonkin verran siihen, millaiseksi elämä tulevaisuudessa muotoutuu.

Myös heikkoresurssisella alueella useat haastatelluista ovat sitä mieltä, että asuinympäristö saattaa vaikuttaa elämäntulkkuun. Mutta toisaalta vahvan ja heikon alueen haastatteluissa painotetaan myös ”itestä kiinni” -hengessä yksilön omia vaikutusmahdollisuuksia. Keskiverron alueen nuorilla asuinpaikan merkitys ei juuri korostu. Kysymystä asuinpaikan merkityksestä tarkastellaan kaikilla alueilla useasta näkökulmasta. Esimerkiksi maaseudun tarjoamiin vähäisempiin mahdollisuuksiin (ks. myös Rintala & Heikkilä 2002, 346–347) sekä työpaikan ja asuinpaikan väliseen etäisyyteen, työmatkan pituuteen, viitataan kaikilla alueilla kysyttäessä asuinpaikan merkityksestä.

Vaikka erikseen kysyttäessä monet haastatelluista arvelivat asuinpaikan vaikuttavan jonkin verran elämän muotoutumiseen, niin asuinympäristön mahdolliset vaikutukset eivät kuitenkaan nouse esiin nuorten hyvinvoinnin ja syrjäytymisen käsitelyksissä. Tämä tulos on samansuuntainen Seppäsen (2001, 119) Lahden Liipolaa koskevien havaintojen kanssa. Oma onnellisuus ei ole hänen tulkintansa mukaan kiinni siitä, miten asuinalueella menee, vaan henkilökohtaiset asiat vaikuttavat siihen, millaisena tuleva elämäntulkku nähdään.

Kiinnostavaa on se, että muutamassa tutkimusalueilta kerätyssä ainekirjoituksessa elämäntulkku ja alueen tilanne kytkeytyvät selkeästi yhteen (ks. Turtiainen 2002). Näissä kirjoituksissa kuvataan oman asuinalueen heikkenevää kehitystä ja slummiutumista, minkä arvellaan vaikuttavan negatiivisesti myös yksilön elämäntulkkuun. Asuinalueen ja oman elämän kehityskulut eivät kuitenkaan väistämättä ole samansuuntaisia, vaan ratkaisuna nähdään esimerkiksi se, että nykyiseltä asuinalueelta muutetaan pois, jotta oma elämä sujuisi toivotulla tavalla.

Oma asuinalue nuorten kuvauksissa

Haastatteluissa nuoria pyydettiin erikseen kuvailemaan omaa asuinalueitaan. Eri tutkimusalueilla haastatellut nuoret kuvailevat omaa asuinalueitaan eri tavoin. Niin ainekirjoitusten kuin myös haastateltujen kuvausten perusteella oma asuinalue näyttäytyy heikkoresurssisella alueella heterogeenisena, sisäisesti erilaistuneena alueena (ks.

Turtiainen 2002). Myös haastattelujen kuvauksissa viitataan rauhalliseen ja mukavaan puoleen sekä rauhattomampaan puoleen, missä sosiaaliset ongelmat ja erityisesti päihdeongelmat ovat nähtävissä. Sosiaalisista ongelmista huolimatta oman asuinalueen kerrotaan myös olevan ”ihan mukava, pikkuinen paikka” ja useat haastatellut luonnehtivat aluetta hyväksi paikaksi asua. Keskivertoalueen kuvauksissa oman asuinalueen kerrotaan olevan rauhallinen ja hyvä paikka asua, toisaalta tuodaan esiin myös rauhattomuus ja päihdeongelmat. Sosiaaliin ongelmiin ei kuitenkaan viitata yhtä paljon kuin heikon alueen kuvauksissa. Myös keskivertoalueella oma asuinalue näyttäisi niin haastattelukuvausten kuin myös ainekirjoitusten perusteella jakautuvan erilaisiin osa-alueisiin; parempaan ja huonompaan puoleen. Toiminnallinen ympäristö saa osakseen kritiikkiä, sillä tylsyys ja tekemisen puute näyttäytyvät oman asuinalueen huonoina puolina. Sosiaalisen ympäristön osalta viitataan väestörakenteeseen ja alueella kerrotaan asuvan paljon vanhuksia ja myös lapsiperheitä. Vahvaresurssisella alueella oma asuinalue näyttäytyy kuvausten perusteella rauhallisena ja hyvänä paikkana asua. Omaa asuin- aluetta kuvataan viihtyisäksi. Kuten ainekirjoitukset myös oman asuinalueen kuvaukset ovat vahvalla alueella säilyttäneet positiivisempia kuin heikolla ja keskiverroilla alueella. Parissa kuvauksessa oman asuinalueen kerrotaan olevan erityisen hyvä lapsiperheille.

Erityisesti nuorten asuinaluekirjoituksissa, mutta myös haastattelujen aluekuvauksissa, viitataan ongelmalähiökeskustelusta ja rap-musiikista tuttuihin elementteihin; alkoholiongelmiin, huumeisiin ja rikollisuuteen (ks. Liesaho tässä kirjassa). Vaikka nuorten kirjoitukset ja kuvaukset antavat viitteitä alueellisesta erilaistumisesta ja sosiaalisten ongelmien kasautumisesta, niin niissä ei kuitenkaan maalata rap-musiikin tavoin lohdu- tonta kuvaa tilanteesta. Ainekirjoitusten ja haastattelukuvausten alueiden sisäisestä erilaistumise- sta kertovien kommenttien kautta hahmotettava kuva näyttäisi vastaavan käsitystä huono-osaisuuden pistemäisestä kasautumisesta (Vaattovaara 1998, Lankinen 2001b).

Nuorten kirjoitusten ja myös kuvausten voi- tulkita kertovan sekä niistä ongelmista ja häiritse- vistä tekijöistä, joita nuoret ympäristössään näke- vät että myös yleisemmistä kulttuurista ilmiöistä ja tavoista puhua. Nuorten tavat kirjoittaa omasta asuinalueestaan ja kuvata asuinalueitaan kertone- vat myös siitä, että kuvaukset lähiöiden rappeu- tumisesta sekä huoli huono-osaisuuden ja ongel- mien kasautumisesta ja tарттumisesta ovat heille entuudestaan tuttuja julkisista tiedotusvälineistä (Turtiainen 2002; ks. myös Roivainen 1998). Onhan nuorten todettu olevan perillä oman asuinalueensa julkisuudessa saamasta maineesta ja ottavan siihen myös kantaa (Turtiainen 2003; Jovero & Horelli 2002).

Omaa asuinalueetta koskevia kirjoituksia ja ku- vauksia voikin tarkastella ja tulkita usealla tavalla. Kirjoitukset ja kuvaukset heijastelevat nuoren ja oman asuinalueen välistä suhdetta. (Ks. esim. Bustos Castro & Lindbladh 2003; myös Cahill 2000.) Asuinalueen erityisyys voi liittyä pikem- minkin paikan ja nuoren väliseen ainutkertaiseen suhteeseen kuin itse alueeseen ja sen ulkoisiin piir- teisiin, kuten Jovero ja Horelli (2002, 32) ovat omassa tutkimuksessaan todenneet. Nuorten ta- paa kuvailla omaa asuinalueettaan on kuitenkin mahdollista ja kiinnostavaa tarkastella rinnakkain nuorten hyvinvoinnin ja syrjäytymisen määritte- lyjen kanssa.

Haastateltujen nuorten kuvauksissa tutki- musalueet näyttäytyvät erilaisina. Asuinympäris- töön liittyvät tekijät, kuten esimerkiksi aluekuva- uksissa mainitut sosiaaliset ongelmat, eivät kuiten- kaan korostu millään tutkimusalueella nuorten hy- vinvointikäsityksissä. Vaikka esimerkiksi lähiympä- ristön päihdeongelmaiset häiritsevät myös nuoria (ks. esim. Turtiainen 2003; Jovero & Horelli 2002), niin ne eivät ilmeisestikään ratkaisevasti heikennä nuoren omaa hyvinvointia, etenkin silloin jos asi- at ovat kotona hyvin (ks. esim. Pulkkinen 2002).

Pohdintaa

Tässä artikkelissa on tarkasteltu sitä, miten kol- mella sosioekonomiselta rakenteeltaan erityyppi- sellä alueella haastatellut helsinkiläisnuoret ym- märtävät hyvinvoinnin ja syrjäytymisen. Huomio-

ta on kiinnitetty siihen, mitkä hyvinvoinnin osatekijät osoittautuvat keskeisiksi tarkasteltaessa hyvinvointia nuorten käsitysten kautta. Kiinnostuksen kohteena on ollut se, mitä nuorten hyvinvoinnin käsitykset ja syrjäytymisen määritelmät kertovat hyvinvoinnin ja asuin ympäristön välisestä yhteydestä. Asuinalueen merkityksen osalta artikkelissa on tarkasteltu ensinnäkin sitä, missä määrin nuoret viittaavat asuin ympäristöön liittyviin tekijöihin hyvinvointia koskevissa käsityksissä, toiseksi sitä, millaiset seikat painottuvat hyvinvointikäsityksissä eri tutkimusalueilla ja kolmanneksi nuorilta on kysytty suoraan nykyisen asuin ympäristön merkityksestä tulevan elämän kannalta.

Vaikka nuorten haastatteluissa nousevat esiin hyvin ja huonosti menemisen monet ulottuvuudet, voi määrittelyistä löytää piirteitä, jotka yhdistävät useita nuoria. Nuorten tämänhetkisen hyvinvoinnin kannalta keskeistä ovat hyvät perhe- ja kaverisuhteet sekä koulumenestys. Koulutuksen merkitys hyvän elämän edellytyksenä ja turvaajana nousee esiin nuorten haastatteluissa. Nuorten tämän hetken hyvinvoinnissa korostuu yhteisyyssuhteiden ja kuulumisen tunteen merkitys, mutta nuoret viittaavat myös arvostuksen saamiseen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa omaa elämää koskeviin valintoihin ja päätöksiin (ks. Allardt 1998). Hyvinvointiin yhdistetään myös terveys ja se, että tietää mitä elämältään haluaa. Koulun merkitys sosiaalisena ympäristönä tulee esiin käänteisesti erityisesti syrjäytymisen määrittelyjen yhteydessä. Määrittäytyhän syrjäytyminen etenkin nuoren kohdalla yksin jäämiseksi ja syrjäytymiseksi kaverisuhteista, esimerkiksi koulussa. Vaikka nuoret viittaavat myös elintason liittyviin tekijöihin, kuten perheen taloudelliseen tilanteeseen ja asumisoloihin, niin kaiken kaikkiaan hyvinvointi näyttäytyy nuorten ihmissuhteiden ja koulumenestyksen tärkeyttä painottavien käsitysten kautta tarkasteltuna vähemmän materiaalisena kuin perinteisissä hyvinvointi- ja elinolotilastoissa (ks. Hermanson ym. 1998; vrt. myös Allardt 1998). Elintason liittyvät seikat nousevat vahvemmin esiin nuorten tulevaisuuden hyvin menemisen määrittelyissä. Nuorten hyvinvointikäsitysten voi

ajatella heijastelevan nuoren tämänhetkistä elämäntilannetta vanhempien taloudessa vailla ”henkilökohtaisia toimeentulohuolia” (vrt. myös Wilka 2001).

Yksilön vaikutusmahdollisuudet korostuvat haastateltujen nuorten arvioissa elämänsä kulkuaan vaikuttavia tekijöitä. ”Itestä kiinni” –ajattelu näyttäytyy yhdeksäsluokkalaisten nuoren elämäntilanteessa enemmän positiivisena mahdollisuutena kuin rajoituksena tai taakkana (ks. myös Lähteenmaa 2000, 54, Furlong & Cartmel 1997). Toisaalta se, että elämän sujuminen on pääosin itsestä kiinni, tuo todennäköisesti myös lisäpainetta erityisesti silloin, jos elämä ei suju toiveiden mukaisesti. Nuoren tämänhetkisestä elämäntilanteesta ja suhtautumista tulevaisuuteen kertoo haastatellun lausahdus: ”Eiköhän nyt oo kyl viel kaikki ovet auki sillei.” Toteamus kuvastaa myös sitä, että haastatellut nuoret vasta suunnittelevat jatko-opintojaan eivätkä he ole vielä joutuneet kilpailemaan opiskelupaikoista. Monilla helsinkiläisnuorilla on vaikeuksia päästä haluamaansa opiskelupaikkaan peruskoulun jälkeen (Montén 2001; 2002), ja siinä tilanteessa näkemykset saattaisivat olla toisenlaisia.

Ensimmäinen asuinalueeseen liittyvä tutkimuskysymys oli, missä määrin nuoret viittaavat asuin ympäristöön liittyviin tekijöihin hyvinvointia koskevissa käsityksissä. Hyvinvointikäsitysten tarkastelu osoitti, ettei asuin ympäristöön juurikaan viitata. Asuinalueen merkitys ei korostu tarkasteltaessa hyvinvointia nuorten hyvinvointikäsitysten ja syrjäytymisen määritelmien kautta (ks. myös Morrow 2001).

Toisena asuinalueeseen liittyvänä tutkimuskysymyksenä oli, minkälaiset seikat painottuvat nuorten hyvinvointikäsityksissä eri tutkimusalueilla. Tämän tutkimuksen aineisto ei tuonut esiin selviä alueellisia erityispiirteitä nuorten hyvinvointikäsityksissä. Eri alueilla asuvat nuoret ymmärtävät hyvinvoinnin ja syrjäytymisen samaan tapaan, ja kunkin tutkimusalueen sisällä on vaihtelua käsityksissä. Joidenkin yksittäisten kysymysten kohdalla hyvinvoinnin keskeiset osa-alueet saattavat painottua hieman eri tavoin eri alueilla.

Erityyppisillä alueilla haastateltujen nuorten

hyvinvointikäsitteiden samankaltaisuus voi liittyä tutkitun ilmiön luonteeseen. Nuorten subjektiivinen hyvinvoinnin määrittely ei kenties vaihtelee yhtä selkeästi tausta- ja ympäristötekijöiden mukaan kuin esimerkiksi nuorten peruskoulun jälkeiset koulutusurat (Helsingin kaupungin tietokeskus 2002), joissa tiedetään olevan alueellista vaihtelua. Tässä voi olla kyse myös ikäspesifistä ilmiöstä: hyvinvointi ei kaikilta osin vaihtelee nuorilla yhtä selvästi esimerkiksi sosiaalisen taustan mukaan kuin aikuisilla, kuten muun muassa Karvonen ja Rahkonen artikkelissaan tässä kirjassa toteavat.

Kolmantena asuinalueita koskevana tutkimuskysymyksenä oli, minkä merkityksen nuoret antavat nykyiselle asuinympäristölle tulevan elämänsä kannalta, sitä heiltä erikseen kysyttäessä. Vaikka hyvinvoinnin ja syrjäytymisen määrittelyn yhteydessä nuoret eivät juurikaan tuoneet asuinympäristöä esille, erikseen kysyttäessä asuinpaikalla arvellaan kuitenkin olevan jonkin verran merkitystä.

Hyvinvoinnin tarkastelu ja määrittäminen yksilöllisten ja henkilökohtaisten tekijöiden kautta kertonee nuorten individualistisesta ajattelutavasta. Tällainen ajattelutapa tulee erityisesti esiin nuorten arvioissa elämänsäkuun vaikuttavista tekijöistä. Asuinympäristön merkitys ei korostu hyvinvoinnin turvaajana tai uhkana, mikä voi liittyä myös Helsingin suhteellisen tasapainoiseen aluerakenteeseen. Alue-eroja on, mutta ne eivät ole äärimmäisiä; slummeja ei ole (ks. mm. Vaattovaara & Kortteinen 2003; Hynynen 2003). Vaikka asuinympäristö ei korostu hyvinvoinnin määrittelyssä, tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö omalla asuinalueella tai lähiasuinympäristöllä ja esimerkiksi tarjoamalla toimintamahdollisuuksilla olisi ylipäänsä merkitystä nuorelle (ks. Turtiainen & Karvonen 2002, Turtiainen 2003).

Samankaltaisuuden nuorten hyvinvointikäsitteissä ja hyvän elämän määrittelyssä voi tulkita heijastelevan suomalaisessa kulttuurissa yhteisesti jaettuun arvostukseen, joita yhtenäinen peruskoulujärjestelmä nuorten osalta vahvistaa. Korostettiin haastattelussa myös koulutuksen, työn ja itsellisen pärjäämisen merkitystä. Käytyn haastattelu- ja ainekirjoitusaineiston perus-

teella ei voida tehdä yleistä tutkimusalueiden kaikkia nuorista tai kaikista Helsingin alueista, mutta toisaalta haastattelujen nuorten käsitykset hyvinvointiin ja elämänsäkuun vaikuttavista tekijöistä muistuttavat individualistisuudessaan myös lappilaisnuorten näkemyksiä (ks. Ollila tässä kirjassa). Haastattelujen nuorten näkemysten samankaltaisuus eri alueilla ei tästä näkökulmasta ole yllättävää.

Viitteet

1. Artikkeliliitty Pirjo Turtiaisen tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseen helsinkiläisnuorten hyvinvoinnista alueellisen erilaistumisen näkökulmasta tarkasteltuna.
2. Tutkimuksessa ei pyritä osoittamaan, onko alueiden välillä eroja, vaan tarkoituksena on tuoda esiin *min-kälaisia* erityispiirteitä erityyppisillä asuvien nuorten hyvinvointikäsitteissä voi olla.
3. Havaintojen peilaaminen Nuorisobarometrin tuloksiin ei tarkoita, että tämän tutkimuksen havainnot nähtäisiin barometrin tavoin yleistettävänä tuloksina. Vertailun tarkoituksena on havainnollistaa, mikä tämän tutkimuksen aineistosta tehdyissä havainnoissa on erityistä.

Lähteet

- Allardt, Erik (1998) Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (toim.) Elämänpolitiikka. 2000 –luvun kirjasto. Gaudeamus, 34–53. Helsinki.
- Brewster, Karin L. & John O. G. Billy & William R. Grady (1993) Social Context and Adolescent Behavior: The Impact of Community on the Transition to Sexual Activity. *Social Forces* 71:3, 713–740.
- Bustos Castro, Paula & Lindbladh, Eva (2003) Place, discourse and vulnerability – a qualitative study of young adults living in a Swedish urban poverty zone. *Health & Place*. Elsevier. <http://www.elsevier.com/locate/helathpalce>. 14.3.2004
- Cahill, Caitlin (2000) Street Literacy: Urban Teenagers' Strategies for Negotiating their Neighbourhood. *Journal of Youth Studies*. Vol. 3, No. 3, 251–277.
- Crane, Jonathan (1991) The Epidemic Theory of Ghettos and Neighborhood Effects on Dropping Out and Teenage Childbearing. *American Journal of Sociology* 96:5, 1226–1259.
- Forssén, Katja & Laine, Kaarina & Tähtinen, Juhani (2002) Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Juhila, Kirsikka & Forsberg, Hannele & Roi-

- vainen, Irene (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Sophi, Jyväskylän yliopisto, 81–104. Jyväskylä.
- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (1997) *Young People and Social Change. Individualization and Risk in Late Modernity*. Guildford and King's Lynn. Buckingham: Open University Press.
- Harinen, Päivi (1998) *Elämän kokoisia perheitä. Tutkimus yksinhuoltaja- ja uusperheessä elävien nuorten perhepuheesta*. Teoksessa Helve, Helena (toim.) *Nuorten arki ja muuttuvat rakenteet*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Tutkimuksia 5/98, 54–115.
- Heikkinen, Alpo (2002) Lasten ja nuorten voimaantumisen auttamisen strategiassa. *Nuorisotutkimus* 20 (4), 43–48.
- Helsingin kaupunginkanslia (2001) *Helsingin kaupungin lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma*. Helsingin kaupunginkanslian julkaisusarja A 14/2001.
- Helsingin kaupungin tietokeskus (2001a) Helsinki alueittain 2001. Verkkojulkaisu osoitteessa <http://www.hel.fi/tietokeskus/tilastoja/HelsinkiAlueittain2001/HelsinkiAlueittain2001.pdf>.
- Helsingin kaupungin tietokeskus (2001b) *Oppiva Helsinki*. Helsingfors – en vetgirig stad. Tilastoja 2001:21.
- Helsingin kaupungin tietokeskus (2002) *Päivälukiot sekä nuorten toisen asteen ammatillinen koulutus alueittain 2000*. Tilastoja 2002:23.
- Helsingin seudun aluesarjat. Tilastotietokanta internetissä osoitteessa <http://hel03.novogroup.com/asarjat/>.
- Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki University Press. Helsinki.
- Hermanson, Elina & Karvonen, Sakari & Sauli, Hannele (1998) Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys Suomessa. Valtakunnalliset trendit 1990-luvulla. Osa I. Tilastoraportti 13/1998. Stakes. Helsinki.
- Jack, Gordon (2001) *Ecological Perspectives in Assessing Children and Families*. Teoksessa Horwath, Jan (toim.) *The Child's World. Assessing Children in Need*. Gateshead, Tyne and Wear: Athenaeum Press, Jessica Kingsley Publishers, 53–74.
- Hynynen, Pertti (2003) *Kantaväestöstä vähemmistöksi. Näkymiä ranskalaisiin, saksalaisiin ja italialaisiin lähiökortteleihin*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 2003:4. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Jovero, Sari & Horelli, Liisa (2002) *Nuoret ja paikallisuuden merkitys? Nuorten ympäristösuhteen tarkastelua Vantaan Koivukylä-Havukosken alueella*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja 2001 B84. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Järvinen, Tero (2001) *Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus*. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elin-*
- olot -vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusverkoston neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 60–69. Helsinki.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) *Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua*. Teoksessa Suutari, Minna (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20, 125–151. Helsinki.
- Karisto, Antti & Montén, Seppo (1996) *Lukioon vai ei. Tutkimus alueellista eroista helsinkiläisten lukionkäynnissä ja lukiolakkautusten vaikutuksista*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1996:6. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Karvinen, Marko (1998) *Huono-osaisuus ja disorganisaatio kaupungeissa. Modernisaation, muutoliikkeen ja paikallisten olosuhteiden vaikutusten jäljillä*. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi (2002) *Kuka vastustaa koulutusta? Kouluvastaisuuden alueelliset erot Helsingissä*. *Yhteiskuntapolitiikka* 2002, 67(4): 324–332.
- Keskinen, Vesa (2001). *Kiirettä pitää. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia* 2001:10.
- Komonen, Katja (2001) *Työn moraalista koulutuksen moraaliin*. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusverkoston neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus. 70–85. Helsinki.
- Kortteinen, Matti (1992) *Kunnan kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. HANKI JA JÄÄ.
- Lankinen, Markku (2001a) *Positiivinen diskriminaatio – mitä se on? Helsingin kaupungin tietokeskuksen keskustelualoitteita* 2001:2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Lankinen, Markku (2001b) *Alueellisen eriytymisen suunta Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla 1990-luvulla*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2001:6. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Lähteenmaa, Jaana (2000). *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuuluminen ulottuvuuksista*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 14.
- Martelin, Tuija & Karvonen, Sakari & Koskinen, Seppo (2002) *Työikäisten hyvinvointi*. Teoksessa Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Stakes. Helsinki.
- Mayer, Susan E. & Christopher Jencks (1989) *Growing Up in Poor Neighborhoods: How Much Does It Matter?* *Science* 243, 1441–1445.
- Montén, Seppo (2001) *Jatko-opintosuunnitelmat*. Ei

- aina käy niin... Teoksessa Keskinen, Vesa, Kiirettä pitää. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2001:10. 143–150.
- Montén, Seppo (2002) Runsauden kirous – helsinkiläisten nuorten vaikeus päästä ammatilliseen koulutukseen. Artikkeliteoksessa Keskinen, Vesa & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (toim.) Helsinki – pohjoinen metropoli. 16 ajankohtaisnäkökulmaa Helsingistä suurkaupunkina. Helsingin kaupungin tietokeskus, 145–157. Helsinki:
- Morrow, Virginia (2001) Young people's explanations and experiences of social exclusion: retrieving Bourdieu's concept of social capital. *International Journal of Sociology and Social Policy*. Volume 21 Number 4/5/6 2001, 37–63.
- Mustola, Kati (1990) Vaihtoehtona vapaus. Tutkimus ilman työtä elävistä helsinkiläisnuorista. Nuorisosiainkeskus, Helsingin kaupunki. Julkaisuja 1990:3. Helsinki.
- Niittynen, Aija & Parviainen, Pirjo & Ruotsalainen, Leena & Sojantola, Solja & Taponen, Harri (1997) Koillisen ysit. Yhdeksäluokkalaiset Koillis-Helsingissä. Helsingin kaupunki, Nuorisosiainkeskus, Koillinen nuorisokeskus. Toukokuu 1997.
- Pietikäinen, Reetta (2002) Asukas- ja nuorisotalo Ankuri. Paikallistuntemusta nuorisotyöhön. Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus, Itäinen nuorisokeskus, marraskuu 2002.
- <http://nuoriso.hel.fi/tiedostot/raportit/ankkuriraportti-12-2002.pdf>. 13.5.2003.
- Pulkkinen, Lea (2002) Koti, koulu ja yksityinen elämänpääpiiri hyvän elämän ankkureina. Artikkeliteoksessa Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 14–29.
- Rankin, Bruce H. & James M. Quane (2002) Social Contexts and Urban Adolescent Outcomes: The Interrelated Effects of Neighborhoods, Families, and Peers on African-American Youth. *Social Problems* 49:1, 79–100.
- Rintala, Taina & Heikkilä, Matti (2002) Eriytykö elämänlaatu alueellisesti? Teoksessa Heikkilä, Matti ja Kautto, Mikko toim. Suomalaisen hyvinvointi. Stakes, 336–351. Helsinki.
- Roivainen, Irene (1998) Nuoruus lähiössä – riskejä vai mahdollisuuksia. Teoksessa Houni, Pia ja Suurpää, Leena (toim.) Kuvassa nuoret. Tampere University Press, 62–73. Tampere.
- Roivainen, Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1999:2. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki:
- Saarela, Pekka (2002) Nuorisobarometri 2002. Julkaisu 24. Nuorisosiain neuvottelukunta. Helsinki:
- Seppänen, Marjaana (2001) Liipolan Onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus. Tutkimuksia 6. Palmenia-kustannus. Helsinki:
- StatFin. Tilastokeskuksen tilastotietokanta Internetissä osoitteessa <http://statfin.stat.fi/>.
- Taponen, Harri & Ilmonen, Mervi & Viirkorpi, Paavo (1986) Helsinki nuoren ympäristönä. Julkaisuja 1986:1. Helsingin kaupunki, Nuorisosiainkeskus. Helsinki.
- Turtiainen, Pirjo (2002) Helsingiläisnuorten käsityksiä omasta asuinalueestaan. Nuorisotutkimus 20 (4), 18–32.
- Turtiainen, Pirjo & Karvonen, Sakari (2002) Nuoret metropolin ytimessä – nurkkapatriootteja vai maailmankansalaisia? Artikkeliteoksessa Keskinen, Vesa & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (toim.): Helsinki – pohjoinen metropoli. 16 ajankohtaisnäkökulmaa Helsingistä suurkaupunkina. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Turtiainen, Pirjo (2003) Lähiöprojekti nuorten asuinalueiden näkökulmasta. Artikkeliteoksessa Bäcklund, Pia & Schulman, Harry toim.: Lähiöprojekti lähikuvassa. Lähiöprojektikauden 2000–2003 arviointi. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2003:4. Helsingin kaupungin tietokeskus, 75–95. Helsinki:
- Törrönen, Maritta ja Vornanen, Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. Nuorisotutkimus 20 (4), 33–42.
- Vaattovaara, Mari (1998) Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1998:7. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2003) Beyond Polarisation versus Professionalisation? A Case Study of the Development of the Helsinki Region, Finland. *Urban Studies* 40:11, 2127–2145.
- Wilska, Terhi-Anna (2001) Nuorten toimeentulo ja kulutus. Teoksessa Kuure, Tapio toim. Aikuisuuden pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus, 52–59. Helsinki.
- Wilson, William Julius (1987) The Truly Disadvantaged. The Inner City, the Underclass, and Public Policy. The University of Chicago Press, Chicago.
- Wilson, William Julius (1996) When Work Disappears. The World of the New Urban Poor. New York: Vintage Books, Random House.

JAN LIESAHO

9 TIEDETTÄ, TAIDETTA JA SATUJA – LÄHIÖ SUOMALAISESSA RAP-MUSIIKISSA

Tässä artikkelissa kuvaan sitä, mitä suomalainen rap-musiikki kertoo pääkaupunkiseudun lähiöiden arjesta. Rap on nuorten sensuroimaton ääni ja sellaisena arvokas nuorisotutkimuksen kannalta. Hiphop on sekoitus populaarikulttuuria, urbaania taidetta, afroamerikkalaista kansanoikeusliikettä ja puhdasta viihdettä, minkä vuoksi sitä on vaikea rinnastaa mihinkään aiempaan tai nykyiseenkin kulttuuriseen liikkeeseen. Tutkijat, kuten Stuart Hall (1992) ja Alberto Melucci (1996), näkevät hiphopissa myös poliittista potentiaalia, joka kytkeytyy tämänhetkiseen yhteiskunnalliseen murrokseen. Richard Shusterman (1997, 178–183) korostaa estetiikan merkitystä arkipäivämme ongelmien ratkaisussa. Hän katsoo, että hiphop on tämänpäiväisistä taidemuodoista se, joka parhaiten onnistuu yhdistämään estetiikan ja etiikan toimivaksi kokonaisuudeksi.

Edellä mainittua ei tule ymmärtää niin, että rap-musiikki olisi automaattisesti suurenmoista taidetta vain siksi, että se kumpuaa nuoria ja koko yhteiskuntaa koskettavasta muutoksesta ja sen aiheuttamasta hämmennyksestä. Suurin osa rap-musiikista ei itsessään ole suurta taidetta tai esteettisesti edes erityisen kiinnostavaa, usein se sortuu vain toistamaan omia kliseitään. Juuri tästä syystä populaarikulttuuria onkin monesti kiinnostavinta tutkia juuri sosiaalisena ilmiönä sen sijaan, että keskityttäisiin kiistelemään sen esteettisistä ansioista. Populaarikulttuurilla voi parhaim-

millaan olla paljon tarjottavaa tiedemaailmalle ja ennen kaikkea nuorisotutkimukselle, ei vähiten siksi, että taiteen tuottavat hyvin usein nuoret itse. Populaaritaiteiden avulla nuoret voivat käsitellä ja problematisoida kysymyksiä, jotka muuten jäisivät vaille huomiota, ja näin vaikuttaa myös sosiaalisen todellisuuden muotoutumiseen.

Rapin lyhyt historia

Rap-musiikilla on jo pitkään välitetty kertomuksia lähiöistä ja yhteiskunnan marginaalissa elävistä ihmisistä niin Amerikassa, Ranskassa kuin Ruotsissakin – viime vuosina myös Suomessa. Vaikka hiphop-kulttuuri on luonteeltaan monietninen ja globaali, on sen keskeinen teema ruotsalaisen tutkijan Ove Sernheden mukaan ”identiteetti suhteessa paikkaan.” (Sernhede 1996, 2002, 169.) Tila, johon hiphop-kulttuuri sitoutuu ja josta se ammentaa inspiraationsa, on kaupunki ja katu. Hiphop on urbaani alakulttuuri, katukulttuuri, kuten hiphopparit itse sanovat. Hiphop kasvoi urbaanista rappiosta ja sosiaalisista ristiriidoista, joista USA:n ghetoissa ei ollut puutetta. Historiallisesti hiphopin juuret voidaan jäljittää aina Afrikkaan asti, mutta selkeäksi nuoriso- ja alakulttuuriksi se muovautui 1960-luvun USA:n itärannikon urbaanissa ympäristössä.

Vaikka hiphop-kulttuuriin kuuluvat graffiti, breakdance ja DJ:ing, on hiphopin valtaisan suosion takana ennen kaikkea rap-musiikki. Se on lähtöisin samoista sosiaalisista ja maantieteellisistä lähtökohdista kuin muukin hiphop-kulttuuri, ja ennen kaikkea jamaikalainen ja afroamerikkalainen kulttuuriperinne ovat inspiroineet sitä. Rapin tyypillinen puhelaulu voi olla kotoisin juuri Jamaikalta, mutta puhelaululla on pitkät perinteet myös USA:ssa. Erilaisia riimittelykilpailuja on esitetty esimerkiksi *dozens* ja *signifying*-nimillä useita vuosikymmeniä. Tarkoitus on ollut päihittää vastustaja nokkeluudella ja parhailla riimeillä – perinne, joka on läsnä rap-musiikissa tänäkin päivänä. Viimeistään vuonna 1982 harmiton riimittely sai kuitenkin uuden ulottuvuuden, kun *The Message* kappale julkaistiin USA:ssa. *The Message* yhdisti rap-riimittelyyn oman elinympäristön kuvaamisen ja loi rapille välittömästi uuden kon-

septin ja suunnan. Arjen kuvaamisesta tehtiin useiden rap-tekstien keskeinen sisältö, mikä sai nopeasti lukuisia seuraajia. The Message antoi jopa nimen kokonaiselle rapin tyyli-suunnalle, yhteiskunnallista rap-musiikkia kutsutaan usein *message rapiksi* tai *knowledge rapiksi*. (Shusterman 1997.)

Vaikka rap kiistatta onkin nuorisokulttuuri, herää monelle lukijalle varmasti kysymys, minkä vuoksi olisi mielekästä tarkastella suomalaista rap-musiikkia tutkittaessa suomalaisia lähiöitä. Itse väittäisin, että rap-tekstien tarkastelu on tuskin hedelmällisin tapa lähestyä suomalaista lähiötä tai lähiötutkimusta, mutta rap-teksteillä voi olla annettavaa myös niille. Suurin osa rapista on epäilemättä ennen kaikkea ”vain viihdettä”, rap-muusikot ovat jopa ensimmäisiä myöntämään sen. Suomessakin on kuitenkin olemassa erittäin paljon rappia, joka pyrkii yhdistämään viihteen sosiaaliin ja kognitiivisiin pyrkimyksiin. Populaarimusiikin voima piileekin pitkälti siinä tosiasia, että se mielletään viihteeksi ja sen muut ulottuvuudet saattavat jäädä kuulijalta huomaamatta. Populaarimusiikki on erittäin monitasoinen ilmiö, joka kytkeytyy sen tuottajan ja kuluttajan arvoihin ja identiteettiin. ”Oikea” tapa tulkita populaarimusiikkia vaatisi niin musiikin, tekstien kuin esityksen interaktion havainnoimista. Musiikki on kokonaisvaltainen elämys, jossa lyriikat eivät välttämättä ole keskeisin yksittäinen tekijä, ainakaan mikäli pyritään ymmärtämään musiikin koko merkitys sen kuuntelijalle.

Musiikin tutkimusta ei siis tulisi rajoittaa pelkään tekstien tarkasteluun. Joudun tässä artikkelissa itsekkin tyytymään kysymykseen, miten rap-lyriikat kuvaavat niitä ympäröivää todellisuutta. Jätän myös tietoisesti empiirisen lähiötutkimuksen artikkelin ulkopuolelle. Tutkin yksinomaan sitä, miltä lähiö näyttää rap-tekstien valossa, enkä edes pyri vertaamaan rapin ja lähiötutkimuksen kuvaamia todellisuuksia. Lukijan tehtäväksi jää siis rap-tekstien suhteuttaminen tosielämään ja muuhun lähiötutkimukseen, jota löytyy runsaasti (esimerkkinä mainittakoon tämän kirjan artikkelit). Riippumatta siitä, kuinka tarkan kuvan lähiöstä rap-tekstit antavat, on rap puutteineenkin

ennen kaikkea nuorten itsensä tuottamaa materiaalia elinympäristöstään.

Amerikkalainen rap-musiikki rantautui Suomeen 1980-luvun alkupuolella osana hiphop-kulttuuria. Breakdance ja graffiti saivat nopean suosion nuorten parissa, ja niihin suhtauduttiin myös melko myönteisesti aikuismaailman taholta. Helsingin kaupunki antoi nuorille tilaisuuden maalata muutamia luvallisia graffiteja, ja Lepakossa järjestetyt Hiphop Jams -illat keräsivät useita satoja kiinnostuneita. (Isomursu & Jääskeläinen 1998, Isomursu 1995.) Breakdance ja graffiti levisivät kulovalkean tavoin, mutta Suomessa tehtyä rap-musiikkia jouduttiin kuitenkin odottamaan pitkään. Yksi ensimmäisistä suomalaisen rapin tekijöistä on Raymond Ebanks, joka sai kansainvälisen läpimurron vuonna 2001 *Bomfunk MC's* yhtyeen kanssa. Raymond lukeutui niihin harvoihin artisteihin, jotka tekivät rap-musiikkia jo 80-luvun lopussa. Helsingissä pitkään toimineen rap-musiikkiin erikoistuneen *The Funkiest* levykaupan omistajan mukaan ensimmäinen äänitetty suomalainen rap-levy oli *Nueran* nimetön levy vuodelta 1996. Samoihin aikoihin myös *Murmur*-kollektiivi sekä *Giant Robot* rupesivat äänittämään rap-musiikkia. Suurelle yleisölle Suomessa tehty rap tuli tutuksi vasta vuonna 1999, jolloin *Petri Nygård*, *Fintelligens* ja *Seremoniamestari* saivat läpimurtonsa. Sen jälkeen Suomi-rapin suosio onkin muistuttanut lähinnä lumivyöryä, ennen kaikkea suomen kielellä esitetty rap on osoittautunut menestykseksi. Suomalaisen rap-musiikin kaupallinen versio soi radiossa ja täyttää Anttilan levyosaston hyllyt, samalla kun Internetin Mikseri.net-tietokantaan on rekisteröitynyt toistatuhatta aloittelevaa suomalaista rap-artistia ja yhtyettä. Vaikka rapin kaupallinen suosio Suomessa ei olekaan aivan USA:n luokkaa, on kuitenkin vaikea välttyä kuulemasta suomalaista rap-musiikkia.

Yritykseni ei ole tehdä läpileikkausta suomalaisesta rapista, vaan artikkelin artistit ovat ”valikoineet itse itsensä” nostamalla kappaleissaan esiin juuri lähiön kuvauksen. Tämä on johtanut siihen, että kaikki esimerkkini tulevat pääkaupunkiseudulta, vaikka rapia tehdäänkin Hangosta Iva-

loon. Populaarimusiikki on tapa estetisoida todellisuutta, mikä tarkoittaa myös sitä, että artistit käsittelevät lähiöteemaa hyvin kirjavasti. Tästäkin huolimatta uskon, että rap-tekstejä tutkimalla pystytään löytämään lähiöitä kuvaavia tarinoita ja kuvauksia, jotka voivat rikastuttaa yhteiskunnan ”tunneherkkyyttä” niin populaarikulttuuria, rap-musiikkia kuin lähiöissä elettyä arkea kohtaan.

Yhteiskunnallisen ja kantaa ottavan rapin saapuminen Suomeen ei ole saanut Ruotsin kaltaista vastaanottoa. Ruotsalaiset antropologit ja sosiologit ryntäsivät 90-luvun alussa Tukholman eteläisiin lähiöihin maahanmuuttajataustaisista nuorista koostuvan *Latin Kings* rap-yhtyeen innoittamina. Helsingin Sanomien NYT-liite (2002/12) kirjoitti kuitenkin suomalaisen popmusiikin jällenpolitisoitumisesta ja toteaa, että eturintamassa kulkevat suomalaiset rap-artistit kuten *Avain* ja *Tulenkantajat*. Haastattelussa niin professori Kyösti Pekonen kuin ministeri Suvi-Anne Siimeskin ovat sitä mieltä, että tämän päivän pop-musiikin avulla on mahdollista kytkeä poliittisia kysymyksiä arkipäivän ilmiöihin, ja näin ollen vaikuttaa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Pekonen katsoo myös, että rap-artisti Avaimen mielipiteet kuvaavat hyvin tämän päivän nuorten yhteiskunnallisia käsitteitä.

Itä-Helsingin message rap

Useat tarkasteleman suomalaiset rap-artistit pyrkivät toimimaan suomalaisen lähiön sanansaattajina ja tulkkeina. Rap-artisti *Avain* sanoo kappaleessaan *Roihuvuori*, että hän ”*edustaa – – valkost trashii*” ja *Fintelligens* vastaavasti: ”*Meitsi tietää sossun pummit, lähiö slummit / ja stadin jengit, jotka rullaa niin kun hunnit*” (*Katujen Jättämät Jäljet*). *Steen1* taiteilijanimellä esiintyvä rap-artisti Itä-Helsingistä sanoo *Murros*-lehden haastattelussa, että hänen tarkoituksensa on nimenomaan toimia juuri tietyn ihmisryhmän puolestapuhujana.

Eivätkä levyni tekstit ole vain omia mielipiteitäni, olen pyrkinyt peilaamaan yhden kokonaisen ihmisryhmän tuntoja ja ajatuksia itseni kautta levyille. Siksi minua huvittaakin ihmisten paskantärkeä kauhistelu, että

”miten noin voi sanoa?”. Ne ihmiset syyttävät minun lisäksi hyvin suurta osaa Itä-Helsingistä. (*Murros* 2004 nro 66.)

Niin *Avain*, *Fintelligens* kuin *Steen1* käsittelevät asioita toistuvasti ”mä olen nähnyt”-perspektiivistä. Kyse ei ole niinkään siitä, kuka välittää oikeimman ja todellisimman tiedon, vaan siitä, kuka tekee sen vaikuttavammin. *Fintelligens* toistaa kappaleissaan usein eletyn elämän merkitystä ja ”katujen jättämiä jälkiä”, jotka toisaalta valtuuttavat heidät puhumaan muiden kaltaistensa puolesta. Välttämättömänä esitetyt virheet on tehty. Elämän koulu on toisaalta hohdokkaampi vaihtoehto kuin tavallinen koulu, mutta myös väijäämätön kohtalo lähiössä kasvavalle. ”*Elämä on kokemusten ja muistojen summa, kaikki joskus muu, ei voi dumaa, niin aikuisiks tullaan / Kaikilla salettiin yhtä monta tarinaa kun mulla, elämästä selviää vaan näiden kokemusten avulla.*” (*Fintelligens, Kokemusten summa*)

Oma kiinnostukseni suomenkielistä rap-musiikkia kohtaan sai alkunsa syksyllä 2001, kun kuulin radiosta kappaleen *Roihuvuori*. Matti Salo, taiteilijanimeltään *Avain*, maalasi itähelsinkiläisestä Roihuvuoren lähiöstä levottoman ja väkivaltaisen kuvan syrjäytyneiden ihmisten keskinäisenä sotatantereena, jossa ei juuri voittajia ole. *Roihuvuori* onkin Suomen *The Message*. Samoin kuin *The Message* aikoinaan, antoi myös *Roihuvuori* monella tapaa uuden tyyllisuunnan suomalaiselle rapille. *Avain* oli ensimmäinen suomalainen artisti, joka tietoisesti keskittyi käsittelemään lähiöelämää rap-musiikin kautta. *Punainen Tiili* levy sisältää useita pieniä, mutta sitäkin ahdistuneempia kertomuksia Itä-Helsingin lähiöiden arjesta.

Roihuvuori ja Itä-Helsingin lähiöt, sellaisena kuin ne näyttäytyvät *Avaimen* kappaleissa, ovat kaikkea muuta kuin miellyttäviä kasvuympäristöjä. Ihmiset lähiöissä kärsivät johtajiensa päättömyyksistä, minkä seurauksena esimerkiksi *Roihuvuori* on täynnä sosiaalisia ongelmia: rikkinäisiä perheitä, huumeita, syrjäytyneitä aikuisia ja yksinäisiä lapsia. Rasismi ei ole koskaan kaukana ja ihmisten keskinäinen solidaarisuus on koetteilla: ”*Eniten alkoholistei, eniten rikollisii, eniten köyhii*”

/ eniten skidei ilman omaisii.” (Roihuvuori) Virkavalta nähdään sortovaltana ja poliitikot lähinnä itsekkäinä oman edun ajajina, jotka ovat kääntäneet selkensä maan vähäosaisille. *Avain* ei myöskään jätä epäselväksi poliittista vakaumustaan, ”*Sauli Niinistö, tarvii sun pieni pää lomaa / Naurettavaa palkkaa, ei eletä teidän siives / kuka jeesaa kun oikeella jopa Suvi-Anne Siimes*”. (Mt.)

Avaimen kanssa Helsingissä rap-riimejä levytti samaan aikaan myös Fintelligens, josta kasvoi nopeasti Suomen suosituin rap-yhtye. Yhtye on kaukana Avaimen ehdottomuudesta, mutta useissa kappaleissa he kuvailevat samankaltaista nuorten lähiöelämää kuin Avainkin. Ennen kaikkea *Kelaa Sitä* ja *Jos Mahdollista* kappaleet levyltä *Renessanssi* ovat raadollisia kuvauksia ”pahoinvointivaltiota” siinä missä Avaimen Roihuvuorikin. Fintelligensin kappaleissa käydään läpi koko niiden sosiaalisten ongelmien kirjo, joihin nuori voi törmätä ympäristössään, joka tarjoaa lähinnä huonoja tai erittäin huonoja vaihtoehtoja. Lähiö toistuu teemanä useissa Fintelligensin kappaleissa ja se piirtyy esiin ympäristönä, jossa huumeet ja rikokset saattavat vaikuttaa houkuttelevalla vaihtoehdolla kenelle tahansa nuorelle.

Oon nähny ja kokenu draamaa, kasvanu lamaan / ja joka puolel Suomee, lähiöis on meininki sama / Nähny jannui jotka pöllii koska on pakko syödä jotain / jannui jotka haastaa riitaa koska on pakko lyödä jotain / – / Elämä on testi, muksut kasvaa nopeesti / kaikil kiire olla aikuisempiä ku mitä on oikeesti / Jos puolustus pettää, elämä lyö helposti köysiin / ja fuck huumeet, tehny monist mun frendeistä löysi. (*Jos Mahdollista*)

Tarkasteleman artistit kuuluvat kaikki ikänsä puolesta siihen sukupolveen, joka kasvoi keskelle 90-luvun alun lamaa, mikä näkyy myös teksteissä. Steen 1 kytkee toisiinsa laman ja mielenterveyslääkkeiden käytön kasvun kappaleessa *Vitut Susta*. Avaimen yhteiskunta on vuorostaan jakautunut selkeästi voittajiin ja häviäjiin. Avaimelle poliitikot ja rikkaat ovat kappaleiden mukaan egoisteja, jotka pyrkivät rakentamaan muureja

ympärilleen ja sulkemaan silmänsä todellisuudelta. Tavallisille ihmisille on jäänyt kaksi vaihtoehtoa, hypätä mukaan kapitalistiseen oravanpyörään tai jäädä sen jalkoihin, kuten lähiöissä Avaimen mukaan on tapahtunut: ”*asutte linnoissa, vaik Suomi on täynnä lähiöitä / 30 000 kuussa tekevä mättä edes niitä vähii töitä*.” (Punainen Tiili) Niin Avaimen kuin Steen 1:kin äänestä paistaa katkeruus ja viha niitä yhteiskunnallisia epäoikeudenmukaisuuksia kohtaan, jotka ovat nähtävissä esimerkiksi Roihuvuoressa – Roihuvuorestahan on näköyhteys niin Tammisaloon kuin Marjanie-meenkin, joissa miljoonahuvilat seisovat vieri vieressä.

Ketkä siis ovat rap-kappaleiden lähiösodan uhreja? Ennen kaikkea Avain käsittelee teemaa useassa kappaleessa. Hänelle lähiön asukit jakautuvat karkeasti katsottuna kahtia, uhreihin ja selviytyjiin. Lähiöissä kaikki ovat yhtä lailla päähäänpotkittuja, mutta tarinankertoja kuuluu niihin, jotka ovat katuviisautensa ansiosta selvinneet kovassa ympäristössä. Selviytyjät pystyvät jälkeensä muistelemaan lähiötä hienoisella nostalgialla. Monet eivät ole olleet yhtä onnekkaita kuin kertojat; kaikkien artistien tekstit vilisevät kovan maailman jalkoihin jääneiden ihmisten kohtaloita. Avaimen teksteistä voi myös päätellä, että rasismi on arkipäivää lähiössä. Hän on jopa sisällyttänyt levyllä vangitun somalin, Farrah Muhammedin haastattelun. Muhammed sai paljon huomiota herättäneen ja mielipiteitä kuumentaneen tuomion siitä, että hän ajoi autolla häntä ahdistelleen suomalaisen nuoren yli. Lähiössä lähes kaikki kuuluvat potentiaaliin syrjäytyjiin, mutta Avaimen mukaan häviäjän arpa lankeaa maahanmuuttajille lähes automaattisesti.

Avainta ja Fintelligensiäkin lohduttomamman kuvan Itä-Helsingin lähiöistä antaa Steen 1. Hänen Itä-Helsinkinsä on työttömien, huumeiden, asunnottomien ja rikollisten Helsinki, jossa nuori jää lähes vääjäämättä kovan ympäristön runnomaksi. Mielenterveyspotilaat ja narkomaanit luovat nuorten arjelle karut puitteet ja ovat surkeita esikuvia. Kotoakaan ei ole apua saatavissa, sillä omien vanhempien lääkekaapit ovat täynnä rauhoittavia lääkkeitä. Kokonaisuutena Steen 1:n

Itä-Helsinki muodostaa vielä pahemman paiseen kuin Avain antoi ymmärtää. Monelle ainoa tie ulos on huumeiden ja ruumishuoneen kautta. *"Hagalle tuli noutaja 21 vitun vuotiaana / Se kerrostalon rapusta löydettiin kuolleena."* (Sinisiä rap-puja ja punaisia hintalappuja) Steen1 ei anna ymmärtää, että narkomaanit ja alkoholistit olisivat ainoastaan olosuhteiden uhreja, mutta ehdottomasti myös sitä. Itähelsinkiläinen lähiö on pullollaan niin huonoja vaihtoehtoja, että pitää olla erittäin vahva, jotta ei sorru johonkin niistä. Artistin suhde huumeisiin on epämiellyttävän läheinen, heroiini on vienyt mukanaan läheisiä kavereita ja jättänyt hänen kummilapsensa isättömäksi. Kappale *Jarden trækki* on kertomus siitä, millaista on seurata huumeiden orjana elävää ihmistä ja tämän tuhoutumista. *"Koko itä puhuu sulle tän biisin kautta / Oisit sanonu ees jotain, oltais ehkä voitu auttaa / — / Jengi sanoo älä sure, kysehän on omast valinnasta / Mut silti pala nousee kurkuun ja mua puristaa rinnasta."*

Niin Avaimen, Fintelligensin kuin Steen1:kin Itä-Helsinkiä koskevista rap-teksteistä on pääteltävissä, että nuorina ihmisinä he kokevat elävänsä kovassa ja raadollisessakin todellisuudessa. Kyn-nys aikuismaailmaan on lähiössä liian matala ja se tulee vastaan liian varhain. Lähiö, joka muodostaa tarkastelemieni rap-kappaleiden konkreettisen ja henkisen ympäristön, ei itsessään ole huono asia. Lähiöstä on tullut paikka, joka on nuorelle hyvin vaikea kasvuympäristö. Pahimmillaan se tarjoaa yksinkertaisen, nopean ja valmiin kaavan syrjäytymiseen.

Elämän yliopisto

Edellä tarkastelluissa teksteissä nuori on ongelmiseen ja kysymyksineen useimmiten yksin; yhteiskunnan taholta on turha odottaa minkäänlaista apua. Aikuismaailman auktoriteettien ja esikuvien arvostus ja kunnioitus on tekstien perusteella lähes olematon. Usko siihen, että yhteiskunnalliset auktoriteetit todella kykenevät ja haluavat kuunnella kansalaisia ja nuoria on tekstien perusteella kadonnut jo aikoja sitten. Nuorten kenties tärkein kontakti yhteiskuntaan, koulu, saa ala-arvoisen arvosanan rappareilta. Se ei ole onnistunut

tehtävässään, on nuoren itsensä vastuulla hankkia ne opit, joilla elämässä selviää.

Turha tavoitteita asettaa, oppinu ite lukemalla enemmän kun koulu voi ikinä opettaa / Niele valmiiksi pureksittua tietoa, tai mene ottaa selvää itse, ne ei kerro sulle kaikkee / — / Luokassa 40 tyyppiä käsi poskella istuu, ja parhaiten menee niillä jotka on vaan hiljaa ja alistuu / muka valmennatte elämään, meitsi on toista mieltä / ette kerro puoliakaan mitä oikeasti pitäis tietää. (Avain & Iso-H, Elämä on tentti)

Ongelma, joka niin ikään nousee esille useissa kappaleissa, on vanhempien heikentynyt tai olematon rooli nuorten esikuvina. Vanhemmat ovat kadottaneet kontaktin lapsiinsa, eivätkä he kykene asettamaan rajoja tai opettamaan oikeita arvoja, mistä seuraa väijäämättä ongelmia. Syy tähän on pitkälti se, että vanhemmat voivat itse huonosti, mikä johtuu yhteiskunnan asettamista paineista. Avain puhuu "oravanpyörästä" (Punainen Tiili), joka koskettanee ennen kaikkea juuri vanhempia. Fintelligensin kappaleessa *Jos Mahdollista* pohditaan melko monisyisestikin vanhempien roolia nuoren kasvun turvaajana.

Vanhemmat kelaa vaan niitten uraa ja miten massii käärii / ei jää aikaa opettaa mikä oikein ja väärin / näytetään et elämässä pitää stuffii ja rahaa olla / sitä ennen ihmetellään miks nuorilla on paha olla / — / Koti siirtää vastuun kouluun koulu takas kotiin / ku skideil natsaa bumi viina liima tai liuotin / munkin arvois on paljon mitä teeveest tuijotin / yhteiskunta pelaa kovilla ja hävii koko potin.

Vaikka koululle, vanhemmille ja poliiseillekin lankeaa rap-kappaleissa syntipukin rooli nuorten ongelmista ja lähiön rappeutumisesta, kantavat poliitikot rap-tekstien mukaan suurimman vastuun nykytilanteesta. Avain viittaa kappaleissaan toistuvasti politiikoihin uhkaavaan sävyyn, samoin kun Fintelligens kappaleessa *Kelaa Sitä*. Rap-teksteissä veroalennukset ja musiikkitalot saavat tylyn

vastaanoton. Ennen kaikkea lähiöissä on omin silmin nähtävissä, että rahalle olisi parempaakin käyttöä. Lähiöistä katoavat palvelut ja pyöräkellareista kaikki arvokas, samaan aikaan kun kansanedustajat säättävät itselleen palkankorotuksen. Rajuimman ryöpyn poliitikkojen niskaan langettaa Steen1, joka on antanut levyllensä nimeksi *Salaaliittoteoria*. ”Jos sulla on huumeongelma, sä asut Kontulassa / Jos sä oot somalialainen, silloin Merirastilassa” (*Sinisiä rappuja ja punaisia hintalappuja*).

Itä-Helsingillä on Steen1:n mukaan politiikkojen palapelissä aivan oma roolinsa. Hän antaa ymmärtää, että yhteiskunta pyrkii tietoisesti pitämään ihmiset passiivisina Avaimen kuvaamassa oravanpyörässä, josta ei ole varaa pudota, sillä siitä seuraa leimautuminen ja syrjäytyminen – pahimmassa tapauksessa lähiöön päätyminen. ”Tee duunis kunnolla, tai joudut lusii Itähelsinkii / Tää yhteiskunta tarttee työttömii ja asunnottomii / Esimerkkinä mitä tapahtuu, jos ei jaksa painaa duunii”. Hälyttävät esimerkit ovat kaikkien nähtävissä, mutta harvalla on voimia tehdä mitään niiden eteen. Tämä sopii rap-tekstien mukaan päätäjille.

Koska nuori on ongelmiseen yksin, tarkoittaa tämä ennen kaikkea sitä, että hän joutuu myös etsimään niiden ratkaisut itse. Tästä seuraa se, että lähiöissä oman elinympäristön merkitys korostuu nuorelle entisestään, niin hyvässä kuin pahassakin. Erityisesti Fintelligens saarnaa oppia, jossa kehoitetaan nuorta luottamaan vain omiin voimiin. Arki on raadollista uurastamista, jossa kuka tahansa voi osoittautua selkään puukottajaksi. Parhaimpia ystäviä ja omaa perhettä lukuun ottamatta apua ja tukea ei pidä olettaa saavansa mistään muualta. ”Sun mahdollisuudet on asenteesta kii, seinä tulee vastaan vaan sun asentees takii / ympäristö tai geenit voi selittää mun asenteeni, en usko muiden järjestelmiin vaan uskon itseeni.” (Pää Pystyyn) Lähiönuoruus on Fintelligensin mukaan osa ”elämän yliopistoa” (Pää Pystyyn), joka on toisaalta kova, mutta sen läpäistessä antaa eväät selviytyä mistä vaan. Lähiönuoruus karaisee nuoresta pelkäämättömän selviytyjän ja voittajan, joka katuviisautensa ansiosta sopeutuu tilanteeseen kuin tilanteeseen. Fintelligensin jäsenille ennen

kaikkea hiphop ja rap ovat toimineet suojana muuta maailmaa vastaan. Kappaleessa *Täältä käsin* kerrotaan: ”Toiset vetää kossupullon, toiset bongii tai piikkii / mun tapa piiloutuu maailmaan on duunaa musiikkii.”

Avaimen rap-lyriikoista ei ole löydyttävissä aivan yhtä selvää selviytymisoppia kuin Fintelligensiltä, mutta Avaimenkin teksteistä on luettavissa, että ilman hyvää perhettä on nuori heikoilla. Myös Avaimen lähiössä mielekäs ajanviete on selviytymisen ehto – hiphop voi olla tällainen selviytymiskeino. Siinä missä kaverit ovat sortuneet huumeisiin ja rikoksiin ovat rap, graffiti ja breakdance toimineet purkautumiskanavana ja vasta voimana niille voimille, jotka ovat johtaneet monen tuhoon. Hiphop on ollut niin Fintelligensin kuin Avaimenkin tapa pysytellä erossa ongelmista ja kontrolloida omaa elämäänsä, mutta ne merkitsevät myös hieman eri asioita artisteille. Avaimelle hiphop on huomattavasti yhteisöllisempi ja laajempi keino ratkoa yhteiskunnallisia ongelmia kuin Fintelligensille. ”Räppäämällä valistaa, kulttuurii vahvistaa / rasistei sistaa, alistaa, saalistaa / la résistance, mun sosialisteille tarmoo / hiphop yhdistää niin kun vapaus, veljeys, tasa-arvo” (*Viedää bakkii*) Avain kehottaa lähiön häviäjiä ja hiphoppareita liittymään yhteen ja rupeamaan yhteiskunnalle hankaliksi, esimerkiksi sprayaamaan metroa sekä pelottelemaan rikkaita ja hyväosaisia.

Siinä missä Avain antaa ymmärtää, että yhteiskunnan sorretut saattavat jonain päivänä puraista ruokkivaa kättä, ja Fintelligens valaa uskoa jokaisen nuoren omiin voimiin ja niiden avulla pärjäämiseen, ei Steen1 ole yhtä optimistinen. Hänen mukaansa kerran pohjalle jouduttuaan on lähes mahdotonta nousta, ei omin voimin eikä aina muidenkaan avulla. Hänen kappaleistaan on vaikea löytää minkäänlaisia viitteitä siihen, että Itä-Helsingistä voisi ponnistaa edes ”elämän yliopistoon”. Päinvastoin, ”munlaisii löytyy täältä 13 tusinasta, himassa pari lasta, mut mielummin istuu kuppilassa juomassa / Kun sitä on kuitenkin tehty jo ihan nuorest asti, duunii pitäis hakee, mut otetaan kuitenkin varovasti” (*Hyvästä perheestä*). Omien vanhempien epäonnistuneet ja halveksittavat roolimallit luovat kaikesta huolimatta kaavan, joka

lähiöissä toistuu toistumistaan. Selviytymistarinoita on Steen1:ltä turha hakea, sitäkin enemmän löytyy tarinoita epäonnistumisista. Huumeet, mielenterveyslääkkeet, rikokset ja oikeuslaitos pitivät hänen lähiössään huolta häviäjistä, jollei sieltä lähdetä oman käden kautta. Levyn viimeisessä kappaleessa *Hiljainen Mies* kerrotaan pelkistetty tarina yksinäisen ihmisen tarpeesta tulla nähdyksi – tarpeesta, joka laulussa päättyy traagisesti hiljaisen miehen laukaistessa aseensa ostoskeskuksessa. Ilmeisesti myös Steen1:n johtopäätös on Fintelligensin ja Avaimen kaltainen: ilman läheisiä, ystäviä ja sosiaalisia verkostoja ihminen on yksin ja sortuu paineiden alla usein kaikkein huonoimpaan ratkaisuun.

Ostari-rap Espoosta

Kuin vastapainona yhteiskunnalliselle message rapille löytyy lähiöstä toinen, niin ikään paikallista identiteettiä korostava rap-kulttuuri, jonka arvot ovat kuitenkin melko kaukana edellä tarkasteltujen artistien näkemyksistä. Nämä rap-tekstit pursuavat irtoseksiä, alkoholia ja pilvenpolttoa, hyvin harvoin sen sijaan yksinhuoltajaaiteja, narkomaaneja tai syrjäytyneitä. MC Taakibörsta yhtye nauttii laajaa suosiota Suomen rap-piireissä, joskaan yhtyeen kappaleissa katsotaan harvoin omaa alapäätä pidemmälle. Kappaleessa *Kvantitatiivinen annos* yksi jäsenistä, *Setä Koponen*, toteaa: ”*dokausläpät ja muut sellaset on ainoat mihin mä alan kantaa ottaa*.” Tämän tyyliiset rap-tekstit kertovat ennen kaikkea hyvien fiilisten metsästämisestä ja oman itsetunnon kohottamisesta: ”*jos joku jotain syvällisempää pohdintaa haluaa / niin voi suoraan täältä pois päin alkaa valua*.” Voi olla, että tämä toteamus kertoo riittävästi tämän rap-muodon yhteiskunnallisista asenteista. Se paljastaa kuitenkin myös sen, että artisti joutuu puolustautumaan sitä olettamusta vastaan, että rapin tulisi kertoa jotakin mielekästä ja ”syvällisempää”. Näihinkin kappaleisiin lipsahtaa kuitenkin toisinaan viittauksia arkeen, joka useamman nuoren on helpompi jakaa. Tällöin liikutaan usein perisuomalaisessa lähiömiljöössä, ostarilla.

Eritoten keskiluokkaisessa espoolaisessa Olarin lähiön ympärille on kasvanut voimakkaasti pai-

kallista identiteettiä korostava *biphop-posse*, joka usein peilaa arkeaan rap-teksteissään. Arki, joka näistä kappaleista hahmottuu, on kaukana itähel-sinkiläisten rappareiden arjesta. Teksteissä eletään tässä ja nyt, huomista ei juuri murehdita eikä naapureiden asioihin puututa. Siinä missä itähelsinkiläiset rapparit kehottivat nuoria maltillisuuteen viinan ja muiden päihteiden kanssa, on ostarirapin sanoma lähes päinvastainen. Päihheet ovat luonnollinen osa elämää, jossa pidetään hauskaa, juhlietaan ja hengaillaan. Ne, jotka väittävät muuta, saatetaan naurunalaisiksi: ”*huolellinen kuositus on Koposen suositus / koska ainaki must hauskanpito selvinpäin on pelkkää kusetusta*” (MC Taakibörsta, *Kaipirooskaa, vernet brankoo ja sitä rataa*). Näiden nuorten miesten elämä pyörii tekstien perusteella yksinomaan viinan, hasiksen, seksin ja rapin ympärillä. Se tosiasia, että MC Taakibörsta valittiin esittämään Kokototuus.com huumevalistuskampanjan radiomainos, voi vaikuttaa huonolta vitsiltä. Toisaalta MC Taakibörsta voi olla juuri oikea kanava tavoittaa ne nuoret, jotka todella ovat päihdevalistuksen tarpeessa.

Näistä rap-lyriikoista on turha etsiä suuria yhteiskunnallisia epäkohtia, suurimmat ongelmat juontuvat lähinnä kroonisesta rahapulasta ja nari-sevista tyttökavereista, joita paetaan porukalla lähikapakkaan. Olari piirtyy MC Taakibörstan kappaleissa esiin harmittomana paikkana, kaveriporukan temmellyskenttänä, jossa saattaa silloin tällöin törmätä satunnaiseen juoppoon tai lähiöluuseriin. Toisinaan saattaa kuitenkin käydä myös mielessä, ettei omakaan tulevaisuus ole välttämättä kovin ruusuinen, vaikkei siitä syytetä yhteiskuntaa kuten aiemmissa tarkastelluissa teksteissä. Jumittuminen lähiöön ei ole toivottavaa, mutta se ei ole myöskään Steen1:n kuvailema tuomio. *Phlöö*-nimellä esiintyvä espoolainen rappari pohittiin tulevaisuuttaan Olarissa seuraavasti: ”*Phlöö on tyhmänpitävä ikävä jätkä, ostarille jämähtäjä epäilemättä / saatanan vätys, retku ketku, aina mielessä sama vanha metku / että mistäs ne promillet tänään hommais / — / alkoholilla meillä menee kaikilla paremmin, v2000 kera Olarin ryyppyremmin*.” (Raimo ja Kumppanit Oy)

Olarin laajasta rap-porukasta ennen kaikkea

Raimo piirtyy esiin jonkinlaisena lähiötyhjälähtömittajana. Rahat ovat useimmiten lopussa, samoin kuin hasis ja Eestistä raahatut kaljat ja viina. Ranskasta ryyppäämisestä seuraa myös krapula, jonka ikävä sivuvaikutus on se, että elämä näyttää entistäkin tylsemältä. *"Ei oo muuta tekemistä ku ohimenevii autoi tsiigaa / pidätä hengitystä, tää on tyhjälähtömittajien ylistys, mun päässä on vaan yks kysymys / mitä vois kehittää? / vastaus siihen on: ei yhtikäs mittään, koska ei oo mitään helvetin tekemistää!"* (Tutkalla on hyvä olla 1997). Kappaleessa Kvantitatiivinen annos purkaa Raimo jälleen hetkittäistä ahdistustaan. *"Tää ei oo kyl mulle mitään uutta, laskut on maksamatta, koulus ei mee vahvasti / saatana vittu, mua kyrpii, meen töihin Inexiiin."* Vaikka tulevaisuus kotikulmilla ei ole kovin hohdokas visio, ei lähiöön jämähtämistä tule kuitenkaan ymmärtää niin, että se olisi välttämättä huono vaihtoehto. Niin kauan, kun pystyy välttelemään palkkatöitä ja kaverit jaksavat pyytää mukaan ryyppyremmiin, ovat asiat kohtalaisen hyvin. Jakomäkeen eivät kuitenkaan olarilaisetkaan halua Raimon mukaan päätyä, Vantaasta puhumattakaan.

Olarin lähiö muodostaa kulissit myös Tuomio & Kone nimillä esiintyville rap-artisteille, kun taas Itä-Helsingistä tuleva Memmy Posse seikkailee ympäri Helsinkiä metsästäen seuraavaa humalatilaa. Elämää kasassa pitävät tekijät ovat pitkälti samat kun edellisissä teksteissä, mutta pariin otteeseen on katse käännetty ulkomaailmaankin, mistä ovat syntyneet kappaleet Sorbuksen Herra ja Hartsa ja Kake. Niissä kuvataan humoristisesti ja satiirisesti laitapuolen kulkijoiden, syrjäytyneiden ja asunnottomien arkea. *"Toi oli Kake, kolmen lapsen isä, mutta kurkusta menee alas joka lapsilisä / Hartsa ja Kake ei pysynyt yhteiskunnan kelkas, nykyään asuu kimpassa pahvies teltas."* (Memmy Posse, Hartsa ja Kake). Vaikka juopoista riimitellään jopa jonkin asteisella kunnioituksella, ei sääliä tai myötätuntoa artisteilta heille kuitenkaan ylenpalttisesti heru, lähinnä päinvastoin. Siinä missä artikkelin aiemmat artistit kuvasivat lähiön surkeimpiakin häviäjiä tietyllä solidaarisuudella, on asenne tällä kertaa huomattavasti jyrkempi. Kukin hoitakoon itsensä ja tyyli on vapaa, mutta sääliä on turha

odottaa. Se, joka saattaa itsensä rappiotilaan, saa syyttää siitä itseään. Valtio tarjoaa ihmiselle tukea jo yllin kyllin. Yksilö, joka juo perheensä lapsilisät, ei juuri enempää holhousta kaipaa. Epäselväksi ei kuitenkaan jää, etteikö rappareilla olisi käynyt mielessä myös se tosiasia, että askel omasta juhlimisesta asunnottoman juopon tilanteeseen ole loputtoman suuri.

"Totta vitus mä annan jurrihengelle pikkusormen, tai vaik koko raajan / Joo kyl sä tunnet tän kaavan, joka kerta kun mä kaadan, homma sisältää sen vaaran / et se kontrolli katoa, ja koko omaisuus siinä samalla / – / mä en usko siihen kauhukuvaan, et josain vaihees alkais rapajuopoks muuttumaan." (Tuomio & Kone, Sorbuksen Herra)

Simon Frithin (1998, 164–166) mukaan protestihenkinen populaarimusiikki kertoo harvoin laulajan persoonasta, vaan niistä ihmisistä, joihin tarinan kertoja samaistuu. Tästä olisi pääteltävissä, että useat artikkelin rap-artistit puolustavat yhteiskunnan ja lähiöiden vähäosaisia musiikkinsa kautta juuri samaistumalla näihin. Tästä ei ostari-rapissa kuitenkaan taida olla kyse. Vähäosaiset ovat kylläkin inspiraation lähde, mutta eivät juuri enempää. Ostari-rapiksi kutsumani rap eroaakin selvästi aiemmin tarkastelemastani message rapista. Tekstit sisältävät paljon huumoria, ja artistit katsovat itse tekevänsä vain viihdettä. Teksteistä on selvästi luettavissa, että ostari-rappareiden asenteet ovat individualistisia, jopa egoistisia. Yhteiskunta esiintyy kappaleissa ani harvoin, ja silloinkin tuskin koskaan omaa ostaria laajempana ilmiönä. Fintelligensin usein kuvaama "pahoinvointivaltio" tarkoittaa näissä rap-teksteissä korkeintaan fyysistä pahoinvointia liiallisesta päihteiden käytöstä. Vaikka myös Steen1 katsoi, että esimerkiksi viinapullo on tarttuminen on periaatteessa oma valinta, tarjoaa ympäristö siihen kuitenkin liian monta hyvää syytä, jolloin sille kuuluu myös osa vastuusta. Tällainen vastuun sysäminen yhteiskunnalle on kaukana ostari-rapista, joka korostaa hedonistisia arvoja: *"mun oma viihdytys on ainoa mikä mulle merkkää / sitähan ei*

paranna kukaan spede aukomal helttää.” (MC Taakibörsta, Kvantitatiivinen annos)

Urbaani lähiösatu

Siinä missä kuulija joutuu itse ratkaisemaan niin message rapin kuin ostari-rapinkin kytköksen sosiaaliseen todellisuuteen, joutuu hän vielä hankalamman tehtävän eteen tutustuessaan itähelsinkiläiseen *Notkea Rotta* -aktiin. Notkea Rotta eroaa selvästi kaikista artikkelissa tähän asti käsitellyistä artisteista. Se ei kierrätä Amerikasta omaksettua kliseitä, terminologiaa tai pukeutumistyyliä, eikä se romantisoi ghettoja tai posseja kuten Itä-Helsingin artisteilla on taipumus tehdä. Myös rapin tuttu paisuttelu verbaalisilla ja seksuaalisilla kyvyillä on vierasta Notkealle Rotalle. Sen sijaan kappaleet vilisevät itähelsinkiläisten lähiöiden nimiä, teollisuusvartijoita, supermarketteja, nappiverkkareita ja pilottitakkeja. Live-esityksissä lavalle tuodaan toisinaan pakkopaitaan ja kaasunamariin puettu vainoharhainen *Skitsukka* sekä yhtyeen neljäs puolivirallinen hahmo *Meno-Anu*, uhkea ja elämää nähnyt itähelsinkiläisen yksinhuoltajaäidin karikatyyri. Notkean Rotan maailma on selvästi varttuneempien nuorten kuin aiemmissa esimerkeissä, mutta sitäkin vahvemmin kytketty lähiöön. Helsinginkatua lännemässä ei käydä kertaakaan, ja Itä-Helsingin lähiöiden nimet tulevat tutuksi jo parin kappaleen jälkeen. Tarkoituksena on luoda puitteet täydelliselle ”lähiösadulle”, niin kuin levyn kansikin kertoo: *Notkea Rotta esittää lähiösadun: Panokset piippuun, pöhinät pönttöön.*

Message-rapin lähiön äänitorvena toimiminen ja ostarirapin veltostelu vaikuttavat kummatkin ensituntumalla yhtä vieraille Notkeaa Rottaa kuunnellessa. Haastatellessani Notkean Rotan hahmoja Severiä ja Mikkoa kävi kuitenkin ilmi, että lähiöpastissien taakse kätkeytyy selkeä tavoite, joka ei ole kovin kaukana message rap-artistien pyrkimyksestä, joskin se on verhottu mustaan huumoriin. Itähelsinkiläistä lähiöelämää suurimman osan nuoruuttaan itse seuranneet Severi ja Mikko haluavat Notkealla Rotalla kunnioittaa itähelsinkiläisiä ”pöhisijöitä”. Omia sääntöjään säätävät ja näennäisesti syrjäytyneet miehenalutkin elävät lä-

hiöissä Severin ja Mikon mukaan ihmisarvoista elämää. Etelä-Helsingistä katsottuna elämä ei ehkä näytä kummoiselta, mutta se vaatii kaikesta huolimatta tiettyä nokkeluutta. Notkean Rotan lähiösatu koostuu Mikon mukaan ”*yhteiskunnan oksilta pudonneista kavereista, jotka koittaa tehdä omaa elämäänsä*”, elämää, joka kaikessa hulluudessaan on täynnä ”*mielettöntä elämändraivia*”.

Notkea Rotta ja *Rautaperse* muodostavat rap-aktin keskeiset hahmot, jotka ovat eräänlaisia itähelsinkiläisiä antisankareita. Näiden moniongelmaisten pikkurikollisten arki täyttyy ennen kaikkea ”*pöhinästä*” (*Pöhinää*), vaikeasti määriteltävästä toiminnasta, joka tähtää jokapäiväiseen selviytymiseen Itä-Helsingissä. Siihen kuuluu niin Kontulan Kelassa asioiminen, autovarkaudet, näpistelyt samoin kuin sekalaisten päihteiden satunnaisen säännöllinen käyttö ja eteenpäin välittäminen. Hahmojen arki on ainaista epävarmuutta ja hermostuneisuutta, joka ei jätä aikaa turhalle pohdiskelulle. Paikasta siirrytään useimmiten toiseen varastetuilla ”*Pösöillä*” ja Mazdoilla ja arkea paeetaan niin pillereillä kuin Soavellakin. *Komisario Jyrkkä* ei jätä hahmoja hetkeksikään rauhaan, mutta ei saa heitä myöskään ikinä kiinni. Jyrkkä heristää sormea myös yhteiskunnan päättäjille, jotka leikkaavat rikosentorjunnan määrärahoja ja luovat tulevaisuuden ongelmia.

Notkean Rotan hahmot eivät huomispäivää ehdi murehtimaan. Lapsia tehdään maailmaan ilman huolen häivää, vaikka Kelan kanssa ollaan jo ongelmissa. ”*25 vuotta Itää opettaa, kun sen on syntymästä alottanu ei sitä voi lopettaa / — / Tällä sitä ollaan ja pysytään, Tallinnanaukiolla, jos kysytään*”, toteaa kolmen lapsen yksinhuoltajaäiti Meno-Anu (*Meno-Anu murhaa*). Malliäidiksi Meno-Anua ei voi kutsua, mutta lapsensa hän vannoo kasvattavansa itse, hyvässä ja pahassa. Miestä Anu vaihtaa yhtä usein kuin sukkia ja kukkaruukuista löytyy Mini-Grip-pusseja. Kappaleista on pääteltävissä, ettei Meno-Anu jää toiseksi Notkealle Rotalle ja Rautaperseelle juuri missään. Vaikka Anu onkin täysin fiktiivinen hahmo, ”yhklisee” niin kuin hän itse toteaa, löytyvät hänen esikuvansa Severin mukaan Itä-Helsingin leikkikentiltä ja Vesalan vuokratalojen pihoilta. Rauta-

perse puolestaan toteaa olevansa *"itäpuolen saastaa"* (Rahaa Rautaperseelle), työtön pikkurikollinen, joka saa kiittää onneaan siitä, että on syntynyt itään. Hänelle päivätyö ei ole edes teoreettinen vaihtoehto niin kauan kun elanto on hankittavissa jostakin muualta. *"Ei työhön mua noin vaan saa, jos iisimminkin teen rahaa / Kelan mummoille lappuja täytän, työkkärin ämmille naamaani näytän / Aarteenetsijäntiellä mielialapitsaa syön, en kiellä"* (Rahaa Rautaperseelle).

Autovarkaudet, murrot, trokaaminen ja pienimuotoinen huumekauppa pitävät niin Notkean Rotan kuin Komisario Jyrkänkin kiireisinä. Kappaleessa *Viimeinen erä* käydään mielenkiintoinen kiistely näiden hahmojen välillä. Notkea Rotta yrittää puolustautua lainvalvojan syytöksiä vastaan: *"te annatte tälle pöhinälle ihan liikaa painoo / Mä en anna yhteiskunnan vainoo, pitää mua jumiss / mä oon tehny elämässä sellasta kun sä näät elokuvissa"*. Notkean Rotan seuraavalla levyllä on Mikon ja Severin mukaan tarkoitus käsitellä ja problematisoida entisestään paheksutun lähiöelämän ja arvostetun kaupunkielämän suhdetta. Heidän mukaansa halveksitun lähiöelämän ja hyväksytyin kaupunkielämän välillä on monesti kyse vain aste-erosta, asia, jonka he haluavat nostaa esille tulevaisuudessa.

Kaikessa nurinkurisuuksessaan ja ristiriitaisuudessaan on Notkea Rotta eräänlainen *"rapasakin puolustus"*, kuten Mikko haastattelussani toteaa. Lähiöelämä on vajaavaisuuksineenkin täynnä asioita, joista voi olla ylpeä. Lähiössä eläminen ei välttämättä täytä kaikkia yhteiskunnan asettamia mittoja ja normeja, mutta se voi ilmeisesti myös luoda omat inspiroivat puitteet elämälle, joskin etenkin nuorella tulee olla älykkyyttä osata erottaa lähiöelämästä sen positiiviset ja negatiiviset puolet. *"Ei siin oo mitään lohdutonta. Ne ei oo mitään uhreja, jos ei sankareitakaan"* (Severi). Mikäli lähiöelämästä osaa poimia oikeat palat, on se etenkin kulttuurisesti rikasta ja viriiliä elämää, *"rehellistä elämää selkäytimestä"* (Severi). Notkean Rotan rap-maailmassa ei kaveria narauteta, solidaarisia ollaan keskenään viimeiseen asti, vaikka se johtaisi vain ojasta allikkoon. Tämä ajatus esiintyi myös Steen I:n teksteissä, samoin kuin Avaimella. Lähiö elää omaa

elämäänsä omilla säännöillään, eikä yhteiskunnan tule luulla, että se voi tarpeen tullen tulla kauhistelemaan ja moralisoimaan sitä. Lähiön ihmiset ovat Notkeassa rotassa uhreja vain, mikäli heidät nostetaan irralleen ympäristöstään.

Pieni tarina, pieni totuus?

Mikko ja Severi myöntävät auliisti, että Notkea Rotta ei suinkaan koostu suoranaista otteista heidän arjestaan. Faktan ja fiktion osuus vaihtelee rajusti, toisinaan faktaa on viisi prosenttia, toisinaan taas 95 prosenttia. Kaikki tarinat kumpuavat kuitenkin siinä mielessä itse koetuista asioista, että suurin osa niistä on ainakin nähty tai kuultu itse tai kavereilta. Suurin osa kertomuksista tulee Severin ja Mikon mukaan hyvin läheltä, *"lähempää kuin ite tajuskaan kun niitä kirjoitti"* (Severi). Notkea Rotta -hahmon esikuva on olemassa tosielämässä, samoin kun ne puitteet, jossa kaikki tarinat tapahtuvat. Pyrkimys on luoda estetisoitu mutta permimiltään aito kuva siitä lähiöelämästä, josta harvoin välittyy minkäänlaista kuvaa ulkomaailmaan, ja jota asianomaiset itse eivät ikinä tule kertomaan. *"Tärkeintä on että eläytyy niihin rooleihin. Me halutaan puhua lähiötyyppien äänillä, mut ei äänitorvina."* (Mikko). Toteutus on toiminut siinä mielessä, että keikoilla on Severin ja Mikon mukaan nähty hyvin laaja kirjo itähelsinkiläisiä: aina Itäkeskuksen poliiseista taparikollisiin.

Musta huumori ja karrikoidut hahmot eivät ole mitään uutta rapissa, mutta Notkea Rotta on suomalaisen lähiötutkimuksen kannalta mielenkiintoinen ilmiö. Tämä pätee luonnollisesti myös artikkelin muihin rap-artisteihin. Vaikkakin rap-artisti väittää usein kertovansa asiat "niin kuin ne ovat", ei sanomaa tule tulkita absoluuttisella totuus-fantasia-akselilla. Artisti liittää oman tarinansa alati kasvavaan rap-eepokseen, jossa jokainen tarina on samanarvoinen ja jonka arvon punnitsee viime kädessä kuuntelija. Rap-artistin auktoriteetti ei ole ehdoton, vaan muovautuu tilanteen mukaan. Esimerkiksi Steen I antaa usein ymmärtää, että hänen tarinansa ovat hyvinkin itse elettyjä ja koettuja, pieniä totuuksia. Tällaiset pienet totuudet voivat puutteineenkin sopia hyvin nykymaailmaan, jossa entiset suuret ja ikuiset totuu-

det ovat jo hyvää vauhtia sortumassa. Pieni tarina voi olla yhtä tosi, mutta myös yhtä haavoittuva, kuin suurempikin historia. Richard Shusterman (1997) katsoo, että mikäli rap onnistuu säilyttämään riippumattoman kulttuurisen asemansa, se voi toimia mielekkäänä yhteiskunnallisena tiedonlähteenä postmodernissa maailmassa. Sen lisäksi, että rap voi toimia tiedonlähteenä, uskoo Shusterman myös, että rap ja populaarimusiikki voivat antaa taiteelle sen usein peräänkuulutetun yhteiskunnallisen funktion.

Rap-musiikki on monella tavalla mullistava taiteenmuoto, mutta siinä on myös runsaasti puutteita. Niitä ei pidä unohtaa, varsinkaan mikäli pyrkimys on vetää rap-musiikista johtopäätöksiä, joilla pyritään selittämään elettyä arkea. Rap antaa parhaimmillaankin hyvin puutteellisen ja yksipuolisen kuvan todellisuudesta. Rapissa maailmaa katsotaan hyvin rajoittuneiden linssien läpi. Rap-artisti on lähes aina nuori mies, artikkelissa esiin nostettu Meno-Anu on yksi harvoista naispuolisista äänistä koko Suomen rap-maailmassa. Kansainvälisesti tilanne ei ole juuri parempi, hiphop-kulttuuri on kokonaisuudessaankin hyvin maskuliininen ja taantuneita sukupuolirooleja korostava. Todellisuuden estetisointi rapissa on saanut myös brutaaleja ja provosoivia muotoja ennen kaikkea *gangsta-rapin* myötä, jota on oikeutetusti syytetty niin homofobiasta, misogyniasta kuin rasismista.

Nuoret nähdään Lasse Siuralan (1994) mukaan usein joko innovaattoreina tai sosiaalistumishäirikköinä, tarkastellut rap-tekstit voisivat varmasti tukea kumpaakin väitettä. Rap-musiikin tämänhetkinen suosio on maailmanlaajuisesti valtava. Mikäli rap Shustermanin kuvaamalla tavalla todella onnistuisi yhdistämään viihteen ja estetiikan eettisiin ja kognitiivisiin tarkoituksiin, ei sen yhteiskunnallistakaan merkitystä tulisi vähätellä. Rap voi olla tapa välittää tietoa omasta yhteiskunnallisesta asemasta ja arvoista identiteetin ja musiikin avulla. Rapin tapa sekoittaa faktaa ja fiktiota ja kytkeä tarinat yhteiskunnalliseen kontekstiin voi onnistua tekemään niin voimakkaan emotionaalisen vaikutuksen, että tarinoista tulee ”tosia” ja näin ollen ne muuttavat käsitystämme todelli-

suudesta.

Useimmat artikkelin kappaleet antavat pääkaupunkiseudun lähiöstä hyvinkin lohduttoman kuvan, toiset lähinnä harmittoman. Olen pyrkinyt antamaan rap-teksteille mahdollisimman runsaasti tilaa. Se, miten tosia tekstit ovat, ja millaisia johtopäätöksiä niistä tulee vetää, jää lukijan itsensä pääteltäväksi ja päätettäväksi. Mikäli rapin pienet tarinat herättävän kuulijan kiinnostuksen tarkastella niiden käsittelemiä teemoja tarkemmin, voi rap varmasti osaltaan muokata myös elettyä todellisuutta ja yhteiskuntaa – ei savua ilman tulta.

Lähteet

- Hall, Stuart (1992) Kulttuurin ja politiikan murroksia. Vastapaino. Jyväskylä.
- Frith, Simon (1988) Music for pleasure. Polity Press. Great Britain.
- Isomursu, Anne (1995) Uusi graffitikulttuuri Helsingin seudulla vuosina 1984–1994. Pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto, Humanistinen tiedekunta.
- Isomursu, Anne & Jääskeläinen, Tuomas (1998) Helsinki graffiti. Erikoispaino. Helsinki.
- Melucci, Alberto (1996) Challenging codes. Collective action in the information age. Cambridge University Press. Cambridge.
- Murros (2004) nro 66. Sosialistinen julkaisu. Helsinki.
- Sernhede, Ove (1996) Ungdomskulturer och de andra. Daidalos. Uddevalla.
- Sernhede, Ove (2002) Alienation is my nation. Ordfront Förlag. Uddevalla.
- Shusterman, Richard (1997) Taide, elämä ja estetiikka. Gaudeamus. Tampere.
- Siurala, Lasse (1994) Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivistä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia. (1994:3) Helsinki
- Sanomalehdet: Helsingin Sanomat. NYT-Liite. 2002/12. Sanoma Osa-
keyhtiö.

Kappaleet

- Elämä on tentti. Avain. Warner Music
- Hartsa ja Kake. Memmy Posse. Monsp Records
- Hiljainen mies. Steen1. Monsp Records
- Hyvästä perheestä. Steen1. Monsp Records.
- Jarden Träkki. Steen1. Monsp Records
- Jos mahdollista. Fintelligens. Sony Music
- Kaipirooskaa, vernet brankkoo ja sitä rataa. MC

Taakibörsta. 21 Produktio
Katujen jättämät jäljet. Fintelligens. Sony Music
Kelaa sitä. Fintelligens. Sony Music
Kokemusten summa. Fintelligens. Sony Music
Kvantitatiivinen annos. MC Taakibörsta. Suomi Lyriikan Tuotanto
Meno-Anu murhaa. Notkea Rotta. Karelia Records
Punainen Tiili. Avain. Warner Music
Pää pystyyn. Fintelligens. Sony Music
Pöhinää. Notkea Rotta. Karelia Records
Raimo ja kumppanit Oy. Raimo. Suomi Lyriikan Tuotanto
Roihuvuori. Avain. Warner Music
Sinisiä rappuja ja punaisia hintalappuja. Steen1. Monsp

Records
Sorbuksen herra. Tuomio ja Kone.
The Message. Grandmaster Flash. Sanctuary Records
Täältä käsin. Fintelligens. Sony Music
Viedää bakkii. Avain. Warner Music
Viimeinen erä. Notkea Rotta. Karelia Records
Vitut susta. Steen1. Monsp Records
Tutkalla on hyvä olla 1997. Raimo. Suomi Lyriikan Tuotanto

Haastattelut

Juha. 16.4.2002
Severi ja Mikko (Notkea Rotta). 18.1.2004

SAMMANDRAG AV ARTIKLARNA

Reijo Sund

DIMENSIONER I BARNES OCH UNGAS VÄLBEFINNANDE — ETT METODOLOGISKT SYNSÄTT

Indikatorer används allmänt för att mäta välbefinnande på regionnivå. Lämpliga indikatorer för att beskriva välbefinnande väljs vanligen på basis av expertis och erfarenhet. I artikeln granskas de indikatorer för välbefinnande som finns i bokens början och sambandet mellan indikatorerna utgående från ett metodologiskt synsätt. Syftet är att gestalta på vilket sätt olika indikatorer ansluter sig till varandra och om det går att utgående från dem härleda en mera allmän struktur för välbefinnande. Faktoranalys är den metod som används i sammanhanget: man strävar efter att minska antalet variabler som beskriver välbefinnande genom att komprimera den information som finns i indikatorerna. Informationen skall dock vara i den form att den går att tolka med avseende på välbefinnande. Undersökningar visar dock att de utvalda indikatorerna inte blir en helhet som på ett tydligt sätt beskriver barns och ungdomars välbefinnande utan snarare bara är ett skrap på ytan, d.v.s. de erbjuder ingen egentlig förklaring. Artikeln erbjuder således viktig information om hur indikatorer skall tolkas och om indikatorers karaktär, ändamålsenlighet och användbarhet.

Sakari Karvonen & Ossi Rahkonen

VÄLBEFINNANDET DIFFERENTIERAS REGIONALT — ÖKAR SKILLNADERNA I UNGDOMARS HÄLSA?

Sedan länge har de regionala skillnaderna i hälsa och välbefinnande varit stora i Finland. Man har kunnat notera att de regionala skillnaderna i välbefinnande och hälsa allmänt taget har vuxit. Glesbygdsområdena och stadslika områden ligger i det här avseendet längst från varandra. Glesbygden verkar dessutom vid decennieskiftet ha blivit mer eftersatt än tidigare: den ökning i välbefinnande som den ekonomiska uppgången resulterade i tycks helt ha gått glesbygdens invånare förbi. Ungdomarnas bedömningar av den egna hälsan varierar inte i olika delar av Finland. De ungas hälsotillstånd varierar inte heller nämnvärt enligt föräldrarnas sociala ställning. Inte heller boningsorten spelar någon större roll. Det här innebär ändå inte att de regionala hälsoskillnaderna i Finland håller på att minska. Den socioekonomiska och regionala likställdheten mellan ungdomarna är bara en tillfällig företeelse som har att göra med de ungas ålder.

Skillnaderna i ungas välbefinnande och hälsa varierar alltså inte på samma sätt som för den vuxna delen av befolkningen. Ett liv i en stad eller på landsbygden är inte lika utslagsgivande. Skillnaderna i ungdomars hälsa följer inte lika genomgående strukturella och ekonomiska olikheter och ojämlikheter. I stället är det många mekanismer, som karakteriserar den här åldersgruppen, som är en förklarande faktor. Barnens utvecklingsmiljöer påverkar de ekonomiska faktorerna och utjämnar eventuellt skillnaderna i välbefinnande mellan unga med olika bakgrund. Den hälso- och välfärdsservice som samhället erbjuder har eventuellt samma utjämnande effekt. Skolsystemet, som trots vissa strävanden efter förändring ännu är relativt enhetligt, har förebyggt utslagning och ohälsa bland ungdomar.

Pirjo Jukarainen & Anne Tuhkunen

FRÅN IMAGE TILL IDENTITET: UTGÅNGSPUNKTER FÖR UNGDOMARS FLYTTNINGSRÖRELSE I GRÄNS- OCH GLESBYGDER

Artikeln fokuserar på ungdomars föreställningar om sin boningsort i glesbygden eller i gränstrakter och på ursprunget till de här föreställningarna samt hur föreställningarna påverkar ungdomarnas planer på att flytta. Artikelns budskap är att regionernas image och rykte spelar i väsentlig grad in när unga flyttar både till och från olika regioner. I ungdomarnas föreställningar är möjligheterna på en viss boningsort beroende av den image som orten har i deras föreställningsvärld. De unga gestaltar sina respektive boningsorter bl.a. utgående från en uppställning i centrum-periferi och stadlandsbygd. Också väderstrecken är avgörande. Artikeln fokuserar på hur ungdomarna bygger sin identitet kring boende och livsmiljö. Ungdomarna förknippar en viss boningsorts positiva image i stor utsträckning med de goda möjligheter och det stöd som en viss region erbjuder dem att bygga upp sin personliga identitet på. Ett centralt element i artikeln är vem som i själva verket definierar regionala imagen och vem som eventuellt är den som formar regionala utvecklingstrender.

Anne K. Ollila

NATUREN I LAPPLAND, LEVEBRÖDET LÅNGT BORTA

Artikeln fokuserar på framtidsperspektiven i förhållande till olika regioner hos elever i nionde klass i en grundskola i Kittilä respektive Kemijärvi. I sina framtidsplaner hänvisar ungdomarna till dikotomin Lappland – landets södra delar. Ungdomarna klassificerar den ena som god och den andra som dålig. Den stämpel av god respektive dålig region som ungdomarna lägger fram byter dock plats i ungdomarnas föreställningsvärld i takt med att ungdomarna behandlar olika livsområden.

När ungdomarna behandlar natur och miljö framstår Lappland som en ren, trygg och vacker livsmiljö. Som motvikt till detta finns landets södra delar, som ungdomarna hänvisar till som en förorenad, jäktig och stressig miljö. När ungdomarna resonerar kring miljön framhäver de således Lappland som någonting positivt och landets södra delar som någonting negativt. När de unga resonerar kring utkomstmöjligheter, arbete, utbildning och karriär får indelningen Lappland – landets södra delar andra dimensioner: regionerna i landets södra delar blir en skattkammare för den som vill göra karriär och skaffa sig en utbildning. Här är ett drömyrke, arbete och framgång åtkomliga för var och en. Lappland är ett träsk där de unga drunknar i regionens arbetslöshet, dåliga utbildningsmöjligheter och de negativa resultaten av flyttningsrörelsen. Lappland karakteriseras i det här sammanhanget som en region utan framtid.

Ungdomarna ger också teman i anslutning till ett gott liv, framgång och utslagning en regional betoning. Ett gott liv i Lappland bygger på en idealisk livsmiljö och sociala relationer. Framgång, som hos de unga bygger på ekonomiskt välstånd och en glamorös karriär, går i ungdomarnas föreställningsvärld att nå bara i landets södra delar. De unga kopplar ihop utslagning med olika problem som följer på arbetslöshet. I söder beror ut-

slagningen enligt ungdomarna bl.a. på det ekonomiska trångmål som höga levnadskostnader resulterar i. Problem i människoförhållanden och stress beskrivs som andra negativa faktorer i södra Finland.

Framtidsperspektiven hos ungdomarna i Lappland färgas av en tilltro till utbildning, en protestantisk arbetsetik och individualism. Framgång och utslagning kopplas ihop med utbildning och arbete, vilka för sin del är beroende av individens egna val och egen aktivitet. När berättelserna om utslagning och framgång granskas i förhållande till landets regioner hyser de unga en uppfattning som går ut på att om de från marginalen vill nå framgång skall de lämna Lappland och bege sig ut i världen.

Mirja Määttä

VERKSAMHETSIDEOLOGIERNAS HOS MÅNGPROFESSIONELLA GRUPPER OCH UNGDOMARS FÖRESTÄLLNINGAR OM ETT GOTT LIV

Yrkesövergripande samarbete har en framskjuten plats inom preventivt arbete och i olika samhällspolitiska program poängterar man dess betydelse. På regional nivå finns olika modeller för hur myndigheterna och tidvis också organisationssektorn samt invånarna bildar små grupper som tar sig an sociala problem och funderar på olika sätt att åtgärda dem.

Artikeln fokuserar på myndighetsnätverk för preventivt arbete bland ungdomar i Helsingfors år 2001–2002. Intervjumaterialet har delats in i tre grupper. Syftet är att undersöka vilket slags samhällsuppfattning grupperna stödjer sig på och vad grupperna i praktiken gör. Yrkesverksamma personer som arbetar preventivt bland ungdomar bedömer hur ungdomarna uppfattar ett gott liv eller ett tillräckligt gott liv.

I grupper som arbetar på en konkret nivå i samråd med myndigheterna betonades antingen 1) ett strukturellt samhällsperspektiv på vilket socialt arbete grundar sig och vars centrala element är välfärdsstaten, 2) en kommunitaristisk gemenskap enligt vilken parterna förbinder sig till förföranden och verksamhetsformer på regional nivå eller 3) ett välfärds- och samhällsperspektiv som betonar äktheten och känslolivet inom psykorörelsen. De här verksamhetsideologierna gav grupperna moraliska resurser och utgångspunkter att fungera bland ungdomar. Definitioner om vad som är ett gott liv och vad som utgör grunderna för moral och politisk verksamhet är basis för betraktelser av människors levnadssätt och för överväganden om hur man på ett praktiskt plan kan ingripa. Professionella yrkesutövare behöver i sitt arbete både resurser och annan uppbackning.

I artikeln kopplas forskning i yrkesövergripande grupparbete med forskning inom samhällspolitiken och diskussionerna om välfärdsstaten.

Pirjo Turtiainen & Timo M Kauppinen

HELSINGFORSUNGDOMARS UPPFATTNING OM VÄLBEFINNANDE OCH UTSLAGNING UR ETT REGIONALT PERSPEKTIV

Artikeln fokuserar på regionernas betydelse för ungdomarnas välbefinnande hos sådana ungdomar som lever i stadsmiljö. Elever i klass nio på tre olika områden i Helsingfors har intervjuats. Områdena har valts så att de socioekonomiskt avviker från varandra. Ungdomarna har fått svara på frågor om hur de ser på välbefinnande, utslagning och betydelsen av sin egen boendemiljö.

Det centrala för ungdomarnas nuvarande välbefinnande är goda familje- och kamratrelationer samt skolprestationerna. Utbildningen, som de unga anser att är en förutsättning för och som tryggar ett gott liv, är viktig. Boningsorten är inte lika viktig när de unga definierar välbefinnande och utslagning. Ungdomarna betonar individens egna påverkningsmöjligheter när de bedömer de olika faktorer som inverkar på hur deras liv utformas. När ungdomarna ställdes inför en specifik fråga om boningsortens betydelse i sammanhanget uppgav de att boningsorten ändå spelar en viss roll.

De intervjuade ungdomarna kopplade inte tydligt ihop välbefinnande med regionala särdrag. Det faktum att ungdomarnas uppfattningar på den här punkten inte i nämnvärd grad skiljde sig från varandra går eventuellt att hänföra till den relativt balanserade regionala strukturen i Helsingfors och till att man i det finska samhället rätt långt delar vissa gemensamma värderingar. Det enhetliga grundskolesystemet har medverkat till att befästa de här gemensamma värderingarna hos ungdomarna.

Jan Liesaho

VETENSKAP, KONST OCH SAGOR — FÖRORTEN I FINSK RAP-MUSIK

Sedan länge har rap-musiken bestått av berättelser om människor i förorter och existenser i samhällets marginaler. Rap-musiken slog först igenom i Amerika och numera är den på frammarsch också i Finland. Artikeln fokuserar på hur rap-musiken förmår avspegla vardagen i huvudstadsregionens förorter och hur väl den här musiken förmår beskriva ungdomars och övriga invånares välbefinnande i förorterna.

Rap-musiken uppstod i USA:s ghetton. Anhängarna påstår att musikens anknytning till livet i ghettona ännu är stark även om den enorma popularitet som musiken har fått otvivelaktigt kastar en skugga över det här påståendet. En stor del av rap-musiken görs i syfte att underhålla lyssnarna. I Finland finns dock mycket rap-musik som strävar efter att förena den underhållande aspekten med underhållningens sociala och kognitiva element.

Artikeln begränsar sig enbart till en redogörelse för den bild som finska rap-lyriker förmedlar till lyssnaren om den omgivande världen. Således är artikeln inte en översikt av den finska rap-musiken lika litet som den är en översikt av de undersökningar som har gjorts om förorter. Den finska rap-musiken förmedlar små, ocensurerade berättelser om och beskrivningar av vardagen i förorterna. Läsarens uppgift blir att förankra rap-texterna i verkligheten. Rap-texterna ökar förståelsen av de olika element som populärkulturen, rap-musiken och vardagen i förorterna består av.

ABSTRACTS OF THE ARTICLES

Reijo Sund

DIMENSIONS OF WELLBEING IN FINLAND'S CHILDREN AND YOUNG PEOPLE — THE METHODOLOGICAL APPROACH

A common method of measuring wellbeing is to use regional indicators. The selection of indicators is usually based on expertise and experience. The article examines the wellbeing indicators reported in the statistics section of the book and the relationships between them from a methodological perspective. The objective is to evaluate how the various indicators are inter-related and to detect a more general structure of wellbeing behind them. The method used is factor analysis, which reduces the number of variables by condensing the data in existing indicators to an easy-to-interpret format for measuring wellbeing. Evaluations show that expertly selected indicators do not form a distinct whole describing the wellbeing of children and young persons, but only scratch the surface of the problems. Therefore, this article provides important information on the interpretation, character, appropriateness and usefulness of the indicators.

Sakari Karvonen & Ossi Rahkonen

REGIONAL WELLBEING IS DIVERGING — ARE THE DIFFERENCES IN THE HEALTH OF THE YOUNG GROWING?

Regional differences in health and wellbeing have always been significant in Finland. This diverging trend has recently accelerated in overall wellbeing, health included. The gap is the widest between sparsely-populated areas and urban centres, with remote rural areas at the end of the decade failing almost entirely to benefit from any improvement in the economy, which could have enhanced wellbeing. Young persons consider their health to be as good or as bad whichever part of Finland they live in. Young persons' health does not vary much according to the socio-economic position of their parents, nor does it seem to vary according to the place where they live. This does not mean, however, that the gap in regional health differences in Finland is closing. Socio-economic and regional equality in young persons' health is temporary and age-related.

Thus, the wellbeing and health of young people does not reflect the same area-related, urban-rural differences that appear in the adult population. Health-related differences in the young do not derive directly from structural or economic divergence and disparity among the regions but from the multiple background mechanisms that affect this age group. The different developmental environments in which children grow up, coupled with the availability of public healthcare and welfare services, affect the economic factors and can even out differences among young people with different backgrounds. Although under pressure to change, the Finnish school system is still uniform and prevents exclusion and health disparity among the young.

Pirjo Jukarainen & Anne Tuhkunen

FROM IMAGE TO IDENTITY: POINTS OF DEPARTURE FOR THE MIGRATION OF YOUNG PEOPLE FROM BORDER AREAS AND REMOTE RURAL DISTRICTS

This article studies the way young persons in border areas and remote rural districts see their living environments, what lies behind their views and the way these affect their plans to move. The article claims that the image and reputation of a locality has an essential influence on a young person's decision to move or to move back. Young persons assess the potential of their home locality largely on its image. The young analyse the places they live in on the centre–periphery or urban–rural axis or through the points of the compass. The article sees the role of the everyday living environment as paramount for building a young person's identity. For young people a positive image of their living environment derives from the options that the locality can provide in support of their personal identity. The article also examines who in fact determines a region's image and maybe at the same time moulds regional development.

Anne K. Ollila

LAPLAND — WONDERFUL FOR NATURE, PROSPECTS LIMITED

HOW YOUNG LAPPS ENVISAGE THEIR FUTURE VIS-À-VIS THE REGIONS

This article examines how ninth-formers at Kittilä and Kemijärvi comprehensive schools envisage their future vis-à-vis the regions. Their visions of the future support the Lapland-south dichotomy, in which one region appears as a good choice and another as a bad one. The good or bad stamp switches sides readily depending on the topic under discussion.

Talking about nature and the environment, the young people paint a picture of Lapland as a clean, safe and beautiful place to live in. They mirror this image against the 'south', which they see in this context as a polluted, crowded and stressful environment. Thus, as far as nature is concerned, Lapland appears as the good and the south as the bad counterpart of the dichotomy. When the discussion changes to income, work, education and career, the Lapland-south division takes on the opposite tone. The south is profiled as a treasure trove of employment and education where a person's dream job, work and success are within everybody's reach. Lapland on the other hand, is drowning in unemployment, with few opportunities for education and training and a decreasing population; a region without a future.

The way young people perceive themes such as the good life, success and exclusion also displays a regional emphasis. The good life in Lapland derives from an ideal living environment and social relationships, whilst success resulting from prosperity and an imposing career can only be achieved in the south. In Lapland, exclusion arises from the tangle of problems generated by unemployment. In the south, the young see ex-

clusion as the consequence of economic distress, relationship problems and stress caused by the high cost of living.

The young Lapps' visions of the future are typified by a belief in education, the protestant work ethic and individualism. Both success and exclusion are linked with education and work, which again are linked with the individual's own choices and decisions. When exclusion is examined in relation to the regions, the journey from the periphery to success equates to the journey from Lapland to the outside world.

Mirja Määttä

OPERATIONAL IDEOLOGIES IN MULTIPROFESSIONAL GROUPS AND THE GOOD LIFE FOR THE YOUNG IN FINLAND

Multiprofessional teamwork is recognized as vital in preventive work and its role emphasized in different social policy programmes. At the regional level, the authorities and at times also the organizations and residents in an area may form small groups to construe the region's social problems and search for measures to resolve them.

This article explores the world of regional authority networks engaging in preventive work with young people in the light of interview material collected from three groups in Helsinki, in 2001–2002. The survey examines the social principles that the groups follow and what they do in practice. What is the good life, or the sufficiently good life, for young people in the opinion of the professionals who work with them?

The prevalent views of society in these official groups engaged in practical work were 1) the welfare state and structured society, which is typical in social work, 2) the communitaristic new communality, which emphasizes regional norms and modes of operation, 3) the welfare and social view, which underscores the genuineness and emotional life of the psycho-movement. These operational ideologies provided the groups with the required moral resources to act on issues connected with the lives of the young. In lifestyle issues and intervention in them, the question is largely one of the ideological definition of the good life and moral and political action for which the professionals need both resources and legitimisation.

The article brings together the study of a multiprofessional team with social policy research and the debate on the welfare state.

Pirjo Turtiainen & Timo M Kauppinen

HOW THE YOUNG IN HELSINKI SEE WELLBEING AND EXCLU- SION FROM THE PERSPECTIVE OF REGIONALITY

This article explores the role of the region in the wellbeing of the young in one particular city. The article reports the views of ninth-formers in Helsinki on wellbeing and exclusion and the significance of their living environment. The study is based on interview material collected from three socio-economically different areas of Helsinki.

From the point of view of the interviewees' present state of wellbeing, what counts most are good family relationships, friends and achievements at school. The importance of education and training in providing the preconditions and security for the good life emerges in all three areas. The significance of the region is not pronounced in the young people's views on wellbeing or definitions of exclusion. The young emphasize the individual's own ability to make choices affecting the course of their lives. When asked separately about the effect of the area where they lived on their future life, they thought it had some significance.

There are no clear regional differences in how the interviewees perceive wellbeing. The similarity of the concepts can be interpreted as the result of Helsinki's relatively balanced regional structure and the shared values of Finnish culture, which the country's uniform comprehensive school system supports as far as young people are concerned.

Jan Liesaho

SCIENCE, ART AND FAIRYTALES — THE SUBURBS IN FINNISH RAP

Rap music has a tradition of telling stories about the suburbs and the people who live on the margins of society, mostly in America — but in recent years also increasingly in Finland. In my article I endeavour to study wellbeing in the suburbs of the metropolitan area from the point of view of the young and other residents by exploring what Finnish rap music has to say about their daily lives.

Rap music was born in the US ghettos and still claims to have links with them, although the huge popularity that it has won undermines its credibility. Rap is primarily entertainment, although in Finland too there is a great deal of rap music which tries to link entertainment with social and cognitive endeavours. In this article I have limited my study almost entirely to what Finnish rap lyrics reveal of our surrounding reality. Thus, this is not a cross-section of Finnish rap music, nor a study of Finnish suburbs. Finnish rap music conveys small, uncensored tales and descriptions of everyday suburban life. The way rap lyrics are related to real life remains the reader's task. A study of rap texts enables us to enrich our 'emotive sensitivity' towards popular culture, rap music and life in the suburbs.

KIRJOITTAJAT

Mika Gissler, FT, VTM, kansanterveystieteen dosentti, kehittämisspäälikkö, Helsinki

Gissler työskentelee Stakesin sosiaali- ja terveystilastot -ryhmässä, jossa hänen erityisalueenaan ovat terveys- ja lisääntymistilastot, lasten ja nuorten terveyttä koskevat tilastot sekä rekisteritutkimus.

Pirjo Jukarainen, HTT, erikoistutkija, Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus, Tampere

Jukarainen on erikoistunut alueellisten identiteettien ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen tutkimiseen. Hänen väitöskirjansa käsitteli rajaseuduilla asuvien nuorten maailmanjäsenyyksiä ja arjen identiteettipolitiikkaa Suomessa, Ruotsissa ja Venäjällä. Jukaraisen post doc -tutkimuksessa (Suomen Akatemian muuttuva Venäjä -tutkimusohjelmaan kuuluvassa hankkeessa) keskitytään tarkastelemaan Luoteis-Venäjän nuorten talouskäsitteitä, yrittäjyysasenteita ja suhtautumista raja-alueellisuuteen.

Sakari Karvonen, VTT, lääketieteellisen sosiologian dosentti, erikoistutkija, Helsinki

Karvonen on tutkijana Stakesin hyvinvoinnin tutkimusryhmässä, jossa hänen erikoisalueenaan ovat hyvinvoinnin alueelliset erot. Lisäksi hän vetää Helsingin ja Glasgow'n nuorten hyvinvointia ja elämäntyyliä koskevaa vertailututkimusta.

Timo M. Kauppinen, VTM, tutkija, Helsinki.

Kauppinen toimii tutkijana Helsingin yliopiston sosiologian laitoksella. Viimeistelyn alla olevaa väitöskirjaansa asuin ympäristön ja perhetaustan vaikutuksista helsinkiläisnuorten keskiasteen tutkintojen suorittamiseen hän on loppuvaiheessa tehnyt Nuorisotutkimusverkoston tutkijana.

Jan Liesaho, VTM, Helsinki/Bryssel

Liesaho on tuore valtiotieteiden maisteri, jonka pro gradu -työ käsitteli suomalaista hiphop-kulttuuria. Hänen erityiset kiinnostuksen kohteensa ovat uudet politiikan muodot, samoin kun nuoris- ja populaarikulttuurit.

Mirja Määttä, VTM, tutkija, Kuopio

Määttä on Nuorisotutkimusverkoston tutkija ja valmistelee väitöskirjaa moniammatillisesta ehkäisevästä työstä ja sen arvioinnista Helsingin yliopiston sosiologian laitokselle. Hän on hiljattain muuttanut Kuopioon ja työskentelee Kuopion yliopiston sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitoksella.

Olli Nylander, VTM, kehittämisspäälikkö, Helsinki

Nylander johtaa Stakesin sosiaali- ja terveystilastot -ryhmää. Hänen erikoisalueenaan ovat tilasto- ja rekisteriaineistojen hyödyntäminen sekä tietojärjestelmät ja niiden asema sosiaali- ja terveysalan informaatio-ohjauksessa.

Anne K. Ollila, KM, tutkija, Rovaniemi

Ollila valmistelee väitöskirjaa nuorten tulevaisuuskuvien alueellisista ulottuvuuksista Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa.

Soili Orre, TtM, erik.sh, erikoissuunnittelija, Helsinki

Orre työskentelee Stakesin tilastoprosessit -ryhmässä, jossa hänen vastuualueenaan ovat hyvinvoinnin indikaattorit sekä niiden kehittäminen ja hyödyntäminen sosiaali- ja terveysalalla.

Petri Paju, YTL, tutkija, Nuorisotutkimusverkosto

Paju on nuorisotutkimusverkoston tutkija ja tätä nykyä Nuorten valtakunnallisen osallisuushankkeen arviointitutkijana.

Tiina Puhakka, VTM, suunnittelija, Helsinki

Puhakka työskentelee Stakesin tilastoprosessiryhmässä. Hän on perehtynyt hyvinvoinnin indikaattoreihin sekä niiden visualisointiin karttatekniikan avulla.

Ossi Rahkonen, VTT, sosiaalipolitiikan dosentti, akatemiattutkija, Helsinki

Rahkonen toimii tutkijana Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksella. Hän on tutkinut muun muassa nuorten terveyttä ja terveyskäyttäytymistä ja on mukana tutkimushankkeessa, jossa verrataan nuorten hyvinvointia ja elämäntyyliä Helsingissä ja Glasgow'ssa.

Reijo Sund, VTM, tilastotieteilijä, Helsinki

Sund toimii tilastotieteilijänä Stakesin vaikuttavuuden ja oikeudenmukaisuuden tutkimusryhmässä. Metodologisten kysymysten lisäksi hänen erityisalueinaan ovat terveydenhuolto- ja rekisteritutkimus. Sund valmistelee väitöskirjaa rekisteritietojen hyödyntämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon rajat ylittäviin hoitoketjuihin perustavassa lonkkamurtuman hoidon vaikuttavuustutkimuksessa.

Anne Tuhkunen, YTM, tutkija, Tampere

Tuhkunen on erikoistunut syrjäisillä seuduilla asuvien nuorten tutkimukseen. Hänen pro gradu -työnsä käsitteli itäsuomalaisissa syrjäkylissä asuvia nuoria. Tällä hetkellä Tuhkunen valmistelee väitöskirjaa, joka keskittyy tarkastelemaan Barentsin alueen nuorten muuttohalukkuutta ja tulevaisuudenorientaatioita. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla ja mallintaa nuorten muuttoa

pois kotiseudulta ja nuorten tulevaisuudenorientaatioiden rakentumista syrjäisinä pidetyillä seuduilla. Nuorten muuttosuunnitelmia ja suuntautumista tulevaisuuteen tarkastellaan niin yksilöllisellä kuin alueellisellakin tasolla.

Pirjo Turtiainen, VTM, tutkija, Helsinki

Turtiainen toimii tutkijana Helsingin yliopiston sosiologian laitoksella, missä hän tekee väitöskirjaansa helsinkiläisnuorten hyvinvoinnista ja alueellisesta erilaistumisesta. Väitöskirja on osa nuorten hyvinvointia ja elämäntyyliä Helsingissä ja Glasgow'ssa tarkastelevaa tutkimusta. Tätä nykyä hän työskentelee Alli Paasikiven Säätiön rahoituksella.